

॥ ॐ अहम् ॥

જવાહિર - જ્યોતિ

શ્રીમદ્ જૈનાચાર્ય
પૂજ્ય શ્રી જવાહિરલાલજી મહાગજના
સામાજિક જીવન વ્યાખ્યાન

[રાજકોટ ચાતુર્માસ]

પ્રકાશક
શ્રી મહાવીર જૈન જ્ઞાનોદય મોચાયટી
રાજકોટ

કીર્તિત ૭ જાના

અકાશકે :

શ્રી મહાવીર જૈન જ્ઞાનોદય સોસાયટી.

રાજકોટ

પ્રથમાવૃત્તિ

વિક્રમ સંવત્ ૧૯૯૩

પ્રત ૧૧૦૦

વીર સંવત્ ૨૪૬૩

: મુદ્રક :

શાહ બ્રધર્સ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ

લલિતભાઈ બિલ્ડીંગ

રાજકોટ.

પ્રસ્તાવના

ગુજરાત-કાઠિયાવડની ભૂમિએ હિન્દુ મંત્રોદ્ધર્મને ટકાવી રાખવા માટે ઘણું કાર્ય આપેલ છે અને આ પુણ્યભૂમિમાં જૈન જનતાની લક્ષણગત અધ્યયન સુભરૂપે અને શાન્ત સ્વરૂપે ધરવાટ કરી, વેપાર ઉદ્યોગ વડે મમાજમા માનનીય અને ઉચ્ચ સ્તરના ભાગવી રહેલ છે

આ પુણ્યભૂમિના મફલાગ્યે સ્થા જૈનસમુદાયના પરમ ગોવસમા ધર્મનાયક શ્રીમદ્ જૈનાચાર્ય પૂજ્યશ્રી જવાહિર લાલજી મહારાજશ્રી જેવા એક વયોવૃદ્ધ અને જ્ઞાનવૃદ્ધ મમથ પુરુષનું આ ભૂમિમાં આગમન થતા સવત્ ૧૯૯૨નું ચાતુર્માસ રાજકોટ થયું

આ ચાતુર્માસ દરમિયાન પૂજ્યશ્રીએ જૈનધર્મની વ્યાપકતા, સરકારિતા અને ઉદારતાને વ્યક્ત કરતા જૈનતત્ત્વવિષયક જે અમૃતભાષિ અને ક્ષીર સાગરના મોજા જેવા ઉજ્જવળ અને ઓજસ્વી વ્યાખ્યાનો ફરમાવેલ તેની પ્રમાદીરૂપે તેમાના કેટલાક સામાજિક વ્યાખ્યાનોનો આ શુભ મગ્નહ, જનસમાજ સમક્ષ આ પુસ્તકદ્વારા મૂકવાનું યોગ્ય ધાતું છે

આ પુસ્તકમાં સંપ્રદિત વ્યાખ્યાનો પૈકીના શરૂઆતના પાંચ વ્યાખ્યાનો રાજકોટ સીવીલ સ્ટેશનમાં અપાએવા બહેર વ્યાખ્યાનો છે અને તેમાનું પહેલું વ્યાખ્યાન પ્રભુ-ભક્તિ-પ્રાથના ઉપગ્રુ છે પ્રાર્થનાનું જીવનવિકાસમાં કેટલું

બધું મહત્વનું સ્થાન છે તે તો પ્રાર્થનાનું જેમને વ્યસન જ પડ્યું હોય તેજ માત્ર કહી શકે. જીવનને સાર્થક અને પ્રભુમય બનાવવામાં પ્રભુ પ્રાર્થના એક અમોઘ સાધન છે; અને તેથી પૂજ્યશ્રી વ્યાખ્યાનના આરંભમાં હમેશાં પ્રાર્થના ઉપર હૃદયસ્પર્શી મૌલિક વિચારોદ્ધારા સચોટ ઉપદેશ આપી પ્રભુભક્તિ તરફ જનતાને દોરવા પ્રયત્નશીલ રહે છે, અને એ રીતે પ્રાર્થનાનું મહત્ત્વ સમજાવે છે. પૂજ્યશ્રીના આ વિચારોનું મનન કરી જીવનસાફલ્ય કરવા માટે અમે સૌ કોઈને સાથે અનુરોધ કરીએ છીએ.

બીજાં ચાર વ્યાખ્યાનોમાં ‘જનસેવા’ ઉપર પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે. અત્યારે જનસેવા કેવી ઉપરછલી બની ગઈ છે! વાસ્તવિક જનસેવા કેવી હોય! અને સેવા પાછળ આત્મસમર્પણની ભાવના અને ધગશ કેટલી હોવી જોઈએ વગેરે વાતોને ગંગાના પ્રવાહ જેવી પોતાની શીતળ અને સ્વચ્છ વાણીથી તેમજ સમર્થ વાક્યપટુતાથી સત્ય સ્વરૂપમાં પ્રત્યક્ષ કરી બતાવી, જનસેવાનો સાચો આદર્શ કેવો હોવો જોઈએ તે માટે જનસેવક ‘મઘા’નું પ્રાચીન દૃષ્ટાંત આપવામાં આવ્યું છે.

‘માનવધર્મ,’ ‘બ્રહ્મચર્ય’ અને ‘સંતતિનિયમન’ નામના વ્યાખ્યાનોમાં આજના સમાજના અને વર્તમાન સમયના એ સળગતા પ્રશ્નોનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. એ વ્યાખ્યાનોમાં મહાત્મા ગાંધીજીએ ‘બ્રહ્મચર્ય’ અને ‘સંતતિનિયમન’ વિષે જે વિચારો દર્શાવ્યા છે તે વિચારોનો સુંદર સુમેળ થએલો જોઈ શકાશે.

અને અતમા જૈનદષ્ટિએ ખાદીવિષયક વ્યાખ્યાનોનો માર આપવામા આવેલ છે ખાદી, સયમ, સાદગી, સેવા વગેરેને જીવનમા ઉતારવા માટે કેટલી બધી માધનભૂત છે તે વિષે જૈનદષ્ટિએ વિચાર કરી, જૈનોએ ખાદીને શા માટે અવશ્ય અપનાવવી જોઈએ એ સ્પષ્ટ કરવામા આંચુ છે

આ ગીતે આ પુસ્તકમા જે વ્યાખ્યાનો સંગ્રહવામા આંચા છે તે ઉપરથી પૂજ્યશ્રીની સમર્થ વ્યાખ્યાનગૈલી અને પ્રતિપાદનગૈલી કેટલી યુગાનુમાગી અને મચોટ અસર કરનારી છે તેનો ખ્યાલ આવી શકશે

આ વ્યાખ્યાનો રતલામ શ્રાવક હિતેન્દ્ર મહાદાગ પ શરપ્રમાદજી દીક્ષિતે પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનની લીધેલ હિદી નોંધ રૂપે જીવેલા તેનો ગુજરાતી અનુવાદ શ્રી શાન્તિલાલ વનમાળી શેઠ (ન્યાયતીર્થ) દ્વારા કરાવવામા આવેલ છે એ અનુવાદદાગ ભાઈ શાન્તિલાલે પૂજ્યશ્રીના મૂળ ભાવોને જાળવી રાખવા જનતુ ઠગેલ છે તેવી નોંધ લેતા બહુ આનંદ યાય છે તેમ છતાં કોઈ જગ્યાએ દષ્ટિદોષથી ભૂલ રહેલી માલુમ પડે તો તે માટે પ્રકાશક ક્ષમાર્થી છે

રાજકોટ
અષાઢ શુદ્ધી ૨
૧૯૬૩

ચુનીલાલ નાગજી વેરા
વ્યવસ્થાપક

વિષયાનુક્રમ

રાજકોટ સદરમાં અપાયેલાં જાહેર વ્યાખ્યાનો

વ્યાખ્યાનક્રમ	વિષય	પૃષ્ઠાંક
વ્યાખ્યાન ૧ હું પ્રાર્થના પ્રબોધ	... ૧
વ્યાખ્યાન ૨ જી જન સેવા (૧)...	... ૨૦
વ્યાખ્યાન ૩ જી જન સેવા (૨)	... ૩૬
વ્યાખ્યાન ૪ થું જન સેવા (૩)...	... ૫૬
વ્યાખ્યાન ૫ થું જન સેવા (૪)...	... ૭૬

રાજકોટ શહેરમાં અપાયેલાં જાહેર વ્યાખ્યાનો

વ્યાખ્યાન ૬ હું માનવધર્મ	... ૧૦૦
વ્યાખ્યાન ૭ થું પ્રહાર્ય	... ૧૩૦
વ્યાખ્યાન ૮ થું સંતતિનિયમન	... ૧૫૬

ખાદી વિષયક વ્યાખ્યાનો

ખાદી અને જૈનદ્રષ્ટી	૧
ખાદી વિષે પ્રચરન	૧૫
વલ્લભભાઈ પટેલનું પ્રવચન	૨૦
મહાત્માજીનું મિલન	૨૫

॥ असिआजसाय नमः ॥

जवाहिर - ज्योति

[राजदेव यादुभाज]
संवत् १९६२

નોંધ

આ પુસ્તકની પ્રસિદ્ધિ અર્થે રાજકોટનિવાસી
શ્રીયુત્ ગોપાલજી ભીમજી પારેજી
રૂ. ૧૦૧૫ ની આર્થિક સહાયતા આપી છે.

शुद्धिपत्र

पातु	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१७	१८	महदिय	महद्दिय
८७	१३	तततो	ततो
१०३	२२	तस्याया	तस्य अय
१००	८	आत्मज्ञान	आत्मज्ञान
१२१	२४	ताद्भद्र	तायद्भद्र
१०३	१०	आपदामा पतनेतानाम	आपदामापततीनाम्
१०३	१०	स्थभे भयति	स्थभीभयति
१०६	२१	द्वारान्	द्वारान्
१०७	१६	परार्थ	परार्थ
१३३	१६	सम्तत्त	सम्मत्त
१४६	५	द्वयाप	द्वयाप
१५०	११	जुधति	जुद्धति

વ્યાખ્યાન પહેલું*

પ્રાર્થના

‘વિશ્વસેન નૃપ અથવા પટરાનીજી, તમુ સુત દુવ સિલગાર હો. સુભાગી ।
જન્મતા તાતિ કરી નિજ દેશમે, મૃગીય મારર નિવાર હો. સુભાગી
શ્રી શાન્તિ જનેશ્વર સાદબ સોલમા ॥

શ્રી શાન્તિનાથ ભગવાનની આ પ્રાર્થના છે પરમાત્માની
પ્રાર્થના નિમે જે કાઈ હુ બોલી ચકુ છુ, તે ધળીસાર બોલુ છુ
અને યથાપ્રમમે હૃદયના ભાવ પણ પ્રગટ કરુ છુ પછી ભરે
આ દાષ્ટને અનુકૂળ આવે કે ન આવે, અથવા આ રિપયને
પુનરુક્તિ જ માને પણ આ પ્રાર્થના વિષય જ મને જાદુ પ્રિય છે
એવા માટે પ્રાર્થના નિમે થોડુક કલા કરુ છુ

ભગવાન શાન્તિનાથની જે પ્રાર્થના કરવામા આવી છે તેમા
ભક્ત કહે છે કે — ‘હે’ પ્રભો’ ઉપાધિઓને લીરે આ આત્મા
અશાન્તિ અનુભવી ગયો છે એ અશાન્તિને દૂર કરવા માટે મે
અનેમનેક પ્રયત્નો કયા અને અનેમની શ છે પણ ગયો તોપણ

* રા /કોટ સીવીલ સ્ટેશનમાં જુબિલિ દરબાર હોલમા તા ૧-૧૨-૧૯૩૧
ના રોજ પૂજ્ય ત્રીએ કૃપાવેલ વ્યાખ્યાન ૧-વાઈનો રોજ ૨-મરખી

ત્યારે શાન્તિ પ્રાપ્ત ન થઈ ત્યારે મને એવો વિચાર આવ્યો કે, મારા પ્રયત્નમાં અવશ્ય કોઈ પ્રકારની ખામી હોવી જોઈએ કે જેથી મને શાન્તિ મળતી નથી. મારા પ્રયત્નમાં શું ખામી હશે? એ વિષે વિશેષ વિચાર કરવાથી મારી સમજમાં એ આવ્યું કે, “હે! પ્રભો! મેં તમારી પ્રાર્થના કરી નથી અને એટલા જ માટે મારો આત્મા અશાન્તિ અનુભવી રહ્યો છે. હવે એ અશાન્તિને દૂર કરવા માટે હે! પ્રભો! હું તારી પ્રાર્થના કરું છું અને તારા શરણે આવ્યો છું. તું મને શાન્તિ આપ.”

પરમાત્મા પાસેથી શાન્તિ મેળવવા માટે પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે પણ પરમાત્મા પાસે કેવી શાન્તિની પ્રાર્થના કરવી જોઈએ એ વિષે પણ વિચાર કરવો આવશ્યક છે; કારણ કે સંસારમાં લિન્ન લિન્ન પ્રકારના લોકો લિન્ન લિન્ન પ્રકારની શાન્તિ ચાહે છે. જેમની પાસે ધન નથી તે ધનની પ્રાપ્તિમાં, જેમને પુત્ર નથી તે પુત્રની પ્રાપ્તિમાં અને જેમનો કોર્ટમાં કેસ ચાલતો હોય છે તે કેસ જીતવામાં શાન્તિ માને છે. બે રાષ્ટ્રો પરસ્પર લડતા હોય ત્યારે તે પણ પરરાષ્ટ્રની હાર થાય અને પોતાની જીત થાય એમાં પોતાની શાન્તિ માને છે. આ પ્રમાણે લિન્ન લિન્ન વ્યક્તિઓ લિન્ન લિન્ન કાર્યની સફળતામાં શાન્તિ માને છે પણ વાસ્તવિક શાન્તિ શામાં છે એ વિષે અત્રે વિચાર કરવો જોઈએ.

પરમાત્મા પાસે ધન, પુત્ર આદિની પ્રાપ્તિમાં શાન્તિ માની, એવી શાન્તિની પ્રાર્થના કરવી એનો અર્થ એ થયો કે, પોતપોતાની ભાવનાની પૂર્તિ માટે ભાવનાની સાથે ભગવાનને પણ ગુંથી લેવા એ છે. આ સાચી શાન્તિ નથી. અને આ પ્રકારની શાન્તિ પરમાત્મા પાસેથી મળી પણ ન શકે.

બે ભાઈઓ પરસ્પર લડતા હોય ત્યારે માતા કોની જીત અને કોની હાર ચાહે? તે તો એ જ ઇચ્છે કે, બંને ભાઈઓ પરસ્પર

લડવાનું બધ કરી દે એમા જ મારી શાન્તિ છે અને આ પ્રગતી શાન્તિ જ હું આપી શકુ છું આ જ પ્રમાણે પરમાત્મા પણ બધાના છે એટલા માટે પરમાત્મા પાસે એવી પ્રાર્થના કરતી જોઈએ કે, “હે પ્રભો! સસારમા રહેના બધા પ્રાણીઓ તારા પુત્રો છે એટલા માટે હું બધા પ્રાણીઓ પ્રાંત પ્રેમભાવ રાખું, વેગભાવ ન રાખું આ પ્રગતી શાન્તિ હું ચાહુ છું ” જે લોકો આ પ્રકારની શાન્તિ મેળવવા માટે પરમાત્મા પાસે પ્રાર્થના કરે છે તેઓ પરમાત્માને ઓળખી શક્યા છે બાળ પ્રાર્થનાના નામે, ધર્મના નામે સસારમા દોગ પણ ચાલે છે

આજના ટેલેક કુવચ કહે છે કે, “સસારમા ધર્મ અને ધર્મિની જરૂર નથી કારણ કે ધર્મ અને ધર્મિને માનવાથી જ મમાગને ધણી હાનિ થઈ છે ” જે લોકો આવું માનતા નથી તેઓ આવી માન્યતાનાળા યુગાને અષ્ટ થએના માને છે પણ આ વિષે વિગેય વિચાર કરવાથી જણાય છે કે, ધર્મ અને ધર્મિનો બહિષ્કાર કરનારા યુગાનેનો જ અપગધ નથી પણ જે લોકો પોતાને ધર્મના પાળનારા અને રક્ષક માને છે પણ ધર્મનું જગમગ રીતે પાલન કરતા નથી એ લોકોનો પણ અપગધ છે જે લોકો ધર્મનું જરામર પાલન કરે તો યુવમે ધર્મ અને ધર્મિર નિરુદ્ધ કશું કહી શકે નહિ, કારણ કે જે લોકો મમદષ્ટિ છે અને ધર્મ અને ધર્મિના સાચા ભક્ત છે તે લોકોનો ઉપદેશ તો દૂર રહ્યો પણ તેમની આખોની અમીભરી દષ્ટિ જ બીજા ઉપર પ્રભાવ પાડ્યા વગર રહેતી નથી

વાલ્વિવાદ દ્વારા એકને છતવો અને એકો પ્રેમભાવ દાગ છતવો એ બંને લિખ વસ્તુ છે વતમાન મમયમા જે પ્રેમભાવ દ્વારા બીજાને છતવાથી દૈવી ભાવના ઓછી જોવામા આવે છે પણ તેમ છતાં એ દૈવી ભાવના વધતા ઓછા પ્રમાણમા પ્રગમ કે

અપ્રગટ રૂપે સંસારમાં અવસ્ય પ્રવર્તતી હોય છે. કેમકે આ વિશાળ હોલનાં બધાં બારીબારણાં બંધ કરી દેવામાં આવે તો હવાનો પ્રવેશ થઈ ન શકે અને બધાનો શ્વાસ પણ રૂંધાવા લાગે પણ બારીબારણાં બંધ હોવા છતાં શ્વાસ રૂંધાય નહિ તો એમ કહેવું નોંધ્યે કે, પ્રગટ કે અપ્રગટ રૂપે આ હોલમાં કોઈ ફેકાણેથી અવસ્ય હવા આવે છે. આ જ પ્રમાણે અત્યારે ભલે પ્રગટરૂપે દૈવી ભાવના જેવામાં આવતી ન હોય તોપણ અપ્રગટરૂપે એ દૈવીભાવના સંસારમાં અવસ્ય પ્રવર્તે જ છે. જે સંસારના દૈવીભાવના પ્રવર્તતી ન હોય તો જેમ હવા વિના શ્વાસ રૂંધાવા લાગે તેમ દૈવીભાવના વિના સંસારમાં મહા અશાન્તિ ફેલાઈ જાય. સંસારમાં અત્યારે એવી ધોર અશાન્તિ પ્રવર્તતી નથી એટલા માટે દૈવીભાવના અવસ્ય પ્રવર્તે છે એમ માનવું નોંધ્યે. દૈવી ભાવનાનો વિકાસ કરો અને એ માટે પરમાત્માનું શરણ લો.

આ જીબિલિ હોલમાં હવાની આવ-જા માટે અનેક બારીબારણાં છે, છતાં વધારે હવા માટે પહેલેથી ગોઠવવામાં આવેલાં પંખાનો હેતુ એ હોવો નોંધ્યે કે, જેમને બારીબારણાંમાંથી આવતી હવા ઓછી જણાય છે તે લોકો પંખાની હવા પણ લઈ શકે? છે આ જ પ્રમાણે જે તમારામાં દૈવી-ભાવના રૂપી હવા ઓછી છે તો તમારે ભગવાન શાન્તિનાથની પ્રાર્થનારૂપી હવાનો વિશેષ ઉપયોગ કરવો નોંધ્યે કે જેથી તમારામાં દૈવીભાવના વિશેષ વધવા પામે.

પ્રાર્થનાનું આટલું મહત્વ સમજમાં આવી જાય તો વધારે કહેવાનું કંઈ બાકી રહેતું નથી. પણ ધન, પુત્ર આદિ સાંસારિક કાર્યોની સિદ્ધિ માટે કરવામાં આવતી પ્રાર્થના સાચી શાન્તિ આપી શકતી નથી, એટલા માટે હું એટલું જ કહું છું કે, સંસારના કોઈપણ કામમાં શાન્તિ માની એ શાન્તિ મેળવવા માટે જ પરમાત્માની

પ્રાર્થના કરવાનું છોડો અને એવી માયી શાન્તિ મેળવવા માટે પરમાત્માની પ્રાર્થના કરો કે જેથી હૃદયની બીડી ઉપાધિઓ દૂર થાય અને આત્માને માયી શાન્તિ અને સાચો આનંદ મળે જ્યારે સાચી શાન્તિની પ્રાપ્તિ થશે ત્યારે તેનું જ્ઞાન તમને સ્વતઃ થશે જે પ્રમાણે ચમામીટર દ્વારા પોતાનો તાવ માપી શકાય છે તેમ પોતાની અદૃશ્ય રહેલી શાન્તિને માપી શકાય છે જ્યારે માયી શાન્તિનો અનુભવ તમને થશે ત્યારે સમાગ્ની કોષપણુ ઉપાધિ તમને મમશે નહિ તેમ તમારું હૃદય પણ સમાગ્ની કોષપણુ ઉપાધિ તરફ ખેંચાશે નહિ એટલા માટે ઉપાધિ રહિત જનારવા માટે ગર્વ પ્રથમ તમાગમા કયા પ્રકારની અશાન્તિ છે તેનું મૂળ જાણો અને પછી પૂર્ણ પરમાત્માની પ્રાર્થના દ્વારા એ અશાન્તિને જડમૂળથી નાબૂ કરી પૂર્ણ શાન્તિ મેળવવા માટે મક્કિન પ્રયત્ન કરો અને જ્ઞાત્રુધી પૂર્ણ શાન્તિ પ્રાપ્ત ન થાય અને તમે પોતે પણ પૂર્ણ શાન્તિ ન જાનો ત્યાસુની પરમાત્માની પ્રાર્થના દ્વારા પૂર્ણ શાન્તિ પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન ચાલુ રાખો ઉપનિષદનો મત્ર છે કે —

પૂર્ણાત્ પૂર્ણમાદાય પૂર્ણમેવાવશિષ્યતે ।

અર્થાત્-પૂર્ણ પુરુષની પ્રાર્થના કરી પૂર્ણ જાનો અને જ્ઞાત્રુધી પૂર્ણ ન જાનો ત્યાસુધી પૂર્ણ પુરુષની પ્રાર્થનાનું માધન છોડો નહિ

પરમાત્માની પ્રાર્થના, ચિત્તશુદ્ધિનું એક માધન છે પ્રાર્થનાથી ચિત્તની શુદ્ધિ થાય છે આજે તમારું ચિત્ત અને તમારો આત્મા એક છે તે જરામત્ર તપાસો મધ્ય ચન્દનની લાકડી જ્યારે પાણીમા પગી બીની યજ્ઞ જલ છે અને બીની હોવાથી અશુચિ આદિ દુર્ગન્ધવાળા પાણીની માથે ચોગી જાય છે ત્યારે મુગધ દેનારી ચન્દનની લાકડી પણ દુર્ગન્ધ છોડે છે વાગ્નવમા આ દુર્ગન્ધ ચન્દનની નથી પણ

ખરાબ પદાર્થોની સંગતિથી દુર્ગન્ધયુક્ત બની જવાથી દુર્ગન્ધ છોટે છે. જ્યારે કોઈ વિવેકી પુરુષ ચંદનની લાકડીની આવી અવસ્થા જુએ છે ત્યારે તે એમ જ કહે છે કે “આ દુર્ગન્ધ ચંદનની નથી પણ ખરાબ પદાર્થોની છે. ચંદનમાં તો સુગન્ધ જ હોય છે”. જો ચંદનની લાકડીને ઘસવામાં આવે અને તેની ઉપર લાકડી ખરાબ પદાર્થને દૂર કરવામાં આવે તો આ જ ચંદનની લાકડી સુગન્ધ આપે. આ સુગન્ધ કાંઈ બહારથી આવી નથી; પણ તે તો તેમાં જ હતી પણ જ્યાંસુધી બહારની ચોંટેલી ખરાબ ચીજને દૂર કરી એ ચંદનની લાકડીને ઘસવામાં ન આવે ત્યાંસુધી તેમાંથી સુગન્ધ પ્રગટતી નથી. જ્યારે ચંદનને ઘસવામાં આવે છે ત્યારે તેમાંથી સુગન્ધ જ પ્રગટે છે.

જાનીજનો કહે છે કે, આ આત્મા પણ ચંદનની સમાન સુગન્ધી છે; પણ દુઃસંગને લીધે એમાં અશાન્તિરૂપ દુર્ગન્ધ પેદા થવા પામી છે. તે દુઃસંગ શું છે? આ પ્રશ્નના જવાબમાં જૈન સિદ્ધાન્ત કહે છે કે, દુઃસંગ કર્મજનિત પાપ છે. વેદાન્તીઓ અને ‘માયા’ કહે છે અને સામ્ય લોકો અને ‘પ્રકૃતિ’ કહે છે. આ પ્રમાણે ભિન્ન ભિન્ન દાર્શનિકોએ દુઃસંગ વિષે ભિન્ન ભિન્ન કલ્પનાઓ કરી છે પણ એ બધાનો સાર માત્ર એટલો જ છે કે, આત્મા પોતે તો સુગન્ધમય જ છે પણ સંગને લીધે તેમાંથી દુર્ગન્ધ આવે છે; અર્થાત્ આત્મામાં તો શાન્તિ જ છે પણ કર્મસંયોગને લીધે શાન્ત આત્મા પણ અશાન્ત બની ગયો છે અને દુઃખ અનુભવી રહ્યો છે. કર્મસંયોગને લીધે જ આત્માને અશાન્તિ ભોગવવી પડે છે.

કોઈ કહે કે, દેવોની વાત એક બાજુ મૂકીએ તો પણ મનુષ્યોમાં પણ એવા કેટલાક મોટા મોટા માણસો છે કે જેઓ અહીં શાન્તિ

અનુભવી રહ્યા છે જેમકે આ હોલમાં જે ગળઓના ફેટા લટકાવેલા છે તે ગળઓ ભલે અત્રે આજે આ પોશાક કે રીતભાતમાં રહેતા ન હોય તોપણ તેઓ મુખી જ હોય છે સુ આ પ્રકારના મુખી આત્માઓને પણ દુર્ગન્ધવાળા કહી શકાય ? આ પ્રશ્નો ઉત્તર એ છે કે, ચન્દન ઉપર ન્યારે દુર્ગન્ધવાળી ચીજે ચોટેલી હોય ત્યારે દુર્ગન્ધ આપે છે ન્યારે સુગન્ધી ચીજે ચોટેલી હોય ત્યારે સુગન્ધ આપે છે ઉપર ચોટેના પદાર્થને લીધે ભરે તે સુગન્ધ આપે કે દુર્ગન્ધ પણ તે દુર્ગન્ધ કે સુગન્ધ પ્રકૃત નથી પણ વિકૃત જ છે આ જ પ્રમાણે આત્મા ઉપરથી બરે પાપપુણ્યના ફળસ્વરૂપ મુખી દેખાતો હોય પણ એ પાપ કે પુણ્ય બને વિકૃતિ જ છે, પ્રકૃત નથી સગ માનત્યાજ્ય છે ખરી ભરે તે સસગ હોય કે દુઃસગ હોય । ન્યારે દુઃસગ કે પાપ છોડી જ શકાતા ન હોય ત્યારે જ મલસગ કે પુણ્ય આત્મણીય બને છે મગ માત્ર તમવા યોગ્ય છે, એટલા માટે પાપ-પુણ્ય એ બને વિકૃતિઓને દૂર કરવી જોઈએ વિકૃતિ દૂર થાય તો જ આત્મા અગાન્તિથી છૂટકારો મેળવી શકે, નહિ તો તે બિખારી જ મન્યો રહેશે આ આત્મા મુખી તો ત્યારે જ થઈ શકે કે, ન્યારે વાસ્તવિક અવસ્થામાં આવે આ વાત એક ઉદાહરણ દ્વારા મમજવું હું —

એક કરોડપતિ શેઠને એક પુત્ર હતો શેઠે મરતા પહેલાં પુત્રને એવી શિક્ષા આપી કે, “હે પુત્ર ! તું મુનીમ જેવા મારા માણુમેની મગતિ કરજો અને એમનું કલ્પ માનજો ખરાબ લોકોની મગતિમાં પડીશ નહિ” આ પ્રકારની શિક્ષા આપી ગઈ હતી પાંચે પુત્ર યુવાન હતો એમને યુવાનીના નશામાં મેળી શિક્ષા જૂલી ગયો મનુષ્યો યુવાનીના નશામાં પડી જઈ મોજમજા મારે છે અને દિલ્લીપીએએ આપેલી દિલ્લીશિક્ષા પણ જૂની જાય છે આ

નિયમાનુસાર તે પુત્ર પણ પિતાની હિતશિક્ષા ભૂલી ગયો. અને સત્સંગતિ છોડી ખરાબ સંગતિમાં પડી ગયો. હવે એને મુનિમ જ્ઞેવા હિતૈષીઓની પણ સંગતિ ખટકવા લાગી. એટલું જ નહિ પણ, જ્યારે મુનિમ વગેરે ઘ્રોષ્ટ ખરાબ સંગતિ છોડી દેવાની હિતસલાહ આપતું ત્યારે તે એમ વિચારતો કે, ‘આ બધા લોકો મારી મોજમઝામાં બાધા ઊભી કરવા ચાહે છે.’ જ્યારે મનુષ્ય વિપયની લાલસામાં પડી, પિતાની હિતશિક્ષાની અવહેતના કરે છે ત્યારે મુનીમ આદિની હિતસલાહની તેને શી પરવા હોય? વિપયી પુરુષને તો જે વિપયભોગની વાત કહે તે જ પ્રિય લાગે છે અને જે તેનો વિરોધ કરે છે તે અપ્રિય લાગે છે. શેઠના પુત્રની આવી અવદશા જોઈ, સ્વામીભક્ત મુનીમ વગેરે તેની નોકરી છોડી ચાલ્યા ગયા.

શેઠનો પુત્ર વિપયવાસનામાં પડી જઈ ધનને ઉડાડવા લાગ્યો. થોડા દિવસોમાં તો તેનું બધું ધન ઉડી ગયું અને પરિણામે મકાનો વગેરે સ્થાવર મિલકત પણ ગિરવે મૂકવા પડ્યાં. શેઠના પુત્રની દશા લિખારી જેવી થઈ ગઈ ત્યારે તેના મોજશોખના સાથીઓ પણ તેને છોડીને ચાલ્યા ગયા. જ્યારે શેઠના પુત્રને ખાવાના પણ સાંસાં પડવા લાગ્યાં ત્યારે તેને લિક્ષ્મા માંગીને ખાવાનું માથે આવી પડ્યું. ખીઝનુ કરજ ચુકાવવામા મોડું કરીએ તો ચાલી શકે પણ પેટનુ કરજ તો ચુકવવું જ પડે છે. હવે લિક્ષ્મા માંગીને પેટ ભરવા સિવાય ખીજો રસ્તો ન હતો. શેઠનો પુત્ર લિખારી બની ગામમાં ભટકવા લાગ્યો. ડોઘવાર તેને પકવાન જેવું સારું ખાવાનુ મળતું તો ડોઘવાર રોટલીનો ટૂંકડો પણ મળતો નહિ. જ્યારે સારું ખાવાનું મળતું ત્યારે તે પ્રસન્ન થતો અને જ્યારે લૂખોસૂકો રોટલાનો ટૂંકડો મળતો ત્યારે તે દુઃખી થતો. આ પ્રમાણે શેઠના પુત્રના દિવસો પસાર થવા લાગ્યા. એક દિવસ તે લિખ માંગતો માગતો મુનીમને

ધેર આની ચડ્યો તે મુનીમને તો ઝાળખી ન શક્યો પણ મુનીમ પોતાના શેઠના પુત્રને પાગખી ગયા કે, 'આ માગ જેઠના પુત્ર છે અને મારા માલિક છે'

મુનીમે જેઠના પુત્રને હિપર ખોના ચો પહેના તો તે મુનીમની પામે જતા ગભાયો પણ જ્યારે મુનીમે તેને આશ્વાસન આપ્યું ત્યારે તે તેની પાસે ગયો મુનીમે તેને પૂછ્યું કે, તું મને જાણે છે? જેઠના પુત્રે કહ્યું કે, 'તમે તો મોટા માણસ છો એટલે તમને મેલ ન જાણે'? મુનીમે કહ્યું કે 'એ કહેવું વ્યર્થ છે તું તો મને જૂની ગયો છે પણ હું તને જૂનો નથી હું તારો મુનીમ છું મેં તને ખરાબ માણસોની મગતિથી દૂર રહેવા ખૂબ કહ્યું પણ તે મારું કહેવું માન્યું નહિ એટલે હું તારા ઘરે છોડી આવ્યો આવ્યો છું તો પણ પૂર્વ સમ્બંધને કારણે તું મારો છ અને હું તારો છું'

જેઠના પુત્રે મુનીમને ઝાળખ્યો તે મુનીમની પામે પોતાના દુઃસ્વભાવે રેવા લાગ્યો સોગ કષ્ટમકો શા માટે પતા હશે? એમ કહી નિશ્ચય નાખે છે પણ કષ્ટ-સકોટાનું પગલું પગ ધબીવાર લાભમતી નીવડે છે જ્યારે જેઠના પુત્ર જવાનીના નશામાં મસ્ત હતો ત્યારે તેણે મુનીમની વાત માની નહીં, પણ જ્યારે તેને માથે મકોટા પડ્યા ત્યારે તે મુનીમની વાત માન્યો તત્પર થયો આ પ્રમાણે સકોટા પણ મધને મધ સુધારને નિમિત્તે માથે આવી પડે છે

રોઠો પુત્ર, પ્લન કરતો મુનીમને કહેવા લાગ્યો કે, 'મેં આપનું કહેવું માન્યું નહિ એટલે મારી આવી અવસ્થા થઈ છે મેં મારી પામે જે કાંઈ હતું તે બધું ગુમાવી નાખ્યું છે અને અત્યારે મિખારીની અવસ્થામાં બીજા માટે ઘેર ઘેર ભટકું છું

મુનીમે તેને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું કે, ‘તું ગભરાઇશ નહિ. તારી જહારતી બધી વસ્તુઓ ચાલી ગઇ છે પણ હજી તારા ઘરમાં દયાએલુ શુ બાકી છે તે તું જાણતો નથી, એ હું જાણું છું; પણ તુ મારા કહેવા પ્રમાણે તો ચાલીશને?’

શેઠના પુત્રે જવાબ આપ્યો કે, ‘આટલી ખરાબ સ્થિતિએ પહોંચ્યા પછી પણ જો આપની હિત સલાહ ન માનું તો મારા જેવો બીજો કોણ હતભાગી હોય? હું આપના કહેવા પ્રમાણે અવશ્ય ચાલીશ અને આપ જો કહેશો તે પ્રમાણે વર્તીશ.’

મુનીમે કહ્યું કે, ‘જો તું મારા કહેવા પ્રમાણે ચાલીશ તો તો આજે પણ શ્રીમન્ત જ છે’ મુનીમે શેઠના પુત્રને સ્નાનાદિ કરાવી નવાં કપડાં પહેરાવ્યાં અને પોતાના ઘરે તેને રાખ્યો. થોડાંક દિવસ સાથે રહેવાથી જ્યારે મુનીમને પાકો વિશ્વાસ થઇ ગયો કે, શેઠનો પુત્ર હવે માફ કરેલું માનશે અને ખરાબ માણસોની સંગતિ નહિ કરે ત્યારે તેણે પોતાની પુંજીથી તેનું ઘર ગીરવીમાંથી છોડાવ્યું અને તે ઘરમાં દટાએલાં રત્નો કાઢી શેઠના પુત્રને સોંપ્યા અને તેને તેના પિતાની પૂર્વ સ્થિતિએ પહોંચાડ્યો. આ પ્રમાણે મુનીમે શેઠના પુત્રને સુધારના માર્ગે ચડાવ્યો તો તે મુનીમનો ઉપકાર માનશે કે નહિ?

આ તો દષ્ટાન્ત છે. આ દષ્ટાન્તની પાછળ રહેલો હેતુ તપાસો અને એ દષ્ટાન્તને તમારા જીવનમાં ઉતારો.

આપણે બધા ભગવાનના પુત્રો છીએ. ભગવાન શાન્તિનાથ કોના છે? બધા પોતપોતાના કહેશે. પણ શાન્તિનાથ ભગવાન જેમના છે અને જેઓ શાન્તિનાથ ભગવાનના છે તેમનો વ્યવહાર કેવો હોવો

લેઈએ? ભગવાન શાન્તિનાથના સેવકે પોતાનું જીવન યેનું મનાવડું
લેઈએ? એને ધર્મનું પાલન યેનું કરવું લેઈએ? એ વિશે શાસ્ત્રોમા
જે કાંઈ કહેવામા આવ્યું છે, જો તેને તમે હૃદયમા ધાગણ કરો-
આચારમા ઉતારો-તો તમે ધર્મના સાચા નેતા બની શકો એમ છે.

એક કમુતગની જીવનરક્ષા માટે પોતાના શરીરનું બનિદાન
આપણની તત્પરતા બતાવવાથી જ શાન્તિનાથ ભગવાન બન્યા છે
તેઓ પૂનાપર એવો વિચાર પણ કરી શકતા હતા કે, 'એ
કમુતર જીવિત રહીને શું કરી શકશે અને હું જીવિત રહીશ તો
યેનું કામ કરી શકીશ?' પણ આ પ્રશ્નનો મુદ્દા વિચાર કરવો
એ જ માયા અથવા વિકૃતિ છે 'હું'ને માનવું, પોતાના પ્રાણને
મહત્ત્વ આપવું એ વિકૃતિ છે શાન્તિનાથનો તો એમ કહે છે કે 'હું-તું'
નો સબંધ તો શરીરો જો આપણે કેવળ શરીરને જ જોતું ન
લેઈએ પણ આત્મા જોવો લેઈએ અને કીડીથી લઈ કુર્બાન
સુધી બધા નાના-મોટા પ્રાણીઓનો આત્મા સમાન જ છે આ
પ્રશ્નના ઉદાર વિચારને કારણે જ ભગવાન શાન્તિનાથે પોતાના
પહેના ભવમા 'આ તો કમુતર છે આં ૬ મનુષ્ય હું આ પ્રકારનો
મુદ્દા વિચાર ન કર્યો તેમને એ પણ ખબર ન હતી કે, આ દેવની
માયા છે તો પણ 'જેવો મારો આત્મા છે તેવો જ આત્મા આ
કમુતગનો છે' એ વિશ્વાસ હું હોવાને લીધે તેઓ પોતાના શરીરનું
બનિદાન આપવા પશુ તત્પર થયા હતા.

ભગવાન શાન્તિનાથે આત્મચરિત્રની તત્પરતા બતાવી હતી
એટલા માટે જ તેઓ આપણને પ્રિય લાગે છે તમે પણ તેમના મંદાન
કાપો જગત્ત્વ હૃદયપૂર્વક અનુભવો તો તેમા તમારું કન્યાજન છે
મંદવાનું તત્ત્વ એ છે કે, જે પ્રમાણે તે છોકરા એક કરોડપતિનો

પુત્ર હતો તે જ પ્રમાણે આપણે પણ ભગવાનના પુત્રો છીએ. પરંતુ જેમ તે ખરાય માણસોની સંગતિમાં પડી જઈ આખરે દુઃખી બન્યો તેમ આપણે પણ કર્મની સંગતિમાં પડી જઈ દુઃખ અનુભવી રહ્યા છીએ. ભગવાનના પુત્રોએ ખરાય સંગતિમાં પડવું ન જોઈએ પણ ભગવાનની શિક્ષાનુસાર ભગવાનને પ્રાપ્ત કરવાના પ્રયત્નમાં સંલગ્ન રહેવું જોઈએ અને સાચા ગુરુરૂપી મુનિમનું કહેવું માનવું જોઈએ. પણ આ આત્મા કામ, ક્રોધ, લોભ આદિ દુષ્ટોની સંગતિમાં પડી જઈ સાચા મુનીમરૂપી સદ્ગુરુનું કહેવું માનતો નથી જેમ શેઠના પુત્રે હિતસલાહ માની નહિ એટલે મુનિમ તેના ધરમાંથી નીકળી ગયા પણ બળજબરી જરા પણ કરી ન શક્યા તેમ ગુરુ પણ ક્રોધના ઉપર બળજબરી કરતા નથી. જ્યારે ક્રોધ કહેવું માનતા નથી ત્યારે ગુરુ ત્યાંથી ચાલ્યા જાય છે. મુનીમની હિતસલાહ ન માનવાથી જેમ શેઠનો પુત્ર દુઃખી થઈ ગયો અને તેને લિખારી થઈ ભટકવાનો વખત આવ્યો તેમ ગુરુની હિતસલાહ ન માનવાથી આ આત્મા પણ દુઃખી થઈ ગયો છે અને લિખારીની માફક અહીંતહી ભટકી રહ્યો છે. જેમ લિખારી સારું ખાવાનું મળવાથી પ્રસન્ન થાય છે અને લૂખુંસૂકું મળવાથી દુઃખી થાય છે તેમ આ આત્મા પણ ઇન્દ્રિયભોગના પદાર્થો મળવાથી પ્રસન્ન થાય છે અને જ્યારે એવાં ભોગના પદાર્થો મળતા નથી ત્યારે દુઃખી થાય છે.

આ પ્રમાણે સદ્ગુરુની શિક્ષા ન માનવાથી અને દુષ્ટ કામવૃત્તિની સંગતિમાં પડવાથી આ આત્મામાં આવું લિખારીપણું આવી રહ્યું છે. લોકો ફેનોગ્રાફ, રેડિયો, અથવા નટ્ટી આદિના ગાયનો સાંભળવા ચાહે છે પણ આ તેમનું લિખારીપણું છે કે નહિ? જો લિખારીપણું નથી તો એમ વિચારો કે, તમે જે કાનો દ્વારા ગાયનો સાંભળવા ચાહો છો તે કાનો ઉપર પણ તમે તમારું આધિપત્ય રાખી શકો

છો? મધ બહેન માણુમને તમે ગાયન સાભળવાનું કહેો તો તે શુ કરેગે? તે એ જ જણાવશે કે, 'મારે કાન જ નથી તો સાભળવુ શુ?' એમ કહી તે રોના લાગરો અર્થાત્ કાન ઉપર પણ તમારુ આધિપત્ય નથી એટલા માટે જે કાનનો પણ કાન છે તે આત્માને ઓળખો. કોમ કાનના પણ કાનને ઓળખતા નથી અને ઇન્દ્રિયોના નિયંત્રના બિખારી-દાસ બની રહ્યા છે. ઇન્દ્રિયો ઉપર પણ આત્માનુ આધિપત્ય રહ્યું નથી, અરે! ફોનોગ્રાફ આદિ પદાર્થો ઉપર પણ આધિપત્ય રહ્યું નથી ફોનોગ્રાફ પણ મદા ટમ્બુ નથી, તે પણ તૂટી જાય છે અને તે મમથે પણ દુખ થાય છે આ બિખારીપણુ નથી તો શુ છે?

જે તમે આવા બિખારીપણાને ઓડી અતન્ત્રતા પ્રાપ્ત કરવા ચાહેો છો તો આત્માને સદ્ગુરુ સૂચવે એવા આત્મસુધાગ્ના શુભ કામમા પરોવો. મદ્ગુરુ તો એમ કહે છે કે, "જે તમારાથી કાંઈ ન જ બની શકતું હોય તો એટલું તો અનમ્ય કરો કે, તમારા કાનનો બીજની નિદા સાભળવામા દુરુપયોગ કરો નહિ પણ તેનો પરમાત્માના શુભગાન કરવામા મદુપયોગ કરો. જે આટલું કરો તોય તમારો આત્મા મન્માર્ગે છે એમ કહી શકાય

તમે તમારા માટે એ પણ ધ્યાનમા રાખો કે, તમાગ કાન બીજની લગાઈ, નિદા સાભળતા ઊત્સુક રહે છે કે પરમાત્માના શુભગાન સાભળવા પ્રેરાય છે? જે તમારા કાન બીજની નિદા સાભળવા ઊત્સુક નહોતા હોય તો તમે હજી કુમાર્ગે ઉપર છો એમ સમજવુ જોઈએ

આખોનો જગત્તર તાલ સેવો હોય તો આખો દ્વારા બધા પ્રાણીઓને પ્રભુમય જેવા જોઈએ ત્યારે બધા પ્રાણીઓ પ્રભુમય

છે એવી ભાવના પ્રગટશે ત્યારે, પછી ભલે તે સ્ત્રી હોય કે પુરુષ હોય, તે દુઃખી હોય કે સુખી હોય જ્યાંમાં પરમાત્માનુ રૂપ જોવામાં આવશે આંખો દ્વારા પરમાત્માના રૂપનું દર્શન થાય એ જ આંખનો સાચો લાભ છે. પણ આખનો આ દુર્ગ્ગલ લાભ ન લેતાં લોકો કોઈ મુન્દરી તરફ કામદષ્ટિ ફેંકે છે અને આંખોને દૂષિત કરે છે.

‘હરિજન યન્ધુ’માં ગાંધીજીએ એક અગ્રણ્ય લખ્યો છે. તેમાં એક જામએ તેમની પાસે ક્રિયાદ કરી છે કે, “આજકાલ સ્ત્રીઓના એવા અસ્થિલ ચિત્રો વિજ્ઞાપન માટે પ્રચલિત કરવામાં આવ્યાં છે કે, સ્ત્રીઓ જાણે એ માટે જ સર્જી ગઈ ન હોય? વાસ્તવમાં આજકાલ દૈનિક પત્રોમાં, પુસ્તકોમાં અને વિજ્ઞાપનોમાં સ્ત્રીઓના જ ફોટાઓ આપવામાં આવે છે. આવું કરનારા લોકો, પુરુષોમાં નીચ વિચાર જન્મત કરી પોતાની ઇષ્ટ સાધના કરવા ચાહે છે પણ તેઓ એટલું જાણતા નથી કે, અમારી જન્મદાત્રી માતા પણ સ્ત્રીઓમાંની એક છે. એ માતાની આ પ્રમાણે અવહેલના કરવી એ શું પુત્રને માટે યોગ્ય છે? પણ લોકો એ વસ્તુ જોતા નથી. આ આખોનો દુરુપયોગ. ખરાબ ચિત્રો જોઈ અપ્રસન્ન થવું અને સારા ચિત્રો જોઈ પ્રસન્ન થવું એ પણ સારી ખાવાની ચીજ મળવાથી પ્રસન્ન થવું અને ખરાબ ચીજ મળવાથી ખિન્ન થવા જેવું લિખારીપણું છે.

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં જતાવવામાં આવ્યું છે કે, પ્રત્યેક ઇન્દ્રિયોનો દુરુપયોગ કરવાથી આત્મા કેવીરીતે લિખારી બને છે અને સંસારમાં ભટકે છે? જ્યારે સદ્ગુરુ મળે છે ત્યારે તેને આત્મભાન થાય છે. સાચા સદ્ગુરુ તો તે જ છે કે, જે માનપૂજને ચાહતા ન હોય પણ એમ ચાહતા હોય કે એ મને માને કે ન માને અથવા તે નાસ્તિક પણ હોય તો પણ પતિતાત્માને પોતાના આત્મા સમાન

ગળી તેને ઉદ્ધાર કરવાનું પોતાનું કર્તવ્ય સમજે શ્રી દયવશતઃ
મુત્ર અધ્યય ચોથામા કહ્યું છે કે—

મયમૃયત્પમૃયસ્મ સમ્મ મૃયાઃ પાસઑ
પેદિયા મરુત્મ્મ દત્તસ્મ પાવયમ્મ ન ચંધર્ધ ॥

અર્થાત્—જે બધા જીવને પોતાના આત્મા મહાન માને છે
તેને પાપકર્મી બધ થતો નથી જીતામા પણ કહ્યું છે કે—

આત્મોપમ્યેન સર્વથ મમ પદ્યતિ ચોડર્જુન । —ગીતા

અર્થાત્—જે બધા પ્રાણીઓને પોતાના આત્માની મહાન માને
છે તે જ ૫ માત્રાઓ બધા છે આ પ્રમાણે જે પાપી, દુષ્ટ ઓ
દુરાત્માઓનો પણ પોતાના આત્માની માફક ગળી ઉદ્ધાર કરે છે
તે જ માયા મહાગુરુ છે માયા ગુરુનું મહા માટે કે ન માટે પણ
તેઓ તો એમ જ કહે છે કે, “હે બાપ” તુ મમરાષ્ટ્ર નદિ તે
જે કાષ્ઠ શુભાન્તુ છે તે ઉપરનું જ શુભાન્તુ છે તારી આન્તરિ
મિતિ તો ૫માત્માની જેવી છે માટે જો તુ અમારુ કહ્યું માની
ખાખ માર્ગને ઊગી મન્માર્ગ ઉપર આવીશ તો તુ તે મિતિને
પણ પ્રાપ્ત કરી શકીશ”

મહાગુરુના સદ્વચનોને માની ત્યારે આ મા કર્મરૂપી દુ મમ
નાદી દે છે ત્યારે તે ‘સત્યમસિ’ અથવા બનવદ્ બની જાય
છે કે નહિ? કષ્ટગની મહાન બની જાય છે કે નહિ? શાસ્ત્રમારે
કહે છે કે—

મિદ્ધા મિદ્ધિ મમ દિશન્તુ

ત્યારે મિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે ત્યારે તે મિદ્ધા બની જાય
છે ત્યારે જ મિદ્ધા પ્રાપ્ત થઈ જાય તે જ મિદ્ધા પ્રાપ્ત થઈ જાય

કહે છે કે, તું બહારની સુગન્ધનો લિખારી કેમ બની ગયો છે? જો તું તારા આત્માને પ્રાર્થનાદ્વારા કર્મમેક્ષને દૂર કરી નાખે તો, તારામાં જ સુગન્ધ ભરેલી છે. તારી એ સુગન્ધ પોતાની મેળે જ પ્રગટ થઈ જશે એટલા માટે ઘેર ઘેર ન ભટકતાં સદ્ગુરુ ઉપર વિશ્વાસ રાખો અને આત્મામાં જે શક્તિ રહેલી છે એ શક્તિને પ્રકટ કરવા માટે સક્રિય પ્રયત્ન કરો તો તેમાં કલ્યાણ જ છે. આત્માની શક્તિને પ્રકટ કરવાનું સાધન પરમાત્માની પ્રાર્થના જ છે. એટલા માટે આત્માની શક્તિને પ્રગટ કરવા માટે પરમાત્માની પ્રાર્થના કરો, પણ સાંસારિક ઇચ્છાની પૂર્તિ માટે પરમાત્માની પ્રાર્થનાનો ખરાબ ઉપયોગ ન કરો.

આ વાત મેં કહી અને તમે બધાએ સાંભળી. હવે તો એ પ્રમાણે આચારમાં ઉતારવાનું જ બાકી રહે છે. કોઈ વ્યક્તિ પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે આ વિષયમાં બીજા પ્રકારની કલ્પના પણ કરી શકે એમ છે પણ આ વિષય બુદ્ધિવાદનો નથી. આ તો આત્મવિશ્વાસનો વિષય છે માટે બુદ્ધિવાદને એક બાબત મૂકી જો વિશ્વાસપૂર્વક આ આ પ્રાર્થનાને હૃદયમાં ઉતારો તો અપૂર્વ શાન્તિ મળશે.

ભગવાન શાન્તિનાથની જે પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે તેમાં આ જ વિષયની ચર્ચા છે.

ભગવાન શાન્તિનાથ જ્યારે ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતાના તેજથી સંસારનો મહામારી રોગ પણ નાશ પામ્યો હતો. જો તમને આ વાત ઉપર વિશ્વાસ હોય તો તમે પણ ભગવાન શાન્તિનાથને તમારા હૃદયમાં ધારણ કરો. તમે કહેશો કે શું ભગવાન મોક્ષમાંથી અમારા હૃદયમાં જન્મવા આવશે? આ પ્રશ્નનો જવાબ એ છે કે, જે રાત્રે ભગવાન ગર્ભમાં આવે છે તે રાત્રે તીર્થંકરની માતાને ૧૪ સ્વપ્નો

જેવામા આવે છે આ સ્વપ્નો તીર્થ કર તેમજ આખા જગતના કલ્યાણના દ્યોતક છે જે તેથી જે તીર્થ કરજી કલ્યાણ થતુ હોય અને આખા જગતને કશુ કલ્યાણ પહોચતુ ન હોય તો, માતાને પણ ૧૪ મ્વપ્નો જેવામા ન આવે એ મ્વપ્નોથી કેવળ ભગવાનનુ જ નહિ પણ મમસ્ત જગતનુ પણ તેમા કલ્યાણ રહેતુ છે આખા જગતમા આપણો પણ સમાવેશ થાય છે જે પ્રમાણે સૂચ બધાને માટે હોય છે તેમ ભગવાનની માતાને જે મ્વપ્નો આવે છે તે પણ બધાના કલ્યાણ માટે હોય છે આ સ્વપ્નો આખા જગતનુ કલ્યાણ કરનાર પુત્ર પ્રમથમે તેની સૂચનાગ્રહ હોય છે જે મમથે આ સ્વપ્નો આવે છે ત્યારે તો ભગવાન પૂર્ણ પણે હોતા નથી પણ હવે તો પૂર્ણ છે જ્યારે અપૂર્ણને પણ હૃદયમા ધારણ કરીએ છીએ તો, પૂર્ણને હૃદયમા નુ ધારણ કરી ન શકાય ? અને જ્યારે અપૂર્ણ ભગવાન મર્મમા આ યા ત્યારે જગતમા શાન્તિ થઈ તો શુ પૂર્ણ ભગવાનને હૃદયમા ધારણ કરીએ તો શાન્તિ નહિ થાય ?

ભગવાન હૃદયમા આ ના છે એની નીશાની એ છે કે, ત્યારે દૃષ્ટિ એક મ શાન્ત થઈ જાય છે જેના હૃદયમા ભગવાન આવે છે તેની દૃષ્ટિ ચારે ગાંઠુ શાન્તિ જ દેનાવે છે સ્વીચીને શાન્તિ દેનાવે છે ? એને માટે કલ્પ છે ? —

चइत्ता भारद्वाज चक्रवर्तीमददिय ।

सांति सांति करे लोप पत्तो गहमणुत्तर ॥

उ सूच अ १८

ભગવાન શાન્તિનાથે, શાન્તિ માટે ચક્રવર્તી ગણ્ય પણ તત્ત્વ દીકુ ત્યારે શાન્તિનાથ ભગવાન મન્યા એમ ગણ્ય મહાગણ કહે છે તેમને ચક્રવર્તીનું ગણન મળ્યુ હતુ પણ તેમને લાગ્યુ કે, ગણતરી

સંસારને શાન્તિ આપી શકીશ નહિ; તેમ મને પણ તેથી શાન્તિ મળશે નહિ. જે કે ચક્રવર્તીનું રાજ્ય ગહુ શાન્તિ આપનારું હોય છે, પણ જેમ જેકુતો પાસે દેવાનું હોય છે ત્યાંમુખી આપે છે, ન હોય તો ક્યાંથી આપે' પણ ચક્રવર્તીના ખર્ચની પૂર્તિ તો ચૌદ રત્ન અને નવ નિદાનથી થાય છે અને તે રત્ન અને નિદાનના ગળે રાજ્ય ચાલે છે. એટલે ભગવાનને લાગ્યું કે, આ રાજ્યથી સંસારની શાન્તિ થઈ શકશે નહિ. કદાચિત્ રાજ્યસંચાલનથી મારું પોતાનું કદ્યાણુ તો કરી શકીશ પણ સમસ્ત સંસારને માટે ત્યાગનો આદર્શ ઉપસ્થિત થઈ શકશે નહિ. આ પ્રમાણે વિચાર કરી, ભગવાન શાન્તિનાથે શાન્તિ માટે રાજ્યનો ત્યાગ કર્યો. જૈન શાસ્ત્રની એ જ વિશેષતા અને એ જ મૌલિકતા છે કે, જે માર્ગ જગતના કદ્યાણુનો હોય છે તે માર્ગ મહાન પુરુષો પોતે પણ જાય છે. એટલા જ માટે ભગવાન શાન્તિનાથે છ ખંડની સંપદાનો ત્યાગ કરી જગતના લોકોને ઉપદેશ આપ્યો કે, સંસારની સંપદાથી શાન્તિ મળી શકતી નથી માટે શાન્તિ મેળવવા માટે સંસારના દંદામાંથી છૂટી જવું શાસ્ત્રકારોએ ભગવાન શાન્તિનાથને જગતના શાન્તિદાતા ત્યારે જ માન્યા જ્યારે તેમણે જગતની શાન્તિ માટે છ ખંડની ઋદ્ધિસિદ્ધિનો ત્યાગ કર્યો.

ભગવાન શાન્તિનાથે, શાન્તિનો જે રાજમાર્ગ ગતાવ્યો છે તે માર્ગે આપણે જમ્યે તો અવશ્ય શાન્તિ મળે અને ખીજને પણ શાન્તિ પહોંચાડી શકીએ. માટે તમારી પાસે જે બળ, જે શક્તિ છે તેનો ખીજની શાન્તિ માટે ઉપયોગ કરો. ભગવાન શાન્તિનાથ ખીજને શાન્તિ પહોંચાડવાને કારણે જ ભગવાન બન્યા છે માટે તમે પણ ખીજની શાન્તિ માટે યથાશક્તિ ત્યાગ કરો.

કોઈ જગ્યાએ દુષ્કાલપીડિતો માટે ફંડ એકત્રિત થતું હતું તેમાં એક વૃદ્ધ સ્ત્રીએ એક પૈસો આપ્યો. ત્યારે આ ફંડમાં જેમણે

હજારો ડપિયા ભયા હતા તે વક્ષાધિપતિ અને કોડપતિ ધનિષ્ઠ
 કહેવા લાગ્યા કે, 'એ પૈમાની આટલા મોટા ફડમા રી કિમત
 છે?' આમ કહી તે તોમ્ર એ પૈમાની અવરેનના કગા લાગ્યા
 તે નખતે ત્યા એક સત્પુર્ય હાજર હતા તેમણે કત્યુ કે, 'ભાઈઓ !
 આ વૃદ્ધ સ્ત્રીનો એક પૈમા પશુ તમારા હજારો ડપિયા કરતા પશુ
 નિમેષ મહત્ત્વ ધરાવે છે કાત્યુ કે, તમારી પાસે તો લાખો અને
 કરોડો ડપિયા છે ત્યારે તમે હજારો ડપિયા ફડમા ભરી શક્યા
 છો જ્યારે આ વૃદ્ધ સ્ત્રીને તો હજારોની ટ્રેળ ત્રણ જ પૈમાની
 આવડે છે, તોપણ તેણે એક ટકનું બોજન છોડીને, એક પૈમા
 ગયાવી, આ ફડમા આપ્યો છે આ વૃદ્ધ સ્ત્રીની માફ તમે પ્રાંએ
 ત્યાગ કયો નથી

આ પ્રમાણે શક્તિ અનુમાર કરેના ત્યાગનું મહત્ત્વ કાંઈ ઓછું
 નથી માટે યથાશક્તિ ત્યાગ કરી જગત્તાન શાન્તિનાથે નિર્દિષ્ટ કરેના
 શાન્તિના માગે આનગો તો તેમા તમારુ જવાનું ન ચાલુ જ છે

વ્યાખ્યાન બીજું*

પ્રાર્થના

હુંથુ નિનરાજ વૂ ઐસો, નહીં કોઈ દેવ તો જૈસો ।

ત્રિલોકીનાથ વૂ કહીએ, હમારી બાંહ દઢ ગઢિએ; ॥ હુંથુ ॥

શ્રી હુંથુનાથ ભગવાનની આ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. આજે મસ્તકમા જોઈએ તેવી શાન્તિ નથી એટલે બોલવામાં અપૂર્ણતા રહી જાય એવો સભવ છે. પણ પરમાત્માની પ્રાર્થનાનો વિષય જ એવો છે કે, તેમાં અપૂર્ણતા કે ન્યૂનતાને સ્થાન જ નથી. ગમે તેવી તપ્પીયત, યોગ્યતા કે શક્તિ હોય તો પણ પરમાત્માની પ્રાર્થના હમેશાં થઈ શકે છે એવું જ્ઞાનીઓનું કથન છે, અને એ ઉપર મારો પણ વિશ્વાસ છે.

પ્રાર્થના કરવા વિષે આ તો વાત થઈ. પણ પરમાત્માની પ્રાર્થના કેવી રીતે કરવી જોઈએ? એ વિષે પણ વિચાર કરવો જોઈએ.

વિચાર, યુદ્ધિ અને દષ્ટિગિન્દુની ભિન્નતા હોવાથી પરમાત્માની પ્રાર્થના પણ ભિન્ન ભિન્ન રીતિએ થઈ શકે છે, પણ જ્ઞાનીઓનું કથન છે કે, આ ભિન્નતામાં પણ એકતા રહેલી છે. ભિન્નવાક્યતામાં

પણ એકવાક્યતા ગ્રહેતી છે અથવા રહી શકે છે એ વાતને તો યાનીજનો જ જરાગર સમજાવી શકે તોપણ હું મારી શક્તિ અનુમાર એ વાતને જતાવવાનો પ્રયત્ન કરું છું

પ્રાર્થનાની કડીઓમા જે કાંઈ કહેવામા આનું છે તે ઉપગ્રથી એમ જણાય છે કે, એક મિદ્ધ કે અને બીજા સાધક છે માધક મિદ્ધ થવા માટે સાધનનો ઉપયોગ કરે છે કારણ કે, સાધનની દ્વારા જ મિદ્ધ થવાય છે સિદ્ધોની સાધના જોઈ આપણે પણ મમજી ગકીએ જીએ કે, આપણે સાધક પણ જરાગર સાધન મળે તો મિદ્ધ થઈ શકીએ જીએ જેઓ મિદ્ધ થઈ ગયા છે તેઓ આપણા માટે સાધનનો જે આદર્શ વાગમા છોડી ગયા છે તે આદર્શ માર્ગ આપણે આવીએ, વિપરીત માર્ગે ન જઈએ, તો આપણે પણ મિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી શકીએ

મિદ્ધોએ આપણા માટે કયો આદર્શ માર્ગ જતાવ્યો છે? આ પ્રશ્નના જવાબમા હું એટલું જ કહું છું કે, તે માર્ગ પરમાત્માની પ્રાર્થના કરવાનો છે

જે પરમાત્માની પ્રાર્થના જરાગર કરનામા આવે, તેમા કોઈ પ્રકારની દગાઈ કરનામા ન આવે તો આત્મા કોઈ વખત સમારની જૂનજૂનામણીમા ભટકે નહિ પણ આત્માની અશુદ્ધિ દૂર કરવા જતા બીજી અશુદ્ધિ આવી ન જાય તેનો પરમાત્માની પ્રાર્થના કરતી વખતે સતત ખ્યાન રાખવો જોઈએ કાણુ કે પરમાત્માની પ્રાર્થના આત્માની અશુદ્ધિ દૂર કરવા માટે કરવામા આવે છે

આ આત્મા સસારની ક્ષધિ જોઈ પ્રતોભનોમા પડી જાય છે અને પડી પ્રતોભનો પાછળ ભટકતો ફરે છે સસારનું એમ દુખ દૂર કરવા જતા તે બીજું દુખ વહોરી લે છે તે એટલું જોતો

નથી કે, 'જે કંઈને હું દૂર કરવા ચાહું છું તે કંઈ આવ્યાં ક્યાંથી ! અને તેનો નાશ કેમ થઈ શકે ?' જેમ માણસો ભૂખનું કંઈ દૂર કરવા માટે ભોજનનું શરણ લે છે, પરંતુ ભૂખનું દુખ ઊભું કેમ થયું તેનું કારણ વિચારતા નથી, અને વિચારે છે તો તેમાં ભૂક્ષ કરી નાખે છે અને પરિણામે એક કંઈને દૂર કરવા જતાં બીજું કંઈ માંગી લે છે પરમાત્માની પ્રાર્થના નવાં કંઈને માંગી લેવા માટે નહિ પરંતુ જે કંઈ ઊભું થાય છે તે કંઈનું મૂળ કારણ તપાસી, કંઈથી મુક્ત થવા માટે અને અશુદ્ધિને દૂર કરવા માટે પ્રાર્થનાનો હેતુ છે.

આજનો યુગ બુદ્ધિવાદનો છે એટલા માટે પ્રત્યેક કાર્ય પ્રારંભતાં પહેલાં બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. પણ જીવનસિદ્ધાન્ત અને બુદ્ધિસિદ્ધાન્ત બંને લિપ્ત લિપ્ત વસ્તુ છે. એટલા માટે બુદ્ધિના સિદ્ધાન્તની સાથે જીવનસિદ્ધાન્તનો પણ ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

જીવનસિદ્ધાન્ત આત્માને લગતો છે જ્યારે બુદ્ધિવાદ બુદ્ધિને લગતો છે. આત્મા ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનરૂપ ત્રિકાલમાં એકરૂપ રહે છે જ્યારે બુદ્ધિ કોઈ વખત ડેવી અને કોઈ વખત દેવી એમ અનેક રૂપ ધારણ કરે છે. આત્મા તો નિત્ય છે જ્યારે બુદ્ધિ અનિત્ય છે આત્મા બધાનો એક સરખો છે પણ બુદ્ધિ બધાની એક સરખી હોતી નથી પાપી કે ધર્માત્મા, જ્ઞાની કે અજ્ઞાની, વીર કે કાયર, સ્ત્રી કે પુરુષ બધાની બુદ્ધિ સુપુત્રિ અવસ્થામાં કોણ જાણે ક્યાં લીન થઈ જાય છે ! પણ તે અવસ્થામાંય બધાનો આત્મા તો સ્વસ્થાને જ હોય છે. ગાઢ નિદ્રા આવ્યે બુદ્ધિ વિલીન થઈ જાય છે. ધન્વિયો અને મનનું સુષ્પ જવું એને જ સુપુત્રિ અવસ્થા કહેવામાં આવે છે અને સુપુત્રિ અવસ્થામાં બુદ્ધિ પણ શાન્ત થઈ જાય છે. પણ જ્યારે આત્મા જાગે છે ત્યારે જેમ કોઈ વીર પુરુષ જાગીને

પોતાના હથિયારોની મલાળ લે છે, તેમ આત્મા પણ પોતાના સંસ્કારો પ્રમાણે બુદ્ધિની મલાળ લે છે પણ સુસુપ્તિ અવસ્થામાં તો મુદ્ધિ ક્યા ચાલી જાય છે તેની ખબર મેળેતી નથી પરંતુ આત્મા તો તે વખતે પણ જાગૃત હોય છે એટલા માટે જીવનમિદાન્ત આત્મા આમ જ બુદ્ધિવાદને વિશેષ મદદત્વ આપવું ન જોઈએ

આજે આપણા લોકોની બુદ્ધિ બહિર્મુખી થઈ ગઈ છે બુદ્ધિ દૃશ્યમાન પદાર્થોને પકડવા દોડે છે પણ જાણ પદાર્થોને પકડવાથી આત્માની શોધ થઈ શકતી નથી, તેમ તેથી આત્માનું કન્યાણું પણ થઈ શકતું નથી

પાશ્ચાત્ય યોગેએ બુદ્ધિનારા જાત પદાર્થોનો ખૂબ વિકાસ માધ્યો છે રેડિઓ દ્વારા અમેરિકાનું ગાયન અહીં મેં સભાગણ એ કાંઈ ઓછી બુદ્ધિ છે? આ પ્રમાણે જાત પદાર્થોની ગોધમાં અને તેનો વિકાસ માધ્યમામાં બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરનાથી બુદ્ધિ બહિર્મુખી થઈ ગઈ છે, અને તે દા જે બહિર્મુખી બુદ્ધિવાળાઓ આત્માની શોધ કરી શક્યા નથી એટલું જ નહિ પણ મેટલા । બહિર્મુખી બુદ્ધિના તેજમાં અજાણ જઈ આત્મા જેવી પ્રાણ વસ્તુ જ નથી એમ કહેના તૈયાર થઈ જાય છે તે લોકો બુદ્ધિના જાત પદાર્થોના માનિધ્યમાં એટલા બધા આવી ગયા છે કે, તેમની નજરમાં જાત પદાર્થો સિવાય બીજા કોઈ વસ્તુ જ નથી આ જન, બહિર્મુખી બુદ્ધિ હોવાને કારણે જ પે । થયો છે જો બુદ્ધિને બહિર્મુખી ન મનાવતા અન્તર્મુખી મનાવવામાં આવે તો તે જ મુદ્ધિ આત્મો મુખ બની શકે છે મુદ્ધિને અન્તર્મુખી કરનારા મહાત્માઓ ભારતમાં આજે પણ દયાત ઈ જો બુદ્ધિને અન્તર્મુખી કરનારા મહાત્માઓ ન હોય તો કાળો કેર જ વતાઈ જાય ને? પ્રાચીન

સમયના મહાત્માઓએ યુદ્ધિને બાલ્ય પદાર્થોથી દૂર રાખી અન્તર્મુખી બનાવી કહ્યું છે કે, ‘કેવળ આ દશ્યમાન બાલ્ય પદાર્થો જ નથી પણ આ બાલ્ય પદાર્થોથી પર એક બીજી વસ્તુ છે, તે આત્મા છે. અને તે શાશ્વત-નિત્ય છે.’ આ મહાત્માઓના કથન ઉપર વિશ્વાસ રાખી તમે પણ તમારી યુદ્ધિને બહિર્મુખી ન બનાવતાં અન્તર્મુખી બનાવો અને પછી પરમાત્માની પ્રાર્થના કરો. યુદ્ધિ પોતે નકામી નથી. યુદ્ધિની સહાયતા વિના આગળ વિકાસ પણ થઈ શકતો નથી; પણ એ યુદ્ધિ બહિર્મુખી હોવી ન જોઈએ. યુદ્ધિ અન્તર્મુખી હોય તો જ આત્માની ઓળખાણ જરૂરી થઈ શકે!

આપણે યુદ્ધિને કારણે જ મનુષ્ય કહેવાઈએ છીએ. આત્માની દૃષ્ટિએ તો મનુષ્ય અને પશુમાં કાંઈ અતર નથી. જે કાંઈ ભેદ છે તે યુદ્ધિનો છે. પશુમાં યુદ્ધિનો વિકાસ બરાબર થયો ન હોવાને કારણે તે ભૂતકાળ કે ભવિષ્યકાળનો વિચાર કરી શકતા નથી પણ મનુષ્યમાં યુદ્ધિનો વિકાસ થયો હોવાથી તે પૂર્વાપર વિચાર કરી શકે છે. જેમકે, કોઈ પશુએ દુષ્કાળના સમયે ધાસચારો ન મળવાને કારણે દુઃખ સંકટો સહ્યાં હોય પણ જો તેને ધાસની ગાડી મળી જાય તો તે ભૂતકાળના દુઃખ સંકટોને યાદ કરી તે ધાસને સંભાળપૂર્વક ખાતો નથી પણ એક સાથે બહુ ધાસ ખરાબ કરી નાંખવાની ઇચ્છા રાખે છે. આ પ્રમાણે પશુ ભૂતકાળના સંકટોને યાદ રાખી ભવિષ્યમાં કાંઈ સુધાર કરી શકતા નથી એટલા માટે તે પશુ કહેવાય છે. જ્યારે મનુષ્યમાં ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનની પરિસ્થિતિ વિષે વિચાર કરવાની યુદ્ધિ હોવાથી મનુષ્ય કહેવાય છે.

ઇતિહાસ લખવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ભૂતકાળ બતાવવાનો હોય છે. પ્રાચીન સમયમાં કેવા કેવા યુદ્ધિમાન માણસો હતા અને તેમણે

એવા એવા સુખ કાર્યો કરા દતા તે આપણને ઇતિહાસ ઉપરથી માનુષ પડે છે જૂતકાળનું વૃત્તાન્ત ઇતિહાસદ્વારા જાણી, આગળ સ્વીકાર્ય છે અથાત્ જૂતકાળને નેષ ભવિષ્યનું જીવન સુખી મનાવવું એ મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે ને નિવેકસુધિને ધાણ કરનાર મનુષ્યો જૂતકાળને નેષ ભવિષ્યનું જીવન સુખમય ન મનાવે તો મનુષ્ય અને પશુમાં શું અન્તર રહ્યું ? માટે પ્રત્યેક મનુષ્યે, સુધિનો મુપયોગ કરી ભવિષ્યનું જીવન સુખમય અને શાન્તિમય જનાવનારો પ્રયત્ન કરવો નેષએ

જીવનને સુખી જનાવનારો 'ઈ ઉપાય છે? એવો પ્રશ્ન ધણીવાર પૂછવામાં આવે છે આ પ્રશ્નના જવાબમાં એમ કહી શકાય કે, નેષ ઇર્ષ ઉપાય ન હોય તો '૭૧૧ સુખી જાવો' એવો ઉપદેશ જ મહાત્માઓ શા માટે આપત ? અમા મા જધા એવો દુષ્કર્મક્રોમાંથી મુક્ત થવા માટે પ્રયત્ન કરતા રહે છે પણ તેમાં મનુષ્ય જોટની સમતા મેળવી શકે છે તેટલી મરતતા જીવન ઈર્ષજીવને મળતી નથી

જીવનને સુખી જનાવનારો ઉપાય પરમાત્માની પ્રાર્થના છે એટલા માટે ૫ માત્માની પ્રાર્થના માથે પ્રીતિમ મધ નેષે એમ થવું ન નેષએ, તમે અહીં હો ત્યામુરી તો પરમાત્માને માદ કરો અને જલાર જતા જ પરમાત્માને જૂની જાઓ જેમ ઇર્ષ બાગક પાદગાગામાં પાચે પાચ દશ ગણવાનું રીખ્યો, પણ પાદગાગાની જલાર પગ મૂકતા જ તે અગિયાર ગગુના લાગે તો તેની શિક્ષા ગાયી દહેવાની નથી જેમ અહીંથી જ ૧૨ પગ મૂકતા જ પરમાત્મા ૧ જૂની જાઓ તો આપે વ્યાખ્યાન સાબરુ શુ ? એટલા માટે અહીંથી જલાર જલને પણ ૫ માત્માને જૂતો નહિ, મિત્રુ પરમાત્માની પ્રાર્થનાદા ૧, આ ગમાગના જન્મ-મૃત્યુ આ લાયથી મુક્ત થ

અમૃત યનાવનો પ્રયત્ન કરો. આ મુખ્ય લક્ષ્યને તમારે ભૂતવું ન જોઈએ

કોઈ એમ કહે કે, અમે અમારા સંસારવ્યવહારને ચલાવીએ કે ભાવનાને અમૃતમય યનાવીએ ? આ પ્રમાણે કહેનારાઓની સમજ એવી છે કે, ગૃહસ્થો ભાવનાને અમૃતમય યનાવી શકતા નથી. જો કે સાધકદશામાં સંસારાવસ્થા બાધક છે પણ જે અમૃત ભાવનાનો અભ્યાસી યની જાય છે તેને સંસારાવસ્થા સર્વથા બાધક થતી નથી. એટલા જ માટે હું એટલું જ કહું છું કે, પરમાત્માની પ્રાર્થનાદ્વારા ભાવનાને અમૃતમય યનાવવાનો અભ્યાસ કરો. તમે પ્રાર્થના વિષે ઘણા દિવસથી સાંભળી રહ્યા છો તો તેની અસર હૃદય ઉપર પડી કે નહિ ? જ્યારે દ્રવ્ય ચીજની અસર પડે છે તો ભાવ ચીજની અસર શું નહિ પડે ? જો તમે ઉપદેશને તમારા હૃદયમાં ધારણ કરો તો તેની અસર તમારા જીવન ઉપર અવશ્ય પડશે અને તેથી તમારું કલ્યાણ પણ થશે.

ભાવનાને અમૃતમય યનાવવામાં અને ન યનાવવામાં શું અંતર છે ! કોઈ એક જ કામ એક પાપી પુરુષ કરે, અને બીજો ધાર્મિક પુરુષ કરે, તો એ બન્નેના કામમાં જે અંતર રહે છે, તેજ અંતર ભાવનાને અમૃતમય યનાવવામાં અને ન યનાવવામાં રહે છે.

એક જ કામ કરવા છતાં, પાપી અને ધાર્મિકના કામમાં જે અંતર પડે છે, તે અંતર ધાર્મિક પુરુષમાં રહેલી અમૃત ભાવનાને જ લીધે છે. જેમના હૃદયમાં ભક્તિનો અને અમૃતભાવનાનો પ્રવાહ સતત વહે છે તેમની આંખો જુઓ, તેમનું મુખ જુઓ, અને તેમની દરેક પ્રવૃત્તિ જુઓ, અને જે ધર્મથી દૂર દૂર ભાગે છે તેમની પણ

આખો જુઓ અને તેમની પ્રત્યે પ્રતિ જુઓ તો, બન્નેમા શુ અતર છે તે સ્પષ્ટ જણાઈ આવશે

તમે પણ તમાગ હૃદયમા લક્ષિતો અને અમૃતમય ભાવનાનો પ્રવાહ વહાની શમે છો પણ તમે ગાજી પ્રપન્ચોમા એટલા બરા પડી ગયા છો કે, તે પ્રવાહ ખીજે માગે ચા રો જાય કે તેનું તમો ભાન નથી એટલા માટે તમે તમારી બુદ્ધિને બદિમુખી ન બનાવતા અન્તમુખી બનાવો તો તમારા હૃદયમા પણ લક્ષિનો અને અમૃતમય ભાવનાનો પ્રવાહ વહેના લાગશે

જે જ્ઞાનીઓએ પોતાની બુદ્ધિને અન્તમુખી બનાવી કે તેમનું મુખ જોઈશુ તો જણાશે કે, અમૃતમય ભાવનાને લીધે તેમનું મુખ નેટલુ બહુ પ્રકૃતિત અને આનંદિત જણાય છે । દુનિયા જે પહાડ નેટલુ ફુખ માને છે તે પહાડ નેટલા દુખો માથે પગા ધતા પણ જે ભાવનાને આધારે તેઓ પ્રમત્ર અને આનંદિત ગદે છે તે ભાવનાની તપાસ કરો જેમના હૃદયમા આ અમૃતમય ભાવનાનો પ્રવાહ વહે છે તે દુખને પણ સુખ માનશે થઈ જાય છે તે ભાવનાગાલી એવો હોય છે તે માટે એક પ્રાચીન ગ્રંથમા આવેલી એક વાત સંભળાવુ છુ જે વાત સાંજીને તમે એ અમૃત શરંગો કે, એક અમૃતમય ભાવનાવાળો મનુષ્ય ચીરીતે સ્વપરનો બેઠ જૂની જાય છે અને આપત્તિના સમયે પણ ક્રેટો જધો નિશ્ચય અને પ્રસન્ન રહી શકે છે

મધાનું છતાન્તર

મગધ દેશના એક ગામમા એક ખેડુતો ત્વા પુત્રનો જન્મ થયો આ પુત્ર મધા નક્ષત્રમા જન્મ્યો દોવાથી તેનું નામ મધો ગખવામા આવ્યુ પહેલાના કોઈ જે નક્ષત્રમા જન્મ થયો હોય તે નમતના

આધારે નામ પાડતાં એવું જૈન સહિત્યમા આવેલા ઉચ્ચેષ ઉપરથી જણાય છે આજે જે કે, નામ પાડવાની પ્રથા જુદી પડી ગઈ છે, પણ પહેલાની પ્રથા જુદા પ્રકારની હતી.

મધો પૂર્વજન્મનો સંસ્કારી જાળક હતો. એટલે તેની આકૃતિ-પ્રકૃતિ પારખતારા લોકો એમ કહેતા કે, આ જાળક ઘણો જ સંસ્કારી છે, એટલે તેની દારા ભવિષ્યમાં કાંઈ સારું કામ થવાનું છે. આકૃતિ પૂર્વ સંસ્કારોની ભવ્યતાનો પરિચય આપે છે. એટલા જ માટે કહેવાય છે કે, ‘પુત્રના લક્ષણ પાગળામાથી જ પગ્ગાય છે’ કહેવત તો પુત્રના લક્ષણ પારણામાં પરખાય એમ કહે છે, પણ માતાના ગર્ભમાં પુત્ર હોય ત્યાંથી પણ પુત્રના લક્ષણો પરખાય છે.

જેમ ચન્દ્ર કે કમલ જોઈને લોકોને આનંદ થાય છે, તેમ આ મધા જાળકને જોઈને બધા લોકોને આનંદ થવા લાગ્યો. આ જાળકને જોઈને ભવિષ્યવેત્તાઓ કહેવા લાગ્યા કે, ‘લોકો જે તત્ત્વને જાણતા નથી તે તત્ત્વ આ જાળક બધાને સમજાવશે.’

મધાની જાલકીડા, તેનાં સંસ્કારો પ્રમાણે સમાપ્ત થઈ હોય તે થોડોક મોટો થયો. એટલે તે પહાડ, ચન્દ્ર, સૂર્ય, નદી, તળાવ, વૃક્ષ આદિ પ્રાકૃતિક રચના જોઈ આનંદ પામવા લાગ્યો.

જ્ઞાની અને અજ્ઞાની વચ્ચે આ જ મોટું અંતર છે કે, જે પદાર્થોને અજ્ઞાની પોતાના વિનોદનું અને મોજમજનું સાધન માને છે, તે જ પદાર્થોને જ્ઞાનીઓ પોતાના જીવનસાધનાનું કલ્યાણકારી સાધન માને છે. જેમકે ઝરણાનો ઝર્-ઝર્ અવાજ સાંભળી સાધારણ માણસ તો તેને વિનોદનું કારણ માને છે, પણ જ્ઞાનીઓ એ ઝર્-ઝર્ અવાજ સાંભળીને એવું વિચારે છે કે, “આ ઝરણું, હું અહીં આવ્યો તે પહેલાં પણ ઝર્ઝર્ અવાજ કરતું હતું, અત્યારે પણ એવો જ અવાજ કરી રહ્યું છે અને મારા આદ્યા જવા પછી પણ એવો જ અવાજ

કરતુ રહેશે આ ઝરણ તો મધની નિદાની કે પ્રશસાની પરવા પણ
કરતુ નથી પણ તે તો આ જ પ્રમાણે મગીન કંતુ સમુદ્રને મળી
જાય છે જ્યારે પ્રકૃતિનો આ શાદ ગળાતો તો લોધેની યોડી
પ્રશ્નમાં સાબળી એ કુવાઈ જાઉં છું ? અને યોડી નિદા સાબળતા
એ ગભરાઈ જાઉં છું ? આ પ્રમાણે જાનીઓ પ્રકૃતિ પમેથી
બોધ મેળવે છે

મગે પણ પ્રકૃતિ પામેથી આવે બોધ મેળવવા લાગે તો
મોની નદીઓ જોઈને એમ વિચારતો કે “ આ ગંગા-યમુના જોરે
નદીઓ એમ જો છે કે, અમે પદ્મામાથી નીકળી સમુદ્રને મળવા
જઈએ છીએ અને ગંગામાં જોટલી ગંધી પડેલી દોષ છે તેને
અમાગમાં મેળની અમારા ઉપવાળી બનાવી લઈએ છીએ અમે
તેના જેની બનતી નથી પણ તેને અમાગ જેની બનાવીએ છીએ
અર્થાત્ ગંધીને પણ અમે અમારા પાળીથી પરિત્ર ગનાની
લઈએ છીએ ’

સાબળુ છે કે, મનાગ્મ, કનકતા જોરે મહેરોની મટરો ગંગા
નીમાં ઉતારવામાં આવી છે ગંગા નદી એ મહેરોની ગંધીને
પોતાના પરિત્ર જાતથી માફ કરી પોતાનામાં મેળવી લે છે મદા-
પુરોનો પણ એવો જ સ્વભાવ દોષ છે તેઓ ‘ગ’ માણમેને પણ
‘બદા’ બનાવી દે છે તેઓ ગાની માવે મદા બનના નથી પણ
ગા માણમેને પોતાની પરિત્રના પાળીથી પરિત્ર કરી ‘બદા’
બનાવી દે છે મદાએ આ પ્રમાણે પ્રકૃતિ પામેથી ઘણી
જિયા લીની માનો કે, કુગતની ગ્યના જ તેની પાછામાં
બની મદા આજે તો જિયા મેળવવા માટે લાઈ, ન-મહેર આદિ
શાળાઓ જોવામાં આવી છે પણ ત્યાં જનજિયા મગે છે કે
નદિ એની તપામ મેળુ મગે કે ?

કુદરત પાસેથી શિક્ષા મેળવી મધ્યએ નિશ્ચય કર્યો કે, “ કુદરત જેમ પોતાનું કર્તવ્ય બજાવે છે, તે કર્તવ્યપાત્રનમાં કોઈ દીવસ બૂન કરતી નથી તેમ હું પણ મારું કર્તવ્ય બરાબર બજાવીશ ”

આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરતો મધ્યો મોટો થયો. તે પોતાના હાથમાં સાવરણી લઈ પોતાનું આંગણું તેમ પાડોશીનું આંગણું વાળીને સાફ કર્યો કરતો. મધ્યો આ કામ કોઈની બળબળથી નહિ પણ નિષ્કામ ખુશ્ખીએ કરતો હતો.

માનો કે, શહેરમાં જવાના બે માર્ગો છે. એક રસ્તો ગંદકી-વાળો છે અને બીજો સાફ છે. તમે સાફ રસ્તે જ જવાનું પસંદ કરશો, પણ જે લોકો રસ્તો સાફ કરે છે તે તમને પસંદ નહિ પડે. આ જ મોટી ખરાબી છે.

મધ્યો કોઈ પ્રકારની આશાએ નહિ, પણ નિષ્કામભાવે પોતાનું અને પાડોશીનું આંગણું સાફ કરતો. મધ્યાના આ કાર્યથી તેના ઘરના લોકો તેની ઉપર નારાજ થતા અને ઠપકો પણ આપતા. એટલું જ નહિ પણ ઘરના અલગ ભાણસો તેને થપાટ પણ મારી લેતા. આમ હોવા છતાં, મધ્યો તો પોતાના કામમાં મશગૂલ રહેતો અને પોતે મેળવેલી શિક્ષાની પરીક્ષા થઈ રહી છે એમ માની બધાં કષ્ટો શાન્તિપૂર્વક સહન કરતો. પહેલાં તો તે પોતાનું અને પાડોશીનું જ આંગણું સાફ કરતો પણ જેમ જેમ તેની શક્તિ વધતી ગઈ તેમ તેમ તે પોતાનું કાર્યક્ષેત્ર પણ વધારતો ગયો.

અત્યારે લોકોની અધિકાંશ શક્તિ તો, માનસિક ચિન્તાઓથી નષ્ટ થઈ જાય છે. આત્મામાં અનંત શક્તિ છે. પણ લોકો એ આત્મિક શક્તિને વિકસાવવાનો માર્ગ ભૂલી ગયા છે એ કારણે જ તે શક્તિ દબાઈ ગઈ છે. અત્યારે જેટલાં આરામનાં સાધનો ઉમાં થયાં

છે તેથી શક્તિનો પણ તેટલો જ જામ થયો છે મોટર, વાયુયાન આદિ માધનોએ તમારી શક્તિ દૂરી લીધી છે તમે તોય રેડિયો દ્વારા ગાયન માનવાના પમ કરો છો, પણ એ માનવના તમે તમારો મૂર પણ જુની ગયા છે

મધાની શક્તિ જેમ જેમ ધતી ગઈ તેમ તેમ તે ક્રિયાત્મક કાર્ય વિશેષ કરવા લાગ્યો. લોકો આધ્યાત્મિકતાને નામે ક્રિયાની અવગણના કરે છે. પણ માત્ર જ્ઞાન તો તે જ છે, જે જ્ઞાન સક્રિય હોય મધાને જે જ્ઞાન હતું તે પ્રમાણે તે કાર્ય પણ કરતો મધો કહેના કરતા કરી જતાવવામાં માનતો હતો. મેરીઓમાં કે રમ્તા ઉપર કૂડો કચરો પડ્યો હોય તો, તે ઉપાડી જલ્દાર ફેંકી આવતો અને ગાડીવાળા મ્યાનને એકમ સાદ કરી નાખતો. ધણીવાર મેરીઓની સ્ત્રીઓ જાણી જોઈને કૂડો કચરો માફ કરેલા મ્યાને ફેંકી આવતી પણ મધો સ્ત્રીઓ ઉપર ક્રોધિત ન થતા, કૂડો કચરો પાછો ઉપાડી જતો. મધો તો એમ જ માનતો કે, આ સ્ત્રીઓ મારા કાર્યને વેગ આપી ગઈ છે. મધાનો આવો નિઃશ્ચય મેનાભાન જોઈ સ્ત્રીઓ નિર્ભય થઈ જતી અને ફરી એવું અનુચિત કાર્ય ન કરતા ઉતરી મધાના કાર્યમાં મદદ કરતી

આજની સ્ત્રીઓને મનાતું આ કાર્ય પાપકારી કદાચ જણાતું હશે પણ તે ધર્મનું અંગૂઠું જણાવે છે. કચરાને જલ્દાર ન ફેંકવો અને તેમાં જીવોની ઉત્પત્તિ થવા દેવી એ અર્ધમાધર્મની દૃષ્ટિએ ઠીક નથી. અર્ધમાધર્મ તો મુદ્ર જીવોને ઉત્પન્ન થવા ન દેવાનું જણાવે છે એ જીવો તો કર્મનશાત પેદા થાય છે પણ મનુષ્યોમાં વિવેકબુદ્ધિ છે એટલે મદદ એકી કરી તેમાં મુદ્ર જીવોને ઉત્પન્ન થવા ન દેવાનો વિવેક રાખવો જોઈએ

મધો જેમ જેમ પોતાનું કાર્યક્ષેત્ર વધારતો ગયો તેમ તેમ તેની નિંદાનું ક્ષેત્ર પણ વધતું ગયું. જ્યાં લોકોનું ટ્રેણું મળતું ત્યાં પણ મધાની નિંદા કરવામાં આવતી. લોકો નિંદાથી ગભરાય છે પણ જે નિંદાથી ગભરાત ન હોય તે પૌષ્ટિક પદાર્થ જેમ શક્તિ આપે છે તેમ તે પણ શક્તિ આપે છે. મધો નિંદાથી ગભરાતો નહિ. તે એમ માનતો હતો કે, મારા વિદાર્થમાં નિંદા પણ એક સાધન છે. પોતાની નિંદા સાંભળીને સામાન્યતઃ લોકોના મનમાં એક પ્રકારનો આવેશ આવી જાય છે. પણ જ્ઞાનીઓ એ આવેશનો સારો ઉપયોગ કરી શકે છે જ્યારે અજ્ઞાનીઓ તેનો દુરુપયોગ કરે છે.

મધો જ્યારે પોતાની નિંદા લોકો પાસેથી સાંભળતો ત્યારે તે પોતાના કામની કદર હવે થઈ છે એમ સમજી નિંદાથી ગભરાતો નહિ.

મધાની લોકોમાં નિંદા થતી સાંભળી ત્યાંના જે નવયુવાનોને એવો વિચાર આવ્યો કે, “મધાએ એવું શું દુઃકૃત્ય કર્યું છે કે, લોકો તેની નિંદા કરે છે. શું તે દારૂ પીએ છે? વેશ્યાગમન કરે છે? જુગાર રમે છે? અથવા શું હોદ્દો-અલમ પીએ છે? અથવા વર્તમાન યુગની લાપામાં ખીડી પીએ છે? કે હોટલમાં જઈ આ કે સોડા લેમન ઢીએ છે? મધાને તો આ વ્યસનોમાંનું એક પણ વ્યસન નથી છતાં લોકો તેની શા માટે નિંદા કરે છે? આ ગામના લોકો મધાની નિંદા જ કરે છે એટલે મધાના સારા કાર્યની પ્રશંસા કોની પાસે જઈ કરું. ભલે આખું ગામ મધાના કાર્યને વખોડતું હોય તે પણ જે કાર્ય કરી રહ્યો છે, તે વાસ્તવમાં લોકોપયોગી છે માટે તેના સત્કાર્યને કોઈ પણ રીતે વેગ આપવો જોઈએ.”

આ પ્રમાણે જન્મે યુવકો મધાના કાર્યની કદર કરવા લાગ્યા. પહેલા યુવકે કહ્યું કે, “ભાઈ! મારો અને તારો મત એક થવાથી

અગિયાર ૧૧ જેવા મન્યા છીએ પણ જે આપણે મધાની માથે મળી જઈએ તો એકમે અગિયાર ૧૧૧ જેટલું કામ કરી રાખીએ જે તુ મના ૥ કાર્યની હૃદયપૂનક પ્રશસા કરે છે તો દેવના વચનથી જ તેના કાર્યની પ્રશંસા ન કરતા આવે આપણે તેમની માથે મળી જઈને તે રચનને કાર્યમાં ઉતારીએ

આજે ધણા લોકો મેષનણ કાર્યને વાહવાહ' કહી પ્રામે છે પણ ત્યારે તે જ કામ માથે આવી પડે છે ત્યારે દર ખસી જાય છે આ પ્રમાણે દોગી નીતિરીતિ ગખવાથી કાર્યની સિદ્ધિ થતી નથી માટે જે કાર્યને હૃદયથી માત્ર માનતા હોઈએ તે કાર્યે હૃદયથી ક્રિયામાં ઉતારવું જોઈએ લોકોને ખુશ કરના માટે જ જે વાહવાહ કરીએ તો તે લોકોને અને પોતાના હૃદયને છેતરવાની આનાખી છે આનાખીથી લોકોને ખુશ કરી રાકાય છે, પણ પરમાત્માને ખુશ કરી શકાતા નથી

પહેલાં યુવકે જે કંઈ તેના હિતરમાં ખીજી યુવકે કંઈ કે મનાની માથે મળનાનું શું કામ કે ? જે કામ તે કરે છે, તે જ કામ આપણે પણ શરૂ કરવું જોઈએ

પહેલાં યુવકે કંઈ કે, ત્યારે શું મથો આપણો શું મનશે ?

ખીજી યુવકે જનામ આપ્યો કે ૧

પહેલાં યુવકે કંઈ કે, મે તો એમ માનતુ છે કે, જે ધરનારનો ત્યાગ કરી જંગમમાં રહે છે અને ભિક્ષાચરિ કરી જીવનનિવાસ ચલાવે છે તે જ ગુરુપદને પામે છે મધાએ તો ૧૭ ધ માર્ગનો ત્યાગ કર્યો નથી એની અવગ્યામાં તે જ ગુરુપદે મ્મ ગ્યાપી શકાય ?

ખીજી યુવકે જવાબ આપ્યો કે, જ્યારે આપણે ગૃહત્યાગ કરી નિવૃત્તિ માર્ગે જવા ચાલતા હોઈએ ત્યારે ઘરખારના ત્યાગી પુરુષને જ ગુસ્સાનાવવા જોઈએ પણ જ્યારે આપણે પ્રવૃત્તિમય જીવન વ્યતીત કરવા ચાલિએ છીએ ત્યારે મધ્યા જેવા સત્ય પ્રવૃત્તિ કરનારા ગુસ્સી જ જરૂર રહે છે. મધ્યા જેવા સત્યપુરુષને ગુસ્સાનાવવાથી જ પ્રવૃત્તિ કરવા છતાં પણ અન્તઃગતમાને પવિત્ર માર્ગે લઘુ જપ્ત શકાય છે.

આ પ્રમાણે વિચાર વિનિમય કરી જાને યુવકે મધ્યાની પાસે આવ્યા તે વખતે મધ્યા સદાધના કામમાં લાગ્યો હતો. જાને યુવકોએ મધ્યાને પ્રણામ કર્યા. મધ્યાએ વિનયપૂર્વક જવાબ વાલ્યો કે, ભાઈઓ ! તમે મારામાં એવું શું જોયું કે, તમે મને પ્રણામ કર્યા ? હું તો એક સાધારણ માણસ છું. મારી પાસે પહેરવાને પૂરતાં કપડાં પણ નથી મારા જેવા ગરીબને તમે શા માટે નમસ્કાર કરો છો ?

યુવકો મધ્યાની આટલી બધી નમ્રતા જોઈ આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા અને તેની નિરભિમાનતાની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

ગાંધીજી પણ થોડાં અને સાદાં કપડાં પહેરે છે અને તમે કીંમતી કપડાં પહેરો છો, છતાં તેમનો તમે કેટલો બધો આદર કરો છો ? તમે તેમનો જે આદરસહકાર કરો છો તે તેમનું મહત્કાર્ય જોઈને કરો છો. આ પ્રમાણે તમારો આત્મા તો પવિત્રતા ચાહે છે પણ બાહ્ય ઢોંગને લીધે આત્માની એ ભાવના દબાઈ રહે છે. લલ્લમની રક્ષા માટે કપડાં પહેરવામાં આવે છે, પણ એ મૂળ ઉદ્દેશ ભૂલી જઈ બાહ્ય શૃંગારને મહત્ત્વ આપવામાં આવે છે, લલ્લમની રક્ષા માટે કપડાં પહેરવા જોઈએ એ ઉદ્દેશ શું આજની કોલેજોમાં સમજાવવામાં આવે છે ?

મધાએ એ બંને યુવકોને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે, “જેવું મારું કામ છે તેવો મારો પહેરવેશ છે જો હું કીમતી કપડા પહેરી મારું કામ કરું તો મારું કામ પાર ન પડે કારણ કે કીમતી કપડા આળમ વધારે છે અને જે કપડા આળમ વધારનારા હોય તે કીમતી કપડા કાર્યકર્તાઓને શોભતા નથી એટલા માટે મેં, મારા કામ પ્રમાણે પહેરવેશ ગાખ્યો છે.”

મરાની આ માચી અને મીધી વાત માલગી, બંને યુવક મિત્રા પુત્ર જ પ્રસન્ન થયા અને પ્રસન્ન ચિત્તે મરાને કહેવા લાગ્યા કે, “અમે તમારા શિષ્ય થવા આ યા ત્રીએ અમે તમારા કહેવા પ્રમાણે વર્તીશું” મધાએ ઉત્તર આપ્યો કે, “ભાઈઓ! મારી પામે શું છે?”, તમે મારા શિષ્ય થવા ચાહો છો? હું તમને ખાવા માટે રોટલીનો ટૂકડો પણ આપી શકું એવી સ્થિતિમાં નથી કારણકે, મારા પોતાના ઘરવાળાઓ પણ મને મલા મુશ્કેલીએ ખાનાનું આપે છે અને કહે છે કે, કામ તો પાગમ કરવું કરે છે અને ખાના અહીં આવે છે આ પ્રમાણે કહું વચન કહે છે પણ હું તો એમ જ મમળું છું કે, મારા ઘરવાળાઓ મને લૂપીસૂપી રોટલી જ આપતા નથી પણ આ નચનરૂપી ઘી પણ આપે છે માગ ઘરવાળાઓને હું જે નરનું કામ કરું છું તે તો ગમે છે કેવળ હું પારકા ધનુ કામ કરું છું તે તેમને ગમતું નથી જ્યારે મને પોતાનું પારકાનું બંનેનું કામ કરવું ગમે છે મારા અને મારા ધનનાળાના વિચારમાં આ જ મોટું અતર છે મારી પાસે કાર્ડ નથી છતાં તમે મારા શિષ્ય રા માટે જનરા ચાહો છો?”

યુવકોએ કહ્યું કે, “આપે હમણા જે પત્થની ગાતો કહી તે સાંળી, અમે તમાગ પગને ચાલવાનો વિચાર કર્યો છે અમે એટલા જ માટે અમે તમારા શિષ્ય થવા ચાલિએ છીએ.”

અહીં રાજકોટમાં આવડોનાં કોટલાંક ઘર તો ફીક છે પણ કોટલાંક તો બહુ જ ગંદા છે. ન્યારે આવડોના ઘર ગંદા જોઈં છુ ત્યારે મને એવો વિચાર થાય છે કે, શું આવડોનાં ઘર ગંદા હોય ખરા ? કોટલાંક આવડો એમ કહે છે કે, એ તો ભંગીનો દોષ છે. પણ હું કહું છું કે, જે ગંદકી કેલાવે છે તે તો દોષી નહિ ! પણ જે ગંદકી સાફ કરે છે તે દોષી કહેવાય ! એ કોના ધરનો ન્યાય ? અહિંસા-ધર્મનો મર્મ ન સમજવાને લીધે જ ઘરમાં ગંદકી રહેવા પામે છે. જેમના ઘરમાં લોટ, દાળ કે એવી ખીજી ખાદ્ય ચીજો મડેલી પડી રહે છે અને તેમાં જીવાત પડવા દે છે, તે લોકો અહિંસાધર્મનો મર્મ સમજ્યા નથી એમ કહેવું જોઈએ.

જે લોકો પોતાનું ઘર સાફસુફ રાખી શકતા નથી તે લોકો પારકા ઘરને સાફસુફ શું કરી શકે ?

કોટલાંકો એમ કહે છે કે, જૈનધર્મ તો નિવૃત્તિપ્રધાન ધર્મ છે એટલે આવી પ્રવૃત્તિમાં શા માટે પડવું ? આ ફીક છે. ન્યારે સંસારથી નિવૃત્ત થઈ જાઓ ત્યારે નિવૃત્તધર્મનું પાલન કરો એ બરાબર છે. પણ ન્યામુધી તમે સંસારથી નિવૃત્ત થયા નથી, પ્રવૃત્તિમાં પડેલા છો ત્યાંમુધી તમે પરાધીન રહો અને પરાધીનતાને પોષ્યા કરો એમ જૈનધર્મ કહેતો નથી. પ્રવૃત્તિમાં રહેવા છતાં પરાધીન રહો એમ જૈનશાસ્ત્ર કહેવું નથી.

ભગવાન મહાવીરે ગૃહસ્થધર્મનું જે વિધાન કર્યું છે એ વિધાન પ્રમાણે આચરણ કરવામાં આવે તો, ગૃહસ્થોના ઘરમાં અશુચિ કે અપવિત્રતા સંભવે નહિ. પણ આજકાલ કોટલાંક લોકો ગૃહસ્થ હોવા છતાં સૂક્ષ્મ હિમાનો તો વિચાર કરે છે પણ પરંપરાએ

જે સ્થૂન હિંમ્મા થાય છે તેનો નિચાર મગ્ગો પણ કં તા નથી
જે સ્થૂન હિંમ્મા પરમ્પરાએ મનુષ્ય હિંમ્મા સુધીનું કપ ધારણ કરે છે
તો મરકારના કાયદાને માન આપી બધા દરે છે, તેના કરતા
ધર્મના કાયદાને માન આપી શ્વેચ્છાએ એ સ્થૂન હિંમ્માને શા માટે
અપકાયતા નથી? મગ્ગોએ સુવકોને કહ્યું કે, તમે મારા શિષ્ય ખરા
હિંમ્મા થના ચાલો છો તો, હું જેમ કહું તેમ કરવું પડશે, તે તમને
કમુન છે? સુવકોએ મવાની આજ્ઞાનુમાન ચાલવાનું કમુન કહ્યું

આગળ તું ચાલ છે તે હવે પછી વિચારીતું

વ્યાખ્યાન ત્રીજું*

પ્રાર્થના

અહરનાથ અવિનાશી , શિવ-સુખ લીધો;
વિમલ વિજ્ઞાન-વિલાસી, સાહુ સીવો. ॥ ૧ ॥
તૂ ચેતન ભજ અરહનાથને, તે પ્રભુ ત્રિભુવનરાય,
તાત 'સુદર્શન' 'દેવી' માતા, તેહનો નન્દ કહાય. ॥ સાહુ ૦૨ ॥

શ્રી અરહનાથ ભગવાનની આ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. જેમને પ્રાર્થના ઉપર વિશ્વાસ છે અને જે પ્રાર્થનામાં શક્તિ રહેલી છે એમ માને છે તેમને માટે પ્રાર્થના એક અપૂર્વ વસ્તુ છે. પ્રાર્થના એ વિશ્વાસની વસ્તુ છે માટે તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખવાથી તો અપૂર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે; પણ જે વિશ્વાસ વિના પ્રાર્થના કરવામાં આવે તો, તે પ્રાર્થના પણ ઢોંગરૂપ બની જાય છે અને પરિણામે અપૂર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થતી નથી. કલ્પવૃક્ષમાં કંઈ વસ્તુ રહેલી નથી ? બધી વસ્તુઓ રહેલી છે; પણ જેવામાં એકપણ વસ્તુ આવતી નથી તોપણ કલ્પવૃક્ષને નીચે બેસી જે વસ્તુની કલ્પના

કરવામા આવે છે તે વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે આ પ્રમાણે ક'પવૃક્ષ પોતે પણ ક'પનાના આધારે વસ્તુ આપે છે જો ક'પના ન કરવામા આવે તો વસ્તુ મળતી નથી આ જ પ્રમાણે પરમાત્માની પ્રાર્થનામા ગ્રહેલી શક્તિ લાલે પ્રત્યક્ષ દેખાતી ન હોય પણ તે ઉપર વિશ્વામ રાખવામા આવે તો, તેમા મની શક્તિઓ ગ્રહેલી છે એટલા જ માટે જ્ઞાનીજનો પરમાત્માની પ્રાર્થના આગળ ક'પવૃક્ષ કે ચિન્તામણિ રત્નની પણ પગ્લા કરતા નથી કારણ કે તેઓ પરમાત્માની પ્રાર્થના આગળ એ વસ્તુની કશી કિંમત ગણતા નથી ત્યારે આપણામા પણ પરમાત્માની પ્રાર્થના ઉપર આટલો બધો દ' વિશ્વામ પેલા થયે અને પરમાત્માની પ્રાર્થના આગળ ક'પવૃક્ષ કે ચિન્તામણિની કરી કિંમત નહિ રહે ત્યારે આપણને પરમાત્માની પ્રાર્થનામા પેટની બધી શક્તિ રહેલી છે તે સ્પષ્ટ જણાશે એટલા માટે પરમાત્માની પ્રાર્થનામા દ' વિશ્વામ ગળે ત્યારે કોઈ મામારિક પદાર્થની ઇચ્છાની પૂર્તિ માટે પરમાત્માની પ્રાર્થના કરવામા આવે છે ત્યારે તે આચી પ્રાર્થના નહિ પણ બહાગના ગેગડપ બની જાય છે આ વિષે ભકત રેશનનારે ઠીક કહ્યું છે કે, " જો પરમાત્માની પ્રાર્થનામા પદ્મ આના તો મન લાગેતું હોય પણ કેવળ એક જ આત્મા માસારિક પ્રાર્થની ઇચ્છામા મન ચોગેતું હોય તો, તે પ્રાર્થના પણ ગેગડપ જ છે "

કોઈ એમ કહે કે, કોઈ ચીજની આવશ્યકતા પાડ પાડવા માટે અથવા કોઈ કંઈના નિવારણ માટે બીજા ઉપાયો ન કરતા પરમાત્માની પ્રાર્થનાનો ઉપાય હાય ધરવામા આવે તો શું ખોટું છે? આ પ્રશ્નના ઉત્તરમા જણાવવાનું કે, ત્યારે કોઈ વસ્તુની આવશ્યકતા ઉભી થાય અથવા કોઈ સકટ માથે આવી પડે ત્યારે એમ વિચારવું જોઈએ કે પરમાત્માની પ્રાર્થના ન કરવાને લીધે જ

આવી સ્થિતિ ઉભી થવા પામી છે. એટલા માટે જ મારે પરમાત્માની પ્રાર્થનામાં મન પરોવવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે માથે આવી પડેલા સંકટને પ્રાર્થનામાં પ્રવૃત્ત થવાનું કારણ બનાવવું જોઈએ; પણ કોઈ ચીજને મેળવવા માટે અથવા કોઈ કષ્ટના નિવારણની ઇચ્છાએ જ પરમાત્માની પ્રાર્થનામાં કોઈ પ્રકારની તમારી કામના નહિ રહે, ત્યારે સંકટો પણ તમારાથી દૂર ભાગશે.

ખેડુતને ધાસની પણ જરૂર રહે છે પણ તેગો કાઈ ધાસ જ માટે ખેતી કરતા નથી. પરંતુ તેઓ તો સારો પાક કેમ થાય એ જ ઉદ્દેશથી ખેતી કરે છે. છતાં ધાન્યની સાથે ધાસ પણ પેદા થઈ જાય છે. આ જ પ્રમાણે પરમાત્માની પ્રાર્થના કરતી વખતે એમ વિચારવું જોઈએ કે, પરમાત્માની કૃપા મેળવવા માટે હું પ્રાર્થના કરું છું. કારણ કે પ્રાર્થના દ્વારા પરમાત્માની કૃપા મેળવવામાં આત્માનું કલ્યાણ રહેલું છે. આવી ઉન્નત ભાવના રાખવાથી જેમ અન્નની સાથે ધાસ પણ ઊગી નીકળે છે, તેમ સાંસારિક વસ્તુની પણ સહેજે પ્રાપ્તિ થઈ જાય છે. પણ સંસારની બધી વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ કરવા કરતાં, આત્માનું કલ્યાણ સાધવું શ્રેષ્ઠતમ છે, માટે પરમાત્માની પ્રાર્થના આત્માના કલ્યાણ માટે જ કરવી જોઈએ. જો પરમાત્માની પ્રાર્થનાદ્વારા આત્મકલ્યાણ સાધી શકાય છે તો તુચ્છ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ માટે એ પ્રાર્થનાનો ઉપયોગ કરવો એ તો ચણાના બદલામાં રત્ન આપવા જેવી મૂર્ખતા છે. આત્માનું કલ્યાણ ચાહનારે આવી મૂર્ખતા કરવી ન જોઈએ.

પરમાત્માની પ્રાર્થના ગમે તે સ્થાને અને ગમે તેવી પરિસ્થિતિમાં કરી શકાય છે, પણ પ્રાર્થનામાં આત્મસમર્પણની અનિવાર્ય

આનંદ્યક્તા ગ્રહે છે, કારણ કે પરમાત્માને આત્મભગવંતુ કયાં રિના સાચી પ્રાર્થના થઈ શકતી નથી એટલા માટે ભક્ત લોકો કહે છે કે —

તન ધન વ્રાણ સમર્પી પ્રમુને જન પર વેગ રિઝાસ્યા રાજ

અર્થાત્—પરમાત્માની પ્રાર્થના કરવામાં હું તન, ધન અને પ્રાણનું પણ સમર્પણ કરી શિ આવી ઉત્તરના ભાવના પૂર્વક તમે પણ પરમાત્માની પ્રાર્થના કરો તો, તમે જગત્ આત્મકથાણ માધી નમ્રો પરમાત્માની પ્રાર્થના એક એવી વસ્તુ છે કે, જે બધાને માટે સુખ છે એના માટે આ સુખ વસ્તુનો આપણે મદુપયોગ કરી લેવો જોઈએ અને પરમાત્માની પ્રાર્થનાને જીવનમાં વણી લેવી જોઈએ આમ કરવાથી વહેની કે મોડી આત્મજાગૃતિ અનન્ધ થશે

જ્યારે કોઈ માણસ, મારે પણ વાગે કે આગ નાગે વહેના ઉકળુ છે એવો દં નિશ્ચય કરીને સુવે છે તે પછી બને મોડો પણ સુવે તોપણ તે ધારેલા મમયે અવશ્ય જાગી ઉઠે છે આવો તમે પણ કોઈ દિનમે અનુભવ કર્યો દશે આપણામાં એવી કઈ શક્તિ કામ કરી રહી છે કે, જે ભર નિન્દામાંથી પણ નિગમ કર્યા પ્રમાણે જાગૃત કરી શકે છે આત્માની આ શક્તિ જાગૃત કરવા માટે દં નિગમપૂર્વક પરમાત્માની આવીરીતે પ્રાર્થના કરો તો અવશ્ય આત્મજાગૃતિ થશે ભક્ત લોકો કહે છે કે —

ઘાઠ જતન કરતા નહીં પામે પગી મોટી મામ ।
તે જિનમક્તિ કરી ને લહિયે મુક્તિ અમોલ્ય ધામ ॥

અર્થાત્—જે મુક્તિ બીજા અનેક ઉપાયો કરવા છતાં પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી તે પરમાત્માની પ્રાર્થના દ્વારા પ્રાપ્ત થઈ શકે છે

જેમને આ વાત ઉપર વિશ્વાસ જ નથી તેમને માટે આ વાત નિરર્થક છે પણ જેમને પ્રાર્થના ઉપર વિશ્વાસ છે તેમને માટે આ વાત તદ્દન સાચી છે.

કોઈ એમ કહે કે, પરમાત્માની પ્રાર્થનાથી આત્મકલ્યાણ કરવાનું કહો છો પણ પરમાત્મા છે એની પ્રતીતિ કેમ થાય ? કારણ કે પરમાત્મા તો અગમ્ય અગોચર કહેવાય છે, એટલે એમની પ્રતીતિ કેવી રીતે થાય ? એને માટે હું માગ એક સ્વાનુભવની વાત કહું છું.—

મારો જે પ્રદેશમાં જન્મ થયો છે ત્યાં વરસાદ ખૂબ વરસે છે. ત્યાં વર્ષાઋતુમાં વાદળાંઓથી હમેશાં આકાશ ઢંકાએલું રહે છે એટલે સૂર્ય અસ્ત પામ્યો છે કે નહિ ? તેની કશી ખબર પડતી નહિ. પણ પોયણાના કુલને જોઈને ખબર પડતી કે, હવે સૂર્ય અસ્ત પામ્યો છે. તે પ્રદેશમાં પોયણાનાં નામના એક જાતના કુલ થાય છે, તે કુલ જ્યારે વિકસિત થતાં ત્યારે સૂર્ય ઉગ્યો છે તેમ અને જ્યારે કરમાતા ત્યારે સૂર્ય આથમ્યો છે તેમ ખબર પડતી હતી.

અત્રે એ વિચારવા જેવી વાત છે કે એક કુલને સૂર્યના ઉદય-અસ્તની ખબર પડી જાય છે અને આપણા જેવા મનુષ્યોને ખબર પડતી નથી એ આપણી કેટલી બધી અપૂર્ણતા બતાવે છે ? એક કુલને સૂર્યના ઉદય-અસ્તની ખબર પડે છે, તો શું આપણને તેની ખબર પડતી નહિ હોય ? ખબર તો પડતી હશે, પણ સંસારની બીજી ધમાલમાં પડી જવાથી એ જાણેલી વાતને પણ ભૂલાઈ જવાય છે. અને પરમાત્માના વિષયમાં પણ તેની પ્રતીતિ કેમ થાય ? આવા પ્રશ્નો પૂછવા લાગીએ છીએ. આવા પ્રશ્નો ઉદ્ભવવાનું મુખ્ય કારણ પોતાનામાં રહેલી શક્તિનું અજ્ઞાન જ છે. પોતાનામાં રહેલી

શક્તિના આધારે પરમાત્માની પ્રતીતિ કરના માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ પ્રયત્ન કરના જના પણ તે પરમાત્માની પ્રતીતિ ન થયે તો, જેમ પોયણાના કુનારા સૂરના ઉદય-અસ્તની ખગર મેળનીએ જીએ તેમ પૂર્વ મહાત્માઓ, કે જેમણે આત્મચક્તિ દ્વારા પરમાત્માની પ્રતીતિ કરી છે તેમના કહેના પ્રમાણે આત્મચક્તિ જીવે, પરમાત્માને ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ તમે પરમાત્માની પ્રતીતિ કરો એટલા માટે તમને આધ્યાત્મિક અને વ્યવહારિક ગતિ હમેશા સંજોગવામાં આવે છે

પ્રશ્ન- તો? એમ કહે કે, જો અમે આધ્યાત્મિકતામાં પડી જઈએ તો અમારો વ્યવહાર જીવે મગડી જાય પણ આ માન્યતા બૂનભરેલી છે

આધ્યાત્મિકતાથી તમારો વ્યવહાર ઘર્ષ દિવસ જગડી જ નહિ જાય, એટલું અવશ્ય થાય, તમે જે વ્યવહારો નામે ધમાન કરો છો, તે ધમાલને પછી વ્યવહારમાં આનંદ રહેવા ન પામે જેમ રાટની પખાવતી વખતે રોટલી બગી જાય એવો અગ્નિ મનેજ રાખવામાં આવતો નથી તેમ રોટલી પાકે પણ નહિ એવો હરી ગમેતો તાપ પણ ગખવામાં આવતો નથી પણ રોટની જાતે પણ નહિ તેમ કાચી પણ ગ્રે નહિ એવો સાધા છુ તાપ ગખવામાં આવે છે આધ્યાત્મિકતાને આરીતે જીવનમાં ઉતારવામાં આવે તો, જીવન-વ્યવહાર એના મધ્યમ માટે વ્યવસ્થિત આવે છે કે, જીવનમાં છેલ્લે જીવે ઉદારગીરી આવતી નથી, તેમ કૃપણ જેવી કૃપણતા પણ આવતી નથી પણ મધ્યમ ગિયતિ રહે છે માટે આધ્યાત્મિકતાને જીવન વ્યવહારમાં સ્થાન આપવાથી, જીવન-વ્યવહાર મરાગર આવતો નથી એ બમ કાળી નાખવો જોઈએ આનંદના પ્રેરણા સ્ત્રોત આધ્યાત્મિકતાના ઓથે કૃપણ બની જાય છે જેઓથી નાની પણ રસ્તું મમત્વ

છોટી સકાતું નથી, તેઓને જિવન મળે, તે જીવનમાંથી જ કંઈક વિવેક નથી અને તેઓ આધ્યાત્મિકતાને નામે કમળતા દેખે છે તે કોઈ આધ્યાત્મિકતાના નામને ગતિમાન છે છે એવું કહે છે તેમણે.

આધ્યાત્મિકતા એ કોઈ નાનીસૂલી વસ્તુ નથી. આધ્યાત્મિકતાને જીતાએ જાંધી વિદ્યાગોષ્ઠી પ્રથમ સ્થાન આપ્યું છે. ત્યાં તેમણે દિવસ માટે નાની જીવનનો પણ ત્યાગ કરી દેવાનો નથી ત્યાં જ્યાં આધ્યાત્મિકતા કેવી રીતે વળી શકે? ત્યાં જ્યાં આધ્યાત્મિકતા રહી જ શકતી નથી. ત્યાં જીવનના દિવસ માટે પ્રાણુ સર્પસાની પણ આનાકાની ન હોય ત્યાં આધ્યાત્મિકતા કોઈને આપે છે. જેમકે, મન મેરુદ્ધે કપુતરું માટે શરીર ત્યાગ કર્યું હતું. મન તેમનામાં આધ્યાત્મિકતા ન હતી. તેમનામાં આધ્યાત્મિકતા હતી અને એટલા જ માટે તેઓ જીવનના ક્યાંય માટે શરીર ત્યાગ કર્યું હતું. કાચુ કે તેઓ શારી રીતે જાણના હતા કે, જીવનના ક્યાંય માટે આત્મસમર્પણ કરવું એ જ આધ્યાત્મિકતા છે આ પ્રમાણે જે આધ્યાત્મિક હોય છે તે જીવનના દિવસમાં પોતાનું દિવસ માને છે. જીવનના દિવસમાં પોતાનું દિવસ કેવી રીતે રહેલું છે એ જતાવવા માટે મધાની વાત કહેવામાં આવે છે.—

મધાનુ વૃત્તાન્ત.

મધો કુદરત પામેથી એ બોધપાઠ શીખ્યો હતો કે, જે વાત મને પોતાને અનુકૂળ હોય તે જ જીવનના માટે પણ કરવી. કુદરત પામેથી જેવો બોધપાઠ મળે છે તેવો બોધપાઠ ખીન્ને ક્યાંયથી મળતો નથી, એવું જગતમાં ભૂતકાળના તેમજ વર્તમાનના અનેક દાખલાઓથી સ્પષ્ટ જણાય છે. જ્ઞાનીઓએ આખા શ્રદ્ધાપૂર્વક પુરુષાર્થ જતાવેલ છે. એટલા માટે જો એનું ધ્યાન ધરવામાં આવે તો આત્માને અપૂર્વ આનંદ આવે.

કુલેતના તત્ત્વનું જે બારીબારી અવલોકન કરવામા આવે તો, તેમાથી આત્માને અપૂર્ણ શિક્ષા મળી શકે એક નાનખા કુનની પાખડીમા કયુ તત્ત્વ ન્હેતુ છે, તેની રચના ત્રિ પ્રકારની છે, તેમાથી કેની શિક્ષા મળે કે એ વિશે બહુ વિચાર કરવામા આવે તો તે જાણી આવશ્યક થયે

મોટા મોટા કારીગરો, મોટા મોટા મહાને જનાવવામા જે કારીગરી વાપરે છે, તે કારીગરી કુનની પાખડીની રચનામા જે કારીગરી હોય છે તેના આગળ તુલ્ય છે કુલેત જે દિતમરી શિક્ષા આપે છે તેવી શિક્ષા બીજુ મધ્ય આપતુ નથી

મનો પ્રકૃતિની શિક્ષાનુમાર કામ કરવા લાગ્યો તે આડોલી પાડોલીનુ આગણુ તથા ગામનો ન્મતો પણ સાધ કરતો શેરીઓની સ્ત્રીઓ મનાના આ કામની નિંદા કરતી એટલુ જ નહિ પણ તેના કામમા બાધા પહોચાડના માટે આદ કરેલી જગ્યાએ કચરો પણ ફેંકી આવતી આમ કરતા છતાં પણ મરો તો હમેશાની માફક પ્રમત ચિત્ત રહેતો અને પ્રમતચિત્તે કચરાવાળી જગ્યાને વાળીને માફ કરી નાખતો અને તે એમ વિચારતો કે, ખરેખર મારી મરેનોએ મારી ઉપર ઉપકાર કર્યો કે કે, ધરમા જે કચરો સ તો હતો તે મદાર કાળેને માગ કાર્યમા મને સદાયતા આપી છે

તમને કોઈ ગાગો બાડે ત્યારે તમારે પણ એવો ઉત્તર ન વિચાર કરવો જેમએ કે, એ તો બહુ સારુ થયુ કે તેના મોળામા ગાળની જે મદમી હતી તે બહાર આવી ગઈ આ એ ગીતે ગાળ બાજનાનું દ ય પણ એટલા અરામા શુદ્ધ થયુ

જેકુતો મળીનો ખાતર તરી જેનીમા ઉપયોગ કરી મારો પાત્ર ઉત્પન્ન કર કે તેની ગીતે તમે પણ આત્માના મયાયુમા એ ગાગોનો પણ મદુપયોગ કરી શો

મધો નિદાથી જરાપણ ગભરાતો નહિ. તે તો હમેશાં પોતાના નિયત કરેલા કાર્યમાં સંલગ્ન રહેતો. મધાની આવી કાર્યપ્રણાલી જોઈ, એ બંને યુવકો મધાના શિષ્ય બનવા તૈયાર થયા. મધાએ એ બંનેને કહ્યું કે, મારે ત્યાં ખાવા પીવાનું કંઈ નથી. પણ ઊલટું મારી સાથે કામ કરવામા તમારે ક્ષોડોની નિંદા, ગાળી વગેરે સમતાભાવે સાંભળવાનું છે. શું તમે મારા શિષ્ય થઈ બીજાની નિંદા કે ગાળો સમતાભાવે, સાંભળવા તૈયાર છો ?

મધાનું આ કથન સાંભળી બંને યુવકો પરસ્પર કહેવા લાગ્યા કે, “ગુરુ હોય તો ખરેખર આવા હોવા જોઈએ કે, જે શિષ્ય બનાવવા માટે બીજાને ખોટાં પ્રક્ષોભનો ન આપે.” આ પ્રમાણે પરસ્પર વિચાર વિનિમય કરી બંને યુવકોએ મધાને કહ્યું કે, “તમારા સ્પષ્ટ કથનથી અમારી તમારા શિષ્ય થવાની લાવના વધવા પામી છે માટે કૃપા કરીને આપ અમને ગુરુમન્ત્ર સંભળાવો અને અમને શિષ્યદીક્ષા આપો.”

મધાએ ઉત્તર આપ્યો કે, ‘હું ભણેલો ગણેલો નથી એટલે તમને શું ગુરુમન્ત્ર સંભળાવું !’

યુવકોએ કહ્યું કે, “અમે ભણેલા ગણેલાનાં મન્ત્રો તો ઘણીવાર સાંભળીએ છીએ પણ અમે તો તમારા જેવા કર્તવ્યપરાયણ વ્યક્તિ પાસેથી મન્ત્ર સંભળવા ઉત્સુક છીએ. માટે તમારા કર્તવ્યનો મન્ત્ર અમને સંભળાવો. અર્થાત્ અમારે તમારા શિષ્ય થઈ શું કાર્ય કરવાનું છે તે જણાવો. અમે યથાશક્તિ આપના કર્તવ્યમન્ત્રનું જીવનપર્યંત પાલન કરીશું.”

મધાએ કહ્યું કે, સાંભળો, તમારે શું કામ કરવાનું છે તે જણાવું છું. જોકે હું ભણેલો ગણેલો નથી પણ કુદરત પાસેથી મેં

એવી શિક્ષા મેળવી છે કે, 'જે મન પોતાને અનુકૂળ હોય તે બીજા માટે કરવું અને જે પોતાને પ્રતિકૂલ હોય તે બીજા માટે પણ ન કરવું' મક્ષેપમા તમારે આટલું કામ કરવાનું છે કે—

आत्मौपम्येन सर्वत्र सम पश्यति योऽर्जुन । । गीता

જાવાર્થ - પોતાના આત્માને જે અનુકૂળ હોય તે બીજા માટે કરવું, એ ઉપમા પ્રમાણથી પ્રત્યેક કાર્ય કરવું જોઈએ એવું જાનીઓનું પણ હથન છે

મધ્યાએ કહ્યું કે, પ્રકૃતિ પામેથી મે આ શિક્ષા લીધી છે મને એમ લાગ્યું કે, મને સાફ કરેલો રમ્તો ગમે છે તો બીજા લાગે એ મ કીનાળા રમ્તાને સાફ કરે અને હું એ માફ કરે ન રતા ઉપર ચાલુ, એના કરતા હું જ રમ્તો માફ શા માટે ન કરું? કે જેથી હું અને બીજા જોડો સાફ કરેલા રમ્તા ઉપર ચાલી શકીએ 'જે વાત પોતાને ગમતી હોય તે બીજાઓ માટે પણ કરી' આ મારી પડેલી શિક્ષા છે અને 'પોતાના આત્માની માફક બીજા જીવોને પણ મમાન માનના એ મારી બીજી શિક્ષા છે એમ થવું ન જોઈએ કે, પોતાને માટે તો પાચ અને પાચ દશ ગણે અને બીજાને માટે અગિઆર ગણે આમ જે આત્મચર્યા કરે છે તે નિશ્ચયવાત તો કરે છે, માથે માથે પોતાના આત્માને અપગંધી બનાવે છે માટે જે તમારા આત્માને ગમે, તે જ બીજાઓ માટે પણ કરો આ મિત્રાથ અનિચ્છનીય પ્રદત્તિ ન કરવી બીજાઓ ઉપર મનમંડરી ન કરવી કાળજી આમ કરવાથી બીજાના આત્માને આઘાત પહોંચે છે માટે આવી ખરાબ પ્રજ્વલિઓથી બચના જેવું માનો કે તમારી પામે એ કોટ છે તેમા એક નકામો છે ત્યારે જો તમારી સામે મોઈ ગરીબ માણસ મખત દીને લીધે થયગો

હોય ત્યારે તમારી પાસે જે નકામો કોટ હોય તે આપી દેવાની ઇચ્છા પેદા થવી જોઈએ. જે ગરીબને કોટ આપવાની ઇચ્છા ન થાય તો ‘તમે હજી જીવનના કષ્ટને સમજી શક્યા નથી’ એ સ્પષ્ટ જણાય છે. તમારું પેટ ભોજનથી તૃપ્ત થઈ ગયું છે તોપણ ખચેલી રોટલી કોઈ ગરીબને આપવાની ભાવના પેદા ન થઈ, પણ રોટલીને સેકીને કે સુકવીને જીજે દિવસે ખાવા માટે રાખવાની ભાવના થઈ, તો તમે હજી જીવનના આત્માને તમારા આત્મા સમાન માનવાનું સમજ્યા નથી.

મધ્યે યુવકોને કહ્યું કે, “તમે જે મારા શિષ્ય થવા ચાહો છો તો તમારે બધા જીવોને આત્માતુલ્ય માનવા પડશે એટલુંજ નહિ તમારે કોઈ પ્રકારનું વ્યસન રાખવું નહિ જોઈએ. કારણકે વ્યસનના નશામાં કર્તવ્યાકર્તવ્યનું ભાન રહેતું નથી. માટે કોઈ પણ પ્રકારના માદક પદાર્થોના સેવનથી દૂર રહેવું પડશે જે બુદ્ધિને ભ્રષ્ટ કરે છે તે બધાં માદક પદાર્થો છે કહ્યું પણ છે કે—

बुद्धिं लुम्पति यद्वय्य मदकारो तदुच्यते ।

જે પદાર્થોને સૂંઘવાથી, ખાવાથી કે પીવાથી બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ કે નષ્ટ થાય તે માદક પદાર્થો છે જે માદક પદાર્થો છે તેમાંજ કેવળ મદ છે એમ નથી પણ હૃદયની ભાવનામાં પણ મદ હોય છે જેમકે ગ્રન્થોમાં રાવણને હજાર વિદ્યાવાળો વર્ણુવામાં આવ્યો છે, છતાં સીતાને જોઈને તે ભાન ભૂલી ગયો હતો. આ પ્રમાણે ભાન ભૂલી જવું એ હૃદયનો મદ છે. આ પ્રકારના મદથી કે નશાથી તમારે હમેશાં બચતાં રહેવું પડશે.”

આજના યુવકોમાંના ઝેરલાક્ષણિક પરસ્ત્રી જોઈને ભાન ભૂલેલા જોવામાં આવે છે, એટલુંજ નહિ પણ રાજા અને મહાન્ત

હેવડાવનાનએ પણ જ્ઞાન જૂની ગ્લા છે આજે એવા દાખનાએ દાર્ઘ્ય એવા મળતા નથી ।

મવાએ એ સુવચને ક્ષત્ર્યમોષ આપતા કહ્યું કે, “ જે પદાધોના મેવનથી કૃત્યાકૃત્યનુ જ્ઞાન જૂનાઈ જતું હોય એવા પદાર્થોનું મેવન ન કરવું એ મારો પહેલો મન્ત્ર છે આ મન્ત્ર ધ્વજ આગળના વેગે મણવાનો કે તેજા જાપ કરવાનો નથી પણ તેને ગમગમ યાદ કરી ક્રિયામાં મૂકવાનો છે આ તો મે તમને નિવૃત્તિનો મન્ત્ર મમજ્ઞાનએ પણ આ માથે પ્રવૃત્તિનો મન્ત્ર પણ મમજ્ઞવાનો છે એ મન્ત્ર એવો છે કે, તમારે જનમમાનની સ્વામી તરીકે નહિ પણ સેવક તરીકે એવા કરવાની છે અને એ એવા કે તા કરતા બે પ્રાણનો પણ જોગ આપવો પડે તો આપવો પડે તમને આ શરતો કમુન હોય તો તમે મારા શિષ્ય થઈ શકો છો । ”

મધ્યાએ જે દિતશિક્ષા બતાવી છે એ શિક્ષા વિશે મધ્યિજ્ઞ ધર્મ કે દશનને વિરોધ હોઈ શકે નહિ જે આ દિતશિક્ષા પ્રમાણે જીવન વ્યવહાર ચલાવે છે, તે જરૂર પોતાનું અને બીજાનું કન્યાજ કરી શકે છે

મવાડી આવી તાત્ત્વિક વાતો માલગી સુવચે કહેવા વાગ્યા કે, “ અમે એમ વિચારતા હતા કે, ઈશ્વર ક્યા છે? પરંતુ અત્યારે તો ઈશ્વર તમાગમાં દેખાય છે તમાનમાં જે વેગ આવો મહેના છે તે બાવોમાં ઈશ્વરનું દર્શન થાય છે

તમે ભોમ વમણાય બંને મધ્યા, મદીના, કાડી કે શત્રુજય જાએ પણ હવના શુદ્ધ બાવ તરફ દષ્ટિ કરો તો, ત્યાં જવું તમને વ્યથ જણાશે હવના શુદ્ધ બાવનાને ગ્યાન આપવું અને મેવાને પોતાના જીવો આદ્ય ગનાવવો એ માર્ગ તીર્થથી કાર્ધ ઉતરતું પડે નથી જે પ્રમાણે મુખ્યમુખી કુન દ્વારા મુખ્યતા ઉત્પન્ન-અત્તની

પ્રતીતિ થાય છે તેમ ભાવનાઓ દ્વારા પોતાના હૃદયમાં ઈશ્વર છે કે નહીં તેની પ્રતીતિ થાય છે. કદાચિત્ તમને તમારા આત્માની કે પરમાત્માની પ્રતીતિ થતી ન હોય તો, વિશુદ્ધ ભાવનાઓથી રંગાએલા પણ શૃંગારથી રહિત એવા હાડપિંજરને જુઓ તો તમને જણાશે કે, વાસ્તવમાં વિશુદ્ધ ભાવનામાં જ ઈશ્વર રહેલો છે.

મધાની હૃદયની વાત સાલળી બન્ને યુવકો ખૂબ પ્રસન્ન થયા. અને પગમાં પડી પ્રસન્નચિત્તે કહેવા લાગ્યા કે, “અમારા માયા ઉપર આશીર્વાદનો હાથ મૂકો. અમે આપના શિષ્ય થવા ચાહિએ છીએ. અમે આપની આજ્ઞાનુસાર વર્તવાની પ્રતિજ્ઞા કરીએ છીએ.”

મધાએ યુવકોને હિલા કરી છાતી સરસા ચાંપ્યા અને તેમને શિષ્ય તરીકે સ્વીકાર્યા. આ પ્રમાણે મધાને બે સાથી મળવાથી તે છ હાથવાળો થયો.

ઈશ્વરનું રૂપ ચતુર્ભુજ પણ કહેવાય છે. તમે પણ વિવાહમાં નેડાઈને ચતુર્ભુજ બન્યા છો. પણ વાસ્તવમાં તમે ચતુર્ભુજ છો કે ચતુષ્પાદ છો એ કોણ કહી શકે? જેઓ સાચા સ્ત્રી-પુરુષ હશે તેઓ તો ચતુર્ભુજ બની પોતાનું કલ્યાણ કરવાની સાથે જગતનું પણ કલ્યાણ કરશે.

મધાને બે સાથીઓનો સાથ મળ્યો છતાં તે પ્રમાદી બન્યો ન હતો. પણ તે તો પહેલાં કરતાં વિશેષ કામ કરતો. કારણ કે, તે સારી રીતે જાણતો હતો કે, જેવું હું કાર્ય કરીશ તેવું આ મારા શિષ્યો કામ કરશે. આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે આદર્શ કામ કરતો. તેને ઘણીવાર એવો વિચાર આવતો કે “હે પ્રભો ! આ યુવકોના હૃદયમાં કોણે પ્રકાશનાં કિરણો ફેંક્યાં કે, તેઓ મારા સાથીઓ બન્યા ? મને તો એમ લાગે છે કે, હે ! પ્રભો ! એ તારી કૃપાનુજ

પરિણામ છે "આ બે યુવકોની માફક બીજા ૩૦ યુવકો મવાના શિષ્ય બન્યા આ પ્રમાણે ૩૨ શિષ્યો અને એક પોતે એમ ૩૩ જણા થયા પ્રાતઃકાનમાં વહેના હોય મધ્યે પોતાના શિષ્યોની સાથે પરમાત્માની પ્રાર્થના કરતો અને પછી કામની વહેચણી કરી આપતો કોઈને એવું કામ સોંપતો કે, દારૂ પીનાગને અનુનય-નિનય કરી દારૂ પીવાથી ડ્રેડુ નુકસાન થાય છે તે સમજાવવું અને એ રીતે દારૂ પીતા અટકાવના કોઈને ગામના રોગી, દુખી લોકોની સાર-મલાજ લેવાનું કામ સોંપતો તો કાંઈને ગામના ગતો સાદુ કરવાનું તો કોઈને ગામના લોકોને હિતકારી શિક્ષા આપવાનું કામ સોંપતો.

મધ્યે કયું કામ ટૂંકીરીતે કરતો હતો એ બધી વાતો વ્યાખ્યાનમાં કહી શકાય નહિ કારણ કે વાણીમાં એટલું મધુ મામર્ય નથી કે, તે દ્વારા બધી વાતો ગરામર સમજાવી સમય ટેવડાની જાનથી પણ જોડલું જાણે છે તેનાથી અનતમો ભાગ કરી ગઈ છે એમ શાસ્ત્ર કહે છે જ્યાં નિષ્કામભાવે અને સાચા હૃદયથી કામ કરવામાં આવે છે ત્યાં તેનો પ્રભાવ પણ વગર રહેતો નથી મધ્યાની નિષ્કામ સેવા ભાવથી આખા ગામમાં એકપણ દારૂ પીનારો, વેત્યામમન કરનારો કે ચોર રહ્યો નહિ.

તે મધ્યે ચા-બીડીનો પ્રચાર હતો નહિ એટલે એ વિશે મધ્યાને સુધાર કરવો પડ્યો ન હતો પણ વર્તમાન સમયમાં ચા-બીડીનો પ્રચાર બહુ વધી જવા પામ્યો છે પહેલાના શ્રીમન્તમાં અને આજના શ્રીમન્તમાં પણ ઘણો ફેરફાર થઈ ગયો છે પહેલાની શ્રીમતાર્ધ જુ. ૧ પ્રમગ્ની ૧૮૧૧ અને આજની શ્રીમતાર્ધ પણ જુ. ૧૯૬૧ પ્રકા ની છે પહેલાના શ્રીમતો પોતાને ઘેર ગાય બેસો પાળતા હતા અને દૂધ-ધી પોતે પણ ખાતા અને બીજાને પણ તેથી નાજ

પહોંચાડતા હતા. દૂધ-ધી નહિં તો છેવટે છાશ તો જરૂર જેને
 જોઈએ તેને મળી જતી. પણ આજના શ્રીમંતોને ત્યાં તો ચાના
 ધ્યાલાઓ તૈયાર હોય છે. આવી દશામાં બીજા લોકોને તેથી શા
 લાભ મળી શકે? ચાના ધ્યાલાથી બીજાને તો લાભ મળતો નથી
 પણ પોતાને પણ શારીરિક લાભ મળતો નથી, ઊલટી હાનિ થાય
 છે અને પરિણામે દાકતરના શરણે જવું પડે છે. આજના શ્રીમંતો
 બીજાની સેવા કરવાનું તદ્દન ભૂલી ગયા છે. તેઓ તો અંગલામાં
 રહેવું, મોટર કે સાયકલદ્વારા હરવું, ફરવું એમાં જ પોતાની શ્રીમંતાઈ
 માને છે. ગાય-ભેંશને પાળવાથી મચ્છર વધે છે માટે બહારથી
 વેચાતું દૂધ ખરીદી લેવું એમાં પોતાની મોટાઈ માને છે. પણ
 ગાયને પાળવાથી જ મચ્છર વધે છે એમ કહેતા હોય તો ગાય ન
 રાખવા છતાંય અંગલામાં મચ્છર ક્યાંથી આવે છે? તમે શ્રીમન્ત
 છો તો તમારી શ્રીમંતાઈનો બીજાની સેવા કરવામાં ઉપયોગ કરો
 તો તો તમે સાચા શ્રીમન્ત અથવા મોટા છો. નહિં તો તમારી
 શ્રીમંતાઈ ઘોડાના પૂંછડાની માફક શા કામની? ભલે આજકાલ
 મોટા મોટા અંગલાઓ બનાવવામાં, બે ચાર કુતરાઓ પાળવામાં
 કે મોટરગાડી રાખવામાં અને તેને ચારે બાજુ ફેરવી લોકો ઉપર ધૂળ
 ઉરાડવામાં શ્રીમંતાઈ દેખાતી હોય, પણ જ્ઞાનીઓની દૃષ્ટિમાં એ
 સાચી શ્રીમંતાઈ નથી. પણ જે લોકો જનસમાજની વધારેમાં વધારે
 સેવા કરે છે તે જ સાચા શ્રીમંત છે અને તેમની આવી શ્રીમંતાઈ જ
 લોકોને હિતકારી છે. મધાના સતત પ્રયત્નથી તે ગામમાંથી દારૂ,
 પરસ્ત્રીગમન, ચોરી વગેરે પાપનું ભૂત નાસી ગયું. મધાએ ગામ-
 લોકોને એ પણ શીખડાવ્યું કે, તમારે એટલો બધો ખર્ચ ન રાખવો
 જોઈએ કે જેથી તમારે કરજ કરવું પડે. આવક પ્રમાણે જ ખર્ચ
 રાખવું કદાચિત કરજ કરવું પડે તો સમય પહેલાં તે કરજ ચૂકવી

આપણે જો તમે કરજ માથે ચડાવ્યું અને પછી યથા સમયે તે ન ચૂકવ્યું અને છેવટે લેણુદાર તમારી ઉપર દાવો કરે તો તેમા તમારું પતન છે માટે સમય પહેલાં ઘેરજાં કરજ ચૂકવી આપવાથી શુ લાભ છે તે પણ મનાએ ગામના લોકોને મમજાવ્યું પરિણામે ગામના લોકો પહેલાં તો કરજ માથે ચડાવતા જ નહિ અને કદાચ કરજ પૈમા લઈ આવતા તો મુકરર કરેના સમય પહેલાં જ ચૂકવી આવતા એટલે કોઈને કોઈના ઉપર દાવો કરવાની તક સાપડતી નહિ આ સિવાય લોકોમા કોઈ પ્રગરનો ટ ટોશીમા ઉભો થના પામતો તો મધો કે તેમના શિષ્યો વચ્ચે પડી સમાધાન કરતા અને લોકો એ સમાધાનને માન્ય ગણતા

આ પ્રમાણે મધાએ તેમ જ તેમના શિષ્યોએ ચોકમેવા કરનામા પોતાનું જીવન સમર્પી દીધું લોકો પણ હવે તેમને કામમા મદકાર આપના લાગના ગામમા એટલી બધી શાંતિ ફેલાઈ ગઈ કે, ગામ ઊડીને આત્મા ગએના લોકો પણ પાછા આની રહેવા લાગ્યા પહેલાં પુરમે સ્ત્રીઓને ત્રાસ આપના કરતા પણ મધાના ઉપદેશથી સ્ત્રીઓને પણ શાંતિ થઈ મન જે સ્ત્રીઓ મધાના કામમા ખરે પડાયાડતી તે પણ મધાને આરાધના આપના લાગી અને પૂર્વ કૃત્ય માટે પવાતાપ કરના લાગી કે, “અમે તો મધાએ સાક્ષ કરેલી જગ્યાએ કચરો ફેંકી આવતી, પણ મધો તે કચરો ઉપાડી જતો આ રીતે મધાએ કેવળ બહારનો જ કચરો સાક્ષ કર્યો નથી પણ અમારા હૃદયના કચરાને પણ સાક્ષ કર્યો છે પરમાત્મા એ પુણ્યજીવી મધાને ચિરંજીવી બનાવો”

આ પ્રમાણે લોકો મધાને માટે પરમાત્માની પ્રાર્થના કરતા અને મધાના દર્શને પણ સવારમા આવતા પણ મધો કાંઈ પ્રય સાથી દુલાઈ જાય એવો ન હતો તે તો પોતાના નિત્ય કામમા મગ્ન

રહેતો. તેની પાસે એટલો બધો સમય ક્યાં હતો કે. તે લોકોને દર્શન આપવા માટે એક જગ્યાએ બેઠો રહે. જ્યારે લોકો તેમના દર્શનાર્થે આવતા ત્યારે તે એમ જ કહેતો કે, તમે તમારા ઘર-ખારતી બધી વસ્તુઓ બરાબર સાફ રાખો તો એ જ મારું દર્શન છે.

એ તો મારે પણ કહેવું પડશે કે, અહીંના લોકો માળવા, મેવાડ અને મારવાડ કચ્છનાં ઘરની તથા વસ્તુની સફાઈ વધારે રાખે છે. પણ સાથે સાથે મારે એ પણ કહેવું જોઈએ કે, ઘર જેવું સાફ રાખો છો તેવી શેરીઓને સાફ રાખતા નથી. શેરીમાં બહુ જ ગંદકી રહે છે. ઘરનો બધો કચરો શેરીના નાકે ફેંકવામાં આવે છે એટલે ગંદકી વધારે થાય છે. તમે તો જોડા પહેરો છો એટલે તમને ગંદકીનો ખાસ ખ્યાલ આવતો નથી, પણ અમે જોડા પહેરી શકતા નથી એટલે ગંદકી કેટલી બધી હોય છે તેનો ખ્યાલ પણ આવી શકે છે. અશુચિમાં ચાલવાથી હિંસા થાય છે એમ શાસ્ત્રમાં કહેલ છે. બીજા લોકો પણ અશુચિને અસ્પૃશ્ય જ માને છે. તો પણ તમે શ્રાવકો થઈને ઘરનો કચરો શેરીના નાકે જ ફેંકો અને ગંદકીમાં વધારો કરો તો કહેવું જોઈએ કે, તમે ગુરુની સેવા કેમ કરવી જોઈએ એ વાત બરાબર સમજ્યા નથી.

મધ્યાની સત્યવૃત્તિથી લોકોમાં ખૂબ શાન્તિ પ્રસરી એટલે લોકોમાં તે ખૂબ જ પ્રિય થઈ પડ્યો; પણ ગામમાં ત્રણ પ્રકારના લોકોને અપ્રિય અને ખારા ઝેર જેવો થઈ પડ્યો. એક તો દાડ વેચનારા, બીજા રંડીયાળ કરનારા અને ત્રીજા કચેરીના રાજકર્મચારીઓ. આ ત્રણ પ્રકારના લોકો મધ્યાની સત્યવૃત્તિથી ખૂબ જ નારાજ રહેતા. કારણ કે, ગામમાં કોઈ દાડ પીનાર રહ્યો ન હતો એટલે દાડવાળાને કાંઈ આવક થતી નહિ. કોઈ રંડીયાળ માણસ પણ હતો નહિ

એટલે રડીઓ પણ નારાજ ગ્રહેતી અને ગામમાં કોઈ કનેશન કાઢ કરતું નહિ એટલે રાજકર્મચારીઓને પણ આખો વિસ ખાલી હાથે બેસી રહેવું પડતું એટલા માટે એ લોકો મનની પ્રવૃત્તિથી બાળ નારાજ રહેતા કે, આ મનએ જ અમારો ધધો રોજગાર બધ કરાવ્યો છે માટે કોઈપણ નીતે આ મનની બના અહીંથી દૂર થાય તો જ અમારું કામ પહેલાની માફક જગજગ ચાલે આ માટે મનને દૂર કરવા માટે તે લોકો પ્રયત્ન કરતા હતા.

બધારે કોઈ મારું કામ કરે છે ત્યારે તેનો વિરોધ કરનાર પણ કોઈ હોયો થાય છે જેમ દિવસનો ચાક ઉતારવા માટે રાતની પણ જરૂર રહે છે તેમ સાગ કામનો વિરોધ કરનારાઓની પણ જરૂર રહે છે જ્ઞાની લોકો આ પ્રકારના વિરોધથી કે નિદાથી જરાપણ ગભરાતા નથી પણ જેમ રાતને વિશ્રાન્તિનો સમય માનવામાં આવે છે તેમ વિરોધને કે નિદાને વિશ્રાન્તિનું કાળું માને છે, અને આવી પડેના સકટને પરમાત્માની પ્રાર્થના કરવામાં સહાયક માને છે.

જે લોકો આ પ્રમાણે મનના સમયે પરમાત્માની પ્રાર્થનાનો આશ્રય લે છે તેમને સકટ પણ સહાયક નીવડે છે માટે જો તમે પણ શુદ્ધિ પામે પરમાત્માની પ્રાર્થના કરો તો, તેમાં કન્યાળું જ છે.

વ્યાખ્યાન ચોથું*

પ્રાર્થના

મહિ નિન બાલ બ્રહ્મચારી, 'કુલ' પિતા 'પરભાવતિ' મૈયા,
તિનકી કુમારી, મહિ નિન બાલ બ્રહ્મચારી. ॥ ૮૩ ॥

શ્રી મલ્લિનાથ ભગવાનની આ પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે. આ પ્રાર્થનામાં ભગવાન મલ્લિનાથનુ ચરિત્ર એવી રીતે બતાવવામાં આવ્યું છે કે, સાદો સીધો માણસ પણ એને સરલતાપૂર્વક હૃદયમાં ઉતારી જીવનસુધાર અને આત્મકલ્યાણ કરી શકે છે.

આ પ્રાર્થનાદ્વારા મારી ભાવનાને એટલું બધું પોષણ મળ્યું છે કે, જો એ પ્રાર્થનાના આધારે હું મારી અપૂર્ણતા દૂર કરી લઉં તો પછી મારે કશું કરવાનું બાકી ન રહે. આ પ્રાર્થનાદ્વારા મારી ભાવનાને ક્ષીરીતે પોષણ મળે છે તે વિષે હું એટલું જ કહેવા ચાહું છું કે; એક સિદ્ધ હોય છે, એક સાધક હોય છે અને એક સાધન હોય છે. સાધકે આત્મકલ્યાણ કરવા માટે અનેક

માધનોનો ઉપયોગ કરવો પડે છે અને અનેક માધનોદ્વારા સાધન-
સિદ્ધગતિને પ્રાપ્ત કરે છે આ વાત ભગવાન મહિનાથના ચરિત્રથી
પણ સ્પષ્ટ થાય છે

ભગવાન મહિનાથના ઉપસાધ્યની પ્રગસા ચારે ગાંત્રી પ્રગરી
તી રાત્ર કુલને ત્યાં એક સુદરીએ જન્મ લીધો છે એવું
ધણી રાત્રઓએ સાંભળ્યું હતું અને તેથી અનેક રાત્રઓ આ
સ્પર્શ રી માથે વિવાહ કરવા માટે લગ્નચાલ હતા, અને તેમાં લાન
ભૂતેના છ રાત્રઓ તો કુલ રાત્ર જે એ સુદરીને ન પરણે
તો તેની માથે લાઈ કરના પણ તૈયાર થયા હતા

ભગવાન મહિનાથે, પિતા ઉપર આવી પડેલી આપત્તિને દૂર
કરવા અને રાત્રઓને પ્રતિભોગ આપવા માટે જે રચના કરી તી તે
એટલી બધી આકર્ષક અને વિચિત્ર હતી કે, તેનું મહત્ત્વ પૂરેપૂરું
સમજાવી શકાય નહિ ભગવાને એક એરી પુત્રી મનાવી કે, તે
દેખાવમાં તો સાક્ષાત્ તેમના જેવી જ લાગે પણ તેમાં એક ખામ
વિશેષતા રાખવામાં આવી હતી કે, જે પુત્રીનો મુગટ ઉપાડવામાં
આવે તો તેમાંથી દુર્ગંધ ફાગી નીકળે અને પુત્રીનું મોઢું ખોનવામાં
ન આવે તો દુર્ગંધ પણ આવે નહિ અને એમાં ભગવાન જેવું
દેખાય ભગવાને પિતાને સૂચના કરી કે, એ છ રાત્રઓ લેતે
જેના આવે હું એમને રચનાદ્વારા પ્રતિભોધ આપીશ છએ રાત્રઓ
'અમને મહિ કન્યા જેવા મળશે' એમ માની અદર આપ્યા
રાત્રઓએ જેવો અજ પ્રવેશ કર્યો તેવા તેઓ પુત્રીને, જેમ
દીપ્તો જેમ પતંગ મોહમત્ત બને છે તેમ, મોહમત્ત બની ગયા

ભગવાન તો પુત્રીનું અદરનું સ્વરૂપ જતાવી તેઓની મોહમત્તી
ઉડડવા સાદતા હતા એમને ભગવાને જેવું પુત્રીનું મોઢું ઉડાવી

નાખ્યું કે, ચારે બાજુ દુર્ગંધ ફેલાઈ ગઈ. રાજાઓ તો દુર્ગંધથી એવા ગભરાયા કે, પુતળીની ઘૂણા કરતાં બહાર નીકળવા લાગ્યા. ત્યારે ભગવાને જાણ્યું કે, રાજાઓને પ્રતિભોધ આપવાનો આ સમય ઘણો જ ઉપયુક્ત છે.

ભગવાનની આ રચના ઉપર વિચાર કરવામાં આવે તો જાગૃતિ અને સુપ્રતિ અવસ્થા વિશે પણ ઘણું જાણવાનું મળે. તમે લોકો જાગૃતાવસ્થાને બહુ મહત્ત્વ આપો છો પણ સુપ્રતિ અવસ્થાને મહત્ત્વ આપતા નથી; પણ જો તમને એક દિવસ પણ ભિંધ ન આવે તો કેટલું કષ્ટ થાય ? માટે અમુક અંશે સુપ્રતિની પણ જરૂર રહે છે. ભિંધમાં જે કાંઈ થાય છે તે સુપ્રતિ અવસ્થાનું કામ છે. જાગતાં જે કાંઈ થાય છે તે જાગૃતાવસ્થાનું કામ છે. તમે બહારની રચના જુઓ છો પણ અંદરની રચના કેવી છે તે જોતા નથી. બહાર જે કાંઈ દેખાય છે તે કર્મનું ફળ છે, પણ એ કર્મફળની પાછળ શું છે તેને પણ તપાસો. ભગવાને તે રાજાઓને પ્રતિભોધ આપતાં કહ્યું કે, “હે! રાજાઓ તમે શા માટે વિમુખ થઈ બેઠા છો ? જે તમને હમણા જ પ્રિય લાગતી હતી તે અપ્રિય કેમ લાગવા લાગી ? અત્યાર સુધી તમે બહારના રૂપને જ જોતા હતા, એટલે તમને તેનો મોહ હતો. પણ જ્યારે તમે અંદર પણ દૃષ્ટિ કરી ત્યારે તમને ઘૂણા પેદા થઈ માટે હવે તમે એ બરાબર જાણી લો કે,

મહા અસાર ઉદારિક દેહી, પુતલી રૂપ પ્યારી; ।

સગ કિયા પટકૈ ભવદુઃખમેં, નારિ નરક-વારી. ॥

તમે બહારનું જ રૂપ જુઓ છો એટલા માટે લાન ભૂલી જાઓ છો, પણ જ્યારે અંદર ડોકિયું કરો છો ત્યારે જેના ઉપર તમે મુગ્ધ થઈ જાઓ છો, તેની પણ તમને ઘૂણા થાય છે. કાલે શિક્ષાલેખ

જેતા અહીંનું મુખ્યમ જોયું હતું તેમાં એ જગ્યાએ મનુષ્યનું હાડપિંજર ગપ્પરામાં આવેલું છે તે જોઈને મનુષ્યનું હાડપિંજર કેવું હોય છે તેનો ખ્યાલ આવે છે શું હાડપિંજર જોઈને કોઈને નિકાર પેદા થાય છે? કોઈમાં કામભાવના જાગૃત થાય છે? પણ ત્યારે એ હાડપિંજર ચામડીથી ઢકાએલું હોય છે ત્યારે તેમાં નિકાર કેમ જાગે છે?

મમાગ્ના પદાર્થો કોઈ મનુષ્યને તો સામાન્ય લાગે છે, તો કોઈને વિશેષ લાગે છે કોઈ હાડપિંજરને પોતાનું ભોજન મમળે છે તો મધ્ય તો પોતાની મોઢનું માધન માને છે જેમકે કોઈ કુતરાની મામે હાડપિંજર મૂંઝામાં આવે તો તે પોતાનો ખોડ માની ખાવા માંડે છે પણ જો એ જ હાડપિંજર મધ્ય પાંચ સામે હોય છે તો તે શરીરરચના વિશેની મોઢ કરવા માટે તેનો ઉપયોગ કરે છે ગાની અને અગાની વચ્ચે પણ આવુ જ અંતર છે અગાની સોકો હાડપિંજરનું બદારનું રૂપ જોઈ મોઢ પામે છે પણ ગાની સોકો એ બદાર દેખાતા રૂપની પાછળ શું ગહેતું છે તેનો વિચાર કરી વેરાગ્ય પામે છે છએ રાજાઓ ભગવાનને કહેવા લાગ્યા કે, અમે આ પુત્રગાને પુત્રગા માનતા ન દત્તા, પણ તેને માક્ષાત્ મહિકુમારી માનતા હતા એ તો હવે જાણ્યું કે, એ તો કનચ્છી (મુવર્ણી) પુત્રગા હતી તમે અમને બોધ દેવા માટે આવી ગયા કરી હતી એ અમે ત્યારે જાણ્યું ત્યારે અમને અમારા અગાન માટે ખેલ થાય છે

પોતાની મૂર્ખતા ઉપર ગમગાને ખૂબ પગ્તાવો થયો ભગવાને તેમને આશ્વાસન આપતા કહ્યું કે, “તમે ગનગા નહીં જો તમારી માથેકે દુ પછુ જાગનું રૂપ જોત, અદર શું છે તેની ખજા ન ખજા તો તો ગાજાજા થઈ જાત પણ દુ દેવગા જાગનું રૂપ જા ન

જોતાં અંદર પણ નજર કરું છું. અને એ જ કારણને લીધે મને તમારી ઉપર મોહ થયો નથી. જે થયું તે થયું. હવે તમે તમારા આત્માને જગત કરી આત્મકલ્યાણ સાધો.”

તમને પણ મારે એ જ કહેવાનું છે કે, તમે બહારના રૂપમાં જ લાન ભૂલી ન જાઓ પણ અંદર શું છે તે પણ જુઓ, અને લગવાન મલ્લિનાથની પ્રાર્થના કરો તો તમારા ખોટા મોહનું ભૂત લાગી જશે અને તમારા આત્માનું કલ્યાણ થશે

મને આજે સવારની લાવના લાવતાં એવો વિચાર થયો કે, જેમની સહાયતા લેવામાં આવે છે તેમને ભૂલી જવું એ કેવી ગંભીર ભૂલ છે. હું અન્ન સિવાય દૂધ આદિ બીજા પદાર્થો લઉં છું. જે પદાર્થોની સહાયતાથી આ શરીર નભે છે તથા જેના આધારે હું આત્મકલ્યાણ કરી શકું છું, તે પ્રાણીઓના ઋણથી હું ક્યારે મુક્ત થઈ શકીશ? જેમ મને બીજા પ્રાણીઓની સહાયતાની જરૂર પડે છે તેમ શું તમારે સહાયતાની આવશ્યકતા નહિ હોય? આવશ્યકતા હોવા છતાં જો તેમના ઋણથી મુક્ત થવા માટે પ્રયત્ન ન કરતાં, ફરતીચરને ઉપરનું પોલીશ લગાવવાની માફક જો બહારનું ઉપરછતું કામ કરવામાં આવે તો તે શું ઉચિત કહેવાય? તમે તમારા બગલાને તો સાફસુફ રાખવા ચાહો છો, પણ જો તમે તમારું શરીર બરાબર સાફ ન રાખો તો બગલાને સાફ કરવાથી શું વળ્યું? તમે કપાટ વગેરે ફરતીચરને તો સાફ રાખો, પણ શરીર—સુધાર તરફ જરા પણ ધ્યાન ન આપો તો તે સુધાર છે કે બગાડ એ પણ વિચારવું જોઈએ. તમે જીવનની આવશ્યકતાઓ ઉપર તો બરાબર ધ્યાન આપતા નથી પણ બહારની કૃત્રિમતાને વધારવામાં જીવનને ખર્ચી નાંખો છો. જે પોતાની ગૃહિણીને ભૂલી જઈ સીનેમાની નટી પાછળ

પોતાની શક્તિ ખર્ચે છે તેની કેવી દશા થાય છે તે તમે જાણો છો. આ જ પ્રમાણે જે વાસ્તવિકતાને જૂની જઘ્ઘ કૃત્રિમતા પાછળ પડી શક્તિ ખર્ચે છે તેની પણ કેવી દશા થાય તેનો પણ વિચાર કરો જે પ્રમાણે તે છ રાગઓ પુતળોના મહાગ્ના રૂપ પાછળ આધાર થઈ મુગ્ધ બન્યા હતા, તે જ પ્રમાણે તમે પણ ખાતરના ખોટા દેખાવો વધારામાં વાસ્તવિકતાને જૂની ગઢા છે બ્યારે એ જૂનોને દૂર કરવામાં આવે ત્યારે જ નિર્ઘન્યધર્મનો પ્રભાવ તમારી ઉપર પડી શકશે અને બ્યારે નિર્ઘન્યધર્મનો પ્રભાવ તમારા જીવન ઉપર પડશે, અને એ નિર્ઘન્યધર્મને તમારા જીવનમાં તાણાવાણીની માફક વણી દેશો, ત્યારે તમને કાંઈ કહેવાની કે મલજાનવાની પણ જરૂર ગ્હેરો નહિ એટલા માટે બધાએ પોતાની શક્તિને એકત્રિત કરીને અત્યારે જીવનને માટે કયું કામ આનર્યક અને લાભપ્રદ છે અને કયું કામ હાનિપ્રદ છે તે વિશે વિચાર કરવો જોઈએ નવા મનો મવા ખગમ જ દોષ છે અથવા જૂના કામો ખરામ જ દોષ છે એવું કાંઈ નિશ્ચિત ધોરણ નથી એટલા માટે જે તત્ત્વ જીવનમાં પ્રાણ પૂરનારું હોય તે તત્ત્વને રાખી, બાકીના જીવનવિચાર તત્ત્વોને દૂર કરવામાં આવે તો જ ભગવાનના ઉપદેશની અમર જીવન ઉપર પડી શકે છે.

મધાનુ વૃત્તાન્ત

મધાની જે કથા કહેવામાં આવે છે તે આજની નથી પણ લગભગ એ હજાર વર્ષ પહેલાની છે એ નાત જુદી છે કે, કથામાં આવેલા તત્ત્વોને આધુનિક આનર્યકતાનુમાર વર્ણનમાં વણવામાં આવે પણ મૂળ તત્ત્વ તો તે કથાનું જ છે આ કથા ઉપરથી પ્રાચીન સમયમાં ભારતમાં કેવા કેવા તત્ત્વો કેવી રીતે મમજવવામાં આવતા તે જણાય છે આ કથાને ૬ મંડલ અને વત્તમાન ગિયતિ અનુમાર

વિસ્તૃત કરીને તમને કહી સંભળાવું છું. પણ આ કથા તો પ્રાચીન જ છે. જ્યારે લોકો બહારની વસ્તુઓ ઉપર વધારે મુગ્ધ બની જાય છે ત્યારે મહાપુરુષો એ બહારની વસ્તુ પાછળ રહેલા તત્ત્વને જગત સમક્ષ મૂકે છે. જગતને કલ્યાણનો માર્ગ બતાવવો એ સાધારણ મનુષ્યનું કામ નથી. પણ જેમણે અહંકાર ઉપર વિજય મેળવ્યો છે તે મહાપુરુષો જ જગતને કલ્યાણનો માર્ગ બતાવી શકે છે અને તેનો સુધાર કરી શકે છે.

મધ્યે અહંકાર ઉપર વિજય મેળવ્યો હતો. તે લોકોની નિંદા કે ઘુણાથી ગભરાતો નહિ તેમ ‘મારી નિંદા શા માટે કરો છો’ એમ ક્રોધની સાથે લડાઈ કરવા પણ તૈયાર થતો નહિ. પણ તે તો હમેશાં લોકનિંદાને જિતવાનો જ પ્રયત્ન કરતો. જ્યારે ક્રોધ તેને એમ કહેતું કે, ‘તું ઘણું જ ખરાબ કામ કરે છે, તું લોકોને ઠગે છે,’ ત્યારે તે એમજ વિચારતો કે, પરમાત્માની પ્રાર્થનાને સફલ કરવાનો સમય નજદીક આવતો જાય છે. સાચા લક્તો પરમાત્માની પ્રાર્થના કરતાં કહે છે કે:—

“मौसम कौन कुटिल खल कामी

तुम सैं काह छिपाउ, कृपानिधि तुम उर अन्तर्यामी। ”

આ પ્રમાણે જે લક્તો પ્રભુપ્રાર્થના કરે છે તેઓમાં સંસારના ફેટલાક માણસોમાં પાપ ભરેલું હોય છે, તેવું પાપ નહિ હોય, તોપણ તેઓ પાપને મોટું રૂપ આપી તેને દૂર કરવાની ભાવના રાખે છે. જે મોટા પાપી હોય છે તે આ પ્રકારની પ્રાર્થના જ કરી શકતો નથી. જેનામાં થોડું પાપ હોય છે તે જ આ પ્રકારની પ્રાર્થના કરી શકે છે. જે પ્રમાણે કાળાં કપડાં ઉપર કાંઈ પડેલો

જેનામા આવતો નથી પણ સદૈવ કપાલ ઉપર પડેલો તથા પુરત મળ્યાઈ આવે છે, તેમ જેમનું હૃદય ખૂન પાપોથી ભરેલું હોય છે તેમને પોતાનું પાપ જણાતું નથી પણ જેનામા થોડું જ પાપ હોય છે તેઓ તો ‘હું બહુ પાપી છું’ એમ માની પોતાના પાપો પરમાત્મા સમક્ષ રજૂ કરે છે અને એ રીતે પાપને બોનાનો પ્રયત્ન કરે છે

વેદાનિર્ગેનું કથન છે કે, જે ઓરમા હવા ખગમ થઈ ગઈ હોય તો તેને બદાર કાઢી નાખવાથી તત્કાલ તાજી હવા આવે છે તે માટે કાંઈ પ્રયત્ન કરવો પ તો નથી આ જ પ્રમાણે જે હૃદયની ગદખી દૂર કરવામા આવશે તો હૃદયમા પવિત્રતા જ આવશે પવિત્રતાને લાવવા માટે પ્રયત્ન કરવો પ સે નહિ. પણ સર્વ પ્રથમ તો ગદખીને દૂર કરવી પડે. ભોળેને એવી આત્મ પડી ગઈ છે કે, પોતાના હૃદયની ગદખી દૂર કરતા નથી અને પરમાત્મા પ્રત્યે પ્રાર્થના કરે છે કે, મારા હૃદયમા બહુ જ ગદખી છે એટલે એને દૂર કરો. પણ જ્યારે કાંઈ એમ કહે છે કે, તમારા હૃદયમા બહુ મેન છે ત્યારે ભોડોની આખો લાલચોળ થઈ જાય છે આ પદ્ધતિ ખોટી છે માટે એ તજ દહ માથા હૃદયથી પ માત્માની સમક્ષ તમાગ દોરો રજૂ કરો અને પત્રી હૃદયશુદ્ધિ માટે પ્રયત્ન કરો તો જરૂર આત્મસ્થાયી થશે

મધ્યમે પોતાના ૩૩ શિષ્યો પોતાનો આચાર્યમ સમન્વયી પોતાની જેવા મનાવી લીધા આચાર્ય માનતુંજે ભગવાનની પ્રાર્થના દ તા કરું કે —

તુલ્યા મયતિ મયતો નનુ તેન વિં પા

મૃગાધિત ય દ્વિ ગાત્મસમ કરાતિ । ભક્તિમ મોત્ત

જે વૃક્ષને જલસિયનદ્વારા ઉછેરવામાં આવે છે શું તે વૃક્ષ ફળ પ્રુલ આપતું નથી? જરૂર આપે છે. તે જ પ્રમાણે જે લક્ષ્મીવાનની સેવા કરે છે તે લક્ષ્મીવાન બની જાય છે. સાચો શ્રીમન્ત તો તે જ છે કે, જે સેવકને પણ શ્રીમન્ત બનાવી દે છે. કોઈ ઘોડાના પુછડા જેવા બહારના દેખાવવાળા પણ શ્રીમન્તો હોય છે પણ સાચો શ્રીમન્ત તો તે છે કે, જે આશ્રિતને પણ પોતાના જેવા બનાવી દે છે.

લક્ષ્મી કહે છે કે, જ્યારે શ્રીમન્તો સેવકને પોતાની જેવા બનાવી દે છે તો શું પરમાત્મા પોતાના સેવકને પોતાના જેવા નહિ બનાવે? પરમાત્મા તો-જો સાચો સેવક હોય તો-પોતાના જેવા અવસ્થા બનાવી દે છે.

મધ્યાએ પોતાના ૩૨ શિષ્યોને પોતાના જેવા બનાવી લીધા. તેઓ લોકોની સેવાદ્વારા શાન્તિ અને આનંદ અનુભવવા લાગ્યા. અત્યારસુધી તો તેનું કાર્ય વ્યવસ્થિત ચાલ્યું અને તેના કાર્યદ્વારા શાન્તિ અનુભવી. હવે એની સાચી પરીક્ષાનો કંટાડટીનો સમય આવી પહોંચ્યો. જે સાચો સેવક હોય છે તે, જેમ નિયમિત અભ્યાસ કરતો વિદ્યાર્થી પરીક્ષાથી ગભરાતો નથી તેમ, જીવન પરીક્ષાથી પણ ગભરાતો નથી જે વિદ્યાર્થી નિયમિત અભ્યાસ કરતો નથી તે વિદ્યાર્થી પરીક્ષાને સમયે ડરવા લાગે છે અને હવે શું કરવું? એવી ચિંતા કરે છે. પણ નિયમિત અભ્યાસ કરનાર વિદ્યાર્થી તો જેમ પરીક્ષા નજદીક આવતી જાય છે તેમ પ્રસન્ન થતો જાય છે, કારણ કે તે એમ સમજે છે કે હવે હું પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થઈ પ્રમાણપત્ર મેળવીશ.

આ જ પ્રમાણે જે જ્ઞાની અને વિવેકશીલ લોકો હોય છે તે લોકો કષ્ટના સમયે ગભરાતા નથી, પરંતુ કષ્ટને પોતાની જીવન-

પરીક્ષા માની તેને સધાવી લે છે અને તેથી પ્રસન્ન થાય છે કારણ કે તેઓ એમ માને છે કે, જો આ કષ્ટની પરીક્ષામાંથી ઉત્તીર્ણ થઈ ગયા તો પરમાત્માની ભક્તિનું અમને પ્રમાણપત્ર અવશ્ય મળશે.

મવાની સત્પ્રવૃત્તિથી આમનોમને વણોજ લાભ પહોંચ્યો તો ગળ કે પ્રજા જન્મેમાંથી કોઈને કાંઈ પણ નુકસાન પહોંચ્યું ન હતું મવાના શુભ પ્રવૃત્તિથી લોકોએ વેમ્યાગમન, દારૂ, યોગી આદિ પાપપ્રવૃત્તિને છોડી દીધી હતી તે સમયે હોટન તો હતી નહિ એટલે હોટલના વિચારમાં તેને કશું કહેવાનું હતું નહિ જો મવા જેવો સુધાગ્રહ આજે પણ દોષ તો તે પણ હોટનનું વ્યવસ્થા ઠાડાવી દે આજે હોટલોને લીધે યૌ પાપપ્રવૃત્તિ વધવા પામી છે અને લોકો એ પાપપ્રવૃત્તિમાં પડી જઈ ઝેટના ગધા પતિત થઈ જાય છે એ તો પ્રત્યક્ષ દેખાય છે જે જાતિમાં, કે જે ધર્મમાં મામ મરિયાનું સેવન તો નુ ૧ નામ પણ માલજવામાં આવતું નથી, તે લોકો મામ મરિયાનું સેવન કરતા નથી પણ તે લોકોના પુત્રો હોટલોમાં જતા શીખે છે અને ત્યાં માસ-મરિયાને ખાવાની પાપપ્રવૃત્તિમાં પડે છે એવું માલજવામાં આવે છે જે લોકો માસનો આદ્ય આખવા માટે અથળ ખીજનું મામ ખાનાથી અમે હ્રદયપુષ્ટ મનીશુ એ આશાએ માસનું સેવન કરે છે તેઓએ એ જૂનવું ન જોઈએ કે મામના સેવનથી મનોવૃત્તિ તામચિત્ત જની જાય છે અને પરિણામે અનેક અનર્થો પોતાના હાથે થવા પામે છે આ મિત્રાય માસ ખાનારે એ પણ સમજી લેવું જોઈએ કે, જેમ અમે ખીજના મામને ઉપભોગમાં લઈએ છીએ તેમ અમારું માસ પણ ખીજના ઉપભોગમાં ન આવી જાય? દારૂ પીનાગણોને એ લાન રહેતું નથી કે, દારૂ પીનાથી તેમના શરીરની યૌ અવસ્થા થાય છે દારૂ પીનારાઓ

તો એટલું જ સમજે છે કે, અમારી પાસે પૈસો છે તો તેનો આવા મોજશોખમાં ઉપયોગ ન કરીએ તો પૈસાથી જીવનનો લાભ શો ? આ પ્રકારની દુર્ભાવના સેવનારાઓ દારૂ જેવા માદક પદાર્થોની પાછળ પોતાના પૈસાનો અને જીવનનો સર્વ નાશ કરી નાંખે છે. એવું કહેવામાં આવે છે કે, જે છત્રપતિ શિવાજીનો પુત્ર શંભાજી 'સુરા અને સુંદરી'ના દંદામાં ન પડ્યો હોત તો તે 'આપ કરતાં બેઠો સવાયો નીકળ્યો, એ લોકોક્તિને સાર્થક કરી શકત. પણ તે સુરા અને સુંદરી પાછળ મોહાધ યત્ની ગયો અને આખરે તેની ખૂબ જ દુર્દશ થઈ.

મધાના શુભ પ્રયત્નથી જધાને તો શાન્તિ થઈ પણ દારૂ વેચનાર, રંડીઓ તથા રાજ્યકર્મચારીઓને તો તે અશાન્તિકર્તા થઈ પડ્યો. મધો તો તેમને આંખમાં પડેલા કણાની માફક ખટકવા લાગ્યો. તેઓએ વિચાર્યું કે, આ મધાને કારણે જ અમારો ધંધો રોજગાર ચાલતો નથી. લોકો ઉપર તેનો પ્રભાવ ધણો છે એટલે તેના કહેવાથી કોઈ અમારે ત્યાં આવતું નથી. માટે મધો આપણા કામમાં બાધક છે એટલે તેને દૂર કરવો જોઈએ એમ વિચારી તેઓએ પોતાનું એક મંડલ ઊભું કર્યું અને મધાને દૂર કરવાનો ઉપાય વિચારવા લાગ્યા કે, રાજાને કહી મધાને તથા તેના ૩૨ શિષ્યોને અહીંથી ગામખહાર કાઢવા. પણ મધાનો તથા તેના ૩૨ સાથીઓનો કોઈ અપરાધ ધડ્યા વિના રાજાને કહીશું તો તેઓ કહેશે કે, મધો તો સાધુપુરુષ છે તો તેને શા માટે ગામખહાર કાઢવો ? માટે રાજાને એમ કહેવું કે, “આ મધો તથા તેના સાથીઓ લૂંટારાઓ છે અને તેમનાથી પ્રજાને પણ ધણો જ ત્રાસ થાય છે. તેમના ત્રાસ આગળ રાજસત્તાનું પણ કંઈ ચાલતું નથી.” આ પ્રમાણે સાલણી રાજા મધા ઉપર ક્રુપિત થશે અને આપણી ઉપર

રાજનો વિશ્વાસ છે એટલે મવાને તથા તેના સાથીઓને ગામનહાર કાઢવાની આપણી યોજના પણ પાર પડશે

આ પ્રમાણે નિચાર કરી, રાજ્યકર્મચારીઓએ પોતાનું મગન બળ મજબૂત કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. મગકનમળનો ઉપયોગ સારા કામો ઉભા કરના માટે પણ નપરાય છે તેમ આચ કામો થતા હોય તેને અટકાવવા માટે પણ વપરાય છે. રાજ્યકર્મચારીઓએ મગન બળને મજબૂત કરવા માટે જે મડન ઉજી ક્યું હતું, તેમા પાપપ્રવૃત્તિદ્વારા પૈસો કમાતા હતા તે લોકો પણ મામેન થઈ ગયા અને બધાએ એમ્હા મળી મધા તથા તેના સાથીઓ વિરુદ્ધ એક નિવે નપત્ર તૈયાર કરી રાજ પાસે વર્ધ મધા

અમુક રાજ્યકર્મચારીઓ આપને મળવા આવ્યા છે એ ખમર મગધનરેશને પહોચાડવામા આવી પણ તે વખતે રાજ પણ દારના ઘેનમા પડ્યા હતા જ્યારે દારનુ ઘેન જિતર્યું ત્યારે રાજ ગળ્યકચેરીમા આન્યા આવતા વેત જ રાજને રાજ્યકર્મચારીઓ કહેના લાગના દે, “મહારાજ” ગળ્યમા મધુ નિમ્મલ ફેનાઈ ગયો છે ત્યારે માણુ રાજ્યમા હુદારાઓનો ઉપદ્રવ ઉભો થવા પામ્યો છે અને તેથી પ્રજા ત્રાસી ગઈ છે અને એ ત્રાસ દૂર કરવા માટે અમને પ્રજાએ આપની મમક્ષા આ નિવેદનપત્ર લઈ મોકલ્યા છે જે આપ વાચી યોગ્ય પ્રમથ કરવાની કૃપા કરો’

રાજ્યકર્મચારીઓએ મધા તથા તેના સાથીઓની વિરુદ્ધ જે નિવેદનપત્ર તૈયાર કર્યું હતું તે નિવેદનપત્ર રાજ મમક્ષ રણુ કર્યું અને તે લોકોએ જેમ મનમા આ પુ તેમ સાચી જોગી ફરીયાદ રાજને કહી મલગાવી

અત્યારે પણ ગળ્યમચારીઓ રાજને વાસ્તવિક વાત ન કહેતા, મનમતી વાત મ્હી રાજના કાન બજેરે છે લોમ બહારની યોગીને

ખરાબ કહે છે પણ આ પ્રકારની આંખમાં ધૂળ નાખી જે સફેદ ચોરી કરવામાં આવે છે તેને પોતે જોતા નથી. ચોરને ચોરી કરતો જોઈ વૈરાગ્ય લાવનાર સમુદ્ધાલ જેવા વિચારક તો કોઈક જ હશે !

મગધનરેશ તો દારૂના ધેનમાં હતા. એટલે નિવેદનપત્ર વાંચીને તે વિષે પૂર્વાપર કશી તપાસ કર્યા વિના કર્મચારીઓના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ રાખી હુકમ આપી દીધો કે ‘એક સેનાની ટૂંકડી લઇ જાઓ અને જે લોકો રાજ્યવિદ્રોહ કરતા હોય તેમને પકડી અત્રે લાવો.’ રાજાનો આ નાદોગશાહી હુકમ સાંભળી રાજ્યકર્મચારીઓ ખૂબ જ પ્રસન્ન થયા અને ‘મારી યુક્તિ કેવી સફળ થઈ’ એમ પરસ્પર ખડાઈ મારવા લાગ્યા.

રાજ્યકર્મચારીઓ પ્રસન્ન થતાં અને અભિમાન કરતાં કરતાં સેનાની ટૂંકડી સાથે પોતાના ગામમાં આવ્યાં.

માર્ગમાં કર્મચારીઓએ સેનાને કહ્યું કે, “જુઓ ! કોઈ ખીખતી વાત સાંભળવા રોકાશો નહિ તેમ કોઈને પૂછવા રોકાશો નહિ, નહિ તો એ બદમાશોને પકડી શકશો નહિ. તમારે તો અમે જેમના તરફ ઇશારો કરીએ તેમને પકડી લેવા. અમે પ્રગટરૂપે તમને કાંઈ નહિ કહીએ પણ ઇશારો કરીશું. જે અમે પ્રગટરૂપે એ બદમાશોના નામ આપીએ તો એ બદમાશો અમને જ મારી નાંખે. એ બદમાશો બહુ જ ચાલાક છે. એ લોકોએ ગામના લોકોને પણ રાજ્યવિદ્રોહી બનાવી દીધા છે એટલે એ લોકો રાજ્યની પણ પરવા કરે એવા નથી. માટે કોઈની વાત ન સાંભળતા અમે જેમના તરફ ઇશારો કરીએ તેમને તમારે પકડી લેવા.” આ પ્રમાણે કર્મચારીઓએ સૈનિકોને ખૂબ જ ઉશ્કેર્યાં. સૈનિકો કેવા ઉદ્વેગ હોય છે એ તો તમે બધા જાણો છો.

મૈનિકો કહેવા લાગ્યા કે, " રાજ્યએ તો અમને તમારા હુકમ પ્રમાણે વર્તવાની આજ્ઞા આપી છે એટલે તમે જે પ્રમાણે હુકમ કરો તો અમે કરીશું અમે ખીજા કોઈનું સામળશું નહિ તેમ કોઈનું માનશું પણ નહિ તમે જેમને પકડવાનો હુકમ કરો તમને અમે વિના વિનયે પકડી લઈશું "

રાજ્યકર્મચારીઓએ કહ્યું કે, ગમ હીક છે

આ પ્રમાણે રાજ્યકર્મચારીઓ સેના મતિ ગામના આન્યા ગામના લોકોને ખગર પડી કે રાજા, મધા તથા તેમના શિષ્યો ઉપર ક્રોધ થતા છે એટલે તેમને પકડવા માટે સશસ્ત્ર સેના આવી છે જે કોઈ કાચા દિવનો માણુમ હોય તો તે 'મશસ્ત્ર' મેના પકડવા આવી છે એ સાલજતા જ મલરાય જાય પણ મવો એવા કાચા વિનો ન હતો તેને તેના કામના આત્મવિશ્વાસ હતો તે જે મતકાર્ય કરી રહ્યો હતો તે કાર્યના તેનો વિશ્વાસ અખૂટ હતો તે કોઈનો ઝગા થો ઝગે એવો ન હતો રાજ્યની મેના તેને પકડવા આવી છે ત્યારે મધાએ વિચાર્યું કે, મારી પરીક્ષાનો આ મમય આવ્યો છે તેણે પોતાના સાથીઓને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને કહ્યું કે, આજે આપણી પરીક્ષાનો મમય આવ્યો કે માટે હવે નાના કામો છોડી દો કારણકે તમારે હવે એક મોટું કામ કરવાનું છે નાના નાના કામો તો ધણા દિવસો કર્યા પણ મોટું કામ તો આજે કરવાનું છે આજે આપણે જે નાનામોટા કામો કયા છે તેની પરીક્ષા આપવાની છે

આ પ્રમાણે કહીને શિષ્યોને સાથે નહ મધો રાજકચેરીની આગળ જઈ બેઠો પત્રી મધાએ પોતાના શિષ્યોને કહ્યું કે, આપણને પકડવા માટે સશસ્ત્ર સેના આવે છે ત્યારે તમે શું કરો ?

શિષ્યોએ ઉત્તર આપ્યો કે, “અમારો તમારી સાથે ગુરુ-શિષ્યનો સંબંધ છે. ગુરુ-શિષ્યના સંબંધમાં તર્કવિતર્કને સ્થાન હોતું નથી. તર્કવિતર્ક તો વિદ્વાનો પરસ્પર કર્યા કરે છે. અમને તો તમારી ઉપર વિશ્વાસ છે એટલે તમે જે પ્રમાણે કરશો તે પ્રમાણે કરવા અમે તૈયાર છીએ.”

મધ્યએ કહ્યું કે, “તમે શોકોએ તો મારી ઉપર જ બધી જવાબદારી ટોળી દીધી છે. એટલે મારે તમને એટલું જ કહેવાનું છે કે, આજે આપણે મોટું કામ કરવાનું છે. એટલે જે પ્રમાણે હું કરું તે પ્રમાણે તમારે કરતા આવડું. તેમાં તમારે જરાપણ ડરવું નહિ તેમ પાછા પડવું નહિ. હું તમારી બધાની મોખરે રહીશ. હું જે પ્રમાણે કરું તે પ્રમાણે તમારે બધાએ કરવું એ નિશ્ચય કરો અને તેની પ્રતિજ્ઞા કરી લો.”

શિષ્યો કહેવા લાગ્યા કે, “અમે તો બધું કામ અમારી ઉપર લેવા ચાહતા હતા અને તમને જરાપણ કંઈ ન આપીએ એમ ઈચ્છતા હતા પણ ત્યારે તમે જ અમારી આગળ રહેવાના છો તો પછી તમારી પાછળ ચાલવામાં અમે પાછા શા માટે પડીએ?”

જે પ્રમાણે યુદ્ધમાં સાચા સેનાપતિઓ આગળ રહે છે તેમ સાચા સેવકો પણ કંઈ સહન કરવામાં હંમેશા આગળ રહે છે. એ માટે મહાકવિ ભર્તૃહરિએ કહ્યું છે કે.—

સેવાધર્મઃ પરમગહનો યોગીનામવ્યગમ્યઃ ।

સેવાધર્મ એટલો બધો મુશ્કેલ છે કે, તે યોગીઓને માટે પણ અગમ્ય છે. કારણ કે સેવાધર્મનું પાલન કરવા માટે વીરતાની જરૂર રહે છે. બહારની વાતો કરવાથી કાંઈ સેવાધર્મ પળાતો નથી.

મધાના બત્રિમે ગિધ્યો પાકા મેવમે દતા અને મધાએ તેમને સેવાની શિક્ષા આપી પોતાના જેવા સાચા સેવકો બનાવ્યા હતા મધો તેના શિષ્યો સાથે રાજકચેરી માંમે બેઠો હતો એનામા તો મેના આવી કર્મચારીઓએ મેનાને કહ્યું કે, 'જુઓ' એ મહાશો બધા એમાં થઈ ત્યાં બેઠેના છે એ લોકો કેટલા બધા બે રકાર છે કે તેમને મેનાનો પણ ભય નથી એ લોકો જાદુ જ બાદાદુર અને નિર્ભય છે માટે માવધાનીપૂર્વક એમને પકડવાની જરૂર છે'

મૈનિકો કહેવા લાગ્યા કે, 'એ તો જાદુ સાડુ થયું કે, તેમને ગોધવા માટે અમારે ગ્રહણુ ન પડ્યું'

કર્મચારીઓએ કહ્યું કે, 'અમને ભય રહે છે કે તમારી ઉપર ક્યાય એ લોકો દુભતો કરી ન બેમે ?'

મૈનિકોએ જવાબ આપ્યો કે, 'શું અમે એના કાપડ છીએ કે, એ લોકો અમારી ઉપર દુભતો કરી જશે અમે વીર હીએ વગી, અમને રાજાનો દુકમ છે કે જે અમારી ઉપર દુભતો કરે તેનો અમે ગોગીગાર પણ કરી શકીએ'

આ માણુ જ્યારે મૈનિકો આ પ્રમાણે અભિમાનની વાત કરતા હતા ત્યારે ખીજી બાજુ મધો તેના સાથીઓને મમગ્નવતો દત્તો કે, 'તમારે ખીનકુન શાન્તિ ગખવી, જગપણુ શાન્તિનો ભગ ન કરવો અને જેમ દુ કંડું તે પ્રમાણે તમારે કરતા રહેવું'

મૈનિકો મરા અને તેના માથીઓની નજીક આવ્યા તેમને લેઈને મૈનિકો પગપગ રહેવા લાગ્યા કે, 'આ ચિરોદી જેવા લાગતા નથી તેમની મુખમુલ પણ ચિરોદી જેવી જણાતી નથી એ' આપણે તો દુખનો અમરમા લાવવાનો છે આ ભોગે ચિરોદી હ

કે નહીં એની જવાબદારી આપણી ઉપર નથી. એની જવાબદારી તો આ રાજ્યકર્મચારીઓ ઉપર છે.”

સૈનિકોએ મધાને તથા તેના શિષ્યોને કહ્યું કે, “તમે લોકોએ આખા ગામ ઉપર જૂઠ્ઠા મૂળર્યો છે માટે તમે આ હાથકડી તથા બેડી વગર વિલંબે પહેરી લો અને અમારી સાથે ચાલો. અમને રાજ્યએ તમને પકડવાની આજ્ઞા આપી છે.”

સૈનિકોનું કથન સાંભળી મધાએ તથા તેના શિષ્યોએ હાથ લાંબા કર્યાં. સૈનિકોએ તેમને હાથકડી પહેરાવી દીધી. પછી પગ લાંબા કરવાનું કહ્યું. મધાએ તથા તેના સાથીઓએ પગ લાંબા કર્યાં એટલે સૈનિકોએ પગમાં પણ બેડી પહેરાવી દીધી. સૈનિકો બેડી તથા હાથકડી પહેરાવી અભિમાનપૂર્વક આનંદ કરવા લાગ્યા; જ્યારે મધો તથા તેના સાથીઓ પણ હાથ અને પગમાં સત્યનાં આભૂષણો પહેરવાં મળ્યાં એમ વિચારી હર્ષ પામવા લાગ્યા. ચોરી, અત્યાચાર કે અન્યાય કરી હાથ પગમાં બેડી પહેરવી ખરાબ છે પણ અત્યાચાર અનાચારને દૂર કરવા માટે કદાચ હાથકડી કે બેડી પહેરવી પડે તો સેવકોએ એમ સમજવું જોઈએ કે ‘અમને સેવાનાં આભૂષણો પહેરવાનાં મળ્યાં છે.’ સેવકોને આવાં આભૂષણો વધારે શોભા આપનારાં હોય છે’

સૈનિકોએ જ્યારે મધાને તથા તેના સાથીઓને પકડી હાથ-પગમાં બેડી પહેરાવી ત્યારે ગામના લોકો બધા એકત્રિત થઈ ગયા અને મધા સામું જોવા લાગ્યા અને વિચારવા લાગ્યા કે, “મધો જો થોડો ઘણો ધસારો કરી દે તો આ આખી સેનાને મારી નસાડી મૂકીએ. કદાચ સેના અમને મારવા દોડશે પણ તે અમારા આટલામાંથી કેટલા જણને મારશે. મધાએ ઉશ્કેરાયેલા લોકોને

ઉદ્દેશીને કહ્યું કે “તમે લોકોને જો અમારું હિત ચાહતા હો તો, જરાપણ અશાન્તિ ન કરશો તમે મવા તદ્દન શાન્ત રહો એ જ અમે તમારી પામેથી ચાહીએ છીએ તમે જરાપણ અશાન્તિ કરશો તો અમે આટલા વર્ષોમાં જે કાર્ક કામ કર્યું છે તે મધુ નિઃશૂળ જાગે અને અમારું આ માથે તમારું પણ અહિત યશે માટે બવાના બના માટે મૌ શાન્તિ ગમશે”

સૈનિકો આ અપૂર્વ દૃશ્ય જોઈ આશ્ચર્યમાં પડી ગયા આ બધું શું છે ? તેની તેમને કશી ખબર ન પડી આટલા બધા સા ત માણસોને વિઠોઢી કેમ ગણવામાં આવે છે ? ખેર ! અમારે તો હુકમો અમન કરનાનો છે । ત્યકમ ચારીઓએ વિચાર્યું કે, જેમ બને તેમ આ લોકોને જાદૂી ગજધાનીમાં લઇ જવા રીત છે નહીં તો પડી ક્યું કરાવ્યું બધું ધૂમમાં મગી જાગે

સૈનિકોએ મવાને તથા તેના સાથીઓને ચાનવાનું કહ્યું તેનીસે જણા હાથમડી તથા બેડી ખખડાનતા ધીમેધીમે ચાલવા લાગ્યા તેમની બેડીઓનો અવાજ ખીકાનેરી બીઓના ધરણોનો ચડતા ઉતરતા ઝંન-ઝંન-ઝંન અવાજ થાય છે તેવો અવાજ થતા લાગ્યો મવાને તથા તેના સાથીઓને હાથમગી તથા બેડી પહેરીને જતા જોઇ ગામના લોકો પગપર કહેવા લાગ્યા કે, “અહીંની મગકાં કેની જૂ મી અને ગદાસી છે કે, આવા મત્સુરોને આવું કદ આપી નહી છે ? ગામના લોકો આમ દુખી થતા જોઈ મધ્યાએ લોકોને કહ્યું કે, “તમારે દુખી થવાની જરૂર નથી કારણ કે, અમે એના જ નથી. અમારી માથે પરમાત્મા પણ છે”

બધારે સૈનિકો મધ્યાને તથા તેના સાથીઓને લઇ જતા ગાના થયા ત્યારે ગામના લોકોમાંથી કેનાક રોવા લાગ્યા, ડટતા ક રાગ ક રા લાગ્યા અને ડટનાક સમજી માણસો લોકોને મમળવરા તાગા

કે, “આપણે ગભરાવું ન જોઈએ. આજે રાતનો અંધકાર છે તો કાલે સત્યરૂપી સૂર્યનો પ્રકાશ થશે અને આ આપત્તિનો અંધકાર દૂર થશે. જ્યારે સત્યરૂપી સૂર્યનો ઉદય થશે ત્યારે બધાનું કલ્યાણ જ થશે. એટલા માટે આવા સમયે રોવું કે કલ્પાંત કરવો ન જોઈએ, પણ ધૈર્ય ધારણ કરવું જોઈએ. જે આપણને મધ્ય પ્રત્યે સાચું સન્માન છે તો આપણે મધ્યએ જે શિક્ષા આપી છે તેને હૃદયમાં ધારણ કરી તે પ્રમાણે કાર્ય કરવું જોઈએ.”

સૈનિકો મધ્ય વગેરેને લઈ રાજગૃહ આવ્યા. કર્મચારીઓ તો રાજની પાસે પહોંચેથી પહોંચી ગયા હતા. કારણ કે રાજના કાન કોઈ ભભેરી જાય તો ભોગ મરે એવો તેમને ભય હતો. તેઓ રાજ પાસે આવી કહેવા લાગ્યા કે, “મહારાજ! આપણો જય થયો છે. વિદ્રોહીઓ પકડાઈ ગયા છે. આપના તેજોબળ આગળ તેમનું શું બળ ચાલે? આપણી સેના પણ બહુ જ કાબેલ છે. અને તેથી જ આ વિદ્રોહીઓ જલ્દી પકડી શકાયા છે. બાકી એ વિદ્રોહીઓને કાબુમાં લાવવા એ કાંઈ સરલ કામ ન હતું!”

સંઘબળનો ખરાબ કામમાં પણ આ પ્રમાણે દુરુપયોગ કરવામાં આવે છે પણ સંઘબળને ખરાબ કામમાં વેડી ન નાખતાં સારા કામમાં તેનો સદુપયોગ કરવો જોઈએ. લોકો બહુમતને મહત્ત્વ આપે છે પણ કોઈ ખરાબ કામ માટે બહુમત હોય તો તે ખરાબ કામને શું અપનાવવું જોઈએ? જે ખરાબ કામ હોય છે તેનું પરિણામ હમેશાં ખરાબ જ આવે છે. સારું આવતું નથી. માટે ખરાબ કામમાં કોઈ દિવસ સામેલ ન થવું. જે સારું કામ હોય છે તેનું પરિણામ હમેશાં સારું જ આવે છે. એ નિશ્ચય રાખજો કે,

સત્યમેવ જયતે, નાનૃતમ્ ।

મત્યનો જ હમેશા જય થાય છે, અમત્યનો નહિ સત્યનો વિનય ઝીરીતે થાય છે એ મધાના સત્યમય જીવન ઉપરથી અષ્ટ જાણીએ આવશે મધો અને તેના સાથીઓ તેનીગ જ દતા પણ એ તેનીશ, તેનીશ કરોડ જેવા દતા એમ શું ન કહી શકાય ? તેનીશની સખ્યાનુ જાતુ મદત્ત છે શાસ્ત્રમા ૩૩૫ દ્રના ગુરુ ગ્યાનીય દેવતા કહેવાય છે અને એ સોકોકિત પ્રભાણે પણ દેવાની સખ્યા પણ તેનીગ કરોડની કહેવામા આવે છે આ તેનીશ જાણીનો વિનય ઝીરીતે થાય છે તે આપણે આગળ જોઈશું

વ્યાખ્યાન પાંચમું*

પ્રાર્થના

શ્રી મુનિસુવ્રત સાહુબા, દીનદયાલ દેવા તણા દેવ કે,
તરણુતારણુ પ્રભૂ મો ભણી ઉજ્જવલ ચિત્ત સમર્થ નિત્ય મેવકે;
શ્રી મુનિસુવ્રત સાહુબા.

શ્રી મુનિસુવ્રત ભગવાનની આ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. પોતાની લઘુતાનું ભાન થવું એ પ્રાર્થના કરવાનો સાર છે. પરમાત્માની પ્રાર્થના કરવા માટે પોતાની મોટાઈ, પોતાનું અભિમાન, પોતાનો અહંકાર વગેરેને છોડી દેવાં જોઈએ કારણ કે, ત્યારે જ પરમાત્માની પ્રાર્થના કરવાની યોગ્યતા પ્રગટે છે.

આ પ્રાર્થનામાં પરમાત્માને ‘દીનદયાળુ’ કહેવામાં આવ્યાં છે. જ્યારે પરમાત્મા દીનદયાળુ છે ત્યારે તેની પ્રાર્થના કરનારે દીન બનવું જોઈએ. દીન બનીને જ જ્યારે પરમાત્માની પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે ત્યારે જ પ્રાર્થના કરવાની યોગ્યતા પ્રગટે છે. દીન એ પ્રકારે થવાય છે. એક તો સાચા હૃદયથી દીન બનવું અને બીજું દીન બનવાનો ઢોંગ કરવો. પોતાનામાં કયા પ્રકારની દીનતા છે

એ બતાવવા માટે હું મારી પોતાની જ અપૂર્ણતા પરમાત્માની સમક્ષ રજુ કરું છું તે હિપરથી તમે તમારી અપૂર્ણતાને જુઓ અને તમે સાચા હૃદયથી દીન બન્યા છો, કે દીન બનવાનો ઢોંગ કરો છો, એ વાતનો નિર્ણય કરો જો તમે સાચા હૃદયથી દીન બન્યા નથી પણ દીન બનવાનો કેવળ ઢોંગ કરો છો તો તમે પરમાત્માની પ્રાર્થના કરવાને યોગ્ય બન્યા નથી એ નક્કી માનવો આ પ્રાર્થનામાં કહેવામાં આવ્યું છે કે —

“હુ અપરાધી અનાદિનો જનમ જનમ ગુના કિયા મરપૂર કે।”

“હે પ્રભો ! હું અપરાધી છું મેં ઘણા પાપો કર્યા છે વગેરે” આ પ્રમાણે પરમાત્મા પ્રત્યે હું નિનયપૂર્વક પ્રાર્થના કરું છું

મારી આવી પ્રાર્થના સાલળી કલ્યાણ તમે એમ કહેશો કે, અનેક પાપોને કરનારો અપરાધી તો મઘ હત્યારો કે ચોર ન દોષ શકે પણ જે સાધુ કે શ્રાવક છે તે આવો અપરાધી દોષ ન શકે અને જ્યારે તે અપરાધી નથી ત્યારે પરમાત્મા પ્રત્યે ‘હે પ્રભો ! મેં અનેક પાપો કર્યા છે, હું જાહુ અપરાધી છું’ આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરવી તે શું હિત છે ? હું કહ્યો અને એવો અપરાધી છું એ હું શાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ મારી હિપર વિચાર કરી શકું પોતા પિત્ર જે નિશ્ચિત વિચાર કરી ગયા છે તે બીજા હિપર કરી ગયા તો નથી શાસ્ત્ર તો કહે છે કે, બહારના પાપોને સમજવું તો મરન છે પણ પાપના સૂક્ષ્મ માર્ગને શોધવો તે બહુ જ મુશ્કેલ છે એવળ બહારથી હિંસાદિ પાપ ન કરવાને કાન્યે પોતાને નિ પગધી માનવો એ જીવભરેલું છે કાન્યું કે,

અહ પચેદિં ઠાણેદિં જીદિં સિવસ્યા ન લક્ષ્મદ્ ।

યમ્મા કોદા પમાયેણ રોગણાલ્સેણ ય ॥

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે, ગર્વ, ક્રોધ, પ્રમાદ, રોગ અને આલસ્ય એ પાંચ કારણોને લીધે પરમાત્માની ભક્તિ અને પ્રાર્થનાની શિક્ષા મળી શકતી નથી. આ પાંચ કારણોને દૂર કરી પરમાત્માની શિક્ષાના પાત્ર બનો. જેમ સિંહણનું દૂધ સુવર્ણના પાત્રમાં જ ટટી શકે છે, સામાન્ય પાત્રમાં ટટી શકતું નથી તેમ પરમાત્માની શિક્ષા પણ યોગ્ય પાત્ર હોય તો જ તેમાં ટટી શકે. સામાન્ય પાત્ર હોય તો પરમાત્માની શિક્ષા ટટી શકતી નથી. માટે પરમાત્માની શિક્ષાના યોગ્ય પાત્ર બનવા માટે ક્રોધ, પ્રમાદાદિ દોષોને તથા દષ્ટ આત્માને જગત કરવો જોઈએ. પરમાત્માની શિક્ષાના પાત્ર બનવા માટે મેં તો દીક્ષા લીધી છે એટલે મારે તો પહેલાં શિક્ષાને પાત્ર બનવું જોઈએ. પરમાત્માની શિક્ષાના પાત્ર બનવા માટે આત્મા ક્રોધાદિ દોષોથી રહિત થયો છે કે નહિ એ પહેલા જોવું જોઈએ.

તમે લોકોએ વ્યાવહારિક શિક્ષા લીધી છે એટલે તમે થોડામાં જ સમજી શકશો. મારે તમને એટલું જ કહેવાનું છે કે, તમારી શિક્ષાનો દુરુપયોગ ન કરો તેને ઊલટું માર્ગે લઈ ન જાઓ પણ તેનો આત્માના હિત માટે ઉપયોગ કરો.

પરમાત્માની શિક્ષાના પાત્ર બનવા માટે અને તેમની પ્રાર્થનાની યોગ્યતા મેળવવા માટે સર્વ પ્રથમ આત્મામા ક્રોધ, અભિમાન વગેરેનું પાપ કટણું છે તે જોવાની જરૂર છે.

જો આ આત્મા ભલે ઉપરથી દેખાતી હિંસા કરતો ન હોય તો પણ એને એવું અભિમાન હોય કે, 'હું હિંસા કરતો જ નથી' તો એવું અભિમાન પણ હિંસા છે. આ જ પ્રમાણે આ આત્મા ભલે ઉપરથી જૂઠું બોલતો ન હોય પણ હું જૂઠું બોલતો જ નથી.

એવું અભિમાન હોય તો તે અભિમાન પણ એક પ્રકારનું જૂઠું જ છે અને તે પણ દિસા જ છે એમ મદ્દગુણીના મદ્દગુણુ નેષ પ્રમોદ પામવાને બદલે તેના તરફ દેવ કરવો અને એ સદ્ગુણીને નીચે પાડવાનો પ્રયત્ન કરવો એ પણ દિસા જ છે આ બધા આત્માના અપરાધો છે સૂત્રમા આઠ પ્રકારના મનોનુ વર્ણન કરવામા આવ્યું ॥ જાતિમદ, કુળમદ, બ્રાહ્મમદ, રૂપમદ, લાભમદ, તપમદ, સૂત્રમદ અને સત્તામદ આ આઠ પ્રકારના મદોથી-અદકારોથી પાપની પ્રવૃત્તિ થાય છે માટે પરમાત્માની શિક્ષાના પાત્ર મનના માટે અને તેમની પ્રાર્થનાની યોગ્યતા મેળવવા માટે આ આઠેય મદોમાથી ગ્રાહ્યપણુ મદ હોવો ન નેષએ

આ દષ્ટિએ જ્યારે હું મારા આત્માના અપરાધો તપાસુ છું ત્યારે મારામા ઘણી નુટિઓ હજી રહેલી છે એવું મને જણાય છે એટલે હું પરમાત્મા પ્રત્યે

‘ હ અપરાધી અનાદિનો જનમ જનમ ગુના ક્રિયા મરપૂર કે ’
આવી પ્રાર્થના કરુ તો એ દષ્ટિએ કાંઈ ખોટું કહેતો નથી મોટા મોટા વિદ્વાનોએ પણ એ વાત બહુ વિચારીને જ કહી છે કે -

હું સરૂપ નિજ છોડી રમ્યો પરપુદ્ગલે
ઝીંક્યો હસટ આળી વિષય તુધ્ધ્યાનલે
આશ્રવ બધ વિભાવ કરું રુચિ આપણી,
ભૂદ્યો મિથ્યાવાસ દોષ હું પરમણી
અવગુણુ ઠાંકણુ કાળ કરું જિનમત ક્રીયા
ન તજું અવગુણુની ચાવ અનાદિને જે પ્રીયા

દેવચંદ્ર ચોવીશી

આ ઉપરથી આપણે એમ સમજવું નેષએ કે, " આ આત્મા કયા કયા જૂઠો પડ્યો છે ? આ આત્મા જે ક્રિયાઓ અવગુણોને

ત્યાગવા માટે કરતો હતો તેજ ક્રિયાઓદ્ધારા તે અવગુણોને ઠાંકવા તો ચાહતો નથી ને? જેમ આજના લોકો સારા દેખાવવા માટે ભાડે કપડા લઈને પણ ફોટો પડાવે છે તેમ હે! આત્મા! તું ખીજની આગળ સારા દેખાવા માટે અવગુણોને નાશ કરનારી ક્રિયાને અવગુણોનેજ ઠાંકવા માટે તો નથી કરતો ને? જો તું આવીજ ચાલાકી કરી તારાજ આત્માને ઠગતો હો તો હવે એ ચાલાકીને છોડી દે અને અવગુણોને ઠાંકવા માટે નહિ પણ તેને દૂર કરવા માટે ક્રિયાઓ કર તો તેમા તારુંજ કલ્યાણ છે.”

જ્યારે લોકો ગિમાર પડે છે ત્યારે કર્મનો દોષ કાઢે છે પણ જ્ઞાનીઓ કહે છે કે, કેવળ કર્મને દોષ દેવાથી કાંઈ રોગ ચાલ્યો જતો નથી પણ રોગનો નાશ કરવા માટે રોગના મૂળ—પાપનો નાશ કરવો જોઈએ. પાપને લીધે જ્યારે સકટ માથે આવી પડે છે ત્યારે લોકો વધારે પાપ કરવા લાગે છે આ એ લોકોની ગંભીર ભૂલ છે. સંકટના સમયે ધૈર્ય રાખી પરમાત્માની સાથે પ્રેમસંબંધ જોડવો જોઈએ. જ્યારે લોકો રોગી થાય છે ત્યારે તેમને ડૉક્ટર પ્રિય લાગે છે; વિદ્યા ઝાઝી હોય છે ત્યારે વિદ્વાન પ્રિય લાગે છે; ધનની જરૂર હોય છે ત્યારે ધનવાન પ્રિય લાગે છે, તેજ પ્રમાણે જ્યારે પોતાનામાં પાપ વધે ત્યારે પરમાત્મા પણ પ્રિય થવા જોઈએ. જો પોતાના પાપોને જોઈ સવેદના પ્રગટશે તો પરમાત્મા પ્રત્યે પ્રેમ પણ વિશેષ જગશે. પણ લોકો પાપને છુપાવવા ચાહે છે, દૂર કરવા ચાહતા નથી. તેઓ પાપ કરતા જાય છે પણ પાપી કહેવડાવવા ચાહતા નથી. પણ પાપને છુપાવવાથી પાપ ઘટતુ નથી ઊલટું વધે છે. માટે પાપનુ નિરીક્ષણ કરી તેનો જેટલો પશ્ચાતાપ કરશો તેટલા તમે પરમાત્માની સમીપ જઈ શકશો. હું જોઈએને પણ એજ કહું છું કે, પાપને છુપાવશો કે દગ્યાવશો નહિ પણ પાપનું પ્રાયશ્ચિત

કરી તેને દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરશે તો પરમાત્મા પ્રતિ પ્રેમ જાગશે એમ ન થવું જોઈએ કે, ઉપરથી તો તમે પતિવ્રતા સ્ત્રી હોવાનો ડાળ કરો અને અદરજાને અનીતિમય ભાવના ભાવે માટે પોતાના પાપોનું હમેશાં નિરીક્ષણ કરતા રહો અને તેને દૂર કરવા માટે સક્રિય પ્રયત્ન કરતા રહો.

સવાર—માજ પ્રતિક્રમણ કરવાનો ઉદ્દેશ પણ આપણાથી જે આખા દિવસ કે આખી રાત્રી જે પાપો થયા હોય એ પાપોથી પાછા ફરવાનો છે પ્રતિક્રમણનો શાખિન્દ્ર અર્થ ‘ પાછા ફરવું થાય છે, પણ મુખ કાર્યથી પાછા ફરવું એવો કોઈ તેનો અર્થ ન કરે અશુભ (પાપ) કાર્યથી પાછા ફરવું એ પ્રતિક્રમણનો ઉદ્દેશ અને અર્થ છે જગન્નાથ મહાવીરે આપણા માટે પ્રતિક્રમણ ધર્મ જતા-યો છે જગન્નાથ પાર્શ્વનાથના સિંચે તો કોઈ વખત પ્રતિક્રમણ કરતા રતા અને કોઈ વખત નહિ જ્યારે કોઈ પાપપ્રવૃત્તિ થઈ છે એમ તેમને જણાવું તો તેઓ તેનું પ્રતિક્રમણ કરી લેતા, નહિં તો નહિ. પણ જગન્નાથ મહાવીરે તો પ્રતિક્રમણ કરવું આશ્ચર્ય-અનસ્ય કરવા યોગ્ય-મતા યુ છે તેમજ તો પોતાના સિંચેને મનાર-માજ પ્રતિક્રમણ કરવાની આજ્ઞા આપી છે માટે પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરના માટે પ્રતિક્રમણ કરો અને એ રીતે પાપને દૂર કરો અને આમ કરી જ્યારે નિપાપ જનશે ત્યારે પરમાત્માની શિક્ષાના પાત્ર અને પરમાત્માની પ્રાર્થના કરવાને યોગ્ય મની શકશે.

મન, વચન અને કાયાના યોગથી પાપ થાય છે મનથી પણ પાપ થાય છે, વચનથી પણ પાપ થાય છે, કાયાથી પણ પાપ થાય છે અને ત્રણેયના યોગથી પણ પાપ થાય છે.

વચનના પાપો તો અઘટ પણ થઈ જાય છે પણ મનના પાપોને કાણ જાણે છે ? અને વ્યામુખી મનના પાપો જહાર નીમળતા

નથી ત્યાંસુધી કેમ કહી શકાય કે, હું અપગધી નથી' એટલા માટે મનના પાપોને સર્વથા દૂર કરવા જોઈએ અને તે માટે હંમેશાં આત્માને જાગૃત રાખવો જોઈએ. ત્યારે આત્મા, મન, વચન અને કાયાનાં પાપોથી રહિત થઈ નિષ્પાપ બને છે ત્યારે પરમાત્માની શિક્ષાને અને પ્રાર્થનાને યોગ્ય બને છે. આત્માને નિષ્પાપ બનાવવા માટે એક ભાવના હંમેશાં ભાવવી જોઈએ. એ ભાવનાને કવિઓએ બહુ જ સરલ રીતે વ્યક્ત કરી છે. એ ભાવનાને તમે જ્યાં લઈ જવા ચાહો ત્યાં લઈ જઈ શકો છો. મારે તો એ ભાવનામાં શું તત્ત્વ રહેલું છે એ જાનદણિએ સ્પષ્ટ કરવું જોઈએ. એ ભાવના કઈ છે? તે માટે કવિઓએ કહ્યું છે કે—

સુનેરી મૈને, નિર્વલ કે વલ રામં

પિછલી સાઘ મહં સન્તનકી આઢે સંવારે કામ,

જવલગ ગજ વલ અપનો વરત્યો નેક સર્યો નહીં કામ

નિર્વલ હો વલરામ પુકારે આયે આધે નામ. સુનેરીં

આત્માને રામબલની આવશ્યકતા રહે છે એટલા માટે રામબલ આવે એવી હંમેશાં ભાવના ભાવવી જોઈએ. રામબલને આત્મબલ અથવા પરમાત્મિક બળ પણ કહી શકાય. નામમાં ભેદ ગમે તે હોય પણ સાચી આત્મશક્તિને પ્રાપ્ત કરવાની ભાવના રાખવી જોઈએ.

જ્ઞાની લોકો દશરથના પુત્ર રામને જ રામ કહેતા નથી પરંતુ તેઓ તો કહે છે કે,

રમન્તિ યોગિનો યસ્મિન્ન ઇતિ રામઃ

અર્થાત્:—યોગી લોકો જેનામાં રમણ કરે છે તે રામ છે. આ કથનથી દશરથના પુત્ર રામનો નિષેધ કરવામાં આવ્યો નથી પણ જેઓ વીતરાગ છે એ જ સાચા રામ છે એમ કહેવામાં આવ્યું છે.

તમે લોકો પણ આવું જ સમજના પ્રગટાવો પણ આવું સમજના પ્રગટાવવા માટે તમારે આત્માના વિચારને દૂર ક'વો પડશે જેમ જેમ તમારો આત્માનો વિચાર દૂર થતો જશે તેમ તેમ તમારી આત્મશક્તિ પ્રગટ થતી જશે આત્મશક્તિ ઉપર તમને વિશ્વાસ હશે તો તે શક્તિ તમારી પાસે જ છે આ શક્તિ તમારા પોતાનામાં જ છે એ વાતની આખીતી માટે ખીજની સાક્ષી આપવાની જરૂર નથી, કારણ કે સાક્ષી તો તેમની દોની જોઈએ કે, જેમા પોતાને સંદેહ હોય અને જેમા સંદેહ ન હોય ત્યાં સાક્ષીની જરૂર રહેતી નથી જો તમે શક્તિ પ્રાપ્ત કરવા માટે તૈયાર હોતો તો ખીજની આપી દેવી શીક મણુાય તવો માલ્લો હોય તો ખીજની સાક્ષી દેવાની જરૂર પડે છે પણ જો હો જ માલ્લો ન હોય તો સાક્ષી લેવાની પણ જરૂર રહેતી નથી

આજ પ્રમાણે જો તમારે આત્મશક્તિ પ્રાપ્ત કરના માટે પ્રયત્ન કરવાનો હોય તો તમારો મહાપુરોની સાક્ષી આ મિત્રે આપી શકાય એમ છે હું જાતી વખતે તમને ખીજી તો શું કહું ? હું તો તમને એટલું જ કહું છું કે, આ આત્મશક્તિને પ્રગટાવો તો બધી શક્તિઓ તમારામાં પ્રગમી જશે

આ આત્મશક્તિ તમારામાં ક્યા રહેતી છે તે જોવા માટે, પહેલા તમારો આત્મા ક્યા છે? એ તપાસો આ શરીર આત્માના આધારે ટકેલું છે શરીરમાં જે કાંઈ થાય છે તે આત્માની શક્તિને ક્ષીરે થાય છે આખની પાક બિચી કે નીચી થાય છે તે પણ આત્માની શક્તિને ક્ષીરે થાય છે તમે એ આત્માને આ ચર્મચતુષી જેઈ શકતા નથી પણ તમે જરા તે વિશે બેઠા વિચાર કરશો તો તમને લાગશે કે, આત્મશક્તિનારા જ શરીરની મધી દિપાઓ થાય છે જે આત્મશક્તિનારા શરીરના મધા કામો થાય છે તે

આત્મામાં તમે કુડકપટની અનેક વિચિત્ર વાતો ભરી દીધી છે. પણ જેમ એક મ્યાનમા બે તલવાર રહી શકતી નથી તેમ આ આત્મામાં કુડકપટનો જે વિકાર ભરેલો છે તે જ્યાંસુધી દૂર કરવામાં ન આવે ત્યાંસુધી આત્મામાં ગમગણ કે પરમાત્મિક ગણ કેવી રીતે પ્રગટી શકે? જેમ તમે કોઈ માણસને ઘેર આવવાનું નિમંત્રણ તો આપી આવો, પણ ઘરનાં બધાં ખારી બાગણાં બંધ કરી રાખો તો નિમંત્રિત માણસ અંદર આવી શકે ખરો? તે જ પ્રમાણે તમે ગમગણને-પરમાત્મિકગણને તો ખૂબ ચાહો છો, પણ આત્મામાંથી વિકારને તો દૂર કાઢતા નથી એવી દશામાં ગમગણ કેવી રીતે પ્રગટી શકે? માટે જો તમે આત્મામાંથી વિકારશક્તિને દૂર કરી દો, તો જેમ મધામાં ગમગણ કે આધ્યાત્મિક બળ પ્રગટ્યું હતું તેમ પરમાત્મિક બળ તમારામાં પણ પ્રગટ્યા વિના નહિ રહે.

મધાનું વૃત્તાન્ત.

મધાને તથા તેના સાથીઓને ભયંકર અપરાધીની માફક રાજની સમક્ષ લાવવામાં આવ્યા. રાજ કર્મચારીઓના વિશ્વાસમાં આવી ગયો અને અપરાધની કશી તપાસ કર્યા વિના જોશમાં આવી જઈ કહેવા લાગ્યો કે, “ પ્રજાને ત્રાસ આપનારા આવા લૂંટારાઓ મારા રાજ્યમાં એક ક્ષણ પણ રહી શકે નહિ. એ લોકોને તો એવો સખત દંડ આપવો જોઈએ કે, તેમને જોઈ કોઈ એવા અપરાધ કરવાનું સાહસ પણ ન કરે. આ ગજમહેલની સામેના મેદાનમાં સુવડાવો. હું મહેલના ઝરખામાં જઈ બેસું છું. અને નગરજનોની સમક્ષ એ તેત્રીશે લૂંટારાઓનો હાથીઓના પગતળે કચડાણ કરાવી નાંખો.”

એ લોકોએ જો અપરાધ કર્યો છે એ વિષે રાજ્યએ કશો વિચાર પણ ન કર્યો, પણ સત્તાના મદમાં આવી જઈ કર્મચારી-

ઓના કહેના પ્રમાણે વગર વિચાર્યે તેનીશે જણાને હાથીના પગ તમે કચડાણુ કરી નાખનાનો હુકમ આપી દીરો

રામઓના સિપાહીઓએ રામના હુકમ પ્રમાણે યાની રસ્થા કરી લીની નગરના યા જોપુરો મેલાનના ચોગાનમા આ રામનું નવું કૌતક જોવા એકદા યા લાગ્યા મનાને તથા તેમના સાથીઓને પણ યથાસમયે મેલાનના ચોગાનમા લાનવામા આન્યા અને તેમને કહેનામા આવડુ કે, તમે તમારા ઇષ્ટદેવનુ અતિમ અરણુ કરી તો કારણુકે, તમને તમારા કૃત્યનુ આજે ફળ મળવાનુ છે

મધો તો આ સાબળી ખૂબ પ્રમત્ર યયો અને વિચારવા લાગ્યો કે, “ આજે અમારા કૃત્યનુ ફળ મળશે એ તો સાડુ જ છે ને ? ” તેણે તેના શિષ્યોને કહ્યુ કે, “ તમે મારા કહેનાથી નહિ પણ સ્વેચ્છાએ મારા શિષ્યો યા હો માટે તમે જરાપણુ સકટના સમયે ગભરાશો નહિ ઓથી આગળ હું સુધરા એટલે હાથી પહેના મને જ કચ શે તમે ગધા મારી પાળળ રહેશો તમે ગભરાશો નહિ પણ ધૈર્ય રાખશો તો બધુ સાડુ થશે ’

મધાએ શિષ્યોને જે ઉપદેશ આપ્યો તે વિશે ચકનમાયાની કથામા જે કવિતા કહેનામા આવી છે, તે કવિતા અહી કહેવામા આવે તો અગ્રાને તો નહિજ ગણાય આ કવિતાનો ભાવ મનાના ઉપદેશ સાથે સમઘ ધરાવે છે, માટે અહી પણ તે કવિતા કહેવી ઉચિત છે તમે પણ આ કવિતાની ભાવના આત્મામા ઉતારો તો તેમા તમારુ કલ્યાણુ જ રહેલુ છે

મધો પોતાના શિષ્યોને કહે છે કે —

શાન્તિ સમર મે કલ્પી મૂન કર ધૈર્ય નહીં ઓના દોગા ।

વજ્રપ્રકાર ભણે શિર પર હો કિ તુ નહીં રોના દોગા ॥

અરિ સે ગદલા લેનેકા મન ળીજ નહીં જોના હોગા ।
 ઘર મેં કાન વૃક્ષ દેકર કિર તુઝે નહીં સોના હોગા ॥
 દેશદાગ કો અધિરવારિસે હર્ષિત હો ઘોના હોગા ।
 દેશ કાજકી ભારી ગઠડી સિર પર રખ દોના હોગા ॥
 ઝાંખે લાલ, ભવેં ટેઢી કર ક્રોધ નહીં કરના હોગા ।
 બલિવેદી પર તુમ્હેં હર્ષસે ચઢ કર કટ મરના હોગા ॥
 નરવર હૈ નરદેહ, મૌતસે કલી નહીં ડરના હોગા ।
 સત્યમાર્ગ કો છોડ, સ્વાર્થ-પથ પર પૈર નહીં ધરના હોગા ॥
 હોગી નિશ્ચય જીત ધર્મકી, યહી ભાવ ભરના હોગા ।
 માતૃભૂમિ કે લિએ, હર્ષ સે જીના ઓર મરના હોગા ॥

સાચી કસોટીના સમયે આવી શિક્ષા કેવીરીતે સમજવવામાં આવતી હશે, અને તેની કેવી અસર પડતી હશે એ કોણ કહી શકે ? આપણે તો એ શિક્ષાની નકલ કરનારા છીએ. આ શિક્ષા આત્માની શક્તિની સાથે હૃદયપૂર્વક સમજવવામાં આવતી હશે ત્યારે તેની સચોટ અસર પડે એ વિષે કહેવું જ શુ ?

આપણે પણ આપણા આત્માને સંકટમાં પડેલો માની આવી ઉચ્ચ ભાવના ભાવીએ તો આપણને આ ભાવનાનું મહત્ત્વ સમજમાં આવી શકે. કોઈ કહે કે, અમારા આત્મા ઉપર એવું શું સંકટ આવી પડ્યું છે ? આ પ્રશ્નનો જવાબ એ છે કે, આત્મા ઉપર પાપનું સંકટ માથે આવી પડ્યું છે. પાપના સંકટભયથી જ સાધુ કે શ્રાવક બને છે. અમે પણ શાન્તિનું યુદ્ધ ખેડવા માટે જ સાધુ થયા છીએ. ખાવાપીવા માટે નહિ. એટલા માટે પોતાના આત્માનું કંધાણ ચાહનાર દરેકે આવી ઉચ્ચ ભાવના ભાવવી જોઈએ.

મધ્યએ પોતાના શિષ્યોને આ પ્રમાણે શિક્ષા આપી કહ્યું કે.—

‘ભાવનાતશ્ચિત્તપ્રસાદનમ્,’ (નારદ ભક્તિ સૂત્ર)

હે' ભાગ દ્વાના શિષ્યો' આ મમયે ઉચ્ચ ભાવના વડે તમારા ચિત્તને ખૂબ જ પ્રમત્ત રાખજો, કારણ કે ઉચ્ચ ભાવના ભાવનાથી ચિત્ત હમેશા પ્રમત્ત ગદે છે એવો ખોટો વિચાર મનમાં ભાવ્યો નહિ કે, "અમે માન્ય કામો કર્યાં તો પછી અમને જ નહીં કેમ મળે છે? ત્યારે અમો સારા કામોનું આણું ફળ મળે છે તો શું આ જ ધર્મ? કશ્વરની આગધનાનું ફળ છે? ત્યારે અમને દાથીના પગ તમે કચડી નાખવામાં આવે છે ત્યારે અમારો ધર્મ કયા મળે? આ પ્રકારના ખોટા વિચારોને મનમાં ભાવ્યો નહિ

આવા સકટના મમયે ઉચ્ચ ભાવના ભાવથી એ સામાન્ય જનતા માટે સગ નથી જો આવા સકટના મમયે ઉચ્ચ ભાવના ભાવવામાં આવે તો કોઈને મોઢ વળને આત્માનું કલ્યાણ અવસ્ય થાય છે કહ્યું પણ છે કે—

‘અનેકજ મમસિદ્વિસ્તતતા યાતિ પરા ગતિ ।’—ગીતા

મધ્યએ કહ્યું કે, કોઈ આ મમયે ખગમ ભારના ભારથી નહિ સામાન્ય વૃક્ષ કે પૃથ્વીની જેમ પણ ભારના ભારથી નહિ? વૃક્ષ ઉપર મોઢ પત્થર ફેરે છે તો વૃક્ષ માથું પત્થર ફેરવે નથી પણ જનતામાં મીઠું ફળ આપે છે વૃક્ષ એવી તપ્યર કરતું નથી કે મોઢ પત્થર ભારનારને મીઠું ફળ શા માટે આપે?

સ વૃક્ષની જેમ ઉચ્ચ ભાવના તમે ભાવો છો? તમે વૃક્ષના મીઠું ફળ તો ખાઓ છો પણ તેના જનતામાં કંઈક પેદા કરો તો તમે વૃક્ષથી પણ ઉત્તરતા નથી? માનો કે, કલ્યાણ વૃક્ષ એમ કહે કે, તમે માગ ફળ ખાનાગઓ ફાણ છો? તો તમે એ વૃક્ષને નમકુ કદી ઉખેળે ફેળે દેવા પણ તૈયાર થઈ જાઓ પણ ત્યાર તમારી જ ઉપર મંકટો આવી પડે ત્યારે તમે એમ કાં? "એવા ધર્મને શું

કરે ? એવા ધર્મની શી જરૂર છે ?” તો શું એ તમારી યદ્દાનત નથી ? એટલા માટે ગમે તેવા સંકટનો સમય આવે તોપણ ‘ભાવનાતઃશ્રિત્તપ્રસાદન્’ એ કથનાનુસાર ચિત્તને તો હમેશાં પ્રસન્ન જ રાખવું જોઈએ. અત્યારે ભાવના વિષે કહેવાનો વિશેષ સમય નથી એટલે સૂત્રરૂપે જે કાંઈ સંક્ષેપમાં કહેવામાં આવ્યું છે તેને હૃદયમાં ઉતારો તો પણ કલ્યાણ જ છે.

મધાએ પોતાના શિષ્યોને કહ્યું કે, આ આપણા કાર્યનું ફળ મળી રહ્યું છે એમ માનશો નહિ આ સંકટ તો આપણા કાર્યની પરીક્ષા છે, ફળ નથી. પ્રકૃતિ પાસેથી મને એવી શિક્ષા મળી છે કે, જ્યારે આંખમાં મંજરી આવે છે ત્યારે કોયલ કુહૂ-કુહૂ એમ મીઠા સ્વરે ફૂજવા લાગે છે અને કાગડાઓ તેને મારવા માટે તેની પાછળ પડે છે પણ કોયલો એથી કાંઈ એમ વિચારતી નથી કે, કાગડાઓનું મારવું એ મારા સ્વરનું ફળ છે ? કાગડાઓ પાછળ પડવા છતાં અને મારવા છતાં પણ કોયલ તો મીઠા સ્વરે ફૂજવાનું છોડી દેતી નથી.

જ્યારે કોયલો પણ મારવા છતાં બદલામાં મીઠો સ્વર મંલળાવે છે, ત્યારે તમારા જેવા વિવેકબુદ્ધિને ધારણ કરનારાઓને ગાળા-ગાળીની સામે ગાળો ભાંડવી અને મારના બદલામાં સામે માર મારવો એ શું ઉચિત છે ? ત્યારે કોઈ એમ કહે કે, “શું ત્યારે અમારે ગાળો અને માર સહી લેવાં ? આ તો કાયરતા છે.” આ ભૂલ છે. સહિષ્ણુતા કેળવવામાં કાયરતા નહિ પણ વીરતા છે. જે વીર હોય છે તે જ સહિષ્ણુતાનું મહત્ત્વ સમજી શકે છે અને તેને અપનાવી શકે છે.

મધાએ પ્રકૃતિની શિક્ષા સમજાવતાં આગળ કહ્યું કે, “શુઓ ! કોઈ ગમે તેવું કરે તો પણ પ્રકૃતિ તો પોતાનો સ્વભાવ છોડતી નથી. આ જ પ્રમાણે તમે પણ તમારો સ્વભાવ છોડી વિભાવમાં

પડો નહિ જુઓ ' સામે મદોન્મત દાથી ધમપગડા કરતો દોડતો આપણને કચલા આવે છે, અને આપણને કચડી નાખે તો પણ તમે રાગ, કર્મચારી કે હાથી ઉપર કે માવત ઉપર જરાપણ કોવ કે રૂપ કગ્ગો નહિ તેમ એ અન્યાયીઓનો નાશ થાય એવો વિચાર પણ કરગો નહિ એમા જ આપણા મત્યધર્મનો વિજય રહેશે કે તમે તે અનુરાયીઓનું પણ લુપ્ત ચાહો અને તેમનું ખગમ ન ચાહતા તમારી ક્યાય જૂન થઈ દોષ તે તપામો અને તેને દૂર કરો પણ જો તમારી ક્યાય જૂન થઈ નથી તો એ નિશ્ચય માનજો કે, તમારો કોઈ વાળ વાકો કરી શકે એમ નથી "

શ્રી આચાર્ય સૂત્રના પહેલા શ્રુતશ્લોકમા એવી ભાવના બતાવનામા આવી છે કે, એ ભાવનાને જીવનમા ધ્યાન દેવાથી પાપ થઈ જ ન શકે તેમા કહેનામા આ યુ છે —

‘ ઘસ ઘસુ નેરિષ, ઘસ ઘસુ મોહે, ઘસ ઘસુ મારે ’

અર્થાત્—આ હિંસાનુ પાપ જ નરક છે, આ હિંમાનુ પાપ જ મોહ છે અને આ હિંમાનુ પાપ જ માર-કષ્ટ છે એ પાપને પોતાના આત્મામા છુપાવી રાખનાનો અર્થ જ નરકને આમ પણ દેવાનો છે શાસ્ત્ર કહે છે કે, પાપને પાપ જ ન માનો પણ નરક માનો ત્યારે આત્મામા પણ પાપ હોય ત્યારે આત્મામા જ નરક છે એમ માનવું

શ્રી અનાયી મુનિએ પણ કહ્યું છે કે —

અપ્પા નઈં વેયરણી—[શ્રી ઉ૦ ૨૦-૩૬]

અર્થાત્—વૈતરણી ની આત્મામા જ છે

આ પ્રમાણે ઉચ્ચ ભાવનાને જીવનમા તમે સ્થાન આપો તો તમાગમા પાપ રહેવા પામશે નહિ

આજે ધર્મની જે નિંદા કરવામાં આવે છે તે ધર્મની નહિ પણ તેના પાળનારાઓની નિંદા છે. જે ધર્મને પાળનારાઓ ધર્મનું યરાયર પાલન કરે તો, તેમનું ધર્મમય જીવન જોઈ ધર્મની નિંદા કરનારાઓની માન્યતા પણ ફરી જાય. જે શ્રી આચારંગ સૂત્રમાં યતાવેલી ભાવનાને આત્મામાં સ્થાન આપવામાં આવે તો પાપ રહેવા પામે નહિ અને જ્યારે એ રીતે આત્મા નિષ્પાપ યતી જાય ત્યારે તેનો પ્રભાવ પણ ખીજા લોકો ઉપર પણ પડ્યા વગર રહે નહિ.

મધ્યામે તેમના શિષ્યોને ધર્મની મહત્તા સમજાવતાં કહ્યું કે, “ભાઈઓ ! તમે એમ ન વિચારશો કે, આવા સંકટના સમયે આપણો કોઈ સહાયક કે રક્ષક નથી, કે યધા પાપના કે રાજના જ સહાયક છે અહીં તો પાપનુ જ રાજ્ય છે અને રાજના ડરથી કોઈ સહાય કરતુ નથી. પણ તમે એ વિશ્વાસ રાખો કે આપણો સહાયક અને રક્ષક કોઈકે છે અને તે આપણો સત્યધર્મ છે.”

તમે પણ ધર્મની મહત્તા ઉપર દૃઢ વિશ્વાસ રાખો અને યરાયર ધર્માચરણ કરતા જાઓ, પછી ગમે તેટલા યુવકો ધર્મનો ઉચ્છેદ કરવા તૈયાર થઈ જાય તોપણ ધર્મનો ઉચ્છેદ કોઈ કરી શકે એમ નથી. ગીતામાં પણ કહ્યું છે કે:—

नैन छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः ।

न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुतः ॥—ગીતા

આ આત્માને કોઈ શસ્ત્રો છેદી શકતા નથી તેમ કોઈ અગ્નિ પણ તેને જાળી શકતો નથી. આ આત્મા તેત્રીશ સાગરોપમ સુધી નરકની અવસ્થા ભોગવી આવ્યો છે છતાં તે અસ્તિત્વ ધરાવે છે. ધર્મ આત્માનો સ્વભાવ છે જ્યારે આત્માનો સ્વભાવ આવો છે તો પછી ધર્મને કોઈ કેવી રીતે નષ્ટ કરી શકે ?

મધાએ પોતાના શિષ્યોને ભાવનાદ્વારા આત્મશક્તિનો પરિચય આપ્યો. મધાના હૃદયમાં તો તે ભાવના આકાર સ્મૃતી હતી તે કેવળ ખીમને ઉપદેશ આપવામાં માનતો ન હતો તે તો પોતાના જીવનમાં ઉપદેશને મૂર્તરૂપ આપતો હતો. મધાએ સામેથી મદોન્મત્ત હાથી દોડતો આવતો જોયો એટલે તે હાથી પહેલપહેલાં પોતાની ઉપર પગ મૂકે એ દૃષ્ટિએ મધાની મોખરે તે જઈ સૂઈ ગયો, અને શિષ્યોને પાછળ સૂઈ જતાનું કહ્યું. લોકો આ દૃશ્ય જોઈ મોરમોગ કરવા લાગ્યા અને પરસ્પર કહેવા લાગ્યા કે, “ આ લૂટાગએ કે ચોર કયા જણાય છે ? તેમની મુખમુદ્રા ઉપર તો કેવી શાન્તિ પથરાયેલી છે ! આવી શાન્તિ લૂટારાઓની મુખમુદ્રા ઉપર હોય ખરી કે ? ” આ પ્રમાણે નગરવાસીઓ કે પાત કંઠવા લાગ્યા અને તેમના કંઠનાકે તો રોવા પણ લાગ્યા. મધાએ જાણે પોતાની ભૂલ ભાવનાદ્વારા બધા લોકોનું હૃદય જીતી લીધું ન હોય એવું જણાવ્યું હતું.

દારૂના ઘેનમાં અને સત્તાના મંભા મગ્ન બનેલા ગંગ અભિમાનપૂર્વક આજ્ઞા દેવા લાગ્યો કે, “ એ બંભાગો ઉપર હાથીનં છોડી દો અને એ હાથીના પગતળે એ બંભાશે ને કચાવી નાખો ! ”

રાગના આ હુકમ પ્રમાણે માનતોએ હાથીને છૂટા મૂકી દીધા અને એ મદોન્મત્ત હાથી દોડતો દોડતો મધા પગેરેની પાસે આવ્યો. પણ મધાને સૂઘીને, જેમ નામ દમનીને સૂઘના પાછો લાગે તેમ, પાછો લાગ્યો. આ દૃશ્ય જોઈને દરેકે તોફાન ખૂમ જ પ્રમાણ થવા પણ મધાની વિરુદ્ધના જે કર્મચરીઓ વગેરે હતા તેઓ નાનકો કહેવા લાગ્યા કે, “ મદાગજ ! આ પોતે કેટલા મધા બંભાગો છે તે આપે જોયું ને ? એ લોકો જાદુ પણ જાણે છે ! ”

ગંગાએ કહ્યું કે, “ તમારું કહેવું મગજ છે. જાદુનો પ્રભાવ પડે છે એવું માનવામાં આવે છે, એટલે કાલ્ય એ પોતેના

નહુના પ્રભાવથી જ હાથી પાછો ભાગ્યો હોય ! ખેર ! કાંઈ વાંધો નહિ. ખીજે હાથી લાવો અને એ હાથીદ્વારા એ શોકોનો કચડવાણ કઢાવી નાખો ”

રાજના હુકમથી ખીજે હાથી લાવવામાં આવ્યો. પણ તે પણ પહેલા હાથીની માફક મધાને સૂંઘીને પાછો ભાગી ગયો.

આ પ્રમાણે ત્રીજે, ચોથો એમ ક્રમશઃ સાત હાથીઓ લાવવામાં આવ્યા પણ તે બધા પહેલા હાથીની માફક મધાને સૂંઘીને પાછા ભાગ્યા.

રાજ આ બધી આશ્ચર્યજનક વટના જોઈ વિચારવા લાગ્યો કે, “ આ કાંઈ નહુની અસર નથી. આમા કોઈ ખીચું કારણ હોવું જોઈએ. એમ ધારી તેને મધાને બોલાવવાની આજ્ઞા કરી.”

રાજના હુકમથી સિપાહી મધાની પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે, “ ઉઠો ! ઉઠો ! તમને રાજ બોલાવે છે.”

મધાએ કહ્યું કે, “ અમને બોલાવીને રાજ શું કહેવા ધારે છે ? અમે તો એ જ જોવા ચાહીએ છીએ કે, અમારામા પાપ છે કે નહિ ? અને જો પાપ હોય તો હાથી અમને કચડી નાંખે એ જ સારું છે.”

સિપાઈએ કહ્યું કે, “ તમારે જે કાંઈ કહેવું હોય તે રાજને કહેજો.”

મધાએ કહ્યું કે, “ કીક, ચાલો હું ઉઠું છું.”

મધો ઉઠ્યો અને પોતાના શિષ્યોને કહેવા લાગ્યો કે, “ હું હમણાં આવું છું. તમે શોકો આ જ પ્રમાણે સુતા રહેજો. જરાપણ ડરશો નહિ. અને હું તમને છોડીને ચાલ્યો જઈ છું એમ પણ ન માનજો. હું હમણાં જ પાછો આવું છું.”

મધો રાગની સમક્ષ આવ્યો રાગએ તેને પૂછ્યુ કે, “ તમે મધ મત્ર જાણો છો ? ”

મધાએ કહ્યુ કે, ‘ હા ’

રાગએ કહ્યુ કે, “ કયો મન્ત્ર જાણો છો ? ”

મધાએ જવાબ આપ્યો કે, “ જે કામ પોતાના માટે મારુ હાગે તે જ કામ ખીજને માટે કરવુ હુ આ મન્ત્ર જાણુ છુ ”

રાગએ કહ્યુ કે, ‘ ખીજુ કાંઈ જાણો છો ? ’

મધાએ ઉત્તર આપ્યો કે, “ આ મિત્રાથ તો મન્ત્રના માધનો જાણુ છુ ”

રાગએ પૂછ્યુ કે, “ એ માધનો કયા છે ? જણાવો તો ! ”

મધાએ કહ્યુ કે, “ કોઈની હિંમ્મ ન કરવી, કામ જુદા ન જો નવુ, કોઈની ચોરી ન કરવી, અનિચાર ન કરવો અને દારૂ ન પીવો આ એ મન્ત્રના માધનો છે ”

રાગએ પૂછ્યુ કે, “ શુ આ જ મન્ત્ર જાણો છો ? ”

મધાએ કહ્યુ કે, “ હા, હુ તો એ જ મત્ર જાણુ છુ ”

રાગએ મધાનો હાથ પકડી કહ્યુ કે, “ આ મન્ત્ર તો બહુ મારો છે શુ તમે આ જ મન્ત્રનો પ્રચાર કરતા હતા ? ”

મધાએ કહ્યુ કે, “ હા, હુ એ જ મન્ત્રનો પ્રચાર કરતો હતો ”

રાગએ કહ્યુ કે, “ ત્યારે તો તમે રાજ્યની જ મદાયતા કરતા હતા, તેમા તમે ખોટુ શુ કરતા હતા ? ”

મધાના આ રચનો માત્રગી રાગએ મધાની ત્રિરદ્ધ ફરીપાદ કરનાર એ ગામના કર્મચારીઓને ખોલાયા, અને તેમને પૂછ્યુ કે,

“આ લોકોએ શો અપરાધ કર્યો હતો ? તેઓએ ગામના લોકોને શો ત્રાસ આપ્યો હતો ?”

કર્મચારીઓ રાજનો આવો પ્રશ્ન સાંભળી વિચારમાં પડી ગયા અને જવાબ શું આપવો તેના વિમાસણમાં પડી ગયા.

કર્મચારીઓને વિમાસણમાં પડેલા જોઈ રાજ સમજી ગયો કે, “આ કર્મચારીઓ જૂઠા છે.” આ લોકોએ આના ઉપર જોટો આરોપ મૂક્યો લાગે છે. માટે ગામના લોકોને આ વિષે પૂછી જોઈ તો ખચકાડે.

રાજએ ગામના લોકોને જોલાવ્યા અને તેમને પૂછ્યું કે, આ તેત્રીશે જણામાંથી કોણે તમને હાનિ પહોંચાડી હોય કે ખીજને હાનિ પહોંચાડતા જોયા હોય તો સાચેસાચું કહી બતાવો !

ગ્રામલોકોએ કહ્યું કે, “મહારાજ ! એ લોકોએ અમારી એજ હાનિ કરી છે કે અમને દારુ પીતાં, વેશ્યાગમન કરતાં, જુગાર રમતાં અને કલેશ-કંકાસ કરતા અટકાવ્યાં છે, બાકી અમારી કશી હાનિ કરી નથી.”

રાજ ગ્રામજનોની આ વાત સાંભળી આશ્ચર્યચકિત થયો અને કર્મચારીઓને કહેવા લાગ્યો કે, “આ લોકોએ શો અપરાધ કર્યો હતો તે તમે બતાવો. ગામના લોકોએ શું કહ્યું તે તમે સાંભળ્યું. મેં તમારા કહેવા ઉપર વિશ્વાસ રાખી આ નિર્દોષી લોકો ઉપર અત્યાચાર કર્યો. તમે લોકોએ મારી સામે જોટી ફરિયાદ કરી આ નિર્દોષી લોકોને સતાવ્યા તે બદલ તમને બધાને હાથીના પગ તળે કચકાવી નાંખવાનો દંડ આપવો જોઈએ, કે જેથી ભવિષ્યમાં કોઈ જોટી ફરિયાદ કરવાનું સાહસ ન કરે.”

રાજનો આ હુકમ સાંભળી મધો રાજને વિનવવા લાગ્યો કે, “હે ! રાજન્ ! આપ આ શું ગર્જન કરી રહ્યા છો ?”

ગજ્ઞએ કહ્યું કે, “આવા અપરાધીઓને આવી દુઃખ મળે ને આપવી નોંધએ”

મધાએ કહ્યું કે, “ગજ્ઞ! એ લોકો અપરાધી નથી પણ અભાગ મદા ઉપભરી છે જે લોકોએ આપની માથે અમારી મુનાકાત કરાવી આપી છે એ ઉપભાગી લોકોને આવો દડક દડ આપવો યોગ્ય નથી”

ગજ્ઞએ કહ્યું કે, “તમારી નીતિ જુની છે અને અમારી ગજ્ઞનીતિ પણ જુદી છે ને આવા અપરાધીઓને દુઃખ આપતા તેમને છોડી મુકવામા આવે તો રાજ્યમા બહુજલ અત્યાચાર ફેલાઈ જાય એવા માટે એવા મેતાનોને તો આવો દડ આપવો જ નોંધએ”

મધાએ કહ્યું કે, “આપનું કહેવું મગમગ છે પણ આપને સવિનય પૂછુ છું કે, આ લોકો વાસ્તવમા મેતાનો જ છે તો, એ મેતાનીયન આવી ક્યાથી? આપે જ ગજ્ઞના મધતમનનો બનાવ્યા છે અને આપે જ એમને રાજ્યના કર્મચારી બનાવ્યા છે એટલે એ દષ્ટિએ આપ જ મારું પ્રથમ અપરાધી રહે છો.”

રાજા માથે ક્ષત્રિય હતો એમને મધાનું આ મત્યવચનને ઠીક માની પોતાના અપરાધોની સ્વીકાર કરો અને કહ્યું કે, “હું પણ દડ લેવાને તૈયાર છું અને તેમની પહેલા દુઃખરૂપ દુઃખ દાગીની આગળ મૂકું છું”

મધાએ પૂછ્યું કે, “આપ દાગીના પણ તમે શા માટે કરાડવા તૈયાર થયા છો?”

રાજાએ કહ્યું કે, “એ પાપ કર્યું છે એમને પાપના પ્રાપ્તિ માટે”
મધાએ કહ્યું કે, “દાગીના પણ તમે કરાડવા તૈયાર થાઈ પાપના પ્રાપ્તિ થવું નથી પણ પાપોના પશ્ચાત્તાપ કરવાથી પાપનો

નાશ થાય છે. આપે અજ્ઞાનને કારણે જ પાપ કર્યું હતું. હવે આપનું અજ્ઞાન શીટ્યું છે અને જ્ઞાન પ્રગટ્યું છે, એટલે હવે જ્ઞાનપૂર્વક પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરશો તો પાપનો નાશ અવશ્ય થશે. તો પછી પાપના પ્રાયશ્ચિત્ત માટે દાથીના પગતળે કચડાઈ જવાની તમારે જરૂર નથી.”

આપણે પણ આપણા પાપના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે પશ્ચાત્તાપ કરવો જોઈએ અને પરમાત્મા પ્રત્યે પ્રાર્થના કરવી જોઈએ કે,

‘હું અપરાધી અનાદિનો જનમ જનમ ગુના ક્રિયા ભરપૂર કે’

આ પ્રમાણે પોતાને અપરાધી માની પોતાના પાપોને ઘોવા માટે પશ્ચાત્તાપ કરશો તો તમે પણ નિષ્પાપ અને પવિત્ર બની શકશો.

મધાએ રાજાને કહ્યું કે, “અજ્ઞાનને લીધે આ પ્રકારના અનેક જોરજુલ્મો થયાં હશે, પણ હવે એ અજ્ઞાન શીટ્યું છે, અને જ્ઞાન પ્રગટ્યું છે, તો એ બધાં જોરજુલ્મોને દૂર કરી તમે પવિત્ર બનો અને પછી બીજાને પણ તમારા જેવા પવિત્ર બનાવો.”

રાજા કહેવા લાગ્યો કે, “હે ! મધા, તમે એવા સત્પુરુષ છો કે, સાક્ષાત્ ઈશ્વર જ સામે ઉભા હોય એમ લાગે છે. જ્યારે તમને જોઉં છું ત્યારે ઈશ્વરને જોતો હોઉં એમ લાગે છે. ખરેખર, તમે આત્મબળને પ્રાપ્ત કરી શક્યા છો.”

આ પ્રમાણે કહીને રાજા મધાનો હાથ પકડી, “રાજ્ય સિંહાસન ઉપર તમે બેસો અને હું તો તમારી સામે જમીન ઉપર બેસવાને યોગ્ય છું” એમ તેમને કહેવા લાગ્યો.

મધાએ કહ્યું કે, “રાજ્યનો ભાર મારી ઉપર લાદો નહિ, કારણ કે જો હું રાજ્યનો ભાર માથે લઈશ તો હું જે સેવાનું કાર્ય કરી

રહ્યો છું તે પણ કરી શકીશ નહિ આપ હવે નિપાપ મન્યા છે એટલે આપ જ સુખેથી રાજ્ય કરો અને પ્રજાને સુખી કરો ”

જેમ પારસમણિનો સ્પર્શ થતા લોહ પણ સુવર્ણ મની ગાય છે તેમ પરમાત્માનો અત્મગ થતા પાપી પણ પવિત્ર બની ગાય એમ શુ આશ્ચર્ય ! હે રાજન ! તમે પરમાત્માને પીઠાની શક્યા છો એટલે હવે પવિત્ર થઈ ગયા છો માટે હવે આપ શાંતિથી રાજ કરો ”

રાજા મવાને કહેવા લાગ્યો કે, “હે ! સત્પુરુષ તમારા દર્શનથી મને પરમાત્માની જેવી પ્રતીતિ થઈ છે તેવી પ્રતીતિ મને લાખો પુત્રકો વાચવાથી કે લાખો નિચારો કરવાથી થઈ ન હતી વાસ્તવમાં તમારામાં ઈશ્વરીય જન છે હવે મને જગત્તરસમજ પડી કે,

‘ સુનેરી મૈને નિર્મલ કે ચલરામ ’

તમે પોતે જાણી જોઈને નિર્મલ બની ગયા અને પ્રાપ્તિ પ્રતિ વૈરભાન નાખ્યો તો તમારામાં ગમજાન આવ્યું તમે ત્યારે એમ પણ ન વિચાર્યું કે, “ અમુક મારું અહિત કરે છે તો ! પણ તેનું અહિત કરું પણ તમે અહિત કરનારનું પણ હિત આપું હું પણ હવે એ સમજી શક્યો છું કે, “ પ્રાઈ બીજો આપણું અહિત કરે છે એ અજ્ઞાન છે પોતાનું પાપ જ પોતાનું અહિત કરે છે જો પ્રાઈ બીજો અહિત કરી શકે તો હોત તો હાથી તમને સૂઝીને શા માટે પાછો લાગી જત ? ”

તમે લોકો કલય એમ કહો કે, પોતાનું અહિત બીજા પણ મરી શકે છે કારણ કે રાજસત્તા તો સાપની જેમ બીજાને કરવામાં જરાપણ નિચાર કે નિયમ કરતી નથી

મધાએ કહ્યું કે—આ કીક છે, પણ આ કહેવા પહેલાં તો તમે પોતે નિર્દોષ કે પવિત્ર છો કે નહિ એ જોવાની જરૂર છે. જે તમે પોતે પવિત્ર નથી તો પછી બીજાને દોષ જ કેમ આપી શકો ? સિદ્ધાન્ત તો એવો છે કે.

‘સત્ય શિવ સુન્દરમ’

જે સત્ય છે તે જ શિવ-કલ્યાણકારી છે અને જે શિવ છે તે જ સુંદર છે. જેનામાં વિકાર નથી પણ સત્ય છે તે જ સુંદર અને કલ્યાણકારી છે. એટલા માટે બીજાના દોષો ન જોતાં સત્યને પોતાના જીવનમાં સ્થાન આપો તો જેટલા પ્રમાણમાં સત્યને સ્થાન આપશો તેટલા પ્રમાણમાં કલ્યાણ પણ અવશ્ય થશે.

રાજાએ મધાને કહ્યું કે, “આ રાજ્યની લગામ તમે તમારા હાથમાં લો અને રાજ્યશાસન કેવીરીતે કરવું તે મને બતાવો.”

મધાએ જવાબ આપ્યો કે, “હે ! ગજન, તમારે રાજ્યશાસન કેમ ચલાવવું તે જ જોવું છે ને ! તો કીક છે. હું જરૂર બતાવીશ,”

આજે મધાના જેવા સાચા પ્રજાસેવક કર્મચારીઓ મળવા શોધ્યા જડતા નથી. આજના કર્મચારીઓ તો સર્વ પ્રથમ પોતાના બંગલાને સુશોભિત કરે છે. આવા લોકો રાજ્યની સેવા કરે છે કે પોતાના પેટની સેવા કરે છે એ કહેવું મુશ્કેલ છે, પણ એટલું તો કહેવું જોઈએ કે, જેઓ પોતાના પરિશ્રમથી ઉપાર્જન કરી ખાય છે અને પ્રજાની સેવા કરે છે તેવા કર્મચારીઓની રીતિનીતિ તો કોઈ જુદા જ પ્રકારની હોય છે.

રાજાએ મધાને પોતાનો પ્રધાન બનાવ્યો અને મધાના ૩૨ શિષ્યોને કર્મચારી બનાવ્યા એવો ગ્રન્થોમાંથી ઉલ્લેખ મળે છે.

મધ્યએ પોતાના સિધ્ધેને કહ્યું કે, “ જુઓ ! આપણામા જે પાપ ન હતુ તો દાથીએ પણ આપણને કય યા નદિ બ્યારે દાથી જેવુ પ્રાણી પાપ અને પુણ્યનો ભેદ સમજે છે તો આપણે તો એટલુ મમલુ જ નોંધએ કે, “અમ કયા વિના ખાવુ દામ છે અો પાપપ્રગતિ જગપણ ન કરવી તેનો નિયમ લેવો નોંધએ ”

મધ્યએ ગળ્યનું પ્રધાનપદ દાઘમા લઈ મગધ દેશને ઘણે જ મુખી અો સુંદર મનાવી દીધો અને પ્રજા મુખેથી દેશમા હેવા લાગી

મન્યના કથનાનુમાર આ કથા ભગવાન મહાવીર અને ગામ શ્રેણિમતા મમય પાળનાની છે તેમની પહેલા મધાના યાચનપ્રમથથી મગધ પ્રદેશ એવો ધર્મપ્રધાન મની ગયો હતો કે ધન્દ પણ એ પ્રદેશને હાથ ને તો હતો

તમે લોકો પણ તમારા હૃદયમા ધર્મને ધ્યાન આપો અને માથેમાથે એટલો પણ દા નિશ્ચય કરી લો કે, “ જે વાત તમને પોતાને મારી લાગે તેજ ખીજને માટે ન વી અને જે તમને મારી ન લાગે તે ખીજને માટે પણ ન કરવી ” આ પ્રમાણે જેનો તમે દા નિશ્ચય કરો તો ગગમગ વળખી હેને અને તમે જે મત-પ્રત્યાખ્યાન લીધા છે તેને આત્મમાથીએ અગમર પાળજો તો તેમા કન્યાજુ જ છે

અન્તમા હું તમારી બધાની મારી જૂનો માટે દામા ચાહુ છુ અને તમારા બધાનું આત્મકન્યાજુ યાઓ તથા માગ સરીગની માથે હિ પણ માગ મદવિચારો માથે પ્રેમ કરો એજ દા ધ્યુ છુ *

● સવન્ ૧૯૯૨નુ રાજકોટનું આવૃત્તિસ પૂર કરી સવન્ ૧૯૯૩ના માર્ચ ૧ની રા ૨૯-૧૧-૩૬ રવીવારના રોજ વિદાર કરી પૂજ્ય મળારા શ્રી રાજકોટ સીવિલ સ્ટેશનમા એક અઠવાણુ રોધાવણ, તે દરમ્યાન ન્યુબિલ્ડી દરખાર પોલમા પાવ બ્યાખ્યાના ફગાવેલા હતા તે પામે અદી પરિણુ થાય છે

માનવ ધર્મ*

પ્રાર્થના

ચેતન જાણ કલ્યાણ કરન કે, આન મિલ્યો અવસર રે,
શાસ્ત્ર પ્રમાન પિછાન પ્રભૂ ગુન, મન ચંચલ થિર કર રે,
શ્રેયાંસ જિલ્દ સુમર રે. ॥ ૧ ॥

શ્રી શ્રેયાંસનાથ લગવાનની આ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. આત્માએ પરમાત્માની પ્રાર્થના શા માટે કરવી જોઈએ? એ વિષે યથાસાધ્ય હું કાંઈક કહેતો જ રહું છું. આજે જો કે મારે માનવધર્મ એ વિષય ઉપર બોલવાનું છે પણ પ્રાર્થના એ મારા આત્માનો વિષય છે અને પ્રાર્થના કરવી એ પણ માનવ ધર્મ છે, એટલા માટે એ વિષે થોડુંક કહું છું.

આ પ્રાર્થનામા હે! આત્મા ઉઠ! જગ! અને પરમાત્માનું સ્મરણ કર એમ કહેવામાં આવ્યું છે તો એ ઉપરથી એવો પ્રશ્ન ઉભો થાય છે કે, પરમાત્માની પ્રાર્થના શા માટે કરવી?

* સાં ૧૯૯૨ના શ્રાવણ શુદ્ધ ૮ ને રવીવારના રોજ શ્રી રાજકોટ દશા શ્રીમાળી વણીક ભોજનશાળામાં પૂજ્યશ્રીએ આપેલું જાહેર વ્યાખ્યાન.

એ પ્રશ્નનો ઉત્તર એક સાધારણ ઉદાહરણ તરીકે આપું છું —

એક ડોકરો શેઠીના સાડો લઈ ચૂની રહ્યો છે અને બીજો ડોકરો સાકરનો ગાગડો ચૂની રહ્યો છે અને પેના ડોકરને માકરનો ગાગડો જતાવી કહી રહ્યો છે કે, 'ને! આ સાકર ડ્રી મીડી છે! ત્યારે પેના ડોકરએ જનામ આપ્યો કે, એ શાકર આવી કયાથી! આ શેઠીના સાદામાંથી જ સાકર નીચળી છે! મારી આ શેઠીમા તો સાકર જ ભરેલી છે!'

'શેઠીમા સાકર જ ભરેલી છે' એમ કહેનાર ડોકરો શું ખોટું કહે છે? ને સાચું કહે છે તો શું શેઠીમાંથી મદેનત કરી સાકર કાઢવાનો પ્રયત્ન નકામો છે? ના, પ્રયત્ન પણ નકામો નથી તેમ શેઠીમા સાકર રહેલી છે એ વાત પણ ખોટી નથી કાગળ પર શેઠીમા માકર હોય છે ત્યારે જ પ્રયત્ન કરવાથી માકર નીકળી શકે છે માકરમા તો નિખાનસ શુદ્ધ મીઠાગ હોય છે, જ્યારે શેઠીમા મીઠાચની સાથે બીજી ચીજો મળેલી હોય છે એવો ખતેમા તદાવત છે!'

આજ પ્રમાણે પ્રાર્થના કયામ મદારથી આવતી નથી, પણ જે પ્રમાણે શેઠીના સાદામા આપ્ત વ્યાપ્ત છે તેજ પ્રમાણે પરમાત્માની પ્રાર્થના પણ આત્મામા વ્યાપ્ત છે એ વાત જુદી છે કે, શેઠીમા વ્યાપ્ત માકરની સાથે જેમ બીજી ચીજો મળેલી રહે છે તેમ આત્મામા વ્યાપ્ત પ્રાર્થના પણ બીજી વસ્તુઓમા મળેલી હોય પણ જેમ ક્રિયાદાગ શેઠીમાંથી સાકર કાઢી શકાય છે તે પ્રમાણે પ્રયત્ન તરીકે આત્મામા વ્યાપ્ત થયેલી પ્રાર્થના પણ મદાર કાઢી શકાય છે! આત્મામા વ્યાપ્ત પ્રાર્થનાને મદદત્તા લોકોએ કીઓના રૂપમા આપણી સામે મૂકી છે, પણ તે પ્રાર્થનાની કડીઓ પણ આત્મામાંથી જ નીચળી છે

પ્રાર્થના પોતાના આત્મામાંથી જ નીકળી છે, અને પોતાના આત્મામાં પ્રાર્થના શેરડીમાં જેમ સાકર વ્યાપ્ત છે તેમ વ્યાપેલી છે, એમ માનીને જો પરમાત્માની પ્રાર્થના અનન્ય ભાવે કરવામાં આવે તો તે પ્રાર્થનાથી બહુ જ લાભ થાય છે અને આવી પ્રાર્થનાથી આત્મા પોતાનું કલ્યાણ પણ સાધી શકે છે ! અમે શું કરીએ ? એ પ્રમાણે એમાં નિરાશ થવાની કાંઈ જરૂર નથી. જો નિરાશ થઈ જાએ તો કાંઈ પણ બની શકે નહિ.

જે મહાત્માઓએ આત્મામાંથી પ્રાર્થનાની કડીઓ કાઢી છે તેઓ જ પ્રાર્થના કરી શકે, અને અમે કાંઈ કરી ન શકીએ; જો એમ જ નિગમ થઈ કાંઈ કરો નહિ તો વાસ્તવમાં તમે કાંઈ કરી નહિ શકો પણ સાહસ અને પ્રયત્ન કરવાથી જેમ શેરડીમાંથી સાકર કાઢી શકાય છે, અને જો એમ બની ન શકે તો શેરડીનો રસ ચૂસી તેના મીઠા સ્વાદનો આનંદ લઈ શકાય છે, તેજ પ્રમાણે તમે પણ પ્રાર્થનાનો આનંદ અનુભવી શકો છો. જો તમે પોતે પ્રાર્થનાની કડીઓ બનાવી ન શકો તો પણ જે મહાત્માએ પ્રાર્થનાની કડીઓ બનાવી છે તેમને હૃદયમાં ધારણ કરી પ્રાર્થના કરવાથી આત્માનો આનંદ લઈ શકો છો પણ જે કાંઈ થશે તે બધું પ્રયત્ન કરવાથી જ બનશે. પ્રયત્ન વિના કાંઈ બની શકશે નહિ.

કોઈ માણસ શેરડીના સાંઠાને હાથમાં જ લઈ બેઠો રહે તો તે શેરડીનો મીઠો સ્વાદ ચાખી શકશે નહિ પણ જો તે પ્રયત્ન કરે તો શેરડીમાંથી સાકર પણ કાઢી શકે છે અને છેવટે તેને ચૂસી તેનો મીઠો સ્વાદ તો ચાખી જ શકે છે. એટલા માટે પ્રાર્થના કરી આત્માનો આનંદ લેવાનું ભૂલો નહિ. કહેવત પણ છે કે, યાદ સે આઘાદ ઔર મૂલસે વરવાદ અર્થાત્ પરમાત્માને યાદ કરવાથી આપાદી અને તેમને ભૂલી જવાથી બરબાદી થાય છે. આમ સમજીને પરમાત્માની પ્રાર્થના કરો તો કલ્યાણ છે.

માનવ ધર્મ

મને સુવકો તરથી એવી મૂચના મળી છે કે આજે માનવ ધર્મ ઉપર વ્યાખ્યાન આપુ એમતો હશે એવા ને વ્યાખ્યાન આપુ છું તે માનવધર્મ ઉપર જ હોય છે પણ આજે આ એવજ વિષય ઉપર જોનારું છે નહીં એ વિષય પર જ કદી સકીશ કે નહિ એ વાતનો નિષ્ણય તો થોતાઓ જ કરી શકશે પણ એટલું તો અવશ્ય નિર્ણય છે કે, અમે ભાડુતી મજદૂરો-મજૂરો નથી કે જે પ્રજા વ્યાખ્યાન આપીને જ દૂર રહી જઈએ અમારા વ્યાખ્યાનને કે અમે કહેના માનવધર્મને ખીજ કોઈ માને કે ન માને, પણ અમે જે કાંઈ કહીએ છીએ તેને અમે તો પ્રાણ આપીને પણ પાળીએ છીએ.

માનવધર્મ વિશે મોનતા પહેલાં માનવ એટલે શું એ જોઈએ. જેમને આખ-કાન-નાક હોય અને આપણા જેવી આકૃતિ હોય તે શું માનવ છે? પણ આવી આકૃતિ તો જનવગની પણ હોઈ શકે છે તો તું તેને પણ માનવ કહી શકાય? શું વાદરાની આકૃતિ મનુષ્યની આકૃતિને મળતી નથી આવતી? કેવળ તેને એક પુછક વધારે હોય છે. આ તેની વિશેષતા છે, એટલે શું તેને પણ માનવ કહી શકાય? પ્રવાહ જલજલુઓ પણ મનુષ્યની આકૃતિવાળા હોય છે તો તેમને પણ માનવ કહી શકાય? નહિ. એના માટે પ્રજા નામ, કાન, આખ જ તથા આકૃતિ આદિને કારણે કોઈ માનવ કહી શકાય નહિ. સસ્કૃતમાં માનવની વ્યુત્પત્તિ કરતા કહેવામાં આવ્યું છે કે—

મનુ તે इति मनु तस्याया मानव

મનુ ધાતુમાંથી મનુ સમ્બન્ધી છે અને મનુના જે મતાનો હોય તેમજ માનવ કહે છે. અર્થાત્ જેમનામાં ધર્મ-અધર્મ, પાપ-

પુણ્ય, આદિને જાણવાનો વિવેક હોય તે મનુ (કહેવાય છે) અને તેનાં સંતાનો તે માનવો—અર્થાત્ જ્ઞાનવાનના સંતાનો તે માનવો કહેવાય છે. કહેવાનો આશય એ છે કે, તમે પોતે જ જ્ઞાનવાન નથી પણ તમે જેમનાં સંતાનો છો તે તમારા પૂર્વજો પણ જ્ઞાનવાન હતા. ભગવાન ઋષભદેવના સંતાનોમા મનુ નામના કુત્રગુરુ પણ હતા. એ મનુના સંતાનોને માનવ કહેવાય છે, અથવા મનુસ્મૃતિના કર્તા પણ મનુ કહેવાય છે, તેમના સંતાનો પણ માનવના નામે ઓળખાય છે. મુસલમાનો પણ આદમને માને છે અને આદમનાં સંતાનોને ઇન્સાન કહે છે. આ પ્રમાણે પોતપોતાની માન્યતા અનુસાર માનવની વ્યાખ્યા કરવામા આવે છે પણ બધાનો કહેવાનો સાર એ જ છે કે, જે જ્ઞાનવાનનાં સંતાનો છે તે માનવો છે તમે પણ એ જ્ઞાનવાનનાં જ સંતાનો છો માટે તમે તમારા પૂર્વજોને ભૂલી ન જાઓ! વંશ પરંપરાથી તેમના ઊતરી આવેલાં સંસ્કારોને લીધે જ આજે તમે છો.

માનવનું મહત્ત્વ વેદાન્ત અને ઉપનિષદમાં બહુજ બતાવવામાં આવેલ છે તેમાં મનુષ્યને અગ્નિ તરીકે વર્ણવેલ છે. જેને અન્ન અને પાણી કહેવામા આવે છે તે અન્ન અને પાણી પણ મનુષ્યના પેટમાં જઈ ભસ્મ થઈ જાય છે એ કારણે મનુષ્યને અગ્નિ પણ કહેલ છે. પેટમા જઈ અન્ન અને પાણી ફેરીરીતે ભસ્મ થઈ જાય છે અને રસભાગ અને ખણભાગ ફેરીરીતે જુદો જુદો થઈ જાય છે એ ત્રિપય બહુ લાખો છે, એટલે એ વિષે કાંઈ ન કહેતા ટુંકમાં એટલું જ કહું છું કે, મનુષ્યના પેટમા અન્ન અને પાણી પણ ભસ્મ થઈ જાય છે. એટલા માટે મનુષ્યને વેદાંત અને ઉપનિષદમા અગ્નિ પણ કહેલ છે. ડોક્ટરો પણ કોઈ બીમાર માણસની પહેલાં અગ્નિ તપાસે છે. મનુષ્ય એક જીવિત અને હરતી ફરતી અગ્નિ

હું આ અગ્નિમા જે કાંઈ નાખવામા આવે છે તે નમામુ જલુ નથી પણ આકૃતિના રૂપમા ફેરવાઈ જાય છે એ અન્ન-પાણીથી વીય બને છે અને એ વીર્યથી પત્રી તેજ પ્રકારના સત્તાન પેદા થાય છે આ આવી પર પરગ છે પણ આ પર પરમા એ ધ્યાન રહે કે, જેવા અન્ન-જલ હશે, તેવું જ વીર્ય બનશે અને જલુ વીય હશે તેવું જ સત્તાન થશે એટલા માટે જે પોતાના ધર્મ, કમ પોતાની પર પરગ અને પોતાના ભાવિ મતાનોનું ધ્યાન રાખે છે તે જ માનવ કહેવાય છે

આ ઉપરથી એક એવા પ્રશ્ન ઉઠાવે છે કે, આ દૃષ્ટિએ તો વિદ્વાન કે મૂખ વૃદ્ધ કે બાળક, જગણી કે નામરિક બધાય 'માનવ' કહી શકાય. આ પ્રત્નો ઉપેક્ષા કરતા જ્ઞાનીઓ કહે છે કે, જેમનામા માનવ ધર્મ હોય તે જ માનવ કહી શકાય જેમનામા માનવ ધર્મ નથી તે ભને પર પરાનુમાર માનવ કુળમા ઉત્પન્ન થયેલા હોય છતાં તે માનવ નથી, એક કવી કહે છે કે —

દીક્ષત વે નર દીક્ષત હૈ, પર લભણ તો પશુને મગધી હૈ,
પીયત વ્યાયત ઝઠત ત્રિઠત, યો ઘર, યો ઘનયાસ યહી હૈ,
સાક્ષ પહે રજનિ ફિર આવત, સુદર યો ફિર માર ઘહી હૈ,
ઔર તો લક્ષણ જ્ઞાન મિલે, સય ઘરુકમી સિર સિંગ નહી હૈ॥

જેમનામા માનવધર્મ નથી તેમને મધાએ શોંગડા અને પૂઝા વિના તો પશુ જ કહ્યા છે જ્ઞાનીઓનું કથન છે કે, જેમનામા દ્રવ્ય માનવતા છે પણ ભાવ માનવતા નથી અર્થાત્ માનવધર્મ નથી તે 'માનવ' નથી આકૃતિ આદિને કારણે તેને દ્રવ્ય-માનવ તો કહી શકાય પણ તેનામા ભાવ માનવતા ન હોવાને કારણે ભાવથી માનવ કહેવાય નહિ જે દ્રવ્ય દ્રવ્યો જ જુએ છે, દ્રવ્યમા જ રહે છે,

ભાવને જોતો નથી, તેનામાં માનવતા પણ રહેતી નથી જે સોનામાં સોનાનો ધર્મ નથી એને કોણ સોનું કહેશે અને ખરીદશે ? આ જ પ્રમાણે જેમનામાં માનવ-ધર્મ નથી-માનવતા નથી તેને માનવ પણ કોણ કહેશે ? એટલા જ માટે જ્ઞાનીઓનું કહેવું છે કે, કેવળ દ્રવ્ય-માનવતામાં રહી માનવધર્મની ઉપેક્ષા ન કરો !

આજે કેટલાક લોકોને ધર્મ એક ભારરૂપ અને અનાવશ્યક જણાય છે; પણ એમ માનવાનું કારણ એ છે કે, તેઓ ધર્મને બરાબર સમજી શક્યા નથી. વાસ્તવમાં ધર્મ વિના જીવન પણ ટકી શકતું નથી અને આજના યુવકો સુધાર કરવા ચાહે છે પણ ધર્મની સહાયતા વિના સુધાર થવો શક્ય નથી; ધર્મની આવશ્યકતા બધી જગ્યાએ છે.

આજે ધર્મને ભારરૂપ માનવાનું એક એ પણ કારણ છે કે લોકો ધર્મનું ફળ રૂપિયાની માફક તાત્કાલિક અને પ્રત્યક્ષ જોવા ચાહે છે અને દલીલ કરે છે કે, ધર્મનું ફળ પરલોકમાં મળે તેથી અમને શો લાભ ! જેમ અહીં અમે એક રૂપિયાનો સવા રૂપિયો કરીએ છીએ તેવો ધર્મદ્વારા લાભ મળતો હોય તો લાભ કહેવાય નહિતો તે ભારરૂપ જ છે. આ પ્રમાણે લોકો ધર્મને ભારરૂપ માને છે પણ એટલું વિચારતા નથી કે, જીવનમાં ધર્મનો ઉપક્રમ કર્યા વિના તે મનુષ્યનું જીવન જ અસંસ્કારી બની જશે. જેમ કોઈ માણસને શરીર ઉપર કપાસને લપેટવાનું કહેવામાં આવે તો કોઈ એમ કરતું નથી; પણ એજ કપાસનો સંસ્કાર કરવામાં-ઉપક્રમ કરવામાં આવે અર્થાત્ એ કપાસમાંથી રૂ કાઢી, સૂતર બનાવી કપડાં બનાવવામાં આવે અને તેને ઇચ્છાનુસાર શીવડાવવામાં આવે તો એ જ કપાસ શરીર ઉપર ધારણ કરી શકાય છે; તે જ પ્રમાણે બાળકને જન્મ્યા બાદ સંસ્કાર-ઉપક્રમ કરવામાં ન આવે તો તેનું જીવન કાચા કપાસ

જેવું અમરકારી જ રહે છે સુનીજનો કહે છે કે, ગમના જેવો કોઈ જીવનમાં નથી. ઇટનાક લોકો પોતાને માગાપ કહેવડાવે છે પણ પોતાના ગાળકોને ગમને કાચો એવા અમરકારી ગળી મૂકે છે આગળ જતા તેજ ગાળકો ભારતપ જણાય છે. કાચા કપામની તો થોડીચણી કીમત પણ ઉપજે છે પણ અમરકારી મતાનોનો તો સસાગમા કોઈ ભાવ પણ પૂછતું નથી આ પ્રમાણે ધર્મનો ઉપક્રમ કરી વિના જીવનનો સુધાર થઈ શકતો નથી ધર્મ તો માનવ જીવનનો સમ્બંધ છે.

અનુયોગનાર સૂત્રમાં ઉપક્રમના નામઉપક્રમ, સ્થાપનાઉપક્રમ, દ્રવ્ય ઉપક્રમ, ક્ષેત્ર ઉપક્રમ, કાલ ઉપક્રમ અને ભાવ ઉપક્રમ એમ ૭ પ્રકારના બે. બતાવવામાં આયા છે આ બધા ઉપક્રમોનું વર્ણન કરવાનો અત્યારે અવકાશ નથી એટલા માટે જે ઉપક્રમ સાથે વિષયનો સબંધ છે તેનું જ અત્રે વર્ણન કરું છું જૂત અને ભવિષ્યને છોડી જે નર્તમાનમાં વર્તે છે તેનો ઉપક્રમ કરવો તે દ્રવ્ય ઉપક્રમ છે દ્રવ્ય ઉપક્રમના સચિત્ત અને અચિત્ત એમ બે બે. છે સચિત્ત દ્રવ્યઉપક્રમના દ્વિપ, ચતુષ્પદ અને અપઃ એમ ત્રણ બે. છે દ્વિપદમાં મનુષ્યો, ચતુષ્પદમાં પશુઓ અને અપઃમાં વૃક્ષોનો સમાવેશ થાય છે આ બધાનો ઉપક્રમ થાય છે આ ઉપક્રમના વસ્તુવિનાશ અને પરિક્રમ એવા બે બેદ છે મનુષ્યને બ્રહ્મ કેવી એ તો વસ્તુવિનાશ છે અને વસ્તુનો બિત્તલિત પ્રકારે વિભવ્ય કરવો એ પરિક્રમ છે મનુષ્યનો શારીરિક, માનસિક અને બૌદ્ધિક વિકાસ કરવો એ પરિક્રમ છે જેમ માગીમાં વાસણ બનાવતી શક્તિ છે, પણ કુભાર જે ક્રિયા દ્વારા એ શક્તિને બદલાર ન લાવે અને માગીના વાસણ ન બનાવે તો શક્તિ હોવા છતાં પણ માગીમાંથી વાસણ બની શકે નહિ—અર્થાત્ માગીનો ઉપક્રમ બની શકે નહિ અને

ઉપક્રમ ન હોવાને કારણે માટીના ઢેકામાં કાંઈ ખીચડી પકાવી શકાય નહિ. જ્યારે માટીનો પરિક્રમ થયે—માટીમાંથી હાડકું બનાવવામાં આવશે ત્યારે જ તેમાં ખીચડી પકાવી શકાય. જે કે હાડકું માટીમાંથી જ બનાવવામાં આવેલ છે પણ કુંભારના પ્રયત્ન વિના બનેલ નથી; એ જ પ્રમાણે મનુષ્યશરીર પણ માટીની સમાન જ છે; અને તેનો પરિક્રમ કરવામાં આવે તો એમાં પણ શક્તિનો એવો વિકાસ થઈ શકે કે જેને જોઈ આશ્ચર્યચકિત થઈ જવાય.

કહેવાનો આશય એ છે કે, કેવળ આકૃતિ કે ઇન્ડ્રિયોને કારણે જ કોઈ માનવ થઈ શકે નહિ. પણ જેમનામાં માનવધર્મ હોય અને એ માનવધર્મનો પરિક્રમ કરવામાં આવ્યો હોય ત્યારે જ ‘માનવ’ બની શકે! “પરિક્રમ” એ શાસ્ત્રીય પારિભાષિક શબ્દ છે. અત્યારે એ પરિક્રમને અનુશીલન કે વિકાસ કહેવામાં આવે છે. જેમનો પરિક્રમ કરવામાં આવેલ હોય છે તે પ્રત્યેક કામને સરલતાથી જ કરી શકે છે. એ વાત જુદી છે કે જેનો પરિક્રમ જે બાબતુ થયો હોય તે તેજ કામ સરલતાથી કરી શકે; પણ કોઈપણ કામ તેજ કરી શકે છે કે જેમનો પરિક્રમ થયેલો હોય! જેમકે તમે ભણેલા ગણેલા છો એટલે તમે ઘણા કાગળો લખવા હોય તો થોડીવારમાં લખી શકો છો અને તેમાં બહુ મહેનત માનતા નથી; પણ જેઓ ભણેલા નથી તેઓને એક અક્ષર લખવાનું પણ કહેવામાં આવે તો લખી શકતા નથી. આનું શું કારણ? એ જ કે, તમારો લખવામાં પરિક્રમ થયેલ છે અને તેમનો એમાં પરિક્રમ થયેલ નથી. આજે ભણેલાગણેલાઓની સંખ્યા વધી ગઈ છે એટલે એ પરિક્રમની બહુ કદર થતી નથી નહિ તો એ પણ આશ્ચર્ય ચકિત કરે એવો પરિક્રમ છે. ધર્મ, મર્મ, અને કર્મ લખવામાં લખનારે એવું ધ્યાન રાખવું પડે છે કે, પહેલાં કયો સ્વર લખવો, કયો વ્યંજન લખવો અને કેવીરીતે લખવું?

આ પ્રમાણે અગ્ર-જનના પદાવવાનો પહેલા પરિક્રમ અગ્રામ કરવામા આવે છે અને બ્યારે મહુ અભ્યાસ વધી જાય છે ત્યારે જ આજે શ્રમ માન્યા વિના ધારો છો એટલુ લખી શકો ઠો કોઇ ખેડુતને તમારી માફક લખવાનુ કહો તો તે લખી નહિ શકે, કાગળકે લખવાનો તેનો પરિક્રમ થએન નથી, પણ જે ખેડુત એમ કહે કે, જેમ હુ ખેતર ખેડુ છુ તેમ તમે ખેતર ખેડો તો તે ખેડવાનુ કામ તમે કરી નહિ શકો. આનુ કાગળુ પણ એન છે કે ખેડા વિષે તમારો પરિક્રમ થએન નથી ખેડુતનો લખવા-વાચવામા પરિક્રમ થએન નથી પણ ખેતર ખેડવામા તો પરિક્રમ થએન છે તેથી જનહુ તમારો લખવા-વાચવામા પરિક્રમ થએવ છે પણ ખેતર ખેડવામા પરિક્રમ થએન નથી ખેડુતોના ખેડાના પરિક્રમથી જ આજે બધાનુ જીવન ચાલી રહ્યુ છે

કહેવાનો ભાવાર્થ એ છે કે, કના કૌચનના વિગમને શાસ્ત્રમારો દ્રવ્ય પરિક્રમ કહે છે આજે કોઇ માણુમમા મપૂર્ણ પરિક્રમ મપૂર્ણ વિકાસ થએનો જોવામા આવતો નથી. પણ જે કોઇમા સપૂર્ણ પરિક્રમ થયો હોય તો તેની અને પરમાત્માની વચ્ચે કશુ અતર રહે નહિ, તે તો પરમાત્મા જ ધર્મ જન એટલો વિકાસ માની ન શકવાને કા જે નિગથ થવાની જ ર નથી પ્રમત્ત કરવાથી મપૂર્ણ વિકાસ પણ સાવી શકાય છે

શાસ્ત્રમા મેનુમારના અધ્યયનમા કહ્યુ છે કે, મેવકુમાર ગજ કુમાર હતો અને તેણે બહુજ નાનપણમા બધી ક્રિયાઓ ગીખી લીની હતી છતા મોટો થયો એટલે તેને કવાચાય પામે મોપવામા આવ્યો હતો ત્યા તે લેખનશિક્ષાથી લઈ શકુનશાસ્ત્રની શિક્ષા સુધી ૭૨ કનાની શિક્ષા પામ્યો હતો આ ૭૨ કનાઓમા મનુષ્ય જનની આવશ્યકતાઓ મંગધી ગધી વાતોનો સમાવેશ થઈ જાય છે

આનું સપૂર્ણ વર્ણન જ્ઞાતાસૂત્રમાં આપવામાં આવ્યું છે તેનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન કરવાનો અત્યારે સમય નથી. અત્યારે કેવળ એટલું જ કહેવાનું છે કે, પહેલાં બધાને ૭૨ કલાની સૂત્રથી, અર્થથી અને કર્મથી શિક્ષા આપવામાં આવતી હતી. અત્યારે હાઇસ્કૂલ અને કોલેજોમાં આપવામાં આવતી શિક્ષામાં અને પ્રાચીન સમયમાં આપવામાં આવતી શિક્ષામાં કેટલું બધું અંતર રહેલું છે તે ઊંડા ઉતરી જુઓ તો જણાશે કે, અત્યારે જે પુસ્તકો લખાવવામાં આવે છે તેનું સક્રિય શિક્ષણ આપવામાં આવતું નથી અને તેજ કારણે આજે શિક્ષાની દુર્દશા થવા પામી છે. આજના વિદ્યાર્થીઓને અમુક ચીજ કરી આપવાનું કહેવામાં આવે છે તો તેનો ઉત્તર એ મળે છે કે, ‘અમે ‘એ ચીજ કેમ બને છે એ પુસ્તકમાં વાંચ્યું છે-લખ્યું છે પણ અમે બનાવી શકતા નથી!’ આવી શિક્ષાથી ઊગતી પ્રજાને શું લાભ પહોંચતો હશે એ એક વિચારવા જેવી વાત છે.

શાસ્ત્રમાં મેઘકુમારની શિક્ષા વિષે કહેવામાં આવ્યું છે કે, તેણે પહેલાં સૂત્રરૂપે શિક્ષા લીધી બાદ અર્થરૂપે અને પછી ક્રિયારૂપે શિક્ષા લીધી. અન્ન કેવીરીતે પેદા કરવું, કેવીરીતે તેને ખાવાને યોગ્ય બનાવવું અને કેવીરીતે અન્નને પકાવવું. આ પ્રમાણે સૂત્રત, અર્થત અને કર્મતઃ એમ ત્રણ પ્રકારે શિક્ષાનો ઉપયોગ કરવાથી જ શિક્ષા જીવનમાં સાર્થક નીવડી શકે છે.

ભણેલી શિક્ષા જો ગણવામાં ન આવે અર્થાત્ જ્ઞાનને સક્રિય બનાવવામાં ન આવે તો તે શિક્ષા સાર્થક નિવડી શકતી નથી. એટલા માટે યુવાનોએ સમજવું જોઈએ કે, કેવળ પુસ્તકો વાંચી લેવા માત્રથી જ અભિમાન ન કરો પણ સક્રિય કાર્ય કરો એમાંજ શિક્ષાની સાર્થકતા રહેલી છે. પણ જે કાંઈ વાંચો જે કાંઈ કહો તે

કાર્યમાં કરી ગતાવે આજે ભારતની જે હીનામ્થા જોવામાં આવે છે તેનું કારણ એ છે કે, લોકો વોહુ વાચવા લખવાનું શીખે છે એટલામાં તો અભિમાનમાં પડી જાય છે અને કાર્યને છોડી દે છે.

માનવજીવ છે કે, એક અમેરિકન ગૃહમંત્રી ભારતમાં મેઈ મોટા પદે ગયા વર્ષે કામ કરી પેન્શન મેળવી અમેરિકામાં ગયો. ત્યાં તેમનો એક ભારતીય મિત્ર તેમને મળવા ઘેર ગયો. ઘેર જઈ તેણે અમેરિકન મિત્રની તપાસ કરી તપાસ કરતા જણાયું કે તે બહાર ગયેન છે તેની સ્ત્રીએ તેને મન્માન આપી ઘેર મેળાવ્યો અને કહ્યું કે, “આપ જરા બેસો હમણાં તે આવશે.” થોડીવાર ગાઢ તે અમેરિકન મિત્રની સ્ત્રીએ કહ્યું કે જુઓ! સાહેબ આવી ગયા છે. ભાગીયે જોયું કે, ચડી પહેરી, હાથમાં કોનળી લઈ, અને માગીથી ખગડાએના શરીર સાથે તે આવી રહ્યો હતો. આ જોઈ ભારતીય મનજન આશ્ચર્યમાં પડી ગયો અને વિચારના લાગ્યો કે, આજ સાહેબ ભારતમાં ટેટના ઉંઝા પદે હતા અને અહીં સ્ત્રી સ્થિતિમાં રહે છે. સાહેબ ઘેર આવી મીઠા સ્નાનગૃહમાં ગયો અને નાહી ધોઈ, કપડા બદલાવી ઘેરકામાં આવ્યો અને ભારતીય મિત્રને મળ્યો. ભારતીયે પૂછ્યું કે “આપ ભારતમાં તો કેવા કાઠમાઠપૂર્વક રહેતા હતા અને અહીં આવી સ્થિતિમાં કેમ રહો છો?” સાહેબે જવાબ આપ્યો કે, “ભારતમાં તો એજ મોડી ખામી છે કે ત્યાંના લોકો થોડીક સાહેબો મળે છે ત્યાં તો પ્રુલાહ જાય છે અને કામ કરવાનું છોડી દે છે એટલે અમે ત્યાં જઈએ છીએ ત્યારે તેમની દેખાદેખીથી અમારે પણ તેમજ કરવું પડે છે પણ અમે ગમે તેટલી િચી પાપરીએ ચડેના હોઈએ પણ અમારું કામ છોડી દેતા નથી. મારી પામે ધનની કાંઈ ખામી નથી પણ આ મારો ખેતીનો ધવો જે માગ પૂર્વજો ધણા મોટી કરતા આવ્યા છે તેને હું કેમ છોડી શકું? જો હું મારા

ધંધાને છોડી દઉં તો મને અને મારા કુટુંબને અને તેથી વિશેષ મારા દેશને ઘણું નુકશાન પડેાચે. આ માટે મારી પાસે ધન હોવા છતાં હું મારા પૂર્વજોનો ધધો કરૂં છું.”

અમેરીકા, યુરોપ આદિ પાશ્ચાત્ય દેશોના ધનિકોની આવી દશા છે, ત્યારે ભારતના ધનિકોની તથા શિક્ષિત લોકોની એવી દશા છે કે તેઓ ખીજને માટે ભાગ્યેય ધર્મ પડે છે! એ તો ભાગ્યનું સહભાગ્ય છે કે અહીંના ખેડુનો ખીજને દગવાની શિક્ષા હજી શીખ્યા નથી. નહિ તો ભારતને ઘણી મુશ્કેલીઓમાંથી પસાર થવું પડત અસ્તુ.

કહેવાનો આશય એ છે કે, શાસ્ત્રમાં જે પરિક્રમની વાત દેહી છે તે જુઓ. શાસ્ત્રમાં જે ૭૨ કલાનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તે દ્રવ્ય પરિક્રમ છે. તમે કહેશો કે, એ દ્રવ્ય પરિક્રમ અને વસ્તુ વિનાશ તો દુનિયામાં ચાલ્યા જ કરે છે. આપ તો ભાવપરિક્રમની વાત કહો; પણ એ ભૂલવું ન જોઈએ કે દ્રવ્યોત્પત્તિ વિના ભાવોત્પત્તિ પણ થઈ શકતી નથી. જેમનું શરીર અને મન દુર્ગંધ છે શું તે ધર્મનું આરાધન જગજગર કરી શકશે? અને ધર્મને જીવનમાં સ્થાન આપી શકશે? આજે શરીરનો પરિક્રમ કરવામાં આવતો નથી અને તેથી શરીર પણ સશક્ત થતું નથી. જાળકના શરીરનો શારીરિક પરિક્રમ કરવાથી જ વિકાસ થઈ શકે છે અને શરીર સશક્ત બની શકે છે.

અહમદનગરમાં રામમૂર્તિ પહેલવાને કહ્યું હતું કે, મને ગમેતેવો નબળો અને અશક્ત પાંચ વર્ષનો છોકરો સોપવામાં આવે તો વીસ વર્ષની ઉંમરે હું તેને ખીજે રામમૂર્તિ બનાવી શકું છું. આ પ્રમાણે ભાવ પરિક્રમ કરવા માટે દ્રવ્ય પરિક્રમની પણ જરૂર રહે છે!

આ દ્ર વધર્મની વાત થઈ લવધર્મને માટે દ્ર વધર્મની પણ આવશ્યકતા રહે છે પણ ટ્રેવળ દ્ર વધર્મ હોય અને ભાવ ધર્મ ન હોય તો તે દ્ર વધર્મ આત્માને માટે ઉપયોગી થઈ શકે નહિ શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે—

સત્તે વલ્લ ધમ્મવલ્લ ઝિણ્ઠ

અર્થાત્—ભાવ ધર્મ વિના દ્ર વધર્મથી આત્માનું મત્સ્યાણુ થઈ શકતું નથી તમે કહાચ કહેશો કે, ભ્યારે શુવન પનદારના કામો દ્ર વધર્મથી આવી શકે છે તો પડી ભાવ ધર્મની શી આવશ્યકતા છે? ભાવધર્મ વિના શુ અમારુ કામ અટકી જતમે? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર એ છે કે, જેને માટે દ્ર વધર્મ કરવામા આવે છે, એ ભાવ ધર્મને જ જે જૂની જવામા આવે તો પડી તમારી દ્ર વધર્મ તિ કેમ થઈ શકે? તમે જે મર્ધ કરો છો તે કોના માટે મરો છો? આત્મા માટે જ કરો છો ને? ભ્યારે એ આત્માને જ જાણે નહિ તો પડી તેની ઉત્તિ ટ્રીગતે કરી શકો. અને આ રીતે આત્માને ભ્યામુધી જાણે નહિ ત્યામુધી ભાવવમ પગુ કેમ થઈ શકે?

કોઈ એમ કહે કે, આત્મા મેને કહેવાય? એ જ અમે જાણતા નથી. તો આ પ્રશ્નનો ઉત્તર એ છે કે, તમે જે શરીરને જોઈ લા છો તે શરીરને માટે એમ વિચારો કે એ શરીર હાય છે કે કા જુ? શરીર કાર્ય છે કા જુ નથી તેનું કારણ પચમૂત છે જેમ પડીવાળ કાર્ય છે આ તેના નંચાઓ કારણ છે, તે જ પ્રમાણે શરીર કાર્ય છે આ પચમૂત કા જુ છે અર્જમુધી મમજવામા તો જૂત થતી નથી પણ આગળ મમજવામા જૂત થાય છે દવે આગળ એમ મમજે કે, ભ્યારે આ શરીર હાય છે તો તેનો કના કે જુ હી મમ આ વાત મમજવામા જ જૂપ થઈ જાય છે. પ્રસાક

લોકો કહે છે કે, મંચાઓ ગોઠવવાથી જ જેમ ઘડીઆળ ચાલુ થઈ જાય છે તે જ પ્રમાણે પાંચ ભૂતોનું માત્ર મિલન થવાથી આ શરીર પણ ઓગતું ચાલતું થઈ જાય છે. જેમ ઘડીયાળનાં મંચાઓ ગુદા થઈ જવાથી ઘડીયાળ અંધ પડી જાય છે તેમ આ શરીર પણ પાંચ ભૂતો ગુદાં થઈ જવાથી ઓલી ચાલી શકતું નથી! એટલા માટે પરસોડ કે આત્માને માનવાની શી જરૂર છે?

મંચાઓને ગોઠવવાથી ઘડીઆળ ચાલે છે એ તો કીક છે પણ એ મંચાઓને ગોઠવ્યા કોણે અને બનાવ્યા કોણે? આ મકાન તો છે પણ તેને બનાવ્યું કોણે? જો કે મકાન બનાવવામાં ઇંદ્રિયો વગેરે કારણભૂત છે પણ એથી કાંઈ ઇંદ્રિયનાં કોઈ મકાન કહેતું નથી, પણ ત્યારે કોઈ કારીગર ઇંદ્રિયના વડે મકાન બનાવે છે ત્યારે જ તે મકાન કહેવાય છે. આ જ પ્રમાણે કર્તા કારીગર હોતો ત્યારે જ મકાન બની શક્યું. કેવળ ઇંદ્રિયો વગેરે કાચોથી મકાન બન્યું નહિ! ઇંદ્રિયનાના કારણનો કારીગર ઉપયોગ કર્યો ત્યારે જ મકાન બની શક્યું. જે ઇંદ્રિયો આદિ કારણોમાં કારીગરની શક્તિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે તે પછી ઇંદ્રિયો કહેવામાં આવતો નથી પણ મકાન કહેવામાં આવે છે! આજ પ્રમાણે શરીર પણ પાંચ ભૂતોથી બનેલું છે એટલે પંચભૂતને શરીર કહી શકાય નહિ પણ પંચભૂતોથી બનેલું આ શરીર છે એમ કહી શકાય જે પ્રમાણે ઇંદ્રિય અને યુના વડે મકાન બને છે પણ તેને બનાવનાર કોઈ અવશ્ય હોય છે; તેજ પ્રમાણે પંચભૂતથી શરીર બનેલું છે પણ તેને કોઈ બનાવનાર છે કે નહિ? મકાનને કારીગર બનાવે છે અને ઘડીયાળને પણ કોઈ કારીગર બનાવે છે તો પછી શું શરીરને કોઈ બનાવતું નથી; આ શરીરનું કારણ પંચભૂત છે અને કાર્ય શરીર છે પણ આ કાર્યનો કર્તા તો કોઈ હશે જ ને? તમે શરીર

અને પચ્ચત્તને તો માનો અને પચ્ચત્તમાથી જોશે શરીર યના યુ છે તેને ન માનો એ દી-ક્રમ કહેવાય ? શરીરના ક્ષતિને ન માનવા એજ તો જૂન છે.

મે, મેઝીકરોલી નામની એક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાની લેખનો અનુવાદ વાંચ્યો છે તેમા લખ્યું હતું કે, મમારના પાર્થોનું રૂપાન્તર તો થાય છે પણ તેનો નાશ થતો નથી. મીજુમત્તી ગાથા ગાઠ એમ માનવામા આવે છે કે મીજુમત્તી નાશ પામી પણ વાગ્તરમા તે નષ્ટ થઈ નથી પણ તેનું રૂપાન્તર થયું છે. જે કોઈ મનની મીજુમત્તીની આગળ આવના મિત્રાનના મે ય મે મુખમા આવે તો મીજુમત્તીના પ માપ્યો તે ય મા એક્રિત થઈ જશે, અને પછી તે એક્રિત થએના પરમાપ્યો તો મમુચ્ચ ક્રમાથી પાછી મીજુમત્તી મનાવી શકાય છે. પામી સુમધ જનાથી લોકો એમ જાણે છે કે પાછીને નાશ થઈ ગયો પણ વાગ્તરમા પાછી નાશ પામતું નથી પણ તે દવાના રૂપમા જનાઈ ગયું છે પામી જે પ્રગરની દવાના મંથોગથી જને છે એટલે એ જને દવાનો મરોમ કરવાથી પાછુ પાછી બની શકે છે. મધ ધાને ફાડવામા આવે તો તેની દીનીઓ બની જશે અને એ દીનીઓને ફાડવામા આવે તો તેની માગી કે રેતી જેવું ઠાઠ થઈ જશે પણ તે દ્રવનો નાશ કદાપિ નહિ થાય. તે દ્રવ પડાની દીની કે માગીના રૂપમા રૂપાન્તર પામશે પણ તેનો સર્વથા નાશ તો નહિજ થાય. આજ પ્રમાણે જ્યારે કોઈ માધા જુવગ્તુ પણ નાશ પામતી નથી તો પછી આ શરીરને મનાવનાર ક્ષતિનો નાશ કેમ થઈ શકે? આ શરીરને મનાવનાર ક્ષતી કદાપિ નષ્ટ થઈ શકે નહિ.

કહેવાનો આરથ એ છે કે, શરીર છે તો તેનો ક્ષતી પણ છે છે અને જે તેનો ક્ષતી છ તેજ આત્મા છે તે આત્મા અજગ

અમર અને અવિનાશી છે આ પ્રમાણે આત્મા છે એ વાત સિદ્ધ છે અને આત્માને જે ધર્મની આવશ્યકતા રહે છે તેનું જ નામ માનવધર્મ છે.

માનવધર્મને જૈન, બૌદ્ધ, વેદાન્ત કે ખ્રીસ્તી વગેરે સામ્પ્રદાયિક ધર્મની દૃષ્ટિએ ન યતાવતાં માનવધર્મ સામાન્ય ધર્મ છે એ હું યતાવું છું. સામાન્ય ધર્મમાં કોઇને કોઈ પ્રકારનો વિરોધ હોતો નથી. જે ધર્મ ઉપર સામ્પ્રદાયિકતાનો કાંઈ રંગ ચડેલો નથી અને જે ધર્મને યજ્ઞ ક્ષોદ્રો સ્વીકારે છે તેને સામાન્ય ધર્મ કહે છે સામાન્ય ધર્મ વિશે યજ્ઞ સમ્પ્રદાયવાળાઓએ ધણો વિચાર કર્યો છે. સામાન્ય ધર્મમાં સકળ સંસારનો વિચાર કરી શકાય છે પણ તે યજ્ઞનું વર્ણન થઇ શકતું નથી. એટલા માટે “થાલીપુત્રાક ન્યાયે” કેટલીક એવી વાતો યતાવું છું કે જે યજ્ઞ શાસ્ત્રોમાં મળે છે અને યજ્ઞના કામમાં આવે છે.

જે શાસ્ત્રમાં સામાન્ય ધર્મની વાતો નથી તે શાસ્ત્ર પણ નથી, તેને એક પક્ષિય શાસ્ત્ર કહી શકાય, પણ માનવ જાતિને માટે તે શાસ્ત્ર ઉપયોગી થઇ શકે નહિ.

સામાન્ય ધર્મનું વર્ણન યજ્ઞએ કર્યું છે એ યતાવવા માટે હું પહેલાં કુરાનની સાક્ષી આપું છું. કુરાનમાં કહ્યું છે કે:—

લા તો અજે લોલ્લુલ્લા

અર્થાત્ હે મુહમ્મદ! દુનિયાને વિશ્વાસ આપી દે કે, અલ્લાની દુનિયાને કોઇ સતાવે નહિ!

હવે જોવાનું એ છે કે, અલ્લાનાં સંતાનો કોણ છે? શું હિન્દુઓ અલ્લાનાં સંતાનો નથી? જે દ્રવ્ય મુસલમાનો જ અલ્લાનાં સંતાનો

હોય તો તો અન્યા પક્ષપાતી કહેવાય. જ્યારે તે મધ્યાના માનિક છે આખી દુનિયા તેમની છે તો તો હિન્દુ-મુસનમાન મધ્યા તેના જ મંતાનો છે કોઈ હિન્દુને કોઈ મુસનમાન સતાવે તો શુ તે હિન્દુ પેના મુસનમાનને એમ કહેતો નથી કે, તુ તારા માનિકને જાણે છે ? તારા માનિકને તું આખી દુનિયાનો માનિક કહે છે તો શુ તેમણે કોઈને સતાવવાનું કહ્યું છે ? આજ પ્રમાણે યાદ મુસનમાનને કોઈ હિન્દુ સતાવે તો શુ તે મુસનમાન પેના હિન્દુને એમ કહેતો નથી કે 'શુ તારા પરમાત્મા મને સતાવવાનું કહે છે ? શુ તારા પરમાત્મા આખી દુનિયાના માનિક નથી ? અને જો છે તો શુ હું એ દુનિયામા નથી ? આ પ્રમાણે જ્યારે અત્ના કે પરમાત્મા આખી દુનિયાના માલિક છે તો એ દુનિયામા મધ્યાનો સમાવેશ થઈ ગય છે

માનો કે કોઈ વૃદ્ધ માણસ હાથમા માળા લઈ પરમાત્માનું નામ જાપી રહ્યો હોય એટલામા એક માણસે આવી તેને માળા ભાડી તે વૃદ્ધ કહેવા લાગ્યો કે, જોતો નથી કે, હું પરમાત્માના નામની માળા જાપી રહ્યો છું મારો પરમાત્મા તારો નાશ કરી નાખશે ત્યારે તે બીજા માણસ પણ કહેવા લાગ્યો કે, શુ પરમાત્મા તારો જ છે, મારો નથી ? મારો પણ માનિક છે એટલા માટે તે તારો નાશ કરી નાખશે

આ પ્રમાણે ગતેય જણા 'પરમાત્મા તારો નાશ કરી નાખશે એમ અરસપરસ કહેવા લાગ્યા હવે પરમાત્મા કોનો પક્ષ લઈ કોનો નાશ કરશે ? આવી જ વાતોથી આજના યુવકોને ધર્મ અને ઇશ્વર તરફ ઉપેક્ષા પેદા થઈ છે અને આજ કાલે કેટલાકો ધર્મ અને ઇશ્વરનો બહિષ્કાર કરવાની વાતો કરે છે અને ક્રૃત્તાકો ધર્મ અને ઇશ્વરની મસ્તી પણ કરે છે પણ આ તેમની જૂન છે આવી જૂન

થવાનું કારણ, ધર્મ અને ઇશ્વરનો ઉપર કલા પ્રમાણે દુરુપયોગ કરે છે તેમનો વ્યવહાર છે. પણ વાસ્તવમાં એ વિશે વિચાર કરવામાં આવે તો જે ધર્મને માટે જીવંતી ઋદ્ધિનો પણ ત્યાગ કરવામાં આવે છે તે ધર્મનું મહત્ત્વ કંઈ જોઈતું નથી ! ધર્મનું જીવનમાં દેટલું જથ્થું મહત્ત્વનું સ્થાન છે તે વિશે હિંડો વિચાર કરવામાં આવે તો ધર્મમાં દેટલી જથ્થી મહત્તા રહેલી છે તેનો ખ્યાલ આવે !

આ તો કુરાનની વાત થઈ. હવે ગીતામાં શું કહ્યું છે તે જોઈએ. ગીતામાં કહ્યું કે, તમે ગમે તે વાચો તે વેદપુગણુ વગેરેનો સાર સંક્ષેપમાં એ જ છે કે—

निर्वैरः सर्वभूतेषु यः स मामेति पाण्डव ।

ભાવાર્થ:— જધા ભૂત પ્રાણીઓ પ્રત્યે વૈરભાવ ન રાખો, નિર્વૈર રહો. આ પ્રમાણે જે કાંઈ કુરાનમાં કહ્યું છે તે જ જુદી ભાષામાં ગીતામાં પણ કહ્યું છે.

હવે જે શાસ્ત્રનો હું જવાબદાર છું તે શાસ્ત્રની વાત સંલગ્નાવું છું. એ જૈન શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

सर्वं भूयप्पभूयस्स सम्म भूयाइ पासओ ।

पिहिआसवस्स दतस्स पावकम्मं न वधई ॥ दश०

અર્થાત— હે ! શિષ્ય ! તું જધાં પ્રાણીઓને તારા આત્માની સમાન માન. જેવો તારો આત્મા અવિનાશી છે તેવો જ જધાનો આત્મા પણ અવિનાશી છે માટે જધા જીવોને તારા આત્માની સમાન માન કોઈની સાથે વૈર બાધી પાપનો ભાગીદાર બન નહિ.

ઉદયપુરમાં એક વકીલે મને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે, આત્મા જ્યારે અવિનાશી છે, કોઈનો માર્યો મરતો નથી તો પછી કોઈને મારવાથી પાપ

મે લાગી ગયે? આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં મે કહ્યું છે આત્મા અવિનાશી છે એટલા જ માટે પાપ વાગે છે અને તેનું ફળ ભોગવવું પડે છે. જો આત્મા નાશવાન હોય તો તો પત્રી કોઈ ઝગડો જ નેતો નથી મારનાર અને મરનાર નાશ પામ્યા તો પત્રી ઝગડો કંઈ વાનતો નથી? બ્યવહારમાં પણ જે મરી ગયો હોય કે તેની ઉપર દાવો થઈ શકતો નથી.

આ જ પ્રમાણે જો આત્મા વિનાશી હોય તો તો કોઈ પ્રકારનો ઝગડો જ રહે નહિ. દાવો મરી ગયેના ઉપર તો થતો નથી પણ અનિત મનુષ્ય ઉપર તો થાય કે ને? આ જ પ્રમાણે મારનાર પણ નાશ પામ્યો નથી તેમ મરનાર પણ નાશ પામ્યો નથી એટલા માટે કોઈને મારવાથી પાપ પણ થાય છે અને પાપને ધોવા માટે ધર્મની પણ જરૂર રહે છે.

કહેવાનો અભિપ્રાય એ છે કે, જે જધા જીવેને આત્મતુલ્ય માનશે, તે કોઈની સાથે વૈર પણ નાધશે નહિ, અને તેથી પાપ પણ જધાશે નહિ આ માધારણ માનવ ધર્મ છે શ્રી મ્યાનાગ સૂત્રમાં ગ્રામધર્મ, નગરધર્મ, રાષ્ટ્રધર્મ વગેરે દસ ધર્મોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે જે આ દસ ધર્મ ઉપર આખ્યાન કરેલ છે, જે પુસ્તકકારે પણ છપાવવામાં આવ્યું છે એ પુસ્તક પોકોને પણ ઉપયોગી નીવડ્યું છે એવું જાણવામાં આવ્યું છે આ જ પ્રમાણે મનુષ્યે પણ ગ્રામધર્મ વગેરે ધર્મો જતા-યા છે એ જધા સામાન્ય ધર્મો છે આ સામાન્ય ધર્મનું જે પાલન કરે છે તે જ માનવ છે અને એ ધર્મનું પાલન જ માનવધર્મનું પાલન છે મહાભારતમાં મનુષ્યનો સામાન્ય ધર્મ જતાવતા કહ્યું છે કે —

શ્રદ્ધાકર્મ તપશ્ચૈવ સત્યમક્રોધ एव च
स्वेषु दारेषु सतोषः शौचं विद्या न स्त्रियता
आत्मज्ञानं तितिक्षा च धर्मः साधारणो नृपः

મહાપુરુષ કોઈ રાજને કહે છે કે, હે! રાજન! હું મનુષ્ય માત્રનો સામાન્ય ધર્મ કહું છું, જે આ પ્રમાણે છે:—શ્રદ્ધા રાખવી, સત્કર્મ કરવું, તપ કરવું, સત્ય બોલવું, ક્રોધ ન કરવો, પોતાની સ્ત્રીમાં સંતોષ માનવો, પવિત્ર રહેવું, વિદ્યાધ્યયન કરવું, ક્ષમા રાખવી અને કોઈની સાથે વૈર ન બાંધવું એ મનુષ્ય માત્રનો સામાન્ય ધર્મ છે. આ ધર્મનું જે ઘરમાં પાલન થતું નથી, તે ઘરમાં હાહાકાર મચી જાય છે.

આ માનવ ધર્મની વ્યાખ્યા થઈ. હવે કોઈ કદાચ એમ કહે કે, અમે જન્મથી મનુષ્ય તો છીએ જ તો પછી અમારે આ સામાન્ય ધર્મને પાળવાની શી જરૂર છે! આ તો જે વૃક્ષની છાયામાં તમે બેસા છો તે જ વૃક્ષને કાપવા જેવી જ વાત છે. આમ કહેનારે વિચારવું જોઈએ કે, તેમની પોતાની રક્ષા પણ ધર્મદ્વારા થઈ રહી છે. માનો કે તમારી માતા સાધારણ ધર્મનું પાલન ન કરતાં તમારો જન્મ થતાં જ બહાર ફેંકી દેત તો શું તમારું જીવન ટકી શકત? માતામા સાધારણ માનવ ધર્મ હતો એટલે જ તેણે તમારું પાલન કર્યું અને તમારું જીવન ટકી શક્યું. આમ હોવા છતાં તમે માનવધર્મની શી જરૂર છે એમ કહો છો? જીવનમાં વસ્ત્ર અને ભોજનની જેટલી જરૂર છે તેથી વિશેષ માનવધર્મની જરૂર છે.

તમારું લગ્ન થયું હશે. તમે કેવી સ્ત્રી ચાહો છો? જે તમને અનુકૂળ વર્તે તેવી સ્ત્રી ચાહો છો કે પ્રતિકૂળ ચાહે એવી? બધા પોતાને અનુકૂળ વર્તે એવી સ્ત્રી ચાહે છે પણ જે સ્ત્રી પોતે સાધારણ

ધર્મનું પાનન ન કરે તો અનુદાન રહી ગઈ ખરી? માધારણુ ધર્મનું પાનન કમ્પા માટેજ પિતા મતાનનું પાનન કરે છે ધર્મની મહાવતા વિના સમાર એક શ્વામ પણ નઈ શકતો નથી ધર્મનો અર્થ નિયમ થાય કે નિયમ વિરુદ્ધ એક શ્વામ પણ લેવો નહિ એજ માનવધર્મ ઇ તમે બીજાના નિરમો જોવા ચાહો છો પણ તમે પોતે પણ નિયમનું પાનન કરો તો શ્રદ્ધા નધે તાલ થાય

આ તો ધર્મ વિષે સામાન્ય વાત ચર્ચ, પણ હવે ધર્મનું એક બારીક તત્ત્વ તમારી સમક્ષ મૂકું છું કોઈ એમ કહી શકે કે, તમે જે કાંઈ કહી રહ્યા છો તે તો નીતિ છે પણ નીતિ પણ ધર્મનું એક અંગ છે નીતિનો આધાર લઈ તેની ઉપર ધર્મનો મહેન ક્રમ બનાવવો એનો પ્રિયાર કરો નીતિ પણ ધર્મની કેવીગતે પોષક બને કે એ બતાવવા માટે “હિતોપદેશ”ના આવેલી એક કથા કહું છું કે જેથી તે નાત તમારી સમજના જાની આવી શકે

‘હિતોપદેશ’ની પક્ષી કથા

કમુતરોનું એક ટોણું જગનના વિચરતું હતું એ ટોળાનો ચિત્રગ્રીવ નામનો નેતા હતો વૈશાનિકોનું કહેવું છે કે, તોફાને મને પોતાથી મોટા માને છે તેમનામાં કંઈ અનૈકિક ગુણ હોય છે આ કથન પ્રમાણે ચિત્રગ્રીવના કમુતરોએ નેતાને યોગ્ય સુણો જોઈ તેને પોતાનો નેતા બનાવ્યો હતો અને તેની સમ્મતિથી બધા સાથે વિચરતા હતા વિચરતા વિચરતા કમુતરોએ જગનના ચોખા વિખરાયેના જોયા એક પાર્શ્વીએ ચોખા વિખેરી નાખી તેની ઉપર જળ પાથરી હતી ચોખાને જોઈ ષ્ટનાક કમુતરો કહેવા નાગ્યા કે, ચાલો! ચોખા પડ્યા છે તેનું ભોજન કરીએ પણ રાગ ચિત્રગ્રીવે વિચારીને કહ્યું —

અગ્ર નિર્જનયને કુવ્ર તન્દુલધણાના સમ્મય નિરુપ્યતામ
તાદ્રદ્ર દ્વ ન પશ્યામિ

આ નિર્જન વનમાં ચોખાના દાણા ક્યાંથી આવ્યા? મને તો આ ચોખા ખાવામાં ક્યાણુ જણાતું નથી. માટે થોડીવાર રાહ જુઓ. હું તપાસ કરીને આવું છું.

રાજા ચિત્રગ્રીવે આ પ્રમાણે કહ્યું, પણ આજના યુવાનો માને તો તે ક્યુતરો માને એવા હતાં. રાજા કે નેતા તો ગનાવી દેવામાં આવે છે પણ તેની આજ્ઞા માનવાના ઘણે સમયે મુશ્કેલી જણાય છે! આ જ પ્રમાણે એક હડીલા ક્યુતરને રાજા ચિત્રગ્રીવનું કહેવું ફીક લાગ્યું નહિ. તેણે કહ્યું કે, વૃદ્ધોની વાત તો સંકટના સમયે માનવી જોઈએ, ભોજનના સમયે વૃદ્ધોની વાત માનવાથી તો વધારે હાનિ થાય છે. જો આવી શંકા જ કરતા રહીશુ તો તો બધી ચીજોમાં શંકા જ પેદા થશે અને ભૂખ્યા મરવું પડશે! આખની સામે ચોખા પડેલા જણાય છે છતાં ચોખા લઈશુ તો ‘આમ થશે તેમ થશે’ એમ કારણુ કાર્યભાવનો વિચાર કરી ભૂખ્યા મરવું એ ઉચિત કેમ કહી શકાય! અમને તો રાજાની આ વાત પસંદ પડતી નથી!

આજના નવયુવકો પણ એવું કહેવા લાગે છે કે, જો અમે આ વૃદ્ધ લોકોના કહેવા પ્રમાણે વર્તીશુ તો તો કંઈ સુધાર થઈ જ નહિ શકે! ક્યુતરો પણ એમ કહેવા લાગ્યાં પણ જે નેતા હોય છે તેનું શું કર્તવ્ય હોય છે તે જુઓ:—

ચિત્રગ્રીવે વિચાર્યું કે, આ બધાં ક્યુતરો એક મતનાં થઈ ગયા છે. જો હું તેમના મતથી વિરુદ્ધ જઈશ તો કુસંપ પેસી જશે. આ પ્રમાણે વિચાર કરી તેણે ક્યુતરોને કહ્યું કે, જો બધાનો વિચાર જ ચોખા ખાવાનો છે તો ચાલો. ભૂખ તો મને પણ લાગી છે. ચિત્રગ્રીવે એમ ન કહ્યું કે, તમે લોકો માનતા નથી તો તમે તમારું જાણો. હું તો તમારાથી જુદો પડીશ. ચિત્રગ્રીવ સારીરીતે

જાણુતો હતો કે અહીં સકટ છે, છતાં તેણે એમ જ વિચાર્યું કે, સકટના અમથે મારે ગધાની સાથે રહેવું એજ હીક છે સકટ માથે પડશે ત્યારે મારું કહેવું માનશે

આ પ્રમાણે વિચાર કરી ગજા પણ બધા કમુનરોની સાથે ગયો. કમુતરોએ એખાના નાણાં તો ખાધા પણ બધાના પગ જાળમા ફમાઇ ગયા. બીડી ન શક્યા ત્યારે બધા કમુતરો પેના જુરાન કમુતરને ઠપકો આપવા લાગ્યા કે, તે રાજાનું કહેવું માન્યું નહિ અને બધાને જાળમા ફસાયા. રાજાએ બધા કમુતરોને સાત્વન આપતા કહ્યું કે, જે યવાનું હતું તે યયુ હવે તેને દોષ ન આપતા જાળમાથી નીકળવાનો રસ્તો શોધો. ઠપકો આપનાથી કાંઈ આપણું નહિ વળે !

આપદામા પતનેતાનામ દિતોઽપિ ચાતિ હેતુતામ્ ।

માતૃર્જઘા દિ ઘત્સસ્ય સ્થમે મયતિ ઘઘને ॥

જનારે આપત્તિ માથે આવી પડે છે ત્યારે મિત્રોથી પણ શત્રુનું કામ થઇ જાય છે આ માધારણુ નિયમ છે આ કમુતરનો વિચાર આપણને ફગાવવાનો નહિ પણ આપણને બધાને ભોજન મળે એ હતો પણ એમા અચાનક આ આપત્તિ આવી પડી એમા એનો શો દોષ ? હવે એને દોષ દેવાથી આપણે કાંઈ છૂંતી તો શકવાના નથી, મારે તેને ઠપકો આપનાથી શો લાભ ?

આજના લોકો બીજાને ઠપકો આપવાનું વધારે જાણે છે આ ખરાબ છે તે ખરાબ છે એમ બીજાઓને કહે છે પણ પોતાનામા કંઈ કંઈ ખગાળી છે તેનો વિચાર મરજો પણ કરતા નથી મે એક સ્થેખમા જોયું હતું કે એક વ્યક્તિ લાપણુ તો બહુ લાગા લાગા આપે છે પણ પોતે વ્યલિચારના દોષથી મુક્ત રહી શકતો નથી આ માં ટોકોથી શું સુધાર થઇ શકે ખરો ?

રાજાએ બધા કમ્પુતરોને કહ્યું કે, એને ઉપાલંભ ન આપતાં આ જાળમાંથી કેમ છૂટી શકાય એનો વિચાર કરો. આ સાંભળી બધાં કમ્પુતરો કહેવા લાગ્યા કે આપ જ એનો કોઈ ઉપાય બતાવો! રાજાએ કહ્યું કે, મારું કહ્યું તો બધા માનશેને? બધા કહેવા લાગ્યા કે પહેલાં આપનું કહેવું ન માન્યું તેનું કડવું ફળ અત્યારે ભોગવવું પડે છે. હવે આપનું કહેવું અવશ્ય માનીશું અને આપ કહેશો તે પ્રમાણે કરીશું."

સંકટ પણ શિક્ષાનો બોધપાઠ આપે છે. રાજાએ કહ્યું કે, બધા એકમત થઈ જાઓ તો સંકટથી મુક્ત થઈ શકાય. જો એક પણ કમ્પુતર જુદો રહે તો સંકટથી મુક્ત થઈ શકાય નહિ. માટે બધા હળીમળી એક સાથે ઉઠો અને આ જાળને પણ સાથે ઉપાડો તો જાળથી પણ છૂટી શકાશે.

આજે ભારતમાં કુસંપ છે અને તે જ કારણે પારાધીઓ ભારતની મજા માણી રહ્યા છે. જો કુસંપ ન હોય તો ભારત કોઈની જાળમાં ફસાઈ પડ્યો ન રહે

બધા કમ્પુતરો હળીમળી એક સાથે જાળને લઈ આકાશમાં ઉડ્યાં. પારાધી કમ્પુતરોને ઉડતા જોઈ તેની પાછળ દોડ્યો અને વિચારવા લાગ્યો કે, હું તો આ કમ્પુતરોને જાળમાં ફસાવવા આહતો હતો પણ આ તો મારી જાળને જ લઈ ગયા. અત્યારે તો આ બધા કમ્પુતરો એક મતના છે એટલા માટે નીચે પડતાં નથી, પણ ત્યારે તેમનામાં કુસંપ પડશે ત્યારે તેઓ બધાં નીચે પડશે. આ પ્રમાણે વિચાર કરી પારાધી પાછળ પાછળ દોડવા લાગ્યો. પારાધીને પાછળ દોડતો જોઈ રાજા બધા કમ્પુતરોને કહેવા લાગ્યો કે, જુઓ! પાછળ આપણો શત્રુ આવી રહ્યો છે, માટે પરસ્પર લડશો નહિ અને એમ પણ વિચારશો નહિ કે બધા ઉડવામાં પોતાના

ગગનો ઉપયોગ કરે એ તો હું મારા ગગનો શા માટે ઉપયોગ કરું ને આ પ્રમાણે પગપગ લગ્નો અને એક બીજાને પરસ્પર મહકાગ નદિ આપો તો બધા નીચે પડી શકે અને મરી જઈ શકે રાજાનું આ કથન સાલગી બધા દળીમળી જિવા લાગ્યા પાંધી થોડી દૂર તો પાછળ પાછળ દોડ્યો પણ આખરે તે ધામ્યો અને પાછો ફર્યો પાર્શ્વને પાછો ફરતો જોઈ કમુતરોએ ગગને કહ્યું કે, શું પાછળ જઈ રહ્યો છે, હવે અમારે શું કરવું? રાજાએ કહ્યું કે, આપણે એક આપત્તિમાયી તો છૂટ્યા, પરંતુ દશ આ જાળના બધનમાયી છૂટ્યાનું બાપી છે આપણા જાળને તોડનાની તો શક્તિ નથી એ શક્તિ તો જમીન ખોદનામા જ હોય છે એટલા માટે આપણે આગળ ઉડતા જઈએ આપણે શ્રવણ ઉડવાનું તાણાએ છીએ જાળ કાપવાનું જાણતા નથી

આજે સ્વતંત્રતા તો બધા ગ્રાહે છે પણ જે કોઈકે આમશમા સ્વૈરવિતાર કરવાની માફક શ્રવણ લાગ્યા લાગ્યા સાપણો જ આપે છે તેમની દ્વારા પગત્રતાની જાળ કાપી શકતી નથી પગત્રતાની જાળ તો જમીનને ખોદનાર ખેડૂતો જ કાપી શકે છે

રાજાએ કમુતરોને કહ્યું કે, ગાંડી નદીને કિનારે દિરખ્યા નામો મારો મુશ્કેલ મિત્ર રહે છે ને કે હું કમુતર છું અને તે ઉદર છે પણ વખતે કવખતે એ બીજાને મારામત મળી શકે એ માટે અમે મિત્રના માધી છે એટલા માટે આપણે મધા તેની પામે જઈએ તે મારો મિત્ર આ જાળના મધનો તોડી નાખશે અને આપણને મધન મુક્ત કરી દેશે

બધા કમુતરો જાળની સાથે ઉડતા ઉડતા ગાંડી નદીના કિનારે આવી પહોંચ્યા કમુતરોને જાળની સાથે ઉડતા જોઈ દિરખ્યા વિચારવા લાગ્યો કે, આ વળી શું આશ્ચર્ય આવી તેણે પોતાના

દરમા સો દારો જનાવ્યાં હતાં, કે જેથી ઘર્ષ આપત્તિ આવી પડે તો ખીજ દારથી બહાર નીકળી શકાય. કમ્પુતરોને જોઇ તે એકદમ દરમાં ભગઇ ગયો.

હિરણ્યકના દર આગળ આવી ચિત્રગ્રીવે કહ્યું કે, મિત્ર હિરણ્યક ! બહાર નીકળો. હું તો તમારો મિત્ર છું. મિત્રનો અવાજ ઓળખી હિરણ્યક બહાર નીકળ્યો અને ચિત્રગ્રીવને કહેવા લાગ્યો કે, તું આવો ખુદ્ધિમાન હોવા છતાં જળમાં કેમ ફસાઇ ગયો ? રાજાએ જવાબ આપ્યો કે, એ તો કાળની બલિહારી છે. રાજાએ એમ ન કહ્યું કે આ કમ્પુતરોએ મારું કહ્યું માન્યુ નહિ એટલે જળમાં ફસાઈ ગયા. હિરણ્યક આ સાંભળી ચિત્રગ્રીવ મિત્રની જળ કાપવા તેની પાસે આવ્યો. પણ ચિત્રગ્રીવે કહ્યું કે, મિત્ર ! પહેલાં આ મારા સાથીઓનાં બંધન તોડ. ચિત્રગ્રીવ ધારત તો પહેલાં પોતાનાં બંધનો તોડવી શકત. પણ તેણે તેમ ન કરતાં પોતાના સાથીઓનાં બંધન તોડવાનું હિરણ્યકને કહ્યું હિરણ્યકે કહ્યું કે, મિત્ર ! હું તો બહુ નાનો પ્રાણી છું. મારાથી આટલા બધાનાં બંધનો કેમ કાપી શકાશે ? મારા દાંત પણ એટલા બધા મજબૂત નથી કે બધાના બંધનો તોડી શકું. માટે પહેલાં તારાં બંધનો કાપી આપું. પછી જો મારા દાંતમાં શક્તિ હશે તો ખીજનાં બંધનો પણ તોડી આપીશ.

હિરણ્યકે આમ કહ્યું પણ ચિત્રગ્રીવે એ વાતનો સ્વીકાર ન કર્યો. નીતિ તો એમ કહે છે કે :—

આપદર્થે ધનરક્ષે—દ્વારાન્રક્ષેદ્ધનૈરપિ ।

આત્માનં સતતરક્ષે—દ્વારૈરપિ ધનૈરપિ ॥

ભાવાર્થ—આપદ વખતે ધનની રક્ષા કરવી, અને ધન ખોઇને પણ સ્ત્રીની રક્ષા કરવી : પરંતુ આત્માની રક્ષા વખતે દાગની કે ધનની ખોટ પણ જોવી નહી જ્યારે નીતિ આમ કહે છે તો પછી ચિત્રગ્રીવે

પોતાના બધનો પહેના એ તોડ્યા નહિ ? નીતિ આમ કહે છે
પણ ધર્મ તો કાંઈ બીજું જ કહે છે હિરણ્યકે ન્યારે પોતાના મિત્રને
ઉપગ્રી નીતિ બતાવી ત્યારે ગળએ કહ્યું કે —

નીતિસ્તાવદીદશ્યેવ મિત્રદમસ્મદાધિતાના દુઃખ સોદ્ધ
સર્વથા અસમર્થ

રાગએ કહ્યું કે — નીતિ ભને એમ કહે પણ હું નીતિથી
આગળ ગએન છું નીતિ મગજની પેદાશ છે અને ધર્મ એ હૃદયની
પેદાશ છે નીતિનો એમ નીખડાવે કે કે, પોતાની જ રક્ષા કરે.
પણ ભલે આશ્રિતોને પતા મૂકવા પડે. પણ ધર્મ કહે છે કે,
પોતે કષ્ટ સહન કરીને પણ બીજાને સુખી કરે. રાગએ કહ્યું કે,
હું તો ધર્મનું પાનન કરીશ ત્રિય મિત્ર. હું તારી ઉપર વધારે
બોળે લાદતો નથી તારામા જેટલી શક્તિ હોય તે શક્તિ પ્રમાણે
મારા આ સાથીઓના બધનો તોડ હું કલય એમ કહીશ કે,
બીજાઓના માટે પોતે બધનમા શા માટે પડ્યા રહેવું ? પણ મિત્ર !
મારો ધર્મ મને એમ કહે છે કે —

ધનાનિ લીચિસં દૈવ પરાર્થ પ્રાક્ષ ઉત્સૃજેત ।

સન્નિમિસે ઘર ત્યાગો વિનાશો નિયતે સતિ ॥

બીજાઓને માટે ધન અને જીવનનું પણ અર્પણ કરી દેવું એમ
ધર્મ કહે છે ન્યારે નીતિ પોતાની રક્ષા કરવાનું કહે છે

ધર્મ અને નીતિમા આજ અતર છે ધર્મ કહે છે કે 'આપો '
અને નીતિ કહે છે કે 'લાવો' નીતિ મ્યાર્થ જુએ છે અને ધર્મ
પરમાર્થ જુએ છે જે પ્રમાણે માતાનો ધર્મ બાળકનું સુગન કરવું
એજ નથી પણ બાળકનું પાનન પોણું કરવું ને કે તેજ પ્રમાણે
આગળ વધતા જાઓ અને આજ નીતિદ્વારા ધર્મને જીવનમા સ્થાન
આપતા જાઓ !

ચિત્રગ્રીવે દિરણ્યકને કહ્યું કે, હું પહેલાં મારાં બંધનો ન કપાવતાં મારા સાથીઓનાં બંધનો કપાવાનો આગ્રહ શા માટે કરું છું તે સાંભળ:—

જાતિદ્રવ્યગુણાનાઞ્ચ સામ્યમેષાં મયા સહ ।

મત્પ્રભુત્વફલઃ વૃદ્ધિઃ કદા કિં તદ્ ભવિષ્યતિ ॥

હે! મિત્ર! જાતિથી તો હું પણ કમુતર છું અને તેઓ પણ કમુતર છે. દ્રવ્યથી તેમને પણ બે પાખો છે અને મને પણ બે પાખો છે. ગુણની દૃષ્ટિએ પણ અમે સમાન છીએ તેમ છતાં તેઓ મને રાજા માને છે તો તેનો તેમને શા લાભ?

આજે બળીયાના બે ભાગ એમ કહેવામા આવે છે. શુ રાજા પણ બે ભાગ લેનારો હોય છે? વાગ્દત્તમાં જે એમ કહે છે તે બળવાન નથી, પણ પોતાના ભોગે જે પોતાના આશ્રિતોની રક્ષા કરે છે તેજ સાચો બળવાન છે.

ચિત્રગ્રીવે કહ્યું કે, મિત્ર! જ્યારે હું રાજા છું તો રાજા તરીકે આશ્રિતોની રક્ષા કરવી એ મારું કર્તવ્ય છે કે નહિ? એટલા માટે મિત્રતાના સંબંધે મારા આશ્રિતોનાં બંધનો તોડી મારા બંધનો તોડવાની તારી ફરજ છે. મિત્ર! મારા આશ્રિતોનાં બંધનો પહેલાં તોડી મારા આ ભૌતિક શરીરના ભોગે પણ મારા યશઃ શરીરની રક્ષા કર. આ ભૌતિક શરીર તો નાશવાન છે પણ યશઃશરીર અવિનાશી છે. માટે હે! મિત્ર! આ અવિનાશી યશઃશરીરની રક્ષા માટે આ ભૌતિક શરીરના ભોગે પણ મારા આશ્રિતોનાં બંધનો તોડી તેમની રક્ષા કર.

આજના વૃદ્ધો પણ સ્વાર્થમાં હુબેલા છે. અને તેથી યુવાનો પણ અમને વૃદ્ધોની શી ગરજ છે એમ કહે છે.

મિત્રની સાત સાળણી દિરખકને ધણો દર્દ થયો તેણે તે તપાવેશમા ગધાના ગધનો તોડી નાખ્યા અને ચિત્રગ્રીનને કહેના લાગ્યો કે, મિત્ર તમારા આ ઉત્તર મિત્રારો તમને ત્રિપ્રોકપતિ ગનાવવાને યોગ્ય છે વાસ્તવમા ત્રિપ્રોકપતિ તે છે કે જે પોતે કષ્ટ મહન કરી ખીજને કષ્ટોમાથી મુક્ત કરે. આ જ માનવધર્મ છે

પોતે કષ્ટ સહન કરીને પણ ખીજને સુખ આપવું એ જ માનવધર્મ છે

દિરખકે બધાના ગધનો તોડ્યા બાદ ચિત્રગ્રીનના ગધનો તોડ્યા ગળએ ગધા કસુતરાને કહ્યું કે જે થયું તે થયું હવે પછી થએલી વાતને યાદ કરશો નહિ નહિતો પરસ્પર લડાઇ થશે. બધાના ગધનો છેદી દિખક કહેવા લાગ્યો કે તમારો શુ મતકાન કરુ? મારી પામે એટલું ખાનાનું પણ નથી કે તમને ગધાને ખાનાનું આપી શકું. ગળએ ઉત્તર આપ્યો કે, ખાનાનું દેવું એ કાંઈ મોટું કામ નથી તમે અમાગ ગધનો કાપી નાખ્યા હવે ખાનાની રી ચિંતા છે.

આ પ્રમાણે તમે પણ ખીજને કષ્ટોથી મુક્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરો અને એની ભાવના ભાવો કે કષ્ટ સહન કરીને પણ ખીજને સુખ પહોચાડુ. ગધાને આત્મ દુન્ય માનુ એના માટે ૫ માત્રા પ્રત્યે એવી પ્રાર્થના કરો કે—

दयामय पसी मति हो जाय

औरोंरे सुखको सुख समझ सुखका करु उपाय

अपना दुख मैं सहू किन्तु पर दुख देखा न जाय!

दया॥

ખીજને કષ્ટમુક્ત કરના માટે તમે પોતે કષ્ટસહિષ્ણુ બનો, અને ખીજના સુખમા તમારું સુખ માનો તો એ જ માનવધર્મ છે અને એ માનવધર્મના પાલનમા જ અવગનું ક'યાણું રહેતું છે

બ્રહ્મચર્ય*

પ્રાર્થના

કુંથુ જિનરાજ વૃ ઐસો, નહિ કોઈ દેવ-તો જેસો, ।
ત્રિલોકી નાથ વૃ કહીએ, હમારી બાંહ દ્રઢ ગહિએ; ॥ કુંથુ ॥

શ્રી કુંથુનાથ ભગવાનની આ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. પરમાત્માની પ્રાર્થના કેવીરીતે કરવી જોઈએ એ વિષે જ્ઞાનીઓ અને ભક્તોએ પોતાના હૃદયગત ભાવો વ્યક્ત કરી જનતાની સમક્ષ અનેક માર્ગો બતાવ્યાં છે. તેમ છતાં બધા લોકો સરળ રીતે પ્રાર્થના કરી શકે એ માટે સાધારણ નિયમ હોવો જોઈએ. મહાન જ્ઞાનીઓ અને ભક્ત લોકો ગમે તે રીતે પ્રાર્થના કરે, તેમનો માર્ગ તેમના પોતાના માટે સુલભ અને સરળ હોઈ શકે પણ જન સાધારણ માટે એમનો માર્ગ સરળ હોઈ શકે નહિ! એટલા માટે સાધારણ જનતા માટે ભગવાનમાં તન્મય થવાનો સરળ માર્ગ કયો છે તે જોવું જોઈએ. આ પ્રકારની જ્ઞાસા ઘણા લોકોને થાય છે જો કે આજે કેટલાક લોકોને તો પરમાત્માના નામથી ચીડ ચડે છે અને ઇશ્વર તો બહુ જ ઉપાધી કરનારો છે એમ કહે છે. અજ્ઞાનને

* રાજકોટ દરજા શ્રીમાળી વણીક ભોજનશાળામાં સાં ૧૯૯૨ના શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૫ ને રવીવારના રોજ પૂજ્યશ્રીએ આપેલું નહેરુ વ્યાખ્યાન.

કારણે જ તેઓ આમ કહે છે પણ તેમના અતગતમામા જે
 ધ્યાનાત્મક તરંગ ઉઠે છે તે તો રમ્મને ઝથગી ત ૬ ધારી રહ્યો
 છે, એવો જાનીઓનો વિશ્વાસ છે અને એ વિશ્વાસના કારણે
 તેમણે શાસ્ત્રમા પણ પ્રગટ કર્યા છે આજે મને 'બ્રહ્મચર્ય' વિષય
 ઉપર બોલવાનું કહેવામા આવ્યું છે પણ પ્રાર્થના એ માગ આત્માનો
 વિષય હોવાથી એ વિશે મેં ચાર શબ્દો બોલા વિના માગ આત્માને
 શાન્તિ થતી નથી, એટલા માટે પ્રાર્થના વિશે થોડુંક કહું છું માગ
 આત્માને શાન્તિ થશે તો તેથી તમને પણ નાબ થશે

હમણાં મેં જે પ્રાર્થના કરી તે પ્રાર્થના -૧૧ માગ એકનાની જ
 નથી પણ મધ્યાની છે તમે કહેશો કે અમે પ્રાર્થના કર્યા ચાહિએ
 છીએ કે નહિ એ અપ્પા વિના આમ જ કહી છે. 'ઉપરથી
 પ્રાર્થના કરવા અમે ચાહતા નથી એમ હારે કોઈ કહે પણ મારો
 તો એવો વિશ્વાસ છે કે, પ્રાર્થના વિના જીવન નબી મરતું નથી
 કલય કોઈ કહે કે, મને સૂરના પ્રમણની જરૂર નથી, હું દીપક
 નગેરના પ્રમણથી મારું કામ ચલાવી રહ્યો તો આમ મહેતાગ્નુ
 મ્થન શું મરાબર છે ? નહિ કારણ કે સૂરની મદાયતા વિના જીવન
 દળી જ શકતું નથી જીવનની ગતિ ચારી શકતી નથી એટલા માટે
 સૂરના પ્રકાશની અનાનસ્યકતા બતાવનાર જૂન કડી થી છે સૂર
 જીવનને માટે અત્યુપયોગી છે સૂરની પ્રગસા કરનાર નિદા કરનાર
 બનેતે સૂર સંખો પ્રમણ આપે છે, તે કોઈની માથે બેઠાવા
 રાખતો નથી જ્યારે સૂરને માટે આમ કહેવામા આવે છે તો
 પરમાત્માને માટે જાનીઓ તો એમ કહે છે કે —

સૂર્યાતિશાયિમહિમાસિ મુનીંદ્ર લાલે—ભક્તામર મુન

અર્થાત—હે ' પ્રભો ' તારી મહિમા અનન્ત સૂરથી પણ વધારે
 છે આ પ્રમાણે જ્યારે પરમાત્મા અનન્ત સૂરથી પણ વધારે

મહિમાવાળો છે તો શું તેમની પ્રાર્થના વિના જીવન નબી શકે ખરું ? કદાચ તમે એમ કહે કે, સૂર્ય તો પ્રત્યક્ષ જીવનોપયોગી જણાય છે, પણ ઈશ્વર તો પ્રત્યક્ષ દેખાતા નથી, આવી દશામાં ઇશ્વર છે અને જીવનને માટે તેમની પ્રાર્થના કરવી ઉપયોગી છે એમ અમે કેવીરીતે માની શકીએ ?

આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જ્ઞાનીઓ જણાવે છે કે, તમારી ચર્મ-ચક્ષુઓથી પરમાત્મા જોવામાં આવતા નથી એથી શું થયું ? ચર્મચક્ષુ સિવાય હૃદયચક્ષુ પણ છે અને તે દ્વારા પરોક્ષ વસ્તુ જાણી શકાય છે અને તે ઉપર વિશ્વાસ કરી શકાય છે ! પરમાત્માની પ્રાર્થના વિષે જ્ઞાનીઓ પણ એમ જ કહે છે કે, તમે ચર્મચક્ષુઓ ઉપર જ આધાર રાખો નહિ પણ અમારી વાત ઉપર વિશ્વાસ રાખો ! તમે નાનપણમાં ઘણી વસ્તુઓને જોઈ હોતી નથી પણ માતાના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ રાખવાથી તમને લાલ થયો કે હાનિ થઈ ? બચપણમાં તમે કદાચ સાપને પણ સાપ માનતા નહિ હો, પણ માતાના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ રાખવાથી તમે સર્પને સર્પ માની શક્યા, અને સર્પના ડંશથી પણ દૂર રહી શક્યા ! બ્યારે માતાના કથન ઉપર વિશ્વાસ રાખવાથી તમને લાલ થયો. સર્પના ડંશથી બચી શક્યા—તો જેઓમાં માતાના જેવી દયા રહેલી છે એ જ્ઞાનીઓ ઉપર વિશ્વાસ રાખવાથી તમને હાનિ કેવી રીતે થશે ? જ્ઞાનીઓ ઉપર વિશ્વાસ રાખવાથી તમને હાનિ નહિ પણ લાલ જ થશે ! એટલા માટે જ્ઞાનીઓ બ્યારે એમ કહે છે કે પરમાત્મા છે, અને તેમની પ્રાર્થના કરવાથી જીવનમાં શાન્તિ મળે છે, તો તેમના કથન ઉપર વિશ્વાસ રાખો. તેથી તમને હાનિ નહિ પણ લાલ જ થશે.

પરમાત્મા પ્રત્યે વિશ્વાસ કેમ સ્થિર રહેતો નથી ? એવો પ્રશ્ન ઘણાને થાય છે તો એના ઉત્તરમાં જ્ઞાનીઓ કહે છે કે, સાધનની

ખામીને કાગળે ૫ માત્રા પ્રત્યે વિશ્વામ ચિયર ગહેનો નથી પરમાત્મા પ્રત્યે વિશ્વામ થવાના જે માન્યો કે તેમાનુ એક માધન અહ્યયર્થ છે જે આ માધન જીવનમાં ધ્યાન પામ્યુ હોય તો ઇશ્વર ઉપર અવસ્થા વિશ્વામ ચિયર ગદી શકે

અહ્યયર્થ

અહ્યયર્થ એ ઈર્ષ માધાગણુ માણુમના મગજની ઉપર નથી, પણ આતો મહા પુરુષને મતાવેનો ગિદ્ધાન્તોમાનો એક પરમ ગિદ્ધાન્ત છે આ અહ્યયર્થનો વિપરજ એવો કે તે ઉપર અને વ્યાખ્યાનો આપવામાં આવે તો પામુ તેનુ પૂરેપૂરુ વર્ણન થઈ શક નહિ' તો પરી એક દિવસના વ્યાખ્યાનમાં અહ્યયર્થનુ મપૂરુ વર્ણન કેમ થઈ શકે? હતા અહ્યયર્થ વિશે આજે કહેવાનું કે એટલે પૂર્ણ ને પણ અપૂર્ણ કરી કહેવું પડે કે તમે પણ એને સાવધાન થઈ માનજો

દુનિયામાં ગી.પિણુ એવો ધર્મ નથી જેને અહ્યયર્થનો મહિમા વર્ણવે ન હોય ખીજા ધર્મો અહ્યયર્થ વિશે શું કહે છે તે વિ. આજે ન કહેતા જૈન ધર્મ અહ્યયર્થ વિ. શું કહે છે તે કહું છું જૈન શાસ્ત્ર અહ્યયર્થનો મહિમા વર્ણવતા કહે છે કે—

“જન્મુ! પત્તો ય ઝમચેર તયનિયમનાણદમણચરિત્તસન્તત્ત વિણયમૂલ્લ યમનિયમગુણવ્વહાણજુત્તં દિમવત મહત્ત સેયમત પસત્થ ગમોર ધિમિય મજ્જે” (પ્રશ્ન વ્યાખ્યાણુ એવો સ.૧૨)

લગભગ સુરમાં સ્વામી પોતાના મોઢા સિધ્ધને કહે છે કે, હું 'જન્મુ' હવે હું તને અહ્યયર્થનો વિપર કહું છું

અહ્યયર્થ એવું શું? તે આપણે પહેલાં જોઈએ અહ્યયર્થમાં અહ્ય અને યય એ બે શબ્દો છે અહ્ય શબ્દનો આત્મા કે સત્ય તપ, લભાદિ ગુણુ એવો અર્થ થાય કે 'અહ્ય' શબ્દમાં 'પદા

સદ્ગુણોનો સમાવેશ થઈ જાય છે. અને જે ક્રિયાદાન એ ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે તે ક્રિયાનું નામ 'અર્થ' છે. આ પ્રમાણે જે ગુણો અને જે સાધનોદ્વારા આત્માનો સાક્ષાત્કાર થાય તે અલ્પઅર્થ કહેવાય છે.

સુધર્માસ્વામી જંગુસ્વામીને કહે છે કે, " અલ્પઅર્થ, તપનિયમ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, સમ્યક્ત્વ અને વિનયનું મૂળ છે. જે પ્રમાણે વૃક્ષમાં થડ, ડાળી, ફળ-પુલ-પાંદડા વગેરે હોય છે પણ એ ગંધાનો આધાર તો મૂળ જ હોય છે. મૂળ છે તો તેના આધારે વૃક્ષ ધારકુંડે છે, પણ જો મૂળ ન હોય તો વૃક્ષ પણ ટકી શકતું નથી. આ જ પ્રમાણે અલ્પઅર્થ પણ ગંધી ઉત્તમ ક્રિયાઓનું મૂળ છે. જ્યાં અલ્પઅર્થ છે ત્યાંજ ગંધી ઉત્તમ ક્રિયાઓ પાર પડી શકે છે. શુભક્રિયાઓમાં પહેલાં તપ ગતાવવામા આવ્યું છે પણ એ તપ પણ અલ્પઅર્થ વિના સાર્થક સિદ્ધ થતું નથી. કહ્યું છે કે—

તપો વૈ વ્રજ્જચર્યમ્—ઉપનિષદ

અર્થાત્—અલ્પઅર્થ એ જ તપ છે. જે તપમાં અલ્પઅર્થને સ્થાન નથી વાસ્તવમાં તે તપ જ નથી, કારણ કે જ્યારે મૂળ જ નથી તો વૃક્ષ ક્યાંથી હોય ' અલ્પઅર્થ એ તપનું મૂળ છે. આ જ પ્રમાણે નિયમ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, સમ્યક્ત્વ, વિનય વગેરેનું પણ અલ્પઅર્થ મૂળ છે. યમ નિયમમા પણ અલ્પઅર્થ પ્રધાન છે. યમ અર્થાત્ મહાવ્રત અને નિયમ અર્થાત્ ત્યાગ પ્રત્યાખ્યાન જે પ્રમાણે પર્વતોમા હિમાલય પર્વત પ્રધાન છે તે જ પ્રમાણે યમનિયમમાં પણ અલ્પઅર્થ પ્રધાન છે.

આપે કદાચ હિમાલય પર્વત ન પણ જોયો હોય પણ તેને કારણે તમને જે સુખ શાન્તિ મળી રહી છે તેનો વિચાર કરો તો તેના ઉપકાર આગળ તમારું માથું નીચે નમી જશે. આજ પ્રમાણે

અહમચર્ચની શક્તિ ઉપર વિચાર કરવામા આવે તો એવો માર્કિંગ મળ્ય
માણ્યમ હશે કે જે એમ ન કહે કે, જે પોતાનામા શક્તિ છે તે
અહમચર્ચની જ શક્તિ છે અહમચર્ચનો જે મહિમા તમે ગાઓ છો
તેથી ઘણો નિશેષ મહિમા શાસ્ત્રમા વર્ણવનામા આવ્યો છે' કે ત્ય
તમે એમ મ્હો કે, શાસ્ત્રમા અહમચર્ચનો જેવો ચમત્કાર વર્ણવામા
આ યો છે તેવો ચમત્કાર જતાવનાર અહમચારી અમારા જેવામા
આવે તો અમે માની વધીએ, પણ અમને યદ્ય એવો ચમત્કારી
અહમચારી જેવામા જ આવતો નથી એટલે અમે કેવીરીતે એમ
માની શકીએ? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર એ છે કે, એવો ચમત્કાર
જેવામા આવતો નથી પણ ક'પનામા તો આવે છે કે નહિ? તમે
કહેશો કે ક'પનામા આવેલી વાત શા કામની? પણ કેટલીક વાતો
એની હોય છે કે જે સાક્ષાત્ જેવાથી જ કામમા આવે છે, અને
કેટલીક વાતો એવી હોય છે કે જે ક'પનાથી જ કામમા આવે છે
હું આ વાતનો તમને પરાણે સ્વીકાર કગવવા ચાહતો નથી પણ જે
તમે મારા કથન ઉપર ઊંડો વિચાર કરશો તો તે વાત તમે પોતે
માનતા થઈ જશો આજે મુદ્ધિવાદનો જમાનો ચાલે છે એટલે
પ્રત્યેક વાત હુદ્દિની કસોટીએ ચડાયા જાદ જ માનવામા આવે છે
હું પણ એજ કહું છું કે, તમે મારા કથનને હુદ્દયની કસોટી ઉપર
ચડાયા જાદ જ સ્વીકાર કરો તો કોઈ વાતને હું સ્વીકાર ન
કરે તો તેને માગો નહિ' જાનીઓ પણ એજ કહે છે કે, અમારી
પ્રત્યેક વાતને હુદ્દયની કસોટીએ ચડાયા જાદ જ સ્વીકાર કરો

જે વાત પ્રત્યક્ષ નથી પણ ક'પનામા આવે છે તે વાતને
મગજમા કેમ ઉતારી શકાય? એવો પ્રશ્ન ઉભો થાય છે આ પ્રશ્નનો
ઉત્તર એ છે કે નિરાશમા ભણનાર છોકરાઓ રેખામણિતમા જૂમધ્ય
રેખાની વગડાઈ માની એક લીંબી મનાવે છે પણ વાસ્તવમા જૂમધ્ય

રેખાની જડાઈ જ નથી જ્યારે ભૂમધ્ય રેખાની જડાઈ જ નથી તો પછી તેની કલ્પના કેમ કરવામા આવે છે અને તે શા માટે દોરવામાં આવે છે ? આને માટે એમ કહેવામાં આવે છે કે, ભૂમધ્યની રેખા અનાવ્યા વિના-તેની કલ્પના કર્યા વિના-આગળ કામ જ ચાલી શકતું નથી.

આ જ પ્રમાણે પૂર્ણ અક્ષયારીને ગંધી શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેને કોઈ શક્તિ આપી રહેતી નથી. ભલે તે શક્તિ પ્રત્યક્ષ દેખાતી ન હોય પણ તેની પાછળ શાસ્ત્રની કલ્પના હોય તો એ કલ્પનાને માનવામાં તમને કાંઈ નુકશાન નથી. ભલે તે કથન કલ્પનાયુક્ત હોય તો પણ જો તમે એ કલ્પનાને દૃષ્ટિમાં રાખી તે તરફ ગતિ કરો તો તમને લાભ જ થશે ! જેમ રેખાગણિતમા ભૂમધ્ય રેખાને માનવાથી જ કામ ચાલે છે તે જ પ્રમાણે અક્ષયર્થમાં પણ પૂર્ણ અક્ષયર્થનો આદર્શ માનવો આવશ્યક છે પછી ભલે તે આદર્શ કલ્પનાનો જ કેમ ન હોય !

આ પૂર્ણ અક્ષયર્થની વાત થઈ હવે અપૂર્ણ અક્ષયર્થ કેવું હોય છે, અને અપૂર્ણમાંથી પૂર્ણમાં કેમ જઈ શકાય એ વિષે વિચાર કરીએ.

જ્ઞાનીઓ કહે છે કે, સમસ્ત ઇન્દ્રિયો ઉપર કાબુ રાખવો, અને વિષયભોગમાં ઇન્દ્રિયોને પ્રવૃત્ત થવા ન દેવી એ પૂર્ણ અક્ષયર્થ છે, અને વિર્યની રક્ષા કરવી તે અપૂર્ણ અક્ષયર્થ છે. આજે અક્ષયર્થની સીમા વિર્યરક્ષા સુધી જ માનવામાં આવે છે પરંતુ વાસ્તવમાં સમસ્ત ઇન્દ્રિયો અને મનને વિષયો તરફ જવા ન દેવાં એ જ પૂર્ણ અક્ષયર્થ છે. વિર્યરક્ષા તો અપૂર્ણ અક્ષયર્થ છે. આ અપૂર્ણ અક્ષયર્થનું પાલન કરીને પૂર્ણ અક્ષયર્થમા પણ પહોંચી શકાય છે.

શ્રી ઉત્તગધ્યન સૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનની નિયુક્તિમા અહ્યયર્થના ચાર બે મતાનુસાર આપ્યા છે નામ અહ્યયર્થ, યથાપના અહ્યયન, દ્રવ્ય અહ્યયર્થ અને લાન અહ્યયર્થ

જેઓ નામથી તો અહ્યયારી છે પણ અહ્યયનનું પાનન ક તા નથી તેમને માટે શાસ્ત્ર કહ છે કે, તે નામથી અહ્યયર્થ છે આ પ્રમાણે યથા નામ અહ્યયનથી કાર્ડ રજતુ નથી તેની સાથે લાભથી પણ અહ્યયર્થ હોવું જોઈએ જેઓ લાભથી અહ્યયન । દોષ પણ યથા નામથી અહ્યયારી છે, તેઓ દુનિયામા સન્માન પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતાને નામથી અહ્યયારી કહેવાવે છે જેમ દુનિયામા હીગ-મોતી પહેરનાગઓ આદર પામે છે એ જોઈ, કેનાક મોકો પોતાની પામે સાચા હીગ-મોતી પહેરવા ન હોનાથી કેવળ આદર-સન્માન પામવા માટે, જોટા હીગ-મોતી પણ પહેરે છે તેમનો જોટા હીગ-મોતી પહેરવાનો ઉદ્દેશ કેવળ મોતને નષ્ટ કરી હાવા મિનાય બીજો કાંઈ હેતુ નથી આ જ પ્રમાણે દુનિયામા અહ્યયારીનું આદર-સન્માન થતું જોઈ તેવું આદર-સન્માન પામવા માટે કેટલાક લોકો નામના અહ્યયારી મની જાય છે, પણ અહ્યયર્થનું પાનન કરતા નથી આવા અહ્યયર્થને શાસ્ત્રકારો નામથી અહ્યયર્થ કહે છે આ નામ અહ્યયર્થની વાત થઈ

યથાપના અહ્યયારી તે છે, કે જે પોતે અહ્યયર્થનું પાનન કરી શકતા નથી પણ અહ્યયર્થ કે અહ્યયારીની મૂર્તિ મનાવી, તેને માનવાથી પોતાનું કામ ચાલી જશે એમ વિચાર કરી તે મૂર્તિ સ્થાપિત કરી માને છે તે યથાપના અહ્યયર્થ છે એમ જાનીઓ કહે છે આ યથાપના અહ્યયર્થથી કોઈ ખામ લાભ થતો નથી જે શુદ્ધો કા હો તમે તેની મૂર્તિને માની ગ્લા છો એ શુદ્ધનું પાનન તમે પોને કરો તોજ લાભ થઈ શકે

ત્રીમુલ્યે દ્રવ્ય અહ્યયર્થ છે. શારીરિક શક્તિ વગેરેને માટે જે અહ્યયર્થ પાલન કરવામાં આવે છે તે દ્રવ્ય અહ્યયર્થ છે. આ દ્રવ્ય અહ્યયર્થથી શારીરિક શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. કન્યુ છે કે :—

વ્રત્તચર્યપ્રતિષ્ઠાયાં વીર્યલાભઃ ।—યોગસૂત્ર.

દ્રવ્ય અહ્યયર્થના પાલનથી વીર્યનો રક્ષા થાય છે. જેમનામાં વીર્ય હોય છે તે વીર્યવાન કહેવાય છે

આજે દેશમાં રોગ, શોક, દરિદ્રતા વગેરે જ્યાં ત્યાં જેવામાં આવે છે તે બધાનું કારણ કેવળ વીર્યનાશ છે. આજે નકામી ચીજની માફક વીર્યનો દુરુપયોગ કરવામાં આવે છે. વીર્યમાં કેટલી બધી શક્તિ રહેલી છે એ ન જાણવાને કારણે જ લોકો વિષયભોગમાં વીર્યને નષ્ટ કરી રહ્યા છે અને તેમાંજ આનંદ માની રહ્યા છે. અને જ્યારે સત્તાનોત્પત્તિ વધારે થાય છે ત્યારે ગભરાઈ જાય છે. સંતાનો વધારે થવાથી તે લોકો ગભરાઈ જાય છે, પણ તેમનાથી મૈથુનનો ત્યાગ થઈ શકતો નથી. ભારતીયોને માટે આ વાત બહુજ વિચારણીય છે. ભણે પરદેશના લોકો અહ્યયર્થનું મહત્ત્વ જાણતા ન હોય, કે માનતા ન હોય, પરંતુ ભારતમાં તો એના એવા મહાન અહ્યયારીઓ પેદા થયા છે કે જેમણે અહ્યયર્થદ્વારા મહાન શક્તિને પ્રાપ્ત કરી જગતને એવી શિક્ષા આપી છે કે આ અહ્યયર્થના માર્ગે ચાલવાથી જ માનવસમાજનું કલ્યાણ થવાનું છે. અહ્યયર્થ એ કલ્યાણનો માર્ગ છે એ જાણવા છતાં વિષયભોગમાં જ આનંદ માને છે, અને જ્યારે સત્તાનો પેદા થાય છે ત્યારે તેના નિરોધ માટે કૃત્રિમ ઉપાયોના ઉપયોગ કરે છે. આ ધોર અન્યાય છે વીર્યને વ્યર્થ વેડફી નાંખવા જેવો બીજો કોઈ અન્યાય નથી.

આપણામા જે શક્તિ અને સાહમ છે તે વીર્યના પ્રતાપથી જ છે જે શરીરમા રીય ન હોય તો મનુષ્ય હવુ કરવુ, ઉત્તુ મેમવુ આદિ ક્રિયા પણ કરી શકે નહિ

આ પ્રમાણે વીર્યની રક્ષા કરવામા લાભ છે અને વીર્યને નષ્ટ કરવામા નુષ્ઠાન છે આજે ભારતની જે દીન દીન અવસ્થા જેવામા આવે છે તેનુ પ્રધાન કારણ રીયનાશ જ છે જે રીયના પ્રતાપથી સૌ વરમ સુધી વાળ મફે થયા વિના, તત પડ્યા વિના, આખની શક્તિ ઓગી થયા વિના જીવી શકાય કે એ રીયને ખગમ કામોમા કે મામાન્ય મત ગમતમા નષ્ટ કરવુ એ કેટલુ મનુ ખરામ છે ? જે લોકો અહમચર્ચની મર્યાદા જરામર માયરતા નથી તે યોગદ્વાગજ ભારતની આડી અવદશા થવા પામી છે તમને અહમચર્ચ તરફ પ્રેમ હોય પણ દેવજ વાતો કરવાથી કાઠ વળતુ નથી માટે અહમચર્ચને જીવનમા ઉતારો તો જ અહમચર્ચ તરફ તમને સાચો પ્રેમ છે એમ કહી શકાય ! આજે તો અહમચર્ચના સાદા નિયમોનુ પણ પાનન થનુ નથી અને તેથીજ હાનિ થઈ ગઈ છે

ચોથુ લાવ અહમચર્ચ કે શાસ્ત્રકારોએ લાવ અહમચર્ચના શ નિયમો મતાન્યા કે આ દગ નિયમો પૂર્ણ અહમચર્ચી અને મુનિયોને માટે છે અપૂર્ણ અહમચર્ચીને માટે પણ તથ નિયમો છે જે વિવાહિત-અવિવાહિત-યુવા ૧૬ બવાને માટે લાભપ્ર છે તમે પણ એ નિયમો ઉપર શ્રદ્ધા રાખી તેનુ પાનન કરો તમે ખીજ અનેક પ્રમાણની સા લીડી હશે પણ વીર્યરક્ષાની દવા કરી નહિ હોય ! આ નિયમો એ વીર્યરક્ષાની સા છે તમે આ દવાનો ઉપયોગ કરી જુઓ કે તેથી કેટલો મરો લાભ થાય છે !

અપૂર્ણ અહમચર્ચને માટે જે દલ નિયમ બનાવવામા આવે છે તેમા પહેલો નિયમ લાવના કે માતા-પિતાએ એવી ભાવના

ભાવવી જોઈએ કે મારો પુત્ર વીર્યવાન અને જગતનું કલ્યાણ કરનારો અને 'તમે કહેશો કે આ પ્રમાણે ભાવના કરવાથી શો લાભ? પણ ભાવના ભાવવાથી પણ ગહુજ લાભ થાય છે. તમે લોકો જે અહીં બેસા છો તેમાં તમને જુદાં જુદાં સ્વપ્નો આવતાં હશે તેનું શું કારણ? તેનું એજ કારણ છે કે, ગંધાની ભાવના જુદી જુદી હોય છે. એ તો તમે જાણોજ છો કે, જેવી ભાવના હોય છે, સ્વપ્ન પણ તેવુંજ આવે છે. આજ પ્રમાણે સંતાનના વિષયમાં માતા-પિતાની જેવી ભાવના હોય છે, સંતાનના વિચારો પણ તેવાજ થાય છે; અને જે પ્રમાણે ભાવનાથી સ્વપ્નનું નિર્માણ થાય છે, તેજ પ્રમાણે ભાવનાથી સંતાનોના વિચારોનું અને કાર્યોનું નિર્માણ થાય છે નીચ વિચાર કરવાથી શું ખરાગ સ્વપ્ન આવતું નથી! આવેજ છે. આજ રાત સંતાનના વિષે પણ સમજો. સંતાન વિષે તમે જેવી ભાવના ભાવશો આગળ જતા સંતાન પણ તેવાજ બનશે; એટલા માટે સંતાન વિષે તથા તમારા પોતાના વિષે અહ્યર્થનીજ ભાવના ભાવો.

અહ્યર્થનો ખીજો નિયમ ભોજનના વિવેક વિષે છે. દેટલાક લોકો એમ સમજે છે કે, જે ખાન-પાનમાં આનંદ આવે તેજ ભોજન છે, પણ આ ભૂલ છે અહ્યર્થારીના ભોજનમાં અને અઅહ્યર્થારીના ભોજનમાં ઘણું અંતર હોય છે. ગીતામાં રજ્જેગુણી, તમોગુણી અને સતોગુણીનું ભોજન જુદુંજુદું બતાવ્યું છે. વૈદિક શાસ્ત્રમાં પણ અહ્યર્થારીનું ભોજન જુદું બતાવ્યું છે; પણ આજે ઘણાય લોકો જીભને વશ થઈ ભોજનના ગુણામ બની રહ્યા છે. 'જે તમે તમારી જીભ ઉપર પણ કાચુ મેળવી શકશો નહિ તો આગળ કેમ વધી શકશો! વિદ્યાભ્યાસ અને શાસ્ત્ર શ્રવણનું ફળ એજ છે કે ખરાગ કામોમા પ્રવૃત્તિ ન કરવી પણ આજે ખાન-

પાનના મગધમાં ઘણી જ ખૂન થઇ ગઈ છે અને ત્રિશ્વર્યામનું રાગ
જાણે ખાત-પાનમાં ભાડે જૂની જવુ એમ ન હોય એવી મિથિતિ
થઇ ગઈ છે ।

આજે આ પીનાનો એટલો ખવો જાખ રધવા પામ્યો કે તે
મિથે વાત જ પૂજો નહિ । રોગને કારણે મરિ વખતે આ પીવી
એ રાત જુની કે પછુ આ એ ‘ પેય ’ રમ્તુ કે એમ માની
હોયો પોત ના મારામેને આ પીવડાવે અને આ પાનાથી મારાકમાં
તેજ આવશે એમ માની આ પીવી અને ખીજને પીવડાવી એ
વાત પછુ જુદી છે આ એક પ્રી પત્રાર્થ કે, એને એના મેવનથી
શરીરને ફાલી મધી હાનિ થાય કે તે જરા જુઓ આજે આએ
પેટુ મધુ પોતાનું આધિપત્ય જમા પુ છે એ મિથે એક દિવસે
કયું છે કે —

“ નાય તારી ચાહના ન્યા ત્યા વિશેયે વધી પડી
પોટ ફરતા મુઠ મળતા તુજ માટે તારો જામડી

” દાતણ કયું કે ના કયુ પણ રાડ તુ તો જાડે ખડે
તારો અમોને હિદમાં, જોડો ખીજે મળતો નથી
અરકી નહિ તુ એટલે ન્યા સાક લેવા જન જતા,
અભરમાં સુખ સાતિ મૂઢમાં દેખી તુજને બેસતા
બકવા પછુ તારો થતો ને ભગતુ તુજ ભપધી,
નાસી ગયાં એ કુધ દર્શ પાપિલી તારા પાપથી
મિજમાન ન્યાં આવ્યા ઘરે સત્કાર તારાથી થતો
ઉત્સવ અને મીઝનીસ વિશે વૈભવ ન તુજ વિષ્ણુ છાનતો
નાટક વિરે ચેટક વિરે મુઝાપરીમાં તુ ખડી
ખૂબ ગરમ રડકડતી કલેજુ બાળીને કરી ઠીકરી
આચાર બ્રહ્મ કરો વળા ને ભગંવુ તુજ ભપધી,
કરી મદ જડર અનૂપ તુ ધાતુને બાળી નાખતી

ચૂડેલ ચૂડે રક્ત નિશદિન રોજના રોજી કર્યા;
 આશ્રય વેદ લકીમ ડાક્ટર સર્વને તેં વશ કર્યા,
 જે ન્યાયના દાતાર ન્યાયાધીશ પણ તુજને વર્યા.
 ફરિયાદ તારી કર્યાં કકં સર્વને તેં વશ કર્યાં.
 ભલ્યો તને હું દોષ દેતાં તું બિચારી શું કહે,
 ત્યાં ભલભલા જન અંધ થઈને દીપ લઈ કહે પડે.
 સર્પ છંછેડ્યો સતેલો તો કરડતાં વાર શું ?
 છેડા તુંને વળગી પડી ત્યાં દોષ દૂર લગાર શું ?

આરે તરફ ઘોર અધકાર પથરાએલો છે અને એ અંધાધુધીમાં
 લોકો અહીંતહીં ભટકી રહ્યા છે. કોઈ માણસ નાગણને માળા
 સમજી ગળામાં પહેરે અથવા ધરમા સંધરી રાખે તો તે માણસ
 હજી અધકારમાં પડેલો છે એમ કહી શકાય ? તમે કહેશો કે, એવો
 કયો માણસ હશે કે, જે ઝેરીલી નાગણને પેતાના ઘરમાં સંધરી
 રાખે, પણ હું પૂછું છું કે શું આ નાગણની માફક ઝેરીલી નથી ?
 જે સમયે પ્રભુની પ્રાર્થના કરવાની હોય છે અને પોતાનો દૈનિક
 કાર્યક્રમ ગોઠવવાનો હોય છે તેવા સમયે ચાનો જાપ કરવો ક્યાંસુધી
 યોગ્ય છે તેનો વિચાર કરો ! તમે કહેશો કે આ તો લાલ પહોંચાડે
 છે તો તમે કોઈ દાકતરને પૂછી જુઓ કે, આ લાલ પહોંચાડે છે
 કે હાનિ પહોંચાડે છે ? જે ચાનો ગુનામ હશે તે દાકતર ભણે ચાને
 સારી કહે બાકી ચાની કોઈ પ્રશંસા કરતું નહિ. ન્યારે ગરમાગરમ
 આ બાળકોના પેટમાં જતી હશે ત્યારે બાળકોની ધાતુઓને કેટલી
 બધી હાનિ પહોંચતી હશે ! અને ધાતુ ક્ષીણ થવાથી કેટલા બધા
 રોગો પેદા થતા હશે ! જે ચાથી થએલી હાનિનો ઇતિહાસ જોવામાં
 આવે તો ઘણું રહસ્ય જાણવામાં આવે. આજે ચુડેલના વહેમ તો
 લોકોમાંથી ઓછો થવા પામ્યો છે પણ આ ચા ચુડેલ એવી છે કે

તે દિવસને રાત માણસોના ગતને ચૂસી રહે ન છે આ ચુડે નની
 ફરિયાદ પણ કોની પાસે કરવી ? ન્યાયાધીશ અને મગ્ન વગેરે મધા
 તો ચાના ગુનામ મની ગયા છે આવી દશામા ચાની ફરિયાદ કગવી
 તો કોની પાસે ? આમ હોવા છતાં ચાની ફરિયાદ સાબળનાર છે
 કે જેઓ ચાનો ત્યાગ કરવાનું કહે છે એ મ્થનને માનો કે ન માનો
 એ રાત જુદી છે આવી આવી ખાન-ખાન વિશે મહુ અસાધ્યાની
 જોનામા આવે છે

મધા મ્થો અને શાસ્ત્રોમા શરામનો તો નિત્ય કરામા
 આવ્યો છે છતાં પણ શરામના શોખીનો મગમને લાન શરામતનું
 નામ આપી પી જાય છે ચા, શરામ, તમાકુ, ખીડી વગેરે બધી
 ચીજો વીચને નષ્ટ કરનારી છે આવી વીચનો નાશ કરનારી ચીજોને
 ખાવા-પીનાથી આજની પ્રજા વીચ્છીન થઈ ગઈ છે જ્યારે આજની
 પ્રજા વીચ્છીન છે તો પત્રી ભવિષ્યની પ્રજા પણ એવી જ વીચ્છીન
 મનશે એ રાત નહીં છે એટલા માટે વીચરક્ષા માટે એવી ફરી
 ચીજોનો ત્યાગ કરવો આવશ્યક છે અપૂર્ણ અક્ષયર્થનો આ ખીજો
 ઉપાય છે જે ચીજોના ખાન-ખાનથી વીચનો નાશ થય એવી
 દરેક ચીજોનો ત્યાગ કરો અને ખાવાખાવનો વિવેક રાખો અને
 વીચરક્ષા કરો તો શરીર, મન અને મુદ્ધિનો પણ વિકાસ થાય
 દેવળ શરીરની ચરખી વધારવી એજ તામતનું પ્રતિક નથી પણ
 મનોમગ્ન વધારવું અને તેને કાળુમા રાખવું એજ માચી તાકાત છે
 આજે પણ એના માણુમે જોનામા આવે છે કે જેઓનું શરીર
 ચરખીથી પુષ્ટ જણાવું નથી તેમ જતા મોટા મોટા પહેરાનો પણ
 તેમને પરોચી શકતા નથી એના માટે દેવળ ચરખી વધારવામા
 શરીરની રક્તિ વધે છે એમ ન માનના ખાવાખાવનો વિવેક કરી
 મનોમગ્ન દેવળનો પ્રસન્ન કરે !

આજે આળક અને વૃદ્ધનું ખાનપાન પણ એક સરખું થઈ રહ્યું છે ! વૃદ્ધ લોકો આળકોને પોતાની સાથે જ ભોજન કરવા માટે બેસાડે છે. અને કહે છે કે આળકોને સાથે બેસાડ્યા વિના ભોજન કેમ લાવે ! પણ તે વૃદ્ધો એટલું વિચારતા નથી કે, જે ભોજનમાં મરી મસાલો વાપરવામાં આવ્યો છે, જે ભોજન ગંધિ છે અને જે ભોજન વધારે તામસિક છે એ આળકોને માટે કેમ યોગ્ય કહી શકાય ! એવાં ભોજનથી તો આળકોની ધાતુઓનો ક્ષય થાય છે.

આજ પ્રમાણે સ્ત્રીઓએ પણ ખાનપાનમાં વિવેક દ્રવ્યવાની જરૂર છે સધવા અને વિધવા, વિવાહિતા અને દુભારી સ્ત્રીઓએ પણ ભોજનના વિવેક ગમવો જોઈએ. ખાન-પાનનો વિવેક ન ગમવાને કારણે, તથા ભાવના શુદ્ધ ન રાખવાને કારણે આજની દુમારિકાઓ નાની વયમાં ઋતુમતી બની જાય છે અને પછી તેમનાં સતાનો નિર્જળ પેદા થાય છે ! એટલા માટે બ્રહ્મચર્યની ભાવના દુમારિકાઓમા પણ ભરવી જોઈએ. આજના માતા-પિતા પોતાના પુત્ર પુત્રીઓને “ તારા માટે કેવી વહુ લાવીએ,” કે “ તારા માટે કેવો વર લાવીએ ” વગેરે વાતો કહી પોતે પ્રેમ કરે છે એમ માને છે પણ વાસ્તવમા આવા ખોટા પ્રેમદ્વારા તેઓ પુત્ર પુત્રીઓમાં નાનપણથી ખરાબ સરકારો પાડે છે. આજે સ્ત્રીઓનું અધિક મરણ પ્રસૂતિગૃહમાં થાય છે તેનું કારણ નાની ઉંમરે સગર્ભા થવું એ પણ છે.

પ્રસવ વેદના વધવામાં પુરુષોનો અત્યાચાર પણ એક કારણ છે. મન ઉપર કાળુ ન રાખવાથી તથા ખાનપાન વગેરેનો વિવેક ન રાખવાથી જ આવી ખરાબ સ્થિતિ પેદા થવા પામી છે ! આજે જે કેટલાક લોકો ધનવાન છે તે લોકો એમ વિચારે છે કે અમે તો મોજ કરીએ. જે સ્ત્રી મરી જશે તો ખીજી સ્ત્રી ક્યાં મળતી નથી ?

આ ખરાગ ભાવનાને કારણે ઉચિત-અનુચિતનો તેઓ વિવેક રાખતા નથી. જે એકપત્નીનતની ભાન ॥ હોય તો આડી ખરાગ ગિયતિ બની થાય નહિ. પણ એ પત્નીનતની ભાન ॥ ન હોવાને કારણે અનેક સ્ત્રીઓ પુરુષોની વિવિધવામનાની બોગ થઈ પડે છે.

કહેવાનો આશય એ છે કે, અક્ષયર્થના પાનન માટે મરં પ્રથમ ભાવના શુદ્ધ રાખવી, બીજી બોજ. ઉપર નિયંત્રણ રાખવું અને ત્રીજી પહેરવેશ ટેવો રાખવો તેનું ધ્યાન રાખવું પોતાના ભાવનાની ગાથે પણ માર મળે છે અને સાધુજનો અક્ષયર્થનું પાલન કરીએ છીએ એટલા માટે અમારે વસ્ત્રનું બહુ ધ્યાન રાખવું પડે છે જે અને સોઢો સફેદ વસ્ત્રને મને રંગીન કપડા પહેરીએ તો તમે સોઢો અમને ઉપાનવા આપશો અને સાધુઓને માટે રંગીન વસ્ત્રો પહેરના અનુચિત છે એમ કહશો પણ વસ્ત્રના વિવિધતા જેમ સાધુઓને માટે જુઓ હો તેજ પ્રમાણે તમે તમારા પોતાના વિશે એમ જોતા નથી?

ટૂંકાકે સોઢો અને ખાદી પહેરીએ કે વિનાયતી કપડા. પહેરીએ એમા શું થયું? વસ્ત્રો તરફ ગગદેય શા માટે રાખવો એમ વસ્ત્રો વિશે પોતાની શીતોમશીનું પ્રશ્ન કરે છે આ પ્રમાણે વસ્ત્રની વાતને ગગદેયનું રૂપ અને કાલાં તોળે ખાદી ॥ વસ્ત્રને રાજનૈતિક રૂપ આપે છે, પણ સાત્તરમા ખાદીમા, મીન ॥ વસ્ત્રમા અને વિનાયતી વસ્ત્રમા ઘણું અંતર રહેતું છે પહેલા તો એ જુઓ કે, મીનના અને ચરખી તોળેના વસ્ત્રોનો ત્રાસ ક્યાંથી થયો છે.

વસ્ત્ર મનાવનાની કળા ભગવાન ઋષભદેવે મતાવી હતી શું તેઓ યત્રકગાથી અનભિરુ હતા કે તેમણે મિનનું નિર્માણ કર્યું અને તે દ્વારા વસ્ત્ર મનાવનાનું જતાવ્યું નહિ? વાસ્તવમા તેઓ યત્રકગાથી અનભિરુ ન હતા પણ યત્રકગામા જન્મતો નાશ રહેતો

છે એમ તેઓ માનતા હતા ' એટલા માટે તેમણે ચંત્રકલા જેવી તોફાની કળા ગતાવી નહિ, પણ જનતાનું જીવન નબી શકે, અને કોઇ પ્રકારની હાનિ પણ થાય નહિ એવી સાદી કલા ગતાવી. જંબુદ્વિપપત્રતિમાં કહે છે કે, ભગવાન ઋષભનાથે જે કળા ગતાવી તે જળહિયદ્વયાણ અર્થાત્ જનતાનાહિત માટે ગતાવી. ભગવાન ચંત્રકલાને એક પ્રકારનું તોફાન માનતા હતા એટલા માટે તેમણે એ કળા ગતાવી નહિ પણ જનતાના જીવનનો નિર્વાહ સારી રીતે થઇ શકે એવી સાદી કલા ગતાવી.

કહેવાનો ભાવાર્થ એ છે કે, પહેરવેશમાં પણ વિવેક રાખવાની જરૂર છે. સાદા પહેરવેશમાં અને ચમકીલા પહેરવેશ પહેરનારની ભાવનામાં પણ અંતર હોય છે. જે લોકો મીઠાનાં ચમકીલાં વસ્ત્ર પહેરે છે તેઓ ખાદી પહેરી જુએ તો તેમને જણાશે કે, વાસ્તવમાં વસ્ત્રની સાથે ભાવનાનો કેટલો બધો સંબંધ છે. કદાચ કોઇ કહે કે, કેટલાક ખાદી પહેરનારાઓ પણ લુચ્ચા અને નકારા હોય છે ' તો આ પ્રશ્નનો ઉત્તર એ છે કે સાધુવેશ ધારણ કરનારાઓમાં પણ શું કેટલાક લોકો ખરાબ નથી હોતા શું ? સાધુઓમાં કોણ સારો અને કોણ ખરાબ છે તેનો નિર્ણય જેમ કરો છો તેમ ખાદી પહેરનારાઓમાં પણ સારા-નરસા માણસનો નિર્ણય કરી શકો છો. કોઇ ખાદી ધારણ કરનારો માણસ લુચ્ચો કે ખરાબ હોય એથી કાંઇ બધા ખાદી ધારણ કરનારાઓ ખરાબ કે લુચ્ચા છે, એમ કહી શકાય નહિ ' કહેવત છે કે, ' દેશનની ફાંસી અને સાદાઇ આઝાદી ' અર્થાત્ દેશનથી બંધન વધે છે અને સાદાઇથી આઝાદી મળે છે. એટલા માટે વીર્યરક્ષા માટે સાદાઇ ધારણ કરી પોશાક પહેરવામાં ધ્યાન રાખવું પરમાવશ્યક છે.

વીર્યનાશનું એક કારણ એકજ ઓરડામાં એકજ પથારી ઉપર સ્ત્રી-પુરુષે શયન કરવું એ પણ છે. એકજ મકાનમાં એકજ પથારી

ઉપર સુવાથી વીર્ય સ્થિર હી શકતું નથી શાસ્ત્રમા બધા સ્ત્રી અને પુરુષના સુવાનું વર્ણન આપ્યું છે ત્યાં મધે કેકાળે સ્ત્રી પુરુષો જુદા જુદા રાજનાગારમા સુતા હતા એવું વર્ણન મળે છે પણ આજે આ નિયમનું પાલન થતું જોવામા આવતું નથી

વીર્યનાશનું એક કાણુ નિષ્ક્રિય મેદા જેવું એ પણ છે જે લોકો શરીર અને મનને મારત કામમા રોકતા નથી તે તોમોનું પણ વીર્ય સ્થિર હી શકતું નથી જે શરીર અને મનને નિષ્ક્રિય રાખનામા ન આવે તો વીર્યને દાનિ પહોંચતી નથી

મતના મમથે ખૂબ જાગતા જેવું, સૂચોદય થયા પછી સુતા જેવું અને અસ્લીન માદિત્ય વાયવું એ પણ વીર્યનાશના બધા કારણો છે અસ્લીન ચિત્ત જોવાથી અને અસ્લીન પુસ્તકો વાચવાથી પણ વીર્ય સ્થિર રહેતું નથી આજે બધા ત્યાં અસ્લીન પુસ્તકો વાચનાનો, અસ્લીન ચિત્તો જોવાનો પ્રચાર થએલો જોવામા આવે છે આજે મદ્રાપુરનો અને મતીઓના જીવનચરિત્રો વાચવાને મને અસ્લીનતાથી ભરેલા પુસ્તકો લોકો ગોખપૂર્વક વાંચે છે પણ તેથી જીવનમા જેવો વિકાર પેદા થાય છે તેનો વિચાર કરતા નથી કહેવત છે, ‘વાચન તેવો વિચાર’ આ કહેવત પ્રમાણે અસ્લીન પુસ્તકોના વાચનથી તોકોના વિચારો પણ અસ્લીન બનતા જાય છે

નાટક-સીનેમા જોવા એ પણ વીર્યનાશનું એક કારણ છે આજકાલ નાટક-સીનેમાની ધમાલ પણ મહત્ત્વ વધવા પામી છે બધા જુઓ ત્યાં ગરીબથી લઈ ધણિકો સુધી મધાને નાટક-સીનેમામા મપજાવવાના પ્રયત્નો કરવામા આવે છે અને એ રીતે વીર્યનાશ કરવામા નાટકે માધનજૂત નીવડે છે

કાલ કોઈ કહે કે, મધા નાટકો કાઠ ખનગ દાતા નથી, કેટલાં નાટકો પણ માલ દોષ છે ઘણા નાટકોમા ભન-હાથિ

જેના મહાત્માઓનું ચિત્ર ગતાવવામા આવે છે એટલા માટે નાટક જેવામા શું વાંધો છે? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર એ છે કે, જે કોઈ આગમાં જે ચાર વૃક્ષો સારાં હોય અને ગાડીના વધારે વૃક્ષો ઝેરી હોય તો શું તમે તે આગમા જાઓ? આજ પ્રમાણે નાટકમાં ઘોડાંક પાત્રો નામ માત્રના સારાં હોય છે. ગાડીના વધારે પાત્રો ખરાબ હોય છે કે જેની ખરાબ અસર મન ઉપર પડે છે. નાટકની માફક લોકો ક્રોનોગ્રાફને પણ આનંદનું કારણ માને છે પણ તેની દ્વારા કેવા ખરાબ સંસ્કારો પડે છે તે તરફ ધ્યાન આપતા નથી.

સ્વપ્નદોષમાં પણ વીર્યનો નાશ થાય છે. દેટલાક લોકો કહે છે કે, વીર્ય રક્ષાથી સ્વપ્ન દોષ થાય છે પણ આ તેમની ભૂલ છે. આ ભૂલને દૂર કરી પોતાનામાં એ સ્વપ્ન દોષ થવાનું શું કારણ છે તે જોવું જોઈએ; અને કારણ શોધી દોષ-નિવારણનો ઉપાય વિચારવો જોઈએ. સ્વપ્ન દોષથી વીર્યનો નાશ થાય છે પણ સ્વપ્નદોષથી અચી વીર્યરત્નની રક્ષા કરવી જોઈએ. તમે સુતા હો ત્યારે કોઈ તમારા ખીસામાંથી રત્ન કાઢી લઈ જવું હોય, અને તમે જાગી ગયા હો તો, તમારા દેખવા છતાં તેને રત્ન લઈ જવા દેશો ખરા? જે નહિ તો પછી સ્વપ્ન દોષને કારણે જાણી બુઝી વીર્યને નષ્ટ કરવા દેવું એ ક્યાંસુધી ફીક કહી શકાય.

વીર્યરક્ષા કરવા માટે ઉપર જણાવેલા ઉપાયોનું ધ્યાન રાખવાની સાથે આત્મસંયમ કરવાની પણ જરૂર છે આત્મસંયમ કરવા માટે પરમાત્માની પ્રાર્થના કરતા રહેવું કે જેથી જે તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થઈ નથી તે પરમાત્માની પ્રાર્થના કરવાથી થઈ જશે.

હવે આ ગંધી વાતોનો સાર એક પ્રાચીન કથાદ્વારા તમને સમજાવું છું

આજે અહમચર્ચના વિષયમાં પણ યુવકો અને વૃદ્ધો વચ્ચે ખેંચા-તાણી થઈ રહી છે એટલાકો કહે છે કે, “કન્યાને ગમે તેની માથે લગ્ન કરાવનાર અધિકાર છે પણ જાતિભેદ આદિ કા હોને હીવે એ અધિગમમાં ગાધા ઉભી થઈ રહી છે” બીજી બાજુ વૃદ્ધ લોકો-જુની ધરેડના લોકો-કહે છે કે, “યુવાનો ગ્વહદી થઈ ગયા છે એટલા માટે છોકરાઓ છોકરીઓને કાંઈ અધિકાર નથી પણ અમે જોખની સાથે વિવાહ કરીએ તેમજો અમારી સાથે રહેવાનો સ્વીકાર કરવો પડશે”

આ પ્રમાણે વૃદ્ધો અને યુવાનોની વચ્ચે વૈષમ્ય ચાલી રહ્યું છે આ વૈષમ્યને ટેવી રીતે દૂર કરવું તે આ પ્રાચીન કથાથી જાણી શકાશે

બીષ્મકુમારની કથા

આ બીષ્મકુમારની કથા છે બીષ્મનું પહેલા મગકુમાર નામ હતું, બાદ દેવવ્રત નામ પડ્યું અને પછી બીષ્મ પ્રતિજ્ઞા કરવાને કારણે બીષ્મ નામ પડ્યું

એક વખતે બીષ્મને કોઈએ કહ્યું કે, આપે વિનાહ કર્યો નથી તે માટે ખોટું કર્યું તેથી ભારતને બહુ હાનિ પહોંચી છે તે તમે વિનાહ કરત તો આપના મંતાનો પણ આપની જેવા પરાક્રમી અને વીરવાન થાત પણ આપે વિવાહ કર્યો નહિ એટલા માટે ભારતને એ હાનિ થઈ છે

બીષ્મકુમારે હિતર આપ્યો કે, હું વિનાહ કરત પણ મતાનો મારા જેવા થાત એમ કહી શકાય નહિ કારણ કે દીર સાગરમાં વિષ પણ હોય છે પણ મારા અહમચર્ચને આદર્શ માનીને ન જાણે એટલાક લોકો અહમચર્ચનું પાનન કરશે અને એ રીતે પોતાનું તથા

જગતનું કલ્યાણ કરશે. ગંગકુમારનો વિચાર પહેલાં બ્રહ્મચર્ય પાળવાનો ન હતો પણ તેમણે વિચાર્યું કે, જ્યાંસુધી હું બ્રહ્મચર્ય પાળતો નથી ત્યાંસુધી પિતાની ઇચ્છાની પૂર્તિ થઈ શકતી નથી. એટલા માટે પિતાની ઇચ્છા પાર પાડવા માટે તેમણે આશ્રવન બ્રહ્મચર્યનું પાલન કર્યું. આ કથા ઉપરથી પિતાનો ધર્મ શું છે અને પુત્રનું શું કર્તવ્ય છે તે પણ જાણી શકાશે.

સત્યવતી જેનું બીજું નામ મત્સ્યગંધા દે યોજનગંધા છે તેને બેઠ રાજા શાન્તનુએ તેની સાથે વાતચીત કરી નિશ્ચય કર્યો કે, એ કન્યા સર્વોત્કૃષ્ટ હોવાથી તેની સાથે વિવાહ કરી તેને પોતાની રાણી બનાવવી; પણ પોતાના એ નિશ્ચયને પાર ફેરીરીતે પાડવો એ વિષે વિચાર કરવા લાગ્યા. રાજાએ તે કન્યાને પૂછ્યું કે, “તું કોની પુત્રી છો.” કન્યાએ ઉત્તર આપ્યો કે, “હું સુદાસની કન્યા છું.”

રાજા હુકમ કરી સુદાસને પોતાને ત્યાં બોલાવી શકતો હતો પણ કેવળ હુકમ કરવો એ તો બુદ્ધિનું કામ છે; હૃદયનું કામ તો ધર્મનો વિચાર કરવો એ છે. શાન્તનુ રાજા ધર્મનો વિચાર કરી, પોતે યાચક બની સુદાસની પાસે ગયો. તેને દાતા બનાવ્યો અને રાજા પોતે યાચક બન્યો. હવે અત્રે એ જોવાનું છે કે, કન્યાના પિતાનું શું કર્તવ્ય છે ! સુદાસ એમ વિચારી શકતો હતો કે, જે હું મારી કન્યા રાજાને આપીશ તો મારો વૈભવ પણ વૃદ્ધિ અને હું ધનવાન પણ થઈ જઈશ; પણ તે પ્રલોભનમાં ન પડતાં કન્યાનું જ ભાવિ હિત જોયું અને રાજાએ કન્યાની માંગણી કરવા છતાં તેણે રાજાને કહ્યું કે, “હું આપને મારી કન્યા આપી શકું એમ નથી. આપનો પુત્ર ગંગકુમાર બહુ વીર છે. રાજ્યનો માલિક તો તે બનશે અને મારી કન્યાને જે પુત્ર થાવ તો તેને રાજ્ય મળે નહિ અને અહીંતહીં તેમને ભટકવું પડે-એટલા માટે હું મારી કન્યાને

આપને આપી શકું નહિ" માતાપિતાએ પોતાના સતાનના ભાવિ જીવનનું ધ્યાન પહેલા રાખવું જોઈએ તેમને ગુનામ મનાવના ન જોઈએ

સુભનો ઉત્તર સાંભળી રાજા વિચારના લાગ્યો કે, જો આ કન્યા મને જ પ્રિય નામે છે પણ એને માટે પ્રિયપુત્ર ગગડુમારનો અધિકાર નષ્ટ થઈ શકે ? હું મારી ઇચ્છાને દગ્ગાની રાખીશ, પણ ગગડુમારના અધિકારને નાંટ થવા ઈચ્છું નહિ

આ પ્રમાણે વિચાર કરી રાજા ઘેર પાછો ફર્યો મેં સુભની કન્યાની માગણી શા માટે કરી એ વાતનો તેમને પશ્ચાત્તાપ થઈ રહ્યો હતો. બધારે ખીજી ગાળુ સુભસની કન્યા પ્રતિ તેનું ચિત્ત આકૃષ્ટ થયું હોનાથી અને તેનું જ અમરણ થવાથી તે ચિંતાતુર રહેતો હતો ચિંતાના કારણે તે દિન પ્રતિદિન સુકાતો જતો હતો

પિતાની ચિંતાનું કારણ મન્નિઓ દ્વારા જાણી ગગડુમારે પિતાનું કંઈ દૂર કરવા માટે સુભસને ત્યાં જવાનો વિચાર કર્યો મન્નિઓએ કહ્યું કે, સુદાસને અત્રે જ બોલાવી લઈએ તો' ગગડુમારે કહ્યું કે, જ્યારે આપણે તેની કન્યા લેવી છે તો ધર્મનો નાશ ન કરવો જોઈએ, એટલા માટે તેને ઘેર જવું એ જ ઠીક છે આ પ્રમાણે વિચાર કરી મન્નિઓની માથે ગગડુમાર સુભસને ઘેં ગયો ગગડુમાર મન્નિ વગેરેને પોતાના ઘર તરફ આનંદા જોઈને સુભ વિચારના લાગ્યો કે, મેં તેના પિતાને કન્યા આપવાની ના પાડી છે એટલે મને દડ આપવા માટે એ તોફાનો તો આવતા નહિ હોય પણ મેં તેમને કોઈ અનુચિત જવામ આપ્યો નથી, એટલે ભલે મૃત્યુ પણ આવે તો પણ મારે ડરવાની રી જરૂર છે ?

ગગડુમારે સુભસને કહ્યું કે, તમારા સહભાગ્ય છે કે પિતાજી તમારી કન્યાને ચાહે છે, અને તમારા જમાઈ બને છે અને એ

સંબંધની દૃષ્ટિએ તમે પણ મારા માતૃપિતા (અદા) બનો છો. છતાં તમે આ સંબંધના વિષે મારા પિતાને ના કૃમ પાડી? સુદાસે ઉત્તર આપ્યો કે, એ સંબંધમાં તમે જ આધક કારણ છો 'જે તમે એવી પ્રતિજ્ઞા કરો કે સત્યવતીનો પુત્ર જ રાજ્યાધિકારી બનશે તો રાજ્યની સાથે મારી કન્યાનો વિવાહ કરાવી આપવામાં મને કોઈ પ્રકારની આપત્તિ નથી.

સુદાસનું કથન સાંભળી ગંગકુમાર વિચારવા લાગ્યા કે, વાસ્તવમાં આજે યજ્ઞનો સમય છે. કોકો યજ્ઞનો અર્થ કેવળ અગ્નિમાં ઘી હોમવું એટલો જ કરે છે પણ વાસ્તવમાં યજ્ઞ એટલે શું? એને માટે કહેવામાં આવ્યું છે કે—

શ્રોત્રાદીનીન્દ્રિયાન્યન્યે સંયમાગ્નિષુ જુદ્ધતિ ।
 શદ્વાદિવિષયાનન્ય ઇન્દ્રિયાગ્નિષુ જુદ્ધતિ ॥
 સર્વાળીન્દ્રિયકર્માણિ પ્રાણકર્માણિ ચાપરે ।
 આત્મસયમભોગાગ્રૌ જુદ્ધતિ જ્ઞાનદીપિતે ॥

આજે શ્રોત્રાદિ જ્ઞાનેન્દ્રિયને હું પિતાના હિત માટે યજ્ઞમાં સમર્પણ કરું છું. હે! કાન! તે ઘણીવાર સાંભળ્યું છે કે, ગંગકુમાર યુવરાજ છે પણ હવે એ કથનને પિતાના હિતની આગમાં સમર્પણ કરવું પડશે, અને સત્યવતીનો પુત્ર યુવરાજ છે એ કથન સાંભળવામાં જ આનંદ માનવો પડશે! હે! આખો! આ રાજ્યની પોશાક જોઈ આનંદ માનતી હતી પણ હવે એ ઇચ્છાને યજ્ઞમાં હોમી ભાષીને રાજ્ય તરીકે જોવામાં આનંદ માનવો પડશે. હે! જીમ! તું પણ તારા વિષયો તરફ નિર્મમત્વ કેળવી લે કારણ કે તારા વિષયોને પણ હું પિતાના હિતના હોમમાં હોમી દઈશ. હે! મસ્તક! તું ઘણા દિવસો સુધી ઉત્તત અને અણુનમ રહેલ છે પણ હવે સત્યવતીના

પુત્રની આગળ તારે નમવું પડશે અને તેને રાગ તરીકે માન આપવું પડશે !

અગ્નિમા ઘીનો દોષ કરી યજ્ઞ કરનાર તો યજ્ઞાય મળી આપશે પણ આવા યજ્ઞ કરનાર ન, ઓછા મળશે

ગગકુમાર કહ્યું છે ' હે ' સરીર ' તુ ગમ્ય મનવા ચાતુ હતું પણ હવે લાઇને ગમ્ય મનાવી પોતાને દાથે તેમના ઉપર આમર ગેળવું પડશે આ પ્રમાણે પિતાના દિન માટે પોતાના આયનો યજ્ઞ કરવો પડશે

યુવગેને માટે આ એક આચાર્ય છે દેશ, ધર્મ અને માતા-પિતાને માટે આવો ત્યાગ કરનાર યુવગેની નાત કોણ નહિ માને ' આ જ પ્રમાણે પિતાનું સુ કર્તવ્ય છે તે શાન્તનુ ગમ્યના વિચારે ઉપરથી જુઓ શાન્તનુ ગમ્ય ધાગત તો સુભને તારી કન્યાને જે પુત્ર થશે તે જ રાજ્યાધિકારી બનશે એમ કહી મત્યવતીની માથે મિચાલ કરી શકતા હતા પણ તેમણે વિચાર્યું કે મારી ઇચ્છાની પૂર્તિ માટે હું પુત્રના અધિમાર ઉપર તરાપ કેમ મારી શકું ' આ પ્રમાણે વિચાર કરી તેમણે પોતાની ઇચ્છાને મનાવી દેવાનું પમદ કર્યું, પણ પુત્રના અધિમારને મુટવી લવાનો વિચાર મર્યો પણ ન કર્યો આજ પ્રમાણે જ્યાં પિતા પુત્ર એક બીજાના દિનનો વિચાર કરે છે ત્યાં કોઈ દિવસ વૈષમ્ય બેસે થવા પામતું નથી તે જ પ્રમાણે જુદા અને યુવાન બન્ને જીમણીને આતે તો તેમા ઉત્યાન અને આનંદ છે

ગગકુમારે સુભને કહ્યું કે, " મેં પિતાના દિનના યજ્ઞમા મધાનો દોષ કરી દીધો છે માટે સુભ ' હું તમારી માથે પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે, હું રાજ્ય તથા નહિ પણ તમારી પુત્રીને જે પુત્ર થશે તેજ રાજ્યનો અધિમાર થશે " ગગકુમારની આ બી મપ્રતિજ્ઞા

સાંભળી સુદાસ કહેવા લાગ્યો કે, “વાસ્તવમાં આપ વીરપુરુષ છો. આપના જેવી ભીષ્મપ્રતિજ્ઞા કોઈ ખીન્ને કરી શકે નહિ.” પણ હું ભૂલ્યો! આપનો પુત્ર પણ આપના જેવો જ પરાક્રમી થશે. આપ તો રાજ્ય કરશો નહિ પણ આપનો પુત્ર મારી પુત્રીના પુત્રને રાજ્ય ઉપર બેસવા ક્યાંથી દેશે? તે તો એમ કહેશે કે, રાજ્ય તો મારા પિતાના અધિકારમાં છે એટલા માટે રાજ્યનો સ્વામી હું છું મારા પિતાએ રાજ્ય ન કર્યું તેથી શું થયું? પણ રાજ્યના ઉત્તરાધિકારી તરીકે હું મારો અધિકાર શા માટે છોડી દઉં? આ પ્રમાણે આપનો પુત્ર મારી પુત્રીના પુત્રને રાજ્યગાદીએ બેસવા ન દે એટલા માટે હું મારી કન્યાને આપના પિતાને આપી કેમ શકું?”

જે લોકો પોતાની કન્યાનો વિક્રય કરી દે છે તેમણે સુદાસના કથન ઉપર વિચાર કરવો જોઈએ કે એક સાધારણ માણસ પણ પોતાની પુત્રીના અધિકારની રક્ષા માટે આટલા ઉત્તર વિચારો રાખે છે, તો પછી તમારે તમારી પુત્રીના અધિકાર વિષે કેટલા ઉત્તર વિચારો રાખવા જોઈએ.

સુદાસનું આ કથન સાંભળી ગંગકુમારે કહ્યું કે, “તું કીક કહે છે. તને મારા ભાવિ સત્તાનનો ભય રહે છે પણ જો હું વિવાહ જ ન કરું તો સત્તાન ક્યાંથી થશે? એટલા માટે હું દેવ, ગુરૂ અને ધર્મની સાક્ષીએ પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે, હું જીવનપર્યંત વિવાહ જ કરીશ નહિ. આજીવન બ્રહ્મચારી રહીશ.”

ગંગકુમારે તો વિવાહ કરવાનો પણ ત્યાગ કર્યો પણ આજે એથી વિપરીત વિવાહ કરીને પણ નૈમિત્તિક લગ્ન મંચ બનેલામાં આવે છે; પણ યુરોપમાં તો એમ કહેવામાં આવે છે કે, “વિવાહ કરી બંધનમાં શા માટે પડવું જોઈએ? વિવાહ કરવો એ તો સ્વેચ્છાએ બંધનમાં પડવા જેવું છે!” આ પ્રમાણે કહી ત્યાં

વિનાહ કરતા નથી તેમ અહ્યયર્થ પણ પાળતા નથી, પણ એથી જિનદુ દુરાચાર મેનવામાં આવે છે આ પતનનો માર્ગ છે પણ તમારી સામે તો બીજાનો વિચો આદર્શ છે તો એ અહ્યયર્થના આદર્શને અનુમરનામાં જ કં યાણુ રહેતુ છે

ગગનુમારની બીજમપ્રતિજ્ઞા સાભળી સુભ અને સત્યવતી વગેરે ગતમ્થ થઇ ગયા ગગનુમારે આવી બીજમપ્રતિજ્ઞા કરી હતી એટલા જ માટે તેમનુ નામ બીજમ પડ્યુ અન્તે બીજમ સત્યવતીને પોતાના પિતાની પામે નઇ ગયા સત્યવતીનો ચાન્તનુ રાગની સાથે વિનાહ થયો બીજમે આશ્ચર્યન અહ્યયનનુ પાનન કર્યુ તેમણે વિનાહ કયો ન હતો છતાં પણ તેમના અહ્યયર્થને કારણે તેઓ બધાના પિતામહ કહેનાયા

તમે પણ અહ્યયર્થના આદર્શને અનુસરો અને વૃદ્ધ અને યુવક બધા એક બીજની માથે હજીમળીને રહો તો તેમના અપરનુ કંનાણુ છે

સંતતિ નિયમન*

‘સમુદ્રવિજય’ સુત શ્રી નેમીશ્વર, જાદવ કુંડકો શ્રીકો, ।
રતનકૃષ્ણ ધરણી ‘સિવાદેવી’, તેહનો નન્દન નીકો, ।
શ્રી જિન મોહન ગારો છે, જીવનપ્રાણ હમારો છે ॥ ૧૧ ॥

શ્રી અરિષ્ટનેમિનાથ ભગવાનની આ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. આજે મને જે વિષય ઉપર બોલવાનું કહેવામાં આવ્યું છે તે વિષય ભગવાન અરિષ્ટનેમિની પ્રાર્થનામાં જ જોઈ રહ્યો છું.

મહા પુરુષોએ સસારની દશા સુધારવા માટે જે આચરણ કર્યું છે અને જે માર્ગે તેઓ ગયા છે તે માર્ગે આવવા માટે તેઓ આખી દુનિયાને આવાહન કરી ગયા છે કે, હે! જગજીવો! કાળની વિચિત્રતા અને વિપરીતતાને કારણે તમારી સામે એવી એવી પરિસ્થિતિ ઉપસ્થિત થશે કે તે સ્થિતિમાં શું કરવું તેની તમને સૂઝ પડશે નહિ પણ તમે લોકો અમારા આચરણને દૃષ્ટિમાં રાખી, જે માર્ગે અમે ચાલ્યા છીએ, તે માર્ગે તમે ચાલશો, તે માર્ગને છોડી ભલટા માર્ગે જશો નહિ, તો તમારું કલ્યાણ જ થશે.

* રાજકોટ દશા શ્રીમાળી વણીક ભોજનશાળામાં સાં ૧૯૯૨ના આસો વદી ૧૦ ને રવીવારના રોજ પૂજ્યશ્રીએ આપેલું જાહેર વ્યાખ્યાન.

અન્યાણુ નદિ યાય આ પ્રમાણે મદાપુરો પોતા ॥ આગ લુનો
આદર્શ જગત ॥ દિત માટે રાગ્યા રૂપે મૂખી ગયા છે

આ મદાપુરોમા ભગવાન અદિતેભિનું ધ્યાન મવોત્કૃષ્ટ છે
તેઓ સમાન્તી મમક્ષા બ્રહ્મચર્યને ઉચ્ચ આદર્શ ઉપધિત કરી
ગયા છે આજે જો તેમની માફક બ્રહ્મચર્યને પાળી ન શકાય
તોપણ તેમના બ્રહ્મચર્યના આદર્શને દર્શિત મમક્ષા રાખી જીવનન્યવદાર
ચલાવવામા આવે તોપણ કન્યાણુ થઈ શકે છે

ભગવાન અદિતેભિએ ભગ્યુરાનીમા વિવાદ કરવાનો ત્યાગ મો
રતો જો કે તેઓ બ્રહ્મચારી જ રહેવાના હતા આ તેમની પહેલાના
એન્ધીય તીર્થ કરો પણ તેમને માટે એજ કહી ગયા હતા કે, ભગવાન
અદિતેભિ માનબ્રહ્મચારી ગદો હતા પણ ભગવાન અદિતેભિએ
“ હું માળબ્રહ્મચારી હોય કે બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરીશ ” એમ
ધોષિત કયુ ન હતુ આનું મણુ મારી પ્રુદ્ધિમા એ જાણાય છે કે,
તે વખતે મસારમા દિમાનું મદાન પાપ થઈ હતુ તે વખતે
અદિમા પ્રવર્તતી જ ન હતી કે બ્રહ્મચર્યને ખગમ માનવામા જ
આવતું ન હતું એમ કહી શકાય નદિ પણ મન્દિય જોતપતને
હા જે તે વખતે દિમાનું તાવ નૃત્ય થઈ હતું હતું મેન્ધિયના
સોતુપી સોમ પોતાની ગગ્ગોતુપતાને પોતજી આપવા માટે ધોગ
દિમા મતા હતા મારી સમજમા, આ ધોગ દિમાને જ કરવા
માટે જ ભગવાને હું માળબ્રહ્મચારી ગરીય એમ ધોષિત મ્યું ન હતું

સતતિ નિયમન

ભગવાન અદિતેભિના મમક્ષમા મેન્ધિયની સોતુપતા વધવા
પામી હતી એમ જ ઉદ્દેશ્ય અને ૬ પણ આ રમડ તે જનોન્ધિયની
સોતુપતા વધી હી છે અને તે હા જે મતાનોત્પત્તિની જદિ થની

જોઈ એવી માન્યતા પ્રચલિત થઈ છે કે, આ ગરીબ ભારત ઉપર સંતાનોની વૃદ્ધિ થવી એક ભારસ્વરૂપ છે, આ ભારથી ભારતને ગત્યાવવા માટે એવો ઉપાય શોધી કાઢવામાં આવ્યો છે કે, સંતાનના ઉત્પત્તિસ્થાનને જ નાબૂદ કરી નાંખવામાં આવે તો પછી સંતાનોત્પત્તિ થશે કેવી રીતે ?

આ ઉપાયને સંતતિનિયમન કે સંતતિનિરોધ કહેવામાં આવે છે. આ જ વિષય ઉપર મને થોડું કહેવાને માટે કહેવાનાં આવ્યું છે. આ વિષય ઉપર મારો વધારે અભ્યાસ કે મારું અધ્યયન નથી પણ સમાચાર પત્રો અને ટ્રેડલાંક પુસ્તકોદ્ધારા જાણી શકાયું છે કે, ટ્રેડલાંક લોકોનું એવું કથન છે કે, વધતી જતી સંતતિનો અટકાવ કરવા માટે શસ્ત્ર કે ઔષધદ્વારા સ્ત્રીઓની જનનશક્તિનો નાશ કરી નાંખવામાં આવે, તેમના ગર્ભાશયનું ઓપરેશન કરી નાંખવામાં આવે, કે તેમના ગર્ભાશયને શક્તિહીન બનાવી નાંખવામાં આવે કે જેથી સંતતિ પેદા થઈ શકે જ નહિ ! આ પ્રમાણે સંતતિનો નિરોધ કરવાની આવશ્યકતા તેઓ એટલા માટે જણાવે છે કે :—

અત્યારે દુનિયામાં બેકારી વધી રહી છે અને બેકારીના ભારથી દુનિયા દગ્ગાઈ રહી છે. આવી અવસ્થામાં વિશેષ ખર્ચ વધારવું ઉચિત કેમ રહી શકાય ? અને સંતતિ વધવાથી ખર્ચ પણ વધે છે. સંતાનો પેદા થાય છે ત્યારે પણ ખર્ચ થાય છે અને તેના ખાન-પાન, તથા શિક્ષાદિ માટે પણ ખર્ચ કરવું જ પડે છે. જ્યારે પોતાનું કે પોતાની સ્ત્રીનું પેટ ભરવું પણ મુશ્કેલ થઈ રહ્યું છે તો પછી સંતતિને પેદા કરી ખર્ચમાં વધારો કરવો એ તો આર્થિક સંકટને વધારવા જેવું છે. આર્થિકસંકટને કારણે દુઃખ પણ વધી જાય છે એટલા માટે સ્ત્રીઓની જનનશક્તિને નષ્ટ કરી સંતાનોત્પત્તિને રોકવામાં આવે તો કોઈ પ્રકારનું દુઃખ જ રહેવા પામે નહિ !

આ આજના સુધારકોની કે મતતિ નિયમનના કૃત્રિમ ઉપાયોના પ્રચારકોની દલીલો છે આ દલીલો ઉપર જોડા વિચાર કરવામાં આવે તો આ દલીલો કેવળ પોકળ નથી દુનિયામાં બેકારી અને ગરીબી વધી નહીં છે અને તેને કારણે દુખ પણ વધવા પામ્યું છે એટલા માટે મતતિ નિયમનની આવશ્યકતા પણ છે આ મધુ તો ઠીક છે, પણ ગરીબી કે બેકારીના દુખથી મચવા માટે મતતિ નિયમનનો જે ઉપાય મતાવવામાં આવે છે તે ઉપાય દરેક દષ્ટિએ ખુબ જ હાનિપ્રદ, નિહનિય અને ખગમ છે આ મળધમાં મારી સમજમાં જે કાંઈ આવે છે તે હું પ્રગટ કરું છું પત્રી મારા કથનને મોઢ માને કે ન માનેએ તો પોતાની ઈચ્છા ઉપર આધાર મળે છે આજના લોકો કહે છે કે, આ યુગ વિચારશ્વાતચ્ચનો છે એટલા માટે મધાને પોતપોતાના વિચારો પ્રગટ કરવાનો અધિકાર આ કથનાનુમાર મને પણ વ્યક્તિગત વિચાર પ્રકટ કરવાનો અધિકાર છે એટલા માટે આ સંમળમાં મારા મનમાં જે કાંઈ આ યુ છે તે હું પ્રકટ કરું છું

ક'પના કરો કે, એક ખુબ સુર માગ છે એ માગમાં અનેક પ્રકારના વૃક્ષો છે તેમાં એક વૃક્ષ મુજ સુર છે ભાગ્યવીરતાની દષ્ટિએ એ સુદર વૃક્ષને આગાનું જાડ કહી શકાય કારણ કે આગાનું જાડ એ ભારતનુજ વૃક્ષ છે એમ માનવામાં આવે છે

કાતપરિવર્તનને કારણે કે જમીન નીરસ થઈ જવાને કારણે તે આમાના જાડમાં ફળ તો ઘણા આવે છે પણ જ્યાં મુંડ, ત્રાદિષ્ટ અને ખાનારને લાભ પહોંચાડે એના મીઠા ફળ ચતા દતા, તેના સ્થાને હવે એજ આમામાં નીરમ અને હાનિપ્રદ ફળો આવવા નામ્યા

હવે કેટલાક, પોતાને જનસમાજના ક્ષિત્તેષી માનનાગ મિત્રો એમાં મળી વિચાર કરવા લાગ્યા, આ આમાના જાડની ટ્રીઓથી

જનતામાં જે રોગ ફેલાય છે તે રોગથી જનતાને ફેલીરીને ગયાવવી જોઈએ ! તે મિત્રોમાંથી એક મિત્ર કહ્યું કે, આમાં આંખાના ઝાડનો શો અપરાધ છે ! ઝાડ શું કરી શકે ? તેના ફળદારા જનતાની જે હાનિ થઈ રહી છે તે હાનિથી જનતાને ગયાવવાનો ભાર બુદ્ધિમાન લોકો ઉપર છે, એટલા માટે બુદ્ધિમાનોએ એવો કોઈ ઉપાય શોધવો જોઈએ કે, જેથી આ સુંદર ગણાતું ઝાડ પણ નષ્ટ ન થાય અને તેનાં ફળદારા જનતાની જે હાનિ થઈ ગઈ છે તે હાનિ પણ ન થાય !

ખીજા મિત્રે કહ્યું કે, હું એક એવી રાસાયણિક દવા જાણું છું કે, જે દવા આ વૃક્ષના મૂળમાં રેડવાથી વૃક્ષમાં ફળ જ આવવાં બંધ થઈ જશે અને એ રીતે બધો ઝગડો પણ મટી જશે. તે દવાના પ્રયોગથી તે વૃક્ષમાં ફળ જ આવશે નહિ એટલે લોકો તે ફળ ખાવા પામશે નહિ અને તેથી લોકોની હાનિ પણ થશે નહિ !

ત્રીજા મિત્રે કહ્યું કે, વૃક્ષમાં ફળ જ આવવા ન દેવાં એ સ્વાભાવિકતાનો જ નાશ કરવા બરાબર છે. આમ કરવાથી તો આંખાના ઝાડનું નામ પણ ગેરવા પામશે નહિ ! એટલા માટે એ ઉપાય કીક જણાતો નથી.

ચોથા મિત્રે કહ્યું કે હું એક એવો ઉપાય બતાવું છું કે, જે ઉપાયદારા વૃક્ષમાં વધારે ફળ નહિ આવે પણ જેટલા ફળોની આવશ્યકતા હશે તેટલા જ ફળો આવશે આકીનાં ફળો નાશ પામશે

પાંચમા મિત્રે કહ્યું કે, એથી શું લાભ થશે ? જે ફળો વૃક્ષ ઉપર આવશે તે તો હાનિ કરનારાં જ આવશે ને ? તે પણ નિઃસત્ત્વ અને ખરાબ જ હશે ને ? તો પછી એ ઉપાયથી દુનિયાને શું લાભ થશે ! હું એક એવો ઉપાય જાણું છું કે જે ઉપાયદારા આ વૃક્ષ

પણ સુન્દર અને સુદૃઢ માણે, તેના કળ પાસે સુન્દર અને આગ્રહ્યકારી આવશે અને જોટલા કળોની આવશ્યકતા હશે તેટલાજ કળો આવશે તથા નહિ આવે. એ કળો એના મિષ્ટ અને આગ્રહ્યકારી હશે કે તેથી મધને હાનિ થાયો મહત્ત્વ નથી તેથી મધને નાભજ થશે.

એવા મિત્રે પૂજ્ય કે એ સાત તંત્ર અમલરિત છે એનો ઉપાય મદ્ય પીવો શરૂ નહિ એ ઉપાયકાગ વૃક્ષ પણ સુવરી રાત્રે નહિ અંતે બધાને તાલ પહોચાડે એના મળે પણ નેષ્ટએ તેટલા આવી રાત્રે નહિ.

પાત્રમા મિત્રે જનાય આપો કે, લાખ! તારી સાત તો મળી શરૂ અને મારી સાત મળી ન મળે એમ કેમ? મારી વાતના તો અંક એના પ્રમાણે પણ કે, જે મારી સાતો પુષ્ટ કરે છે મારી સાત તો પ્રાચીનમળથી પણ સિદ્ધ છે માત્રથી પણ મિદ્ધ છે અંતે રત્નમાનના ચરદા થી પણ સિદ્ધ છે તો પછી આ પ્રત્યક્ષ વાતો અસંભવનીય કહીને ન માનવી એ કદાચુરી મિત્ર છે?

પાત્રમા મિત્રે પોતાની સાતની પુષ્ટિમા દેવાક એના પ્રમાણે આપ્યા જેવી તે સાતને મધાએ માન્ય ગણી અને મધાને તેનો ઉપાય પસંદ પડ્યો આ દૃષ્ટાન્ત છે આ દૃષ્ટાન્તો મતતિનિયમન ઉપર આ પ્રમાણે મદાવી રાખાય.

આ મસાગ એક વાગની મમાન છે નાસાગી હવે એ માગના દેવો છે આ જીવ દેવોમા મનુષ્યવૃક્ષ તૈથી ઉદ્ભવ છે આ મનુષ્યથી વૃક્ષમા કોઈ કાણે અતિ મતતિતપી કળો મળુ આવે છે અને એ કળો નિસત્ત્વ અને રાત્રિ કરનારા હોવાથી ભાગ્યપ જણાય કે આ પ્રમાણે અતિમતતિને કાણે મનુષ્યના મળવીર્થનો

હાસ થઇ રહ્યો છે, ખર્ચનો ભાર વધી રહ્યો છે અને બેઝારી વધી જવાને કારણે સંતાનો પણ દુઃખ પામી રહ્યાં છે.

આજના મુધારકો કે જેઓ પોતાને દુનિયાના અને મનુષ્ય-સમાજના હિતૈષી માને છે, તેઓ આ વાત સમજ્યા, અને એ વાતનો નિકાલ લાવવા માટે ઉપાય વિચારવા લાગ્યા.

એક કહે છે કે, અમે વિજ્ઞાનદારા એવો ઉપાય શોધ્યો છે કે, જે ઉપાયદ્વારા મનુષ્યરૂપી વૃક્ષ તો સારું રહે, તેના મુખરોંદયને હાનિ ન પહોંચે અને સાથે સાથે તેમની ઉપર અતિ સંતતિરૂપી બોળે પણ પડે નહિ. એના માટે ગર્ભાશયનેજ શસ્ત્ર કે ઔષધના પ્રયોગથી નષ્ટ કે શક્તિહીન કરી દેવામાં આવે જેથી સંતતિ જ પેદા થવા ન પામે.

સંતતિનિયમન માટે એક તો ગર્ભાશયને જ શક્તિહીન કરી દેવાનું કહે છે. બીજો કહે છે કે, આમ કરવાથી તો મનુષ્યજનતિનો જ વિનાશ થઇ જશે. એટલા માટે આ ઉપાયને જ કામમાં લાવવો તે ઠીક નથી. આ ઉપાયનો ઉપયોગ તો આવશ્યકતાથી વધારે સંતાનો થતા હોય ત્યારે જ કરવો બેઝઓ.

આજના મુધારકો વધતી જતી સંતતિને રોકવા માટે આને જ એક અંતિમ ઉપાય માને છે. ઘણા લોકોને આ ઉપાય પસંદ પણ પડ્યો છે અને તેઓ આ ઉપાયનો પ્રચાર પણ કરે છે. એવું પણ સાંભળવામાં આવ્યું છે કે, સરકાર પણ આ ઉપાયના પ્રચારમાં સહાયતા આપી રહી છે.

લોકો એમ વિચારે છે કે, “આ ઉપાયના પ્રયોગથી અમારા વિષયભોગને પણ બાધા પહોંચશે નહિ તથા અમારા ઉપર સંતતિનો

બોલે પણ પ શે નહિ અતિ મતતિને કાગ્લે રધતા જતા ખચોથી પણ અમે મચી જઈશું અને અમે મોજગોજ પણ માણી શકીશું” આ વિચારથી આજના લોકો મતતિ નિયમનના આ ઉપાયને પમદ કરતા હોય એમ લાગે છે

ભગવાન અરિષ્ટનેશિના જમાનામાં જેમ લોકો જેમન્દ્રિયનોપ જની રથા હતા તેજ પ્રમાણે આજના મોઢો જનનેન્દ્રિય કે અપર્જેન્દ્રિયને નશ થઈ ગયા છે વિષયનોપતાને કા જે આજના લોકોમાં પોતાની મતતિ પ્રતિ પણ દ્રોહભાવના પેદા થતા પામી છે અને તેથીજ તેઓ સતતિને પોતાના વિષયભોગમાં માધ્યમ પડે એમ માની રથા છે તેઓ સતતિને પોતાના સુખોપભોગમાં વિવ્રકપ માને છે તથા એ વિદ્યને દૂર કરી, પોતાના વિષયભોગને નિર્વિદ્ય બનાવવા માટે મતતિ નિયમનના ઉપર મતાવેના ઉપાયને પમદ કરે છે વિષય ભોગની વાગના વધી જવાને કા જે એમ થયું એ આભાવિક છે ગીતામાં કહ્યું છે કે—

ધ્યાયતો વિષયાન્પુમ સગસ્તેષૂપજાયતે ।
મગાત્મજાયતે કામ કામાત્ક્રોધોઽભિજાયતે ॥
ક્રોધાદ્ભવતિ સમ્મોહ નમ્માહાત્સ્મૃતિચિન્નમ ।
સ્મૃતિચ્છાદ્ બુદ્ધિનાશો બુદ્ધિનાશાન્પ્રણયતિ ॥

ધ્રિય લોપુપતાને કા જે વિનાશ થી રીતે આભાવિક થતા જાય છે એને માટે ગીતામાં કહ્યું છે કે—

વિષયવાસનાની ઈન્ધ્રા કરવાથી સગ પેદા થાય છે સગથી કામવાસના પેદા થાય છે જ્યારે કામવાસના પેદા થાય છે ત્યારે ક્રોધ પેદા થાય છે ક્રોધથી સમોહ અર્થાત અજ્ઞાન પેદા થાય છે, અજ્ઞાનતાથી સ્મૃતિનો નાશ થાય છે, સ્મૃતિનાશથી બુદ્ધિ બદલ થાય છે અને બુદ્ધિ બદલતાથી પશ્ચિમે વિનાશ થાય છે

આજે જે દ્રષ્ટિએ સંતતિનિયમનને માટે ઉપાય કામમાં લેવામાં આવે છે અથવા એ ઉપાયને સારો માનવામાં આવે છે એનું ભાવિ પરિણામ જોતાં એમ જ કહી શકાય કે એ નાશનો માર્ગ છે.

લોકો એમ વિચારે છે કે, વિષયભોગ છોડી શકતો નથી. આ વિચારને કારણે વિષયલાલસાથી સ્ત્રીનો સંગ કરવામાં આવે છે સ્ત્રીનો સંગ કરી વધારેમાં વધારે વિષયભોગ સેવવામાં આવે એવી ઇચ્છા લોકો કરે છે. અને આ ઇચ્છાની પૂર્તિ માટે મદનવર્ધક ગોળા, યાકુતી ગોળા આદિ છત્રનભ્રષ્ટ કરનારી કામોત્તેજક ચીજોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. અત્યારે વિષયભોગની લાલસા એટલી બધી વધવા પામી છે કે, છત્રનભ્રષ્ટ કરનારી કામોત્તેજક ચીજોનો વિનાશનોનો તો અટકાવ તો કોઈ કરતું નથી અને બિલકુલ સતતિને રોકવા માટે કૃત્રિમ ઉપાયોનો પ્રચાર કરવામાં આવે છે.

કહેવાનો ભાવાર્થ એ છે કે, સ્ત્રીનો સંગ કરવાથી કામવાસના જાગે છે અને તેથી ક્રોધ પેદા થાય છે કારણકે જેઓ કામભોગમાં બાધા બિભી કરે છે તેની ઉપર ક્રોધ આવે એ સ્વાભાવિક છે. કામભોગને કારણે જ સંતાનો ઉપર પણ ક્રોધ આવે છે: અને પોતાના સંતાનોને પણ શેતાનરૂપે માનવામાં આવે છે. એટલું જ નહિ પણ સંતાનો ખર્ચમાં વધારો કરે છે અને કામભોગમાં બાધા બિભી કરે છે માટે સંતાનો જ પેદા ન થાય એવાં ઉપાયો યોજવામાં આવે છે. પણ જે વાતને દ્રષ્ટિમાં રાખીને આજે સંતાનો પ્રતિ ક્રોધ કરવામાં આવે છે, તેમના પ્રતિ દ્રોહ કરવામાં આવે છે અને તેમની ઉત્પત્તિનો નાશ કરવામાં આવે છે એ દ્રષ્ટિ ઉપર બિંદો વિચાર કરવામાં આવે તો જણાશે કે, આ દ્રષ્ટિએ તો વૃદ્ધો કે જેઓ કાંઈ કામ કરી શકતા નથી એટલે ભારરૂપ હોવાથી તેમનો પણ નાશ કરવાની વૃત્તિ પેદા થશે. અને જે પ્રમાણે સંતાનો પ્રતિ

નિર્ધારિતો વ્યવહાર કરવામાં આવે છે તે પ્રમાણે જુદો પ્રતિ પણ નિર્ધારિતો વ્યવહાર કરવાની ભાવના પેદા થશે આ જ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ એમ વિચારશે કે આ માગ પતિ દ્વેષે બ્રાહ્મ અને અથોગ્ર થઈ ગયા છે એટલે માગ માટે ભારત્રપ આજે બાધકરૂપ છે માટે તેનો નાશ શા માટે કરવામાં ન આવે? આ જ પ્રમાણે પુરો પળ સ્ત્રીઓને અરાધ્ય કે અથોગ્ર બની તેનો નાશ કરવાની ઈચ્છા કરશે આ પ્રમાણે શસ્ત્ર કે ઔષધો જે ઉપાય, ખચના ભાગ્યથી બચવા માટે મતતિનિયમનના કામમાં લાવવામાં આવે છે તે જ ઉપાય સ્ત્રી કે પુરોનો નાશ કરવાના કામમાં પણ લાવવામાં આવશે પશ્ચિમમાં અદિઆનો પણ નાશ થશે અને જે કુખતાપક કાળ હજી દૂર છે તે પણ નજીક જ આવી જશે

હૃદયનો આશય એ છે કે, ક્રોધથી મમોદ પેદા થશે મમોદ-અનુષ્ઠાન પેદા થવા જા. આ મતાન કે કે પતિ-પત્નિ છે કે માતા-પિતા છે એનો વિવેક રહેતો નથી પત્ની તો અર્થથી એ બની શકાય અને પોતાના વિષયભોગનો માર્ગ એ પ્રિય નો મમ એ એ જ દષ્ટિ રહે છે આ પ્રમાણે મમોદથી સ્મૃતિ નષ્ટ થશે, બુદ્ધિ બ્રષ્ટ થશે અને પશ્ચિમમાં વિનાશ જ થશે વિષયભોગની લાગણીને કારણે આ પ્રમાણે અનર્થ પરપરા હિની થાય છે

મતતિનિયમનને માટે સત્ત્વના પ્રયોગનો ઉપાય વિચારવામાં આવે છ પણ આ ઉપાયના વિશે સ્ત્રીઓ એમ પણ વિચારી શકે છે કે, મતાનોના કા જે જ માગ ગનાચયનું ઔપરેગન કરવામાં આવે છે એટલા માટે એ સમ્રિક્ષિયાથી મનવા માટે હું મતાન પેદા થવા જાદ જ તેનો નાશ કરુ તો? ત્યારે સમ્રપ્રોગથી મતનિની ઉત્પત્તિ રોગી પ્રકાશ હ અને એ પ્રમાણે મતાનો પ્રતિ મનમાં દેવી ત્યારે નાશ કરવામાં આવે કે ત્યાર કોઈ દિવસ

એમ પણ યની શકે કે એ સંતાનો લૂંટાં લંગડાં છે કે અવિનીત છે તો એનો પણ નાશ કરતાં લોકો અચકાશે નહિ ! આ પ્રમાણે સંતતિ નિયમનને માટે કરવામાં આવતાં દુર્નિમ ઉપાયોને કારણે ધોર અનર્થ ક્રેલાવા પામશે, અને સંસારમાંથી દયા ભાવનો હાસ થવા પામશે.

કદાચ કોઈ કહે કે, કોઈ પેદા થએલ સંતાનને મારી નાંખવાં એ તો પાપ છે. અને અમે તો સંતતિનિયમનને માટે કેવળ ગર્ભાશયનું ઑપરેશન કરવાનું જ કહીએ છીએ જે પાપરૂપ નથી !

આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જણાવવાનું કે, માનો કે કોઈ એક માણસ એક નૌકામાં કે જેમાં અનેક માણસો બેઠેલા છે તેમાં કાણું પાડી રહ્યો છે. તે નૌકામાં બેઠેલાં માણસોને તો મારતો નથી કેવળ નૌકામાં કાણું પાડે છે. આ ઉપરથી નૌકામાં કાણું પાડનાર માણસ નૌકામાં બેઠેલા માણસોને મારતો નથી એમ કહી શકાય નહિ. જો એમ કહી શકાય તો પછી ઉત્પત્તિસ્થાનને નષ્ટ કરી પોતાના વિષય ભોગ ચાલુ રાખવામાં હત્યા કરવામાં આવે છે એમ કેમ કહી શકાય નહિ ? આ સિવાય જ્યારે મનુષ્યની પરોક્ષ હિસાથી ધૃણા થશે નહિ પણ જાણીજોઈને જ તેમની હિંસા કરવામાં આવશે તો પછી પ્રત્યક્ષ હિસાથી પણ ધૃણા થશે નહિ અને તે પણ કરવામાં આવશે.

હવે કોઈ એમ કહે કે, તો પછી વધતી જતી સંતતિનો અટકાવ કેવીરીતે કરવો જોઈએ ! જો સંતતિનું નિયમન કરવામાં ન આવે તો શું કુતરાંના ગણુડીયાની માફક સંતતિનો વધારો કરતા જ જવું શું ? આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં સૌથી પહેલાં અમે એજ કહીએ છીએ કે, વિષયવાસનાને સદાને માટે જ શા માટે શાન્ત કરી દેવામાં ન આવે ! કામવાસનાને વધારવામાં જ શા માટે આવે અને શા

માટે સ્ત્રીસગ કરવામા આવે ? આ પ્રશ્નનો ઉદ્દેશ કરવા માટે ભીષ્મપિતામહ અને લગવાન અગ્નિનેમિના આર્ચને દષ્ટિ મમદા રાખી બ્રહ્મચર્યનું પાલન જ સામાટે કરવામા ન આવે । જો બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવામા આવે તો આ પ્રશ્ન જ કેમ ઉપરિચિત થાય ।

ભીષ્મને કોઈએ કહ્યું કે, તમે વિવાહ ન કરી દુનિયાને વળી દાનિ પહોંચાડી છે જો તમે વિવાહ કયો હાત તો તમારા સત્તાનો પણ તમારા જેવા જગવાન થાત અને એવા જગવાન સત્તાનોથી દુનિયાનો પણ ઘણો ઉપકાર થાત ।

આના ઉત્તરમા ભીષ્મે કહ્યું કે, બુદ્ધિ બ્રહ્મ યજ્ઞને કારણે જ આવા પ્રશ્નો પેદા થાય છે પહેલા તો વિવાહ કરવાથી પુત્ર થાત કે નહિ એ કહી શકાય નહિ અને કદાચ થાત તો મારા જેવો વીર થાત કે નહિ એ કંઈ કહી શકે ?

ભીષ્મના આ કથનના વિષયમા આજે પણ અનેક એવા ઉદાહરણો જોવામા આવે છે કે, પિતાના જેવા પુત્રો ગન્યા ન હોય । શિવાજી બપોરે શુક્રામા હતા તે રખતે તેમનો એક મરદાર તેમની પાસે એક સુદરીને પકડીને લઈ ગયો હતો પણ શિવાજીએ શુક્રામાથી મદાર નીકળી સરદારો પૂછ્યું કે, “આ મારી માતાને પકડીને શા માટે લાન્ધા ?” આ પ્રમાણે શિવાજી તો પરશ્વોને માતા સમાન માનતો હતો પણ શિવાજીનો પુત્ર સભાજી એવો થયો કે, તેણે સુગ અને સુદરીના ભોગોપભોગમા જ પોતાનું જીવન સરજી માન્યું હતું આ પ્રમાણે પિતા અને પુત્ર એક સરખા સ્વભાવના દેહતા નથી એવું ઓક જગ્યાએ જોવામા આવે છે

ભીષ્મે કહ્યું કે, મારો પુત્ર મારા જ જેવો થાત કે કુદ થાત એ કોણ કહી શકે । પણ મેં વિવાહ ન કયો અને બ્રહ્મચર્ય પાલન કર્યું તો આજે આખી દુનિયા માગ મતાનરૂપ મની ગઈ છે ।

ભગવાન નેમિનાથે પણ સંસારની સમક્ષ અહ્યયર્થનો આદર્શ ઉપસ્થિત કર્યો હતો. તેઓ સંતતિનિયમનના ઉપાયો પણ જાણતા હતા અને જાળવાન પુત્રો પણ ઉત્પન્ન કરી શકતા હતા તેમ છતાં તેઓ અહ્યયર્થને જ સારું સમજતા હતા અને એટલા જ માટે તેમણે વિવાહ ન કર્યો પણ સંસારની સામે અહ્યયર્થનો આદર્શ ઉપસ્થિત કર્યો. આ જ પ્રમાણે જો તમે પણ વિવાહ ન કરો પણ અહ્યયર્થનું જ પાલન કરો તો શું વાધો છે ! જો તમે અહ્યયર્થનું પાલન કરો તો પછી સંતતિનિયમનનો કોઈ પ્રશ્ન જ પેદા થવા પામતો નથી.

આ ઉપગ્રી કોઈ એમ કહે છે કે, અમે બીજા કે ભગવાન અરિષ્ટનેમિની માફક અહ્યયર્થનું પાલન કરી શકીએ નહિ એટલા માટે વધતા જતાં સંતાનોનો નિરોધ થાય એવો ઉપાય અતાવો ? આના માટે મેં પહેલાં આગાનું જે ઉદાહરણ આપ્યું છે તેને જુઓ. જે પ્રમાણે આગાનું ઝાડ પણ સારું રહે, તેને ફળો પણ આવશ્ય-ક્તાનુસાર આવે અને તે ફળો સુંદર તથા અધાને લાલકારી થાય તેને માટે જે ઉપાય આગળ વિચારવામાં આવ્યો હતો તે જ પ્રમાણે સતતિ વિષે એવો કોઈ ઉપાય છે કે નહિ તેનો વિચાર કરો. જો કોઈ એવો ઉપાય છે તો પછી એ ઉપાયને કામમાં ન લેતાં શસ્ત્ર કે ઔષધના પ્રયોગદ્વારા ગર્ભાશયને નષ્ટ શા માટે કરવામાં આવે ?

સૌથી સારો ઉપાય તો એ છે કે, તે માટે પૂર્ણ અહ્યયર્થનું જ પાલન કરવામાં આવે પરંતુ જો એમ બની શકે એમ ન હોય તો જ્યાંગુધી પોતાનામાં પોતાની સ્ત્રી અને પોતાનાં સંતાનોને પાળવાની શક્તિ ન આવે ત્યાં સુધી અહ્યયર્થ પાળવાનો નિયમ હોવો જોઈએ. અથવા જ્યાં સુધી પતિ-પત્નિમાં સંતાનોનું પાલન કરવાની શક્તિ નથી ત્યાં સુધી સંતાનોની ઉત્પત્તિ નહિ કરતાં અહ્યયર્થનું પાલન કરવું જોઈએ અથવા જે ચાર સંતાનો થયા ગાઢ સંતોષ માની વિષય સેવનથી નિવૃત્ત થઈ અહ્યયર્થમાં પ્રવૃત્ત થવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે ધ્વજચરનો આશ્રય પેરાથી સતતનિયમનના પ્રશ્નના ઉપેક્ષા મહેત્તે થઈ ગયા છે પણ એને માટે હાનિજનન દૃષ્ટિમંતિ ઉપાયોનો આશ્રય લેવાની જરૂર ગ્રહેતી નથી સતતનિયમન માટે ધ્વજચર એ અમોચ ઉપાય છે પણ ચોકા, એ ઉપાયને ઉપયોગમાં ન લેતા, અમારો વિષયભોગ તો ચાલુ ગ્રહે અને સત્તાનોની ઉત્પત્તિ ન થાય એમ ચાહે છે અને પોતાની ઇચ્છાની પૂર્તિ માટે રાષ્ટ્ર પ્રયોગ રંગે દ્વારા જનન શક્તિનો જ નાગ કર્યાનો ઉપાય વિચારે છે પણ તે આ પ્રમાણે ધ્વજચરનું પાનન ન કરતા દૃષ્ટિમંતિ ઉપાયો દ્વારા સતતનિયમન કર્યામાં આશ્રય તો તેની મુજબ હાનિ થવાનો મહત્ત્વ છે ધ્વજચરનું પાનન ન કરતા સતતનિયમન દૃષ્ટિમંતિ ઉપાયો દ્વારા રાષ્ટ્રવામાં આશ્રય અને વીચનો પાણીની માત્ર દુષ્પ્રયોગ કરવામાં આવશે તો એ અવગ્યામાં પોતાનામાં પણ એવી નિયમના આવી જશે કે પોતે જ સત્તાનો મતે વવારે ભારરૂપ થઈ પડશે અને ત્યારે પોતાનો ભાર ઉપાડવો પણ તેને મુશ્કેલ થઈ પડશે

વિષય ભોગની કામના કાચુમાં રહી ગમતી નથી એવી જાનના જો તે કામે-લુક મુજબ પેલા થવા પામશે તો એ દુભાવનને કાગલો પણ અનર્થ પડે પરાની થવા પામશે

આજ જાન પણ ઘણું લોભની એવી જાનના દ્રવ્ય થઈ ગઈ છે કે, વિષય ભોગની કામનાને નાણુમાં લાવી ગકાતી નથી પણ આ વિશે પ્રાચીન પોકોનો અનુભવ જનરો છે પોતે ધ્વજચરને પાણી ન શકે એ વાત જુની છે આ ધ્વજચર પાણી જ શકાતું નથી એમ જી મસારમાં વિષય નામનાનો પ્રચાર કરવો એ વાત પણ જુદી છે આજે યુરોપ અને અમેરીકામાં એવી અનેક કુમારીકાઓ સાબળવામાં આવે છે કે, જેઓ નાનપણથી જ ધ્વજચરનું પાનન કરી ગઈ છે અને જનમેના કરી રહી છે આમ હોના જતા પણ જેમની મામે

પણ તમારા હૃદયમાંથી કામલોગને કાળુમાં રાખવો અસંભવ સમાન છે એ વાતને કાઢી નાખો તો તમને પણ વિષયલોગને કાળુમાં લાવવામાં જરાપણ મુશ્કેલી જણાશે નહિ !

હનુમાનની કથા.

મર્યાદિત બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરી, પેદા કરવામાં આવેલાં સંતાનો કેવા બળવાન હોય છે તેને માટે હનુમાનની કથા ઉપર વિચાર કરો. લોકો હનુમાન અમને બળ આપશે એમ માની હનુમાનની પૂજા કરે છે પણ શું હનુમાનને તેલ કે સિંદૂર ચડાવવા માત્રથી જ બળની પ્રાપ્તિ થઈ જશે ? હનુમાનને જે બળ મળ્યું હતું તે બ્રહ્મચર્યના પ્રતાપથી જ મળ્યું હતું. તે શીલના જ પુત્ર હતા. પવનજી મહાસુદરી સતી અંજનાની સાથે વિવાહ કરી તેને ઘેર લાવ્યા પણ અંજના પ્રતિ તેમના હૃદયમાં થોડો સંદેહ પેદા થઈ જવાને કારણે પવનજીએ અંજનાને છોડી મૂકી અને પોતાના મનને વશમાં રાખ્યું. અંજના પણ સમજી ગઈ કે, પતિને મારા વિષે સંદેહ પેદા થયો છે અને એજ કારણે મનને વશમાં રાખી મારાથી દૂર રહે છે. અંજનાએ આ વાતને લક્ષ્યમાં રાખી પોતે પણ મનને વશમાં રાખવાનો નિશ્ચય કર્યો.

અંજનાની દાસીએ એકવાર અંજનાને કહ્યું કે, પવનજી તમારા માટે પતિ નથી પણ પાપી છે; કારણકે પતિ હોય તો કાઈ પોતાની સ્ત્રીને આમ છોડી મૂકે !

અંજનાએ જવાબ આપ્યો કે, દાસી ! તું મારા પતિની નિંદા કર નહિ. તે સાચા ધર્મીઆ છે. તે રાજપુત્ર છે અને અનેક કન્યાઓ સાથે વિવાહ પણ કરી શકે છે તેમ છતાં કેવળ મારા માટે તેઓ મનને કાળુમાં રાખી રહ્યા છે. મારા પાપને કારણે તેમને

મારા મિત્રે મદદ પેતા થયો છે બ્યારે મારુ પાપ દૂર થઈ જશે ત્યારે મારા પતિનો સદેહ પણ દૂર થઈ જશે અને ત્યારે મારા પતિ પોતે જ મને આદવા નાગશે

એક દિવસ એવો હતો કે, બ્યારે સ્ત્રીઓ આ પ્રમાણે પતિના પ્રેમને અપાદન કરવા માટે આત્મમર્ષણ કરતી અને આજે એવો રિસ છે કે, બ્યારે સ્ત્રીઓને પુનર્નિવાદ કરવા માટે જગત સ્ત્રી ઉત્તેજિત કરવામાં આવે છે અને તેમના હૃદયમાં કામનામનાની અગ્નિ પ્રજ્વલિત થવામાં આવે છે પુરો પોતે કામનામનાના ગુનામ ખતી ત્યાં છે અને એ કા છે જ આજે વિરવાનિવાદ કે પુનર્નિવાદનો પ્રશ્ન ઉભો થવા પામ્યો છે તે વિધવાઓની માધક પુરો પણ સ્ત્રીના મૃત્યુના બ્રહ્મચર્યનું પાનન કરે અને ત્યાગમય જીવન વ્યતીત કરે તો એ પ્રશ્નનો ઉત્તર મળી શકે છે નહીં પણ પુરો સ્ત્રીના મૃત્યુના બંને ઉપથી રોતા રોય પણ નીજ સ્ત્રી આપમે એ મિત્ર થી હૃદયથી તો પ્રમત થાય છે

જે પ્રમાણે સ્ત્રીઓને માટે અજનાનો આગ છે તે જ પ્રમાણે પુરોને માટે પવનકુમારોનો આગ છે પવનમાર અને અજનાને મનેએ આ જ પ્રમાણે બ્રહ્મચર્ય પાળવામાં જાગરવાં વ્યતિત કર્યા અજના તો જાગરવાં સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળી તો હી જ પણ પવને પણ તેટલા રોડો સુધી બ્રહ્મચર્યનું પાનન કર્યું તેઓ જાગરવાં હતા તે તેઓ બાહ્ય તો ખીને નિવાદ કરી નમ્તા હતા અથવા આજની માધક દુર્વ્યવહાર કરી નમ્તા હતા પણ તેઓ તો એમ મિત્રાગતા હતા કે, બ્યારે હું મારી સ્ત્રીને પતિનના બેવા આપું છું તો પછી હું પોતે દુર્વ્યવહાર કરી બહુ મ થઈ માથી એવો અનય થઈ રહે નહિ આજના લોકો સ્ત્રીઓની તો મીમા કરે છે પણ પોતે જા મમો કરે છે તે ત દુધ્યાન આપતા નથી પુરો

પોતાના માટે તો એમ કહે છે કે, અમે પુરુષ છીએ એટલે ગમે તે કરીએ. પણ આ એકપક્ષીય વાત છે એટલા માટે અમે એમ કહીએ છીએ કે, સ્ત્રી અને પુરુષ-બન્નેએ શીલનું પાલન કરવું જોઈએ. શાસ્ત્રમાં પુરુષને માટે સ્વદ્વાર સંતોષ અને સ્ત્રીને માટે સ્વપતિ સંતોષ વ્રત યતાવયામા આવેલ છે જે પુરુષો સ્વદ્વારસંતોષવ્રતનું પાલન કરે તો સ્ત્રીઓ સ્વપતિસંતોષવ્રતનું પાલન કેમ નહિ કરે? પૂર્ણ બ્રહ્મચર્યનું પાલન ન થઈ શકે તો પણ આ વ્રતનું યરાચર પાલન કરવામાં આવે અને સ્ત્રી-પુરુષ સંતોષપૂર્વક મર્યાદિત જીવન ગાળે તો પણ સંતતિનિયમનના પ્રશ્નનો ઉકેલ થઈ શકે એમ છે.

બાર વર્ષ બાદ યુદ્ધને માટે જતાં પવનકુમારે જંગલમાં પડાવ નાંખ્યો. ત્યાં રાતના વખતે ઝાડ ઉપર એક ચક્રવાકી રોતી હતી. પવને પોતાના મિત્ર પ્રહસ્તને આ પક્ષી શા માટે રુવે છે તેનું કારણ પૂછ્યું. પ્રહસ્તે કહ્યું કે, “રાતના વખતે ચક્રવાક અને ચક્રવાકીનો વિયોગ થઈ જાય છે અને એ વિયોગદુઃખને કાળે આ ચક્રવાકી રોઈ રહી છે.”

પવનકુમાર પ્રહસ્તને કહેવા લાગ્યા કે, “જ્યારે આ ચક્રવાકી કેવળ એક રાતના વિયોગ દુઃખથી આટલો બધો કલ્પાંત કરી રહી છે, તો પછી મારી પત્ની કે જેને બાર વર્ષ થયાં મેં છોડી મૂકી છે તેને કેટલું બધું દુઃખ થવું હશે! મને તેના પ્રતિ મંદેહ પેદા થયો હતો અને તે કારણે મેં તેનો ત્યાગ કર્યો હતો.”

પ્રહસ્તે પવનકુમારને પૂછ્યું કે, “તે સતી તરફ આપને શો મંદેહ પેદા થયો હતો? તમે મને અત્યાર સુધી એ વિષે વાત કોઈ દિવસ કરી નહિ. વાત કરી હોત તો આપના મંદેહનું નિવારણ હું કરી આપત !”

પવનકુમારે પોતાનો મંદેહ પ્રહસ્તને કહી સંભળાવ્યો. પ્રહસ્તે જવાબ આપ્યો કે, “તે તો સતી છે. તેના તરફ તમારો મંદેહ

અગ્યાને છે જે તમારો મદદ સાચો દોત તો તે આટના દિવસ મુઠી ઘેર બેઠી રહેત નહિ પણ પીયઝ ચાલી ગઈ હોત ' તમે જેને ગાય માની મદદ કરી રહ્યા છો તે દોષ નહિ પણ મુશ્કેલી છે ' "

પવનકુમાર જાધી રાત મમથ ગયા અને તેમનો મદદ દૂર થયો. તે પ્રદસ્તને કહેવા લાગ્યા કે, "મેં એ મનીષી દુષ્પ આપી ધણું પાપ કર્યું છે હવે હું મમરાજીશુમા જાઉં છું પણ જેનું મુદ્દમા માથો ગયો તો મારા હૃદયમા એ દુષ્પનો મોટો મલો મારો રહી જશે પરંતુ હવે એવો કોઈ ઉપાય છે કે જે દાગ હું તમારે ત્યાં રહી પાછો આવી શકું ? પ્રત્યેતે કહ્યું કે, 'હા' હું એવી વિધા જાણુ છું "

આજે તો એરોપ્તેન વાયુવાન છે પણ પતેના આમશમા ઉવાની વિધા હતી એ વિધાની મહાપતાથી પ્રદસ્તની માથે પવનકુમાર જાધી અજના રહેતી હતી ત્યાં આજ્યા તે વખતે અજનાને તેની સખી કહી હી હતી કે, જેને તું તારું મૌભાવ્ય ગણે છે તે તારા પતિએ તારા શુકન ન લાધો તારું અપમાન કર્યું છે તારાતમા તારો તે પતિ બહુજ દુષ્ટ છે હું તો એમજ રિચારુ છું કે તેજર મુદ્દમા માથો જશે "

દાસી અને ગણીમા શુ અતઃ દોષ છે તે અજના અને તેની રાસીની વાતચીત ઉપરથી જુઓ દાસીના કથનના ઉત્તર મા અજનાએ કહ્યું કે, "એમ કહે નહિ મારા પતિની મુદ્દમા અવગમ્ય હત થયો હું તો તેમનો વિજય થાય એ જ ભાવના ભાવુ છું "

દાસીએ કહ્યું કે, "જેણે તારું આટલું મધુ અપમાન કર્યું છે તેની પણ હત થાય એમ ચાહે છે ? "

અજનાએ જવાબ આપ્યો કે, "મારો પતિના હૃદયમા મારા પ્રતિ મદદ છે એ કારણે તેઓ મને દુશ્મનિ ધારે છે અને એ

કારણે જ મારા શુકન લીધાં નહતા. દુશ્વરિત્રાના શુકન સારાં ગણાતાં નથી. મારા પતિ એવા મહાપુરુષ અને વીર છે કે તેમણે પિતાને યુદ્ધમાં જવા ન દેતા પોતે યુદ્ધમાં ગયા તેઓ એવા વીર પુરુષ છે અને બાર વર્ષથી બ્રહ્મચર્યાનું પાલન કરી રહ્યા છે. એટલા માટે જો એવા સચ્ચન્નિ વીરપુરુષની છત નહિ થાય તો કોની છત થશે ? ”

આ પ્રમાણે અંજના અને તેની દાસી વચ્ચે થએલી વાતચીત પવનકુમારે શાતચિત્તે સાંભળી અને સાંભળીને તે ગળગળા થઈ પ્રહસ્તને કહેવા લાગ્યા કે, “હે મિત્ર ! મેં આ સતીનો બહુ જ અપરાધ કર્યો છે, એટલા માટે તેને કવીરીતે મળવું । ”

પ્રહસ્તે કહ્યું કે “થોડીવાર રાહ જુઓ । ” આ પ્રમાણે કહી પ્રહસ્તે અંજનાના ઘરનું બારણું ખખડાવ્યું બારણાને કોઈ ખખડાવતું જોઈ તે જોરથી બોલી ઉઠી કે, “એ કોણ દુષ્ટ છે કે, જે કુમારને બહાર ગએલા જોઈ અત્યારે આવ્યો છે ? જે કોઈ હોય તે અહીંથી જલદી ચાલ્યા જાઓ નહિ તો તારું મૃત્યુ થઈ જશે.”

પ્રહસ્તે જવાબ આપ્યો કે, “બીજું કોઈ નથી બીજો કોણ અત્રે આવવાની હિમત કરે । એ તો પવનકુમાર છે અને તેમની સાથે હું તેમનો મિત્ર પ્રહસ્ત છું.” આ સાંભળી અંજના પ્રસન્ન થઈ પણ તેણીએ ખાત્રી કર્યા વિના ઘરના બારણાં બોલ્યાં નહિ, પણ પહેલા પ્રકાશદ્વારા બારી વાટે ખાત્રી કર્યા બાદ જ તેણીએ ઘરનું બારણું બોલ્યું.

અંજનાએ અર્ધ-પૂજા વડે પવનકુમારની આરતી ઉતારી અને પછી ‘મેં તમને બહુ કષ્ટ આપ્યું છે’ એમ કહેવા લાગી.

પવનકુમારે અંજનાને કષ્ટ આપ્યું હતું કે અંજનાએ પવનકુમારને કષ્ટ આપ્યું હતું ! વાસ્તવમાં તો પવનકુમારે જ અંજનાને

કહ આપુ હવે તેમ છતાં અજનાએ એમ ન કહ્યું કે, તમે મને કહ આપુ છે, પણ એમ કહ્યું કે, “મે આપને બહુ કહ આપુ છું અને તમે મારા કાગળે જ માર નર્વી સુધી સ્વચ્છર્યનું એક નિઃશ્વર્યક પાતન કર્યું મારા આ કહને આપ ક્ષમા આપો આજે આપનો સરેક દૂર થયો છે એ જાણી મને બહુ પ્રસન્નતા થાય છે ।”

પવનકુમાર અજનાને કહેવા લાગ્યા કે “હે સતી ! ક્ષમા કરો મે અજનાને કારણે આપના જેવી મતી ઉપર પણ બોલુ કલક લગાડુ મારા આ અપરાધને તમે ક્ષમા કરો ।”

આખરે બંનેનો મસાગસબ થયો જોતે બાર વર્ષ સુધી સ્વચ્છર્યનું પાતન કર્યું હવે એટલા માટે પવનના વીર્યથી હનુમાનનો જન્મ થયો

કહેવાનો આશય એ છે કે, સ્વચ્છર્યપૂર્વક મર્યાદિત જીવન માળવાથી મેતાનો પણ મળવાન થાય છે એટલા માટે મેતતિ નિયમનને માટે પવનકુમારનો આદર્શ દષ્ટિ સમક્ષ રાખવો જોઈએ

જો તમે જીવન કે જગવાન અરિષ્ટનેમિની માફક પૂર્ણ સ્વચ્છર્યારી હો ન સહો તો પવનકુમારની માફક સ્વચ્છર્યપૂર્વક મર્યાદિત જીવન તો આગી રમો છો કામવાસનાને કાણુમા રાખી ચકાતી નથી એ જાનનાનો ત્યાગ કરો, એ કુર્માવનાને કારણે જ વિષયવાસનાને વેગ મળે છે

કહેવાનો સાદર્ય એ છે કે, આત્મારે સતતિનિયમન કરવાની આવશ્યકતા અસ્થ છે પરંતુ સતતિનિયમન માટે આજે જે ચત્રશિષ્યા કે ઔવધનો ઉપાય બતાવવામા આવે છે તે માત્રો ઉપાય નથી તે ઉપાય તો દરેક દષ્ટિએ લાભને બદલે હાનિકર્તા જ છે એટલા માટે એ હાનિકર્તા ઉપાયોને કામમા ન લેતા સતતિનિયમન માટે સ્વચ્છર્યના અમોઘ ઉપાયો કામમા લેવો જોઈએ

અહાયર્યના આ ઉપાયથી સંતતિનુ નિયમન થશે. જે મંતતિ થશે તે પણ સ્વસ્થ અને સખળ થશે અને તમે પણ સશક્ત રહી શકશો.

શસ્ત્રક્રિયા કે ઔષધના પ્રયોગદ્વારા સંતતિનુ નિયમન કરવાથી પોતાની હાનિ થવાની સાથે પરંપરાએ ખીજની પણ હાનિ થશે. આ સિવાય વર્તમાન સમયમાં સ્ત્રીપુરુષની સમાનતાનો પ્રશ્ન ઉભો થવા પામ્યો છે. તો સ્ત્રીઓ તરફથી કદાચ એવો પ્રશ્ન પણ ઉભો થવા પામે કે, સંતતિનિયમન માટે અમારા ગર્ભાશયનું શા માટે ઓપરેશન કરવામાં આવે! પુરુષોને જ શસ્ત્ર કે ઔષધના પ્રયોગદ્વારા એના શા માટે બનાવવામાં ન આવે કે તેમની દ્વારા સંતાનોત્પત્તિ જ થઈ ન શકે! તેમની ઉત્પાદક શક્તિનો જ નાશ શા માટે કરી દેવામાં ન આવે! જે કૃત્રિમ સંતતિનિયમનના ઉપાયોને કારણે ભવિષ્યમાં આવી ભયંકર સ્થિતિ ઉભી થવા પામે એ ઉપાયોને પહેલેથી કામમાં ન લેવા એ જ ઉચિત છે. કદાચ સરકાર પણ સંતતિનિયમન માટે એવા કૃત્રિમ ઉપાયો ને કામમાં લેવાનો કાયદો કરે તો પણ સરકારના એ કાળા કાયદાને માનવો કે નહિ! એ તો તમારી ધૃષ્ટા ઉપર જ આધાર રાખે છે. જે તમારી દષ્ટિએ પણ સંતતિનિયમનનાં કૃત્રિમ ઉપાયો અનુચિત છે તો એ ઉપાયોનો ત્યાગ કરો અને સંતતિ નિયમન માટે અહાયર્યનો અમોઘ ઉપાય કામમાં લો તો તેમાં તમારું, સમાજનું, અને દેશનું કલ્યાણ છે.

ખાદી અને જૈનદૃષ્ટિ

ગાંધીજી કહે છે કે “માગી જલ્પનિ ક્યાર આવે છે તે નથી જાણતો અને તો મેં ચીને રાત્રી છે બાગત ને અતિ માયાની -દેવા આદે છે તો હું બા નની મનુષ્ય મેં વિચારે । ખુ ધુ—
એ તો એ કે ખાદી પહેરે અને ચીને એ કે રદિયે મતો
ગાંધીજી આ પ્રમાણે મ્થન કે ગાંધીજી ॥ આ કમનો જૈન દૃષ્ટિ
વિચાર કે વેા આનમ્ છે અને તેથી આ વિષયમાં જૈન, દૃષ્ટિ
વિચાર કે ૫

૫૮ ॥ ૧૫ ॥ ૧૫ ॥ ૧૫ ॥ ૧૫ ॥ ૧૫ ॥ ૧૫ ॥ ૧૫ ॥ ૧૫ ॥ ૧૫ ॥
જૂ પડે છે અને ખાત્રી ધોવા માટે સ્વાસ્થ્ય પાળી વાપ વ પડે ૭
આ દૃષ્ટિથી તો ખાત્રી પદ રાથી સ્વાસ્થ્ય વિમા માય છે ખીજી દૃષ્ટિ
વિચાર કરતા જૈન ધર્મ । ગમે ન કે રાંડ કહે ૧, ખાત્રી પદ રી
અને વિનાયની । પદ ૧ એ ૩ । ગમે નથી ।

જેનામાં ગમે નથી તે ખાદી કે વિનાયની ગમે તે પદ ૧,
આ ૧૫ ૧ નો બદલાવ । ખાત્રી નથી જૈન, દૃષ્ટિથી ખાદી ૫

● જૈનાવાય ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫
તા ૭ ૧૦-૧૧૩૧ નુ ગાંધી જલ્પન પ્રસંગ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫

વિલાયતી એ ખેમાં કેઇ તરફ રાગદોષ ન રાખવો જોઇએ. ગાંધીજી ખાદી પહેરવા માટે જે કાંઈ કહે છે તેની વિરુદ્ધ જૈનદૃષ્ટિથી આ દલીલ કરવામા આવે છે. આપણે તો ગાંધીજીના કથન ઉપર અને આ દલીલ ઉપર તટસ્થ રહીને વિચાર કરવાનો છે.

એમ કહેવામાં આવે છે કે ખાદીમા જૂ પડે છે અને ખાદીને ધોવા માટે વધારે પાણી વાપરવું પડે છે. પરંતુ આ રીતથી આરંભસમારંભ જોવા લાગશુ તો અનેક અનીતિવાળાં કાર્યો થવા લાગશે. દૃષ્ટાન્તરૂપે એક માણસ કહે છે કે “હું બ્રહ્મચર્ય પાળી શકતો નથી, પરંતુ જો વિવાહ કરું તો આરંભ થાય વિવાહ કરવાથી સંતતિ પણ થાય અને ધમાલમાં પડવું પડે. એથી આરંભ વધી જાય માટે રૂપીઓ એ રૂપીઆ આપીને વેશ્યાગમન કરી મારી કામવાસના તૃપ્ત કરી લઉં કે જેથી આરંભના પાપમાંથી બચી જાઉં.” કોઇ માણસ આ પ્રમાણે કહે તો તમે તેને શું કહેશો ? એમ જવાબ આપશો કે, તેમ કરવું તે મહા પાપ છે. આ પ્રમાણે માત્ર દેખીતા આરંભને પકડી રાખવામાં આવે અને પરોક્ષરૂપથી મહા આરંભ વગેરે મોટા પાપ ન જોવામાં આવે તો નૈતિક જીવન છોડીને અનૈતિક જીવનમાં પડી જવું પડે. સંસારમાં જેટલા કૃત્યો થાય છે તે દરેકની સાથે પાપ અને પુણ્ય લાગેલાજ રહે છે પરંતુ દરેક દરેક કૃત્યમાં પાપ અને પુણ્યનું વધતા ઓછાપણું જોવું જોઇએ.

જે કૃત્યથી વધારે પાપ થાય છે તે કૃત્યને પહેલું જ તજવું જોઇએ. જે પ્રમાણે વેશ્યાગમન અને નૈતિક વિવાહના વિષયમા જોવામા આવે છે કે વેશ્યાગમન એ ભયંકર પાપ છે અને નૈતિક વિવાહ કરવા તે ભયંકર પાપ નથી. આ વાત કાપડના સંબંધમાં પણ વિચારો. જો તમે કાપડના વિષયમાં વિચાર કરશો તો વેશ્યા-

ગમનથી દેગને અને ધર્મને જોડતુ નુશ્તાન નથી પહોંચ્યું તેથી અધિક નુ સાન ચ બી લાગેના કાપની રપાગથી થતુ છે પર પગથી જોના જની રીતે વેશ્યાગમનથી વધારે નુશ્તાન થાય જ તેની જ રીતે ચ બી લાગેના કાપ થી પણ પ પાથી વધારે નુશ્તાન થાય છે આ દશામા જોની રીતે આરભના માના નીચ વિના કૃતા વેશ્યાગમનને અટકા બી માનવામા આવે છે, તેની જ રીતે આરભના બાના નીચે ખાદીના સમઘમા વિરહ મોનવુ તે રીત છે કે નહિ તેનો વિચાર કરા

૧ બી લાગેના કપડાને વોના માટે જોધુ પાણી વપરાતુ હો પરતુ તેથી પરપરાથી નહુ પાપ થાય છે તે તો જુઓ ખાદીને વોના માટે વધારે પાણી વપરાતુ હશે પરતુ ચ મી લાગેના કાપડ જતા ખાદીના કાપથી પરપરાથી થતા પાપની ગરખામણી કે ગો તો બ ને વચ્ચેનો ભે મમજનગે

ભારત તરફ રાગ અને વિનાયન તરફ દેવ શા માટે એ વિષયમા કહુ છુ કે જૈન ધર્મ રાગદેવ કરનાનુ ની પણ કાંતો નથી, પ તુ તમે મમારમા હોનાથી નૈતિક ગગદેથી નથી બચી ગમતા દૃષ્ટાતએ તમે તમારા પુત્રને તમારો માનો કા, પ તુ પાડોશીના પુત્રને તમારો પુત્ર નથી માનતા દયા તો પાડોશીના પુત્ર ઉપર પણ રાખો છે જતા તેો તમારો પુત્ર નથી માનતા એ રીતે ભા ત તમારો દેશ છે, તમે તેમાજ રહો છો, અને પોપણુ પામો છે તેથી તમોને ભારત તરફ રાગ હોય તે શ્વાભાવિક છે

ભારત તરફ પ્રેમ રાખવો તેનો અર્થ એ નથી કે ઇંગ્લેન્ડ તરફ દેવ રાખવો ભા ત ઉપર પ્રેમ ગખવા સાથે ઇંગ્લેન્ડ ઉપર પણ વ્યાખાની નેહએ આજે તે દેશ પણ ખરાબ થઈ જો છ તમે ત્યાં મપા રાપરો છે તેથી તે દેશ બીજા દેશનુ પેલી ચુમવાનુ

છૂટી ગઈ તો મળા આ ભનો તો ત્યાગ કરો ને તમે કાચ
 કપડા ન પહેના હો અને નગા રહેના હો તો તો ગિર છે પરંતુ
 તેમ નથી કરી શકતા તો મળા આ ભનો તો ત્યાગ કરવો જોઈએ
 જે કપડા ચરખી વાગેની હોય તે આરભની દૃષ્ટિથી ત્યાગ્ય છે
 એમ નથી કહેવો કે ખાદી પહેરો એમ કહેવું તે જૈન માધુની ભાષા
 નથી અમારા ઉપર તો નિર્વાત્મક હોય છે જેમ માધાણ
 માપુસ એમ કહી શકો છો પાણી ગાળીને પીએ પરંતુ અમે
 તેમ કહી શકતા નથી અમે તો એમ કહીએ ગાળ્યા વિનાનું
 પાણી ન પીવું આ પ્રમાણે ભાષામાં અતર રહે છે અમારે માધુ-
 એને ભાષાનો વિવેક ગમ્યો જોઈએ દોષીનો મારી કરો કે
 જમાઈ કહો જ નો અર્થ એવો છે, પરંતુ એક વિવેચની ભાષા
 કે ત્યારે ખીજી વિવેચનાળી ભાષા નથી આ પ્રમાણે હેવામાં અથ
 એક હોવા છતાં ભાષાની દૃષ્ટિએ અતર થઈ જાય છે તેથી હું તો
 એમ કહું છું કે આખી ભાષાનું નામ ત્યાગ્ય છે

ગાંધીજી એક તો એ કહ્યું છે કે 'ખાદી પહેરો,' અને ખીજી
 એ કહ્યું છે કે 'રેડિયો કાંતો' એમનો કહેવાનો આશય છે કે
 ત્યારે હું ખાદી પહેરું છું છું ત્યારે ખાદી કાં આગ્રહાનમાંની
 આવશે નહિ ખાદી ઉપર કરવા માટે ચનાત્મક કામ કરવું પડે
 છે અને ત્યારેજ ખાદી મળી શકે છે ત્યારે રેડિયો ચનાવવામાં
 આવે ત્યારેજ ખાદી મળી શકે છે રેડિયો કાંતવાથી ખાદી બને
 છે અને કાપ ના કાં છે રેડિયો જે પૈમા ૫ દેશમાં ધમધમ જાય છે
 તે પણ બચી શકે છે આમ કાંથી ચરખી ભાગેના કાપડ મારે
 થતી હિંગામી પણ બની જશે અને માથે માથે જે પૈમા વિદેશમાં
 લઈ પાપના માર્યામાં મગાઈ જાય છે તે પૈમા દેશમાં ગેરો અને
 તેનાથી ગરીબોનું પાનન થશે રજિયા માટે ગાંધીજી આ કથન
 કે હવે આ કથનને જૈન દૃષ્ટિથી જોઈએ

એમ કહેવામાં આવે છે કે ગાંધીજી જૈનના મહાવ્રતધારી નથી. ગાંધીજી એમ કહેતા પણ નથી કે “ હું મહાવ્રતધારી છું ” પરંતુ મારા માટે એમ કહી શકાય કે તમે તો “ મહાવ્રતધારી છો અને તેથી તમારે જૈનદષ્ટિથી રેડિયાનો નિષેધ કરવો જોઈએ. કારણ કે રેડિયો ગુન્જવ કરીને ફરે છે અને તેથી છવોની હિંસા થાય છે. આ માટે તમારે તો એવો ઉપદેશ આપવો જોઈએ કે રેડિયો ન ઝાંતવો.” એ પ્રમાણે કહી શકાય પરંતુ એ ઉપદેશ ત્યારેજ આપી શકાય કે જ્યારે તમે કેંઈ કપડા ન પહેરતાં હો. કપડા પહેરવાનું તમે છોડી શકતા નથી અને એવી સ્થિતિમાં તમોને રેડિયો ન ઝાંતવાનું કહેવું એ તો ખીજા મહા પાપમાં નાખવાનું થાય દાખલા તરીકે કોઈ બાઈને એમ કહેવામાં આવે કે “ તમો ઘંટી ફેરવવી બંધ કરી દો ” આ ઉપદેશ હું આપી શકું, પરંતુ તે બાઈને કોટનો ખેરાક બંધ થયો નથી, તેથી ઘંટી ફેરવવી બંધ કરી દેશે તો મશીનથી ચાલતી ઘંટીનો આશ્રય લેશે અને તેમ કરીને અધ્ધારલમાંથી મલા આરંભમાં પડશે પરંતુ જો હું એમ ઉપદેશ આપું કે મીઝનો દળેસો કોટ ખાવાનું છોડી દો તો એ બહેન કહેશે કે હું મીઝનો કોટ ખાવાનું છોડી દઉં તો મારે ઘંટી ફેરવવી પડશે. આ પ્રમાણે મીઝમા દળેસો કોટ ખાવાનો ત્યાગ કરવાથી તેને ઘંટી ફેરવવી પડશે તો તે પ. ગુ. મને લાગશે? જ્યારે મારે મીઝમાં દળેસો કોટનો ઉપયોગ છોડી દેવાનો ઉપદેશ આપવો પડે ત્યારે મીઝ અને ઘંટી એ બન્નેથી થઈ રહેલાં પાપમાં શું અંતર છે તે બતાવવું પડશે. એમ કહેવું પડશે કે મીઝમાં દળેસો કોટમાં અને ઘંટીથી દળેસો કોટમાં નૈતિક દષ્ટિએ એ બંનેનું અંતર રહે છે કે, જેવું અંતર વી નીકળેલા દૂધ અને વી નીકળ્યા વગરના દૂધ વચ્ચે હોય છે. દેખાવમાં તો બન્ને દૂધ એક સરખા રંગનાં લાગે છે પરંતુ ખરીરીતે બન્નેમાં ફરક છે. આ

પ્રમાણે જ યત્રથી ચાલતી વડી અને હાથડીમાં જે આ ભ
 થાય છે તેમાં યાત્રા મહાન અને થોડા આનંદનું અતર રહે છે
 આવી જ રીતે નૈતિક પાત્રમાર્ગિક દૃષ્ટિએ જોઈને મીનમાં જેના
 લોટ ખાનાનું ડોડી છો ચરખી લાગેનું કાપનું, ચગ્રીથી મનેનું ઘી,
 વેગાતા લીધેના દૂધ અને હિ રંગેરે ડોડી દેગો તો તમાગ ૮ યમા
 અદિગાન ૧૦૪ જુદા જ મહત્ત્વ દેખાશે આ પ્રમાણે જ્યારે મહા
 આ ભથી નચવાનું હોય છે ત્યારે તે મિતિમાં અ પાત્ર મ મિવાય
 ૧૦૪ માર્ગ રહેતો નથી અ પારભથી ત્યારે જ બચી નકાય
 જ્યારે લોટ રંગેરે વસ્તુઓ ઉપભોગમાં લેવાનું ડોડી દેવામાં આવે
 આજ પ્રમાણે ગાંધીજી પણ કહે છે કે જો ખાદી પહેરની લોય તો
 રેડિયો કાત્યા મિનાય બીજો માર્ગ નથી જો રેડિયો નહિ કાનો
 તો પગી મીનનું શ થુ નહુ પડશે અને તેથી એ મિના વુ આવડ્યક
 છે કે મીના આનંદ રધારે કે રેડિયામાં? મીનમાં વધાર આ ભ
 થાય છે એ સતનો મેલ ધ કાર કરી શકે નહિ રતિ મો કાત્યા
 મિનાય જેમાં રધારે આ ભ થાય છે તે મીન ૧૨ ૨૬ મંત્રી
 નથી, અને મીન બધ થયા મિવાય મહા આનંદ અટકી ૧ જે નતિ

ગાંધીજી ત્રણ છે, વ્યાપારી છે તેઓ એવી રીતે ગતારે છે
 કે જેમાં થોડો ખર્ચ થાય અને લાભ વધારે થાય અને તેથી જ
 તેઓ તમને મહા આરભથી ધટનાનું કહે છે તમે આપાર કેવા
 પમ ૦ કરો? જેમાં થોડો ખર્ચ થાય અને નાભ રધાર થાય
 તે પસંદ કરો કે, જેમાં મોટો લાભ થાય અને ખર્ચ રધારે થાય
 તે પમ ૦ કરો? જો તમે આપાર ડોડી દો તો તો જુગી રીત છે
 પનું તમે શુદ્ધ છે આ આપાર છોડી શકતા નથી અને અમે
 પણ નમો બીજા માગનાનું કહી શકતા નથી જો મો સાધુ આવો
 ઉપદેશ આપે તો તેને માટે એનજ કહેવાય કે તે માધુ અસલ છે
 આ પ્રમાણે જ્યારે બીજા મા પીને આવું નથી ત્યારે આપાર મિવાય

ખીજો ક્યો માર્ગ રહેશે ? ખેતી, વ્યાપાર વગેરે નૈતિક ઉપાયોથી જીવન નબી શકે છે. તેથી હું એમ નથી કહી શકતો કે તમે એ બધું છોડીને લીજ માર્ગો. પરંતુ એમ કહી શકું કે પંદર કર્માદાનનો ત્યાગ કરો. આ પ્રમાણે ગાંધીજીના કહેવાનાં રેંટિયાના આશ્રયથી મીઠથી થતા પાપનો ત્યાગ થાય છે. અધ્યારંભથી આજીવીકા ચલાવી મહા આરંભથી બચે તેમાં શુ ખરાબ થાય છે ? જૈન દૃષ્ટિથી એવા કૃત્યને કેમ ખરાબ કહી શકાય ? કોઈ એમ પૂછશે કે રેંટિયો કોઈએ કાંત્યો હોય તેવું વર્ણન શાસ્ત્રોમા આવ્યું છે ? એને માટે એમ કહેવાનું છે કે તે માટે તમે શાસ્ત્રના દાખલા તપાસો તો મળી શકશે

શંકરભાષ્યમાં જે કાંઈ કહેવામાં આવ્યું છે તે દૃષ્ટિ સન્મુખ રાખીને જૈન શાસ્ત્રો તરફ નજર કરશો તો જૈન શાસ્ત્રનું મહત્ત્વ જાણી શકશો. શંકરભાષ્યમાં અર્થવાદના ત્રણ ભેદ બતાવ્યા છે. અનુવાદ, ગુણવાદ અને ત્રીજો સદ્ભૂત અર્થવાદ. જે વસ્તુ ખીજા પ્રમાણથી પ્રસિદ્ધ છે તે વસ્તુના ગુણોપ કહેવા, તે અનુવાદ છે. જેમ કે, કાંઈ કહે કે અગ્નિ શીતળતા મટાડે છે, પાણી તરસ છીપાવે છે આ બંને વાતો અનાદિથી પ્રસિદ્ધ છે, તેથી આ પ્રમાણે કહેવું તે અનુવાદ છે ખીજો ભેદ ગુણવાદ છે જેમ કોઈ સ્ત્રીને ચંદ્રમુખી કહેવામાં આવે, જે કે તેનું મોહું ચંદ્ર હોતું નથી, પરંતુ તેના મોઢા ઉપર શીતળતા અને સૌમ્ય હોવાને કારણે ચંદ્રની શીતળતા અને સૌમ્યતાનો અનુસાર બતાવવામાં આવે છે ચંદ્રમાં રહેલી શીતળતા અને સૌમ્યતાને લઈને સ્ત્રીને ચંદ્રમુખી કહેલી છે, તેથી તે ગુણવાદ છે. ત્રીજો સદ્ભૂત અર્થવાદ છે જેમ કોઈ માણસ કહે કે સ્વર્ગ અને નરક નથી, પરંતુ તેને એમ પૂછવામા આવે કે તેનું શુ પ્રમાણ છે, તો તે કહેશે કે કોઈ જોઈ આવ્યું છે ? તેના જવાબમા એમ કહેવામા આવે કે, સ્વર્ગ અને નરક નથી એ શું તમે જોઈ આવ્યા છો ? જો નથી જોઈ આવ્યા, તો પછી નિષેધ

શા માટે કરો ડો ? આ પ્રશ્નના જવાબમાં પૂછનાર મહેજે ~ સ્વર્ગ
ઓ 123 છે તેના મદ્દજૂત પ્રમાણ છે બીજા મધ્યપણ પ્રમાણના
વિષયમાં મદ્દેદ થઈ શકે પરંતુ જાત્રના વિષયમાં મધ્ય પ્રાગો
મદ્દેદ નથી થઈ શકે અને જ્યારે તમે, સ્વર્ગ ઓ નરક 1થી, એમ
લેઈ આ-આ નથી, તો તમે કયા પ્રમાણથી સ્વર્ગ અને નરકનું ખજન
કરો ડો ? જે વીતગગના સાત્ર છે તે મદ્દજૂત પ્રમાણ છે આ
પ્રમાણે જે વાત વમર, બીજા પ્રમાણનું ખજન નથી કરી શકે
તેનું પ્રતિપાદન વીતગગભાષિત ગાત્રોમાં છે, તે વાત મદ્દજૂત
અથવા છે આ પ્રમાણે ગાત્રને માટે પણ જુઓ જે ગાત્ર જગ્યાએ
વાત્રમાં રેડિયાનું મધ્યપણ પ્રમાણ મળે છે કે નહિ ?

ગાંધીજી રેડિયો કાનવાનું કહે છે તેથી હું તે કાર્યને આગળ
ગદિત 1 તેમ નથી કહેતો પરંતુ જે વાત જેવા સ્વરૂપમાં છે તેવા
સ્વરૂપમાં જતાવરી લેઈએ પૂજ્યશ્રી શ્રીનાનંદ મદ્દાર જ ત્યારે
મહિવાત્રમાં વિરાજતા હતા ત્યાર નાનાનાન કવિ અને દર્શક
પણ તેઓને મળ્યા હતા તેઓએ પૂજ્યશ્રી ગાંધીજી 11 વિચારો
હતા હતા આ અમય પહેલા પૂજ્યશ્રીએ ગાંધીજીના વિચારો
11 ત્યાં ન હતા પરંતુ ગાંધીજીના વિચારો આમળ્યા પછી તેઓશ્રી
મે કહ્યું હતું કે “આ વિચારો તો માન હતા છે આમાં
ગાંધીજી શું ખગમ કરે છે ?” આ પ્રમાણે જે વાત સાજમી હતી
તેનો પૂજ્યશ્રીએ પાત્ર સ્વીકાર કર્યો હતો આ પ્રમાણે જે વાત મત્ય
કે તેને તો હું મત્ય દર્શીશ ઓ અમત્ય દશે તેને અમત્ય કહીશ
તેમ સ્વાગત હું અપીશ નહિ

મુલગ 123 મુલના મીજા શુભકથના ઉપોદ્ધાતના નિર્ધારિતમાં
જે વખત કયુ છે, ઓ તેના મીમરે જે અપીદા કયુ છે
તેમાં આદરમાં ની કથા આવે છે તે કથામાં કયુ છે કે —

આર્દ્રકુમાર મુનિ થઇ ગયા હતા અને એક જગ્યાએ ધ્યાન ધરીને ઉભા હતા. ત્યાં નજીકના કેટલીક ગાળાઓ રમતી હતી જેમાં શ્રીમતી નામતી એક પૈગાદારની પુત્રી પણ હતી. એ ગાળાઓ દોડી દોડીને થાંભલો પકડીને કહેતી હતી કે “આ અમારો પતિ છે.” શ્રીમતીએ આર્દ્રકુમારને મારે એમ ન જાણ્યું કે આ મનુષ્ય છે. આર્દ્રકુમાર અંધારામાં ઉભા હતા તેથી શ્રીમતીએ દોડીને તેને થાંભલો સમજીને પકડી લીધા અને કહેવા લાગી કે, “આ મારા પતિ છે” તેની સખીઓ કહેવા લાગી કે, “તું હગાઈ ગઈ, તે થાંભલો નથી; પરંતુ પુરુષ છે.” કથામાં એમ પણ કહ્યું છે કે શ્રીમતી પૂર્વભવમાં આર્દ્રકુમારની પત્ની હતી. પૂર્વ ભવના સંસ્કાર પણ રહે છે તેથી શ્રીમતીએ હક પકડી કે, “હવે આ પુરુષ મારા પતિ છે.” શ્રીમતી હક પકડીને ત્યાં જોડી ગઈ તે હકીકત સાંભળીને તેના પિતા શ્રીમતીને સમજાવવા માટે ત્યાં આવ્યા અને શ્રીમતીને ખૂબ સમજાવી કે, “આ તારા યોગ્ય પતિ નથી, તેમજ મારા ઘરને લાયક જમાઈ નથી.” શ્રીમતીએ પિતાની વાત ન માની છેવટે તેના પિતાએ વિચાર્યું કે “વિવાહ તો તે કરવાની છે, તો હું નકામી હક શા માટે કરું? અને તેને શા માટે રોકું?” શ્રીમતીની દરેક રીતે પશ્ચિા ક્યો પડી તેના પિતાએ તેની ઇચ્છા મુજબ વર્તવાની છુટ આપી. તે વખતે ત્યાં મુવર્ણ મહોરોની વૃષ્ટિ થઈ. ત્યાના રાજા મુવર્ણ મહોરો જોઈને લજ્જાયા, અને મહેરો લેવા લાગ્યા, પરંતુ દૈવી ક્રોધ થયો અને તેની રાજ્યને શાન થવું પડ્યું. આ સમયે દેખીને આર્દ્રકુમાર વિચારવા લાગ્યા કે, “જેતી સહાયતા દેવતા કરે છે અને જે મને આ રીતથી આહ છે તેનો કેવી રીતે અસ્વીકાર કરવો?” આ પ્રમાણે વિચારીને તેણે શ્રીમતીને કહ્યું કે “હું દેવતાઓથી પણ મોહિત નહોતો થઈ શકતો, પરંતુ તારી સરલતા અને પ્રેમથી હું મોહિત થયો છું તારા નિશ્ચયે મને

આરી દીમે છે, પરંતુ તું મને એ ક્ષી દે ? તારી માથે મારે ? તારા
 વિષમ ગેરવૃત્તિ પડશે ? કાગળુ ? માગ હું યમા વૈગવ્ય છે હું તો કમ્પ
 તાગ એવને ખાતર તો માથ આપવા હચ્છુ છું ' શ્રીમતીએ
 આદ્રકુમાર પામે માર વર્ષ મુની માથે રહેવાની માગણી કરી રચનથી
 બધાધને આદ્રકુમાર શ્રીમતીની માથે હેવા નાગ્યા આદ્રકુમારથી
 શ્રીમતીને એક પુત્ર થશે શ્રીમતી પોતાના પતિને જવાનો વિષમ
 ગણ્યા કરતી હતી ત્યારે પતિને જવાનો વિષમ આ પો ત્યારે
 શ્રીમતી વિચા મા લાગી કે, "પતિ તો આ પા જરો પરંતુ તેમના
 ગયા માત્ર ?" શ્રીમતીને જીવન સ્વતંત્ર સ્ત્રીશ ?" શ્રીમતીને જોએ
 પ્રવૃત્તિ. આ માર જરોડ મુવર્ણ મહોરો આપી હતી અને શ્રીમતી ૥
 વિતા પણ ધનવાન હતા તેથી તેઓએ પણ શ્રીમતીને વન આપુ
 દો પ તું તે વિચારતી હતી કે, "આ જાધુ ધન મારે મોતમગ
 મારા મારે નથી જો હું આ ધનને આધારે હીગ તો મા વિચાર
 નહિ હી માર આ મુ ધન પુત્રની માનિની હું છે માગ જીવન
 નિવારો મારે કાષ આધાર તો જોએ પ તું મો આધાર લઉં ?
 પુ. તો માગક છે તેથી તો જોએ મયમ પણ લઈ મની નહિ
 તેથી રેડિયો મતીને જીવન નિવારવું એ માગ મા. મારે મારા કે
 પતિ તો મો અનાથ મનાવે છે પ તું રેડિયો મતવાથી
 નાથ તી.

આદ્રકુમાર મુનિ, ગદગ્ય થયા દના, પ તું તેમનામાથી ધમના
 માર ગયા ન દના જો ધમના મમાર આ પા મયા હોત તો
 તેમો ક્ષીથી મુનિ ન થાત મો તેમની પત્ની પણ આદ્રકુ
 મમાર મને ન મળતી કોય તેવી વાત પા. નથી જા પણ
 રેડિયો મતની તે વિચા ની દની કે "પતિ જોએ આ મા
 જગ, તાર પત્ની ? મારે ધર્મ ? શ્રી મને પાગા પગી ?
 મારી પામે જો પેમે છે તેને જો આશ્ર. નમ્ર તો ત મને

વિકારી બનાવશે. તેથી મારે માટે તો રેડિયો કાંતવો અને તેની સહાયતાથી જીવન વીતાવવું એજ સાઈ છે. રેડિયાની સહાયતા લેવાથી મારા શિયળનું પણ રક્ષણ થશે અને મારો ધર્મ પણ રહેશે; ઉપરાંત મારી આહુવિકા પણ ચાલશે. જો હું બીજા કામમાં નુયંધાને રેડિયો શ્રેણી કાંતીશ તો મને ખાવાનું પણ થોડું મળશે. જો મારે વધારે ખાવાની ઇચ્છા થાય તો મારે રેડિયો વધારે વખત કાંતવો પડશે તેથી હું મારો વખત બીજી રીતે વીતાવી શકીશ નહિ. અને તેમ થવાથી વિકારોથી બચી જાઉં ”

હું જે શબ્દો કહી રહ્યો છું તે કથામાં નથી. પરંતુ જેવી રીતે બીજાથી વૃક્ષનો વિસ્તાર થાય છે તેવીજ રીતે મૂલ વાતનો આ વિસ્તાર છે. શ્રીમતીએ વિકારોથી બચવા માટે રેડિયાનો આશ્રય લીધો. આજે વિધવા સ્ત્રીઓ ગમે તેટલું ખાવા પીવા જશે તો કોઈ પણ તેની નિંદા કરશે નહિ, પરંતુ જો તે રેડિયો કાંતવા માંડશે તો તેની નિંદા કરશે. મતલબ એ છે કે શ્રીમતીએ સાદું જીવન જીવવા માટે રેડિયાનો સ્વીકાર કર્યો હતો. આજે ગાંધીજી સાદું જીવન જીવવા માટે રેડિયાનો સ્વીકાર કરવાનું કહે છે, તો તેમાં જૈનપ્રિયથી નુકશાન થાય છે ? જે વસ્તુથી અહિંસાનું પાલન થતું હોય અને મહા આરંભથી છુટાવું હોય તે વસ્તુ જે કોઈ સ્વીકારે એ જૈનપ્રિયથી વિરુદ્ધ નથી અને કદાચ કોઈ અહિંસાની વિરુદ્ધમાં કાંઈ વાત કહે તો તેનો અસ્વીકાર કરવો જોઈએ. પછી તે વાત કરનાર ગમે તે હોય. જે વાત અનુચિત હોય તેનો વિરોધ કરી શકાય. વાસ્તવિક વાતોને માન્ય રાખી શકાય અને અવાસ્તવિક વાતોનો તો વિરોધ જ કરવો જોઈએ.

ખાદી પહેરવાનો અને રેડિયો કાંતવાનો ઉપદેશ આપનાર ગાંધીજીની હબ્બુસુધી મારે મુલાકાત થઈ નથી. દિલ્હીમાં તે ત્રી

મુનાકાતની ઝવેરીએ ગોઠાણ પાલુરી હતી, પણ અનાયામ તમને
 મેં કામ આવી પડ્યું તેથી તેમના મન પુરોએ હતું કે
 મન મને મગવાની ગાંધીએ વણી હતી કે પરંતુ અત્યારે જે
 ત્યાં આવે તો બી-૧ મારો અટકી પડે છે તેથી તમે જેમ મો
 તેમ રીએ અતિ ઝવેરીએ કંડકુ પડ્યું અને દેશના કાર્યને
 નુકશાન પહોંચાડી નહીં હતા આ રીતે ગાંધીએ મારે
 કમર મુનાકાત ન થઈ ગયો, પરંતુ તેમના મિદ્ધાતો ને જે હું
 ભગવાન મહાવીરને પણ ગાંધીએ તેમ નથી હતા તેમના મિદ્ધાતો
 તો જેમને હીએ અને એ મિદ્ધાતો વડે ભગવાન મહાવીરને
 માનીએ હીએ જે પુરુષ પોતાનું મન ત્યાગીને અદિમાના પ્રયાગ
 લાગી જાય છે તેને મહાપુરુષ તરીકે ઓળખાવામાં આવે છે

ગાંધીએ પેતાનો સમાગિક આનંદ અને ધીકતી કમાવવા
 બેઠેલાનો ધધો છોડી દીધો અને અદિમાના પ્રયાગમાં
 જનતાના કપાલમાં પોતનું જીવન વીતારી ત્યાં છે આવા પુરુષ
 મેં અધ્યાત્મ વાત કહે તેમ સ્ત્રી રીતે કહી શકાય? તેમના કથનનો
 સ્ત્રી રીતે રિશાબ કરી શકાય? આજે ગાંધીએ સમાગમ મહાપુરુષ
 માનવામાં આવે છે અમેરિકાના વડા પાંડેએ પણ કહ્યું છે કે
 અસામાન્ય અમરે મૌથી મોગ પુરુષ મોહનદાસ કમલે ગાંધી

અમેરિકાના મહેવાનાના લેકો સિમ્પ્લી ધર્મ પામે છે હતા પણ
 તેઓ ગાંધીએ મન પુરુષ માને છે, તો જા તમા તો ગાંધીએ
 અદિમાનો પ્રયાગ કયો છે અને આ કાર્યવાહીમાં તો તેમનો
 જન્મ થયો છે નથી ભારતમાં આ કાર્યવાહીમાં ગાંધીએ મુ
 રાનીય નદિ માનવામાં આવે? ભારત અને ખામ કરીને કાર્યવાહી
 માટે તો એ ગૌરવી વાત છે કે તમારે ત્યાં જન્મેલા એ પુરુષ
 તો ઉન્નતિને ને દાયુ છે જેનામાં જે ગુણ હોય તે ગુણોને

અદૃશ્ય કરવા જોઈએ. મોટા માણસો કે જેઓ મોટા નામ રાખીને દુર્ગુણોનો પ્રચાર કરે છે તેની સાથે આપણે કાંઈ સંબંધ નથી.

મતલબ એ છે કે, ગાંધીજી અહિંસાને માટે જે કાંઈ કરે છે તે જોઈને ધર્મને પુષ્ટિ આપે છે. તમારે અહિંસાની વાતનો સ્વીકાર કરીને હિંસાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. ત્યાંમુધી તમે ગૃહસ્થ છો ત્યાંમુધી મહા આરભ છોડવા માટે અસ્પારંભનો આશ્રય લીધા સિવાય ચાલી શકતુ નથી જેમ કાંઈ માગદારીને માસ છોડવાનું કહેવામાં આવે તો તે વખતે તેને એમ ન કહી શકાય કે તારે બૂખે મરવું. પરંતુ એમ કહી શકાય કે તારે જીવન શુદ્ધ અને સાત્વિક આધારથી નભી શકે છે. આ પ્રમાણે માંસનો ખોરાક છોડી દેનાર માટે અન્નનો આધાર તો જોઈએ. આ રીતે બ્યારે મહા આરંભ છોડવો હોય ત્યારે જીવન નિર્વાહને માટે અસ્પારંભનો આશ્રય લીધા સિવાય ગૃહસ્થને માટે બીજો કોઈ માર્ગ નથી.

ગાંધીજી મહા આરંભને છોડાવનારા છે, અને જે મહા આરંભને છોડે છે અને બીજાઓને તેથી છોડાવે છે તે અહિંસક છે. આ રીતે હિંસા ત્યાગવાની વાતનો સ્વીકાર કરવો એ જૈનદષ્ટિથી ખોટું કે પાપમય નથી આ વાતને સમજીને ખાદી અને ચરબી લાગેડું કાપડ એ બન્નેમા મહા આરંભ કયા વસ્ત્રમાં થાય છે, તેનો વિવેક રાખીને મહા આરંભવાળા કાર્યનો ત્યાગ કરશો તો કલ્યાણ થશે.

પૂજ્ય શ્રી જવાહિરલાલજી મહારાજ સાહેબનું

પ્રવચન

સ્તુતિ

એવી મતિ યદ્ય નય દયામય, એવી મતિ યદ્ય જ્ઞય,
ત્રિભુવનની કન્યાણુ કામના, દિનદિન વધતી જાય વ્યામય
ખીનના સુખને સુખ અમલુ, સુખનો કડ ઉપાય,
માગ કુખો મુ મુ પલુ, પડુખ ના મહેવાય દયામય

આજે યદ્ય ન્યાખ્યાન દેવાનો ખામ રિયય નથી પડેન માહેન
આવેના છે તેથી થોડા સમ્મો દહેવા છે તમે મુ અહી આવેના
હા, પ તુ કઈ વસ્તુ લેવાનો આ-યા છે? મારી પામે એવી કઈ
વસ્તુ છે? તમે મારી પામે કઈ લેવાને આ-યા છે? પડેન માહેન
આવેના છે તેથી તેમની ખાતર તેમની માથે આવેના હા? એ
વાતનો વિચાર ગજો? તમારે આવવું ખાલી ન જાય પડેન
માન્ય કના આવેના છે? કઈ જગ્યાએ ગેરેના છે? તે જોઈને આ
ગતો વિચાર કરો કે પડેન માહેનને ગાય દેવા માટે આવેનાનું

● શ્રી ૧૧મી જય તિના નિમિત્તે તાજાંટ સુકામે પધારેલ સુદાસ
૧૯૬૪માં પોતે જન્મ મ ગાજ સાહેબ પામે તા ૧૩-૧૦-૧ ૩૬ના
રોજ જન્મતા ત્રણ બાળે પધાર્યા તે પ્રસન્ન પ્રવચન

શું કર્તવ્ય થઈ જાય છે. મેં સાંભળ્યું છે કે ગમ્મ કાંસે ગાંધી
 જ્યંતિનો સદેશો સભળાવતા પટેલ સાહેબે કહ્યું હતું કે “ રાજકોટનું
 જે ગૌરવ છે તે જોઈને મને આનંદ થાય છે, પરંતુ રાજકોટની
 દશા જોઈને ખેદ પણ થાય છે ” આ રાજકોટમાં ગાંધીજીએ તેમના
 ગાલ્પકાળ વીતાવ્યો છે તેનું સ્મારક આજે પણ મોજુદ છે. આ
 રાજકોટમાં ગાલ્પકાળ વીતાવનાર ગાંધીજી આજે કેવું સાદું જીવન
 વિતાવી રહ્યા છે તેમણે પોતાના સાદા જીવનથી એ ખતરી આપ્યું
 છે કે સંસાર આડંબરનો ભૂખ્યો નથી, પરંતુ તેને સાદાઈ અને
 સદાચારની આવશ્યકતા છે. સદાચારનું પાલન કરવા સાથે સાદા
 જીનીને જગતની સન્મુખ હિસા રહેવું એ સૌથી ઉત્તમ વાત છે.
 આવું વર્તન કરવાવાળા પુરૂષ જો બોલે તો તો સારું છે; પરંતુ
 કદાચિત ન બોલે તો પણ તેમના દ્વારા જગતનું કલ્યાણ થાય છે,
 અકલ્યાણ થતું નથી ગાંધીજી જેવા જગ પ્રસિદ્ધ પુરૂષ જેઓ
 રાજકોટમાં ગાલ્પવસ્થામાં રહ્યા હતા અને આજે સદું જીવન વ્યતીત
 કરે છે તે પુરૂષના કથનની રાજકોટના વતનીઓ ઉપર અસર ન
 થાય તે વારતવીક રીતે પટેલ સાહેબના કહેવા મુજબ ખેદની વાત
 થઈ જાય છે નારણદાસલાઈ કહેતા હતા કે “ આપ આરંભ
 સમારભનો વિચાર કરીને ખાદી અને મીલના કાપડનું અંતર
 ખતાવો છો તે સાંભળીને સહુ લોકો વાહવાહ કરવા લાગે છે, પરંતુ
 તેનો કોઈ ક્રિયાત્મક પ્રભાવ દેખાતો નથી ખાદી સારી છે એમ
 માત્ર કહેવાથી શું કાયદો થાય ? ” વારતવીક રીતે જોવામાં
 આવે તો વાહવાહ કહેવાથી શું લાભ થવાનો છે ? આવી
 વાહવાહને માટે એક કવિએ કહ્યું છે કે “ રીઝ પરવાને મો વાહવાહ
 બનાઈ હો ” આવા લોકોએ પોતાના બચાવને માટે વાહવાહ
 શબ્દ બનાવી લીધો છે. ખાદી અને મીલના કાપડમાં શું તફાવત
 છે તે સાંભળીને ખાદીની પ્રશંસા કરી દેવાથી અને ખાદીને માટે

વાદ વાદ કહી દેનાથી ગરીબોને શુ લાભ થવાનો છે? જેનો ત્યાગ કરવાથી તમાગ પૈમા પણ જાય છે અને ગરીબોનું પાનન થાય છે તન્ન અદિસનું પણ પાલન થાય છે, તે મીનનું કાપડ જે તમે ન ડોડી શો? અને એક પણ ગરીબ ઉપર તે કાપડ ગટ તો તેથી ગાંધીજીની જનતિ નથી ઉગરવાતી, પરંતુ તેમની અપાણના થાય છે કોઈ એ પુષ્પ જે ભારથી તાગી હેન દોષ તો ખુન કરના માટે વાદ વાદ કરા, પરંતુ તેનો ભાગ જોઈએ શ્રવામાં કોઈ રીતે મદાયતા ન આપે તો તેની પ્રજામાં શ્રેય છે તે એ પ્રકારની નિંદા નથી તો ખીજુ શુ છે? જે ગાંધીજીના જીવનની છાપ નિર્મલના વતનીઓ ઉપર પડી દોષ અને ગજકોટના વતનીઓએ ગાંધીજીને કાલો નિર્મલને પાનન માન્યુ દોષ તો અહીંના વતનીઓ વારા તેમની આ રીતે અવગણના ન થવી જોઈએ

કન્યાશુ માનિક પરમા એ ચિત્ર આવેનું છે ચિત્રો જોવા કોને નથી ગમતા? પરંતુ આ ચિત્ર શુ છે? કોઈ એ ગરીબસ્તી કારીગરી છે તેજો પોતાની અપનાથી ચિત્ર દોષ છે વાસ્તવિક રીતે તેજો મુદ્દામને પણ જોયા નથી તેમજ કૃષ્ણને પણ જોયા નથી, પરંતુ શ્રવણ પેતાની કપનાથી ચિત્ર ગર્હ છે આ પ્રમાણે કોઈ કારીગર એવું ચિત્ર ગરે કે જેમાં એક તરફ ગાંધીજીને આવડે અને મીઠી તરફ તેમના કાર્યને આનખે એક તરફ ગાંધીજીનું વૃદ્ધ અને દુર્ગમ રીત હોય અને ખીજુ તરફ તેમનું કાર્ય હોય તો તે જન્મેનાથી તમે કોને પગલું કાઢો? કન્યાશુ માનિક મા મુલમ અને કૃષ્ણનું ચિત્ર છે, તે ચિત્ર જોઈને મુગ્ધ થશો? કે જેનું ચિત્ર છે તેના કાર્યને જોઈને મુગ્ધ થશો? કદાચ તમે કેઈ વ્યક્તિનું સરીર કે તેનું ચિત્ર જોયું હોય અને તે પર મુગ્ધ થઈો તેના કાર્યની પ્રશંસા કર્યા માટે આ તેના કાર્યને ન અપનાવો તો શુ તે પુરુષની અવગણના નથી કે ના?

ભારતનું કલ્યાણ કેવલ ગાંધીજીને માટે વાહવાહ કરવાથી નહીં થાય તેઓ દેશના કાર્યનો જોટલો જોળે ઉપાડે છે તેમાંનો ભાર ઉપાડવાથીજ ભારતનું કલ્યાણ થઈ શકશે. એમ સાંભળ્યું છે કે, ગાંધી કાલે પટેલ સાહેબે કહ્યું હતું કે, વર્ષા ઇતુમા તો ઘણા કેડકા ઉત્પન્ન થઈને ડૂંઢિ ડૂંઢિ કરવા લાગે છે પરંતુ જ્યારે તાપ પડવા માંડે છે ત્યારે તેઓ અદ્રશ્ય થઈ જાય છે. એ પ્રમાણે જ્યારે આદોલનનો મમય હોય છે ત્યારે તો ઘણા માણસો એમ કહેવા લાગે છે કે “અમે પણ દેશ ભક્ત છીએ,” પરંતુ જ્યારે રચનાત્મક કાર્ય કરવાનો વખત આવે છે ત્યારે તે ભક્તો ક્યાં અદ્રશ્ય થઈ જાય છે? તે વખતે જોવામાં પણ આવતા નથી.

આ પ્રમાણે ગાંધીજીની વાહ વાહ કરવા તો ઘણા મનુષ્યો તૈયાર થાય છે, પરંતુ તેમના ઉપદેશ અનુસાર કામ કરવા ઘણા થોડા મનુષ્યો તૈયાર થાય છે. રાજકોટ નીવાસીને હું એમ કહું છું કે, જો તમે કેવલ વાહવાહ કરવામાંજ રહો તો તે ઘણી શરમની વાત છે અને તમારી સાથે મારા માટે પણ શરમની વાત બનશે, કેમકે હું પણ ભારતમાંજ જન્મેલો છું. હું એ જાણતો ન હતો કે કોઈ વખત હું રાજકોટ જઈશ અને પટેલ સાહેબની મારે મુલાકાત થશે. પરંતુ કોણ જાણે કુદરત શું કાર્ય કરી રહેલ છે. અત્યારે હું પણ ગજકોટમાં છું અને તેની મારા માટે પણ એ શરમની વાત બનશે જો તમે ચરખી લાગેલ મીઠાના કપડાનો ત્યાગ કરો તો તમોને શું નુકશાન થાય છે? શું તેમ કરવામાં સરકાર તમને રોકે છે? સરકાર તરફથી એવી કોઈ અટકાયત નથી જતા પણ, જો કોઈ સરકારની ખીકથી ચરખી લાગેલું કાપડ ન છોડે તો તેવા માણસો દેવાદિકના ઉપસર્ગ વખતે કેવી રીતે નિર્ભય રહી શકશે? જો તમે ચરખી લાગેલ કાપડ છોડી દો અને ખાદી પહેરવા લાગો

તો તેમ કરવાથી જે આવ્યા ગળ દો તે જદિ પણ નાનજ નદિ
 થાય અને જલમ કોઈ પણ નાગજ થયે તો પણ છેડે તો
 રેડાણે આવવું-૧ પણ તમે તામે ખાદી પહેવામા ગા માટે રો
 છો ? જો તમે બધા, સ્ત્રી અને પુરો એવો શ્રવ્ય કરી થો -
 “અમે મીલનુ ચ ખી લાગેન કાપ નટી પહરીએ” તો તેમ
 કરવાથી તમોને કાઈ નુ ગાન થાય કે? અથવા તો તમારૂં કાઈ
 અટકી પડે કે? આ વાતને કોઈ મમજી સમ્યાઈ તો મીનનું કાપ
 તાગ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી મને છો એ ત્યાગ ત્રવળ દેખાદેખીથી
 ન થયો જોઈએ પરંતુ તત્ત્વને નમજોને વિચારીને ત્યાગ થવો જોઈએ
 તમારે એ વિચારવું જોઈએ કે જે દેશમા તમે જન્મેના છો ત્યાંના
 અન, પાણી અને હવાથી તમારૂં શરીર પોષાએતુ છે, તે દેશમાજ
 ઉત્પન થયેન વસ્તુઓ શિવાય ખીજી વસ્તુઓનો તમારે ઉપભોગ
 ન કરવો જોઈએ તે વસ્તુથી તમારો જીવન વિરોધ નથી થઈ છે
 અને તેમ કરવાથી તમે મહા આ લભાથી પણ મચી જગો અને
 તમારૂં કાઈ અપારભથી આની મમજો આ મમા આન્તિમોની છે
 અર્થે બેઠેના મન માણુઓ એમ માને છે કે, ‘અમે પગોકથી
 આવેના ડીએ અને પરતોકમા જવાનું છે એમ તો માનો છો,
 પરંતુ તે માનના માથે તમારે એ પણ વિચારવું જોઈએ કે તમારૂં
 કલમ શું છે? અને આ મમારમા આવીને તમે શું કર્યું છે?
 ત્યારે તમે એમ માનો છો કે ‘અમે પગોકથી આવેના ડીએ
 ૫ તોકમા જવાના ડીએ તો તમારે મહા આરભરી જોડનું મની
 શે તેનું મચવું જોઈએ તેમ કરવામા તમારૂં ૨ સાળું કે

સરદાર શ્રી વલ્લભભાઈ પટેલનું પ્રવચન.

આપ સહુના દર્શન કરવાથી મને ઘણો આનંદ થયો છે. સાધુ સંતોની સામે ઉભા રહીને ઉપદેશ આપવાની મને આદત પણ નથી અને મને અધિકાર પણ નથી. હું સંસારમાં રહેવાવાળો છું અને સંસાર પાપથી ભરેલો છે. ભારતમાં જે એક મહા પુરુષ જન્મેલા છે તેનો હું સ્તીપાહી છું અને તેમનો સદેશો ગામડે ગામડે પહોંચાડવા ફરજ છે. અત્યારે તો હું તીર્થ સ્થાનમાં આવેલો છું. આ રાજકોટ શહેર તેમના વસવાટનું સ્થાન છે. મને ખબર ન હતી કે મારે અહીં આવવું પડશે અને સંતોના મુખથી આ ઉપદેશ સાંભળવાનું મળશે. પરંતુ આપણું ઉપદેશ સાંભળવું એવું ન થવું જોઈએ કે “કથા સુણીને ફૂટયા કાન તોય ન આવ્યું હૃદયે જ્ઞાન” આ જાતનો ઉપદેશ તમે રોજ સાંભળો છો, પરંતુ “મુખમાં રામ બગવતે ધૂરી” એ કહેવત અનુસાર વર્તન ન હોય તો આ અધી જાહેનોના શરીર પરના વસ્ત્રો પરદેશી ક્રમ જોવામાં આવે? ભારતની એ પદ્ધતિ છે કે પાપ ધોવા માટે ગંગા સ્નાન કરવામાં આવે છે અથવા તો કેસરીયા નાથની યાત્રાએ જઈ આવે છે, અને સમજે છે કે અમારું પાપ ધોવાઈ ગયું હતું. પરંતુ એ વિચાર ભૂલ ભરેલો છે. જે કર્મો કરવામાં આવે છે તે ભોગવવા જ પડે છે. તેથી કેવળ ઉપદેશ

મામળીને જ મતોપ ન માનો, પરંતુ વિચારો કે એ ઉપેક્ષાની તમાગ ઉપર શું અમર થઈ

તમે મહુ અદિમાને માનસાવાળા અને પાળસાવાળા છો તમારી રો ગમા અદિમા સરેલી છે પણ તમે અપમ થઈ ગયા છે અને તેથી તમારામા અદિમા પાળસાની રક્તિ રહી નથી એ તપસ્વી જન્મેલો છે કે જે મોટામા મોટો જૈન છે જૈન તે છે કે જેને આત્માને ઓળખ્યો મે એ તપસ્વી જેવા બીજા જૈન જેના નથી અદિમા પાળસી અને બીજાની રક્ષા કરવી તે જૈનોનું કર્તવ્ય છે એ તપસ્વી એવું કહે છે અને માત્ર ભાગ્યમાન નહીં પરંતુ પદ્મશા પછુ તેને અદિમાનો પ્રચાર કરેલો છે કુસામા જે ન્યાય ગ્રંથ છે તેને કુસા મિત્રાય નીચું જ્ઞાન હોતું નથી પરંતુ મહુકમા રહેવાવાળા મમજે છે કે મગ્નમ્બઝ, રહાણ, આગમોદ વગેરે પ્રાણ છે આ પ્રમાણે બીજા કોઈને તો ખમર નથી પણ વતમાન દાળનો ઇતિહાસ નાજુસાવાળા કોઈને ખમર છે કે સુરેષમા પ્રીયા વાચ્યગી ચાલી રહી છે દોઢિયાગ ગણાતા મહુમેએ એરો ઉપાય ગોધ્યો છે કે જે વડે વધારેમા વધારે મનુષ્યોની હિમા થાય પરંતુ આ જારતના માચા જૈન તપસ્વીએ અદિમાની રક્ષા માટે એરો ઉપાય શોધ્યો છે કે જે વડે વધારેમા વધારે મનુષ્યની દા થાય મનુષ્ય મહાગો ઉપાય મોવવાવાળાઓએ બોમ્બ ગોળા રોરે મોધુ, પણ આ પુકો તો રેડીયો મોધ્યો કે જે વડે ગરીબો અને વિધવાઓ પણ રોરો આ પૈમા કમાઈ વડે છે, અને મનુષ્યોને તે પીવાયો છવન નમાવી મકે છે તમે કોઈને અદિમા પાળસાવાળા છો, તેથી માય દુનિયા અને પશ્ચીમે મરે જા જગ બોગકનો ભાગ મરો છે અને માની લ્યો છે કે અદિમાનું પાનન થઈ મહુ પણ વડે કરેલો મનુષ્યો બુધે મરે છે ત્યાં માય વગેરે ન મથી કાઈ

પણ કાટવાથી અદિસાનું પાલન કેવી રીતે થાય? આ દશામાં તમે અહિંસા પાળવાવાળા કેમ ગ્હો છો? સાચા અદિસદ્દ માણુમે રેંડીયો સજીવન કરીને એવો પ્રગંધ કર્યો કે બુખે મગ્તા ઘણા માણુમોને રોટસો મળી શકે

જે દેશમાં યાદવાચ્ચળી ચાલી રહેલ છે તે દેશના માણુમો ભારતના આ નપચીને માટે કહે છે કે “તે કેવો વીર છે કે તત્તવાજ્ઞાંદુક વગર સૂતનતને ધ્રુગવી રલ્યો છે.” જગતને એ પ્રેમ કરવાનું શીખવે છે અને કહે છે કે તે વગર કલ્યાણ નથી તેઓ એમ પણ માને છે કે “આ યાદવાચ્ચળીને અટકાવવા વાળો ભારતમાં એકજ મહા પુરુષ છે અને ત્યાંસુધી અમે તેણે ગતાવેલા માર્ગે નહીં ચાલીએ ત્યાંસુધી અમારું કલ્યાણ નહીં થાય.” આપણે માટે શાસ્ત્રમાં અહિંસાના પાલન માટે અનેક આદેશ ગતાવેલા છે પરંતુ તે પ્રત્યક્ષ નથી. અદિસાનો આવો પ્રત્યક્ષ આદર્શ. જે તમારી સન્મુખ રાખે છે તેવી વાત ન માનશો તો તમારું કલ્યાણ કેવી રીતે થશે? તમે આ વાત નથી સમજ્યા. માત્ર એક કે એ માણુમોએ ખાની પહેરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી તો તેથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે તમોને સંત કે ધર્મ પ્રત્યે ઘરાઘર શ્રદ્ધા નથી અથવા તો તમારામાં અશક્તિ છે. જે તમાગમાં આવી અશક્તિ હોય તો જે ધર્મ શિર માટે પાળી શકાય છે તે ધર્મ તમે કેવી રીતે પાળી શકશો? તમે જે ઉપદેશ સાંભળો છો તેને પાળવાનો અભ્યાસ કરશો ત્યારેજ ઉપદેશ શ્રવણ સદ્ગુણ થશે. આ પ્રમાણે સાધુ મંત્રોનું આવાગમન અને ઉપદેશ આપવાનું ત્યારેજ સદ્ગુણ થાય કે બ્યારે તમે, એ ઉપદેશનું પાલન કરો ઉપદેશનું પાલન કરવાનો અભ્યાસ કરો.

ભારતની રક્ષા સદા સ્ત્રીઓએજ કરેલી છે સ્ત્રીઓ જે ભારતની રક્ષા હવે નહિ કરશે તો પછી કોણ કરશે? પરંતુ આજે તો સ્ત્રીઓ

એવા મોદમા પડી ગયું છે કે પોતાના કૃત્યને પણ નેવામા નથી
આવતું પુરો કરતા સ્ત્રીઓ ઉપર વધારે જવાનરી છે તેથી
સ્ત્રીઓએ વિચારવું નેહ્યો ૨ ને “અમે ખાદી પહેવું તો
ખાદીમા ખચાએના પૈમા ગીઓ મળશે અને તે નડે તેમજ પેટ
ભગશે જે ખાદી નહિ પહેવવામા આવેતો થાજ સોજ કરોપતિ
થઈ જશે અને તેઓ કરોપતિ થઈને મોટા ખી જે અને એ
પ્રમાણે એવા મયો ક જે કે જેમા મોટા પાપ થશે જેમ
દગ્ગરો મેદામા જે ચાર નિહ વખતા હોય તેવું મામાન્ય
વર્ગની પ્રજામા જે ચાર કરોપતિનું જનવું થશે દગ્ગરો મેદામા
હેવાનાળા જે ચાર ગિદોની શુ ગોલા હોય છે? મદાકુરી તો
ત્યારેજ મેદામા કે જ્યારે દગ્ગરો વીરોમા નિ એ મેદામા
મમ્મમા દેડુ તે મદાકુરી નથી અને તેની સાથે નેવાથી મેદામા
પણ મહ લાભ થવાનો નથી, જ કે એ દગ્ગરો મેદામા મેદાવાળા
નિ દગ્ગરો જે ચાર મેદામા શિખર કડી નાખશે આ મીને કરોડો
જુએ મ તા મનુષ્યોની વચ્ચે જે ચાર કરોપતિ હોય નેથા કનો
લાભ નથી

જૈન ધર્મ મોંઘ એ જનિનો નથી મર મનુષ્યો જૈન થઈ
શકે છે તેમા અપૂર્ય અપૂર્યનો મે નથી પરંતુ જે આત્મા જાને
છે તે જૈન કે તેથી આ ધર્મની મમીપ ના ૨ ૨, મોળા કે
નાના મર્મ માન છે તેમા જનિ કે પશ્ચિનો કોન બે નરી
પ તુ આજે એવું છે કે જૈન મહિ અથવા જૈનકેપ અથવા અપૂર્ય
આની રખતા ઈથી દિદુ ધર્મની આ કુર્મનો જૈન ધર્મોએ મે
પણ મીમાર મ્યો છે તમાર એ કુર્મનો કાની નાખરી જોએ
મોમ પણ મનુષ્યો અપૂર્ય મર્મો મે તો નિ ૨ ૨ છે આ
તિ ૨૫ ની તેને તરસ ના જાદાથી પણ અધિક કુખ થાય છે

આ તિરસ્કાર શરીરનો નથી પરંતુ તે શરીરમાં રહેલા આત્માનો થાય છે. શરીરમાંથી આત્મા ચાલ્યા ગયા પછી બધા અરપૃથ્થજ બની જાય છે તો પછી આત્મા હોવા છતાં કોઇનું પણ અપમાન કરવું તે ઇશ્વરી અશનું અપમાન કરવા ગરાબર છે.

આપણે સહુ આ સંસારમાં છીએ અને અત્યારે તો હું એવા તીર્થ સ્થાનમાં આવેલો છું કે જ્યાં એ મોટો જૈન થયો છે કે જે જૈન ન હોવા છતાં પણ મન, વચન અને કાયાથી જૈન ધર્મનું પાલન કરી રહ્યો છે. એ મહા પુરૂષના જીવનનું અનુકરણ કરીને તમારે કાંઈ પણ પ્રતિજ્ઞા કરવી જોઈએ. તેમ કરવાથી તમારાં સાધુ દર્શન અને ઉપદેશ શ્રવણ સફળ થશે. આટલું કહીને તમોને તેમજ મને એવી દ્રઢતા પ્રાપ્ત થાઓ એ ભાવના સાથે હું વિરમું છું

મહાત્માજીનું મિલન*

મારે તમને એક વાત કહેવી છે આ વાત જો કે મોડી માદ આવી છે, છતાં તે કહેવા યોગ્ય હોવાથી થોડામા કહું છું —

કાતે ગાંધીજી સવારે આ યા અને સાંજે પાછા ગયા તમને જોવા માટે અનેક લોકો ગયા હશે પણ જે જોયું ગયા હતા તમને હું પૂછું છું કે, તેઓએ તમનામા શું જોયું ? તમનું સ્થૂન શરીર કે તમનું કાર્ય ?

આજે ગાંધીજી સુધારક કે મહાપુરુષ બનાય છે, તે તમના સ્થૂન શરીરને લીધે કે તમના કાર્યને લીધે ?

કાતે ગાંધીજી અહીં માગી પામે પણ આવ્યા હતા મેં તમની સાદાઈ જોઈ કે, તમણે નાનકડું પચીયું તો પહેરેતું હતું અને થોડું કપડું સગીર ઉપર ઓઢેતું હતું આ તમની ઝટલી માદાઈ. આ માદાઈને મ જોઈ લોકો તમને જોવા જાય છે અને તમને એટલા બધા ઘેરી લે છે કે, તેઓ કહેતા હતા કે, “વ્યાખ્યાનમા હું કેવી રીતે આવું” લોકો મને જાણીને બેસવા જ દેતા નથી.” આ પ્રમાણે

* મહાત્મા ગાંધીજી પોતાના રાજકોરના પ્રવાસ દરમ્યાન તા ૨૯-૧૦-૩૬ ને દિવસે પૂણ્ય મહારાજશ્રીની મુલાકાતે બોજનશાળામાં પધારતાં તે પ્રસન્ન અને અનુસરી વળને દિવસે ગાંધીજીના જીવન ઉપર પૂણ્યશ્રીએ દર્શાવેલા વિચારો

થાય છે અને અહિંસાનું પાલન થાય છે તે વાત ગાંધીજી પાસેથી મળ્યા છે માટે તેમને જોવા અને તેમણે કહેલાં કાર્યોને અપનાવવાં જોઈએ એમાં કસ્યાણુ છે. ત્રણ પ્રકારના લોકો તો આ પ્રકારના હોય છે પણ ચોથા પ્રકારના લોકો એવા હોય છે કે, તેઓ ગાંધીજીના શરીરને પણ દેખતા નથી તેમ તેમના કાર્યને પણ અનુસરતા નથી બલકુલ ગાંધીજીની નિંદા કરે છે અને ગાંધીજીએ જ અમારું અહિંસ ક્યું છે એમ છાતી ઠોકરીને કલા કરે છે.

સંસારમાં આ ચાર પ્રકારના માણસો હોય છે એમ લગવાન કહી જ ગયા છે, પરંતુ તમે કઈ શ્રેણીમાં રહેશો એનો તમે પોતે વિચાર કરો.

જેમની પાસે ત્યાગ લેવાથી ગાંધીજી માંસ, મદિરા અને પરસ્ત્રીના સેવનથી બચી શક્યા અને એ કારણે ગાંધીજી જે મહાત્માનો ઉપકાર માને છે તેમના તમે શિષ્યો હોવા છતાં પણ જો કેવળ શરીરના રૂપને જ જુઓ અને ગુણોને ન જુઓ તો એમ જોવા માત્રથી શું વળવાનું છે? તમે જેમને તમારા ગુરુ કહો છો તેમની પાસે ત્યાગ ધારણ કરી ગાંધીજી પોતાને સુરક્ષિત રાખી શક્યા અને એકવાર લીધેલો ત્યાગ તેમણે દૃઢતાપૂર્વક પાળી બતાવ્યો પણ તમે કેવળ ઉપદેશ સાંભળીને જ બેઠા રહો અને કાર્યમાં ન ઉતારો તો તમે કેવળ રૂપને જ જુઓ છો, ગુણને જોતા નથી એમ કહેવાય. ગાંધીજી પોતે પણ જે મહાત્માનો ઉપકાર માને છે એ મહાત્માના શિષ્ય હોવા છતાં પણ જો તમે અહિંસાને વધારનારી વાતોને જીવનમાં ન ઉતારો તો તમને શું કહેવું? તમે દિવસ અને રાત ઉપદેશ સાંભળો છો, અને એ માટે દૂરદૂરથી ઉપદેશ સાંભળવા આવો છો તેમ છતાં તમારા હૃદયમાં અહિંસાને વધારનારી વાતો બિતરતી નથી એનું શું કારણ? અને ગાંધીજીએ એક જ વારના ઉપદેશને સદાને માટે હૃદયમાં

રથાન આધુ તથા ઉપદેશ તથા ત્યાગ વિગ્દ કામ કરવાના કટોકટીના પ્રમત્રો આ-આ છતા પોતાની પ્રતિના ઉપર દ' રજા તેનુ શુ કારણ ? એનો જગ વિચાર કરો તો તમને જણાશે કે, તેમના હૃદયમા સાચી સાધુતા પ્રતિ માચી શ્રદ્ધા અને માચો પ્રેમ છે તેઓ કાને અહીં આ-આ હતા, ત્યારે કહેતા હતા કે, " જો કે મો સમય ન હોતો પણ જનારે દુ અહીં આ-ઓ છુ ત્યારે તમને મળ્યા વિના કેમ જઈ શકું " તેમના આ કથન ઉપરથી જણાય છે કે, તેમના હૃદયમા માચા માધુ-સતો પ્રતિ જુ મ્યાન છે । તમારામા આ પ્રમરતી શ્રદ્ધાની ખામી છે ઓ આ જ કા જે અહિંસાની રાત તમાગ હૃદયમા રથાન પામની નથી અને જેમને તમે ગુરુ કહો છો તેમજો અહિંમા વિદ્યારાગ આપેતો ઉપદેશ પણ પ્રાય વ્યર્થ થાય છે

કહેવાનો આશય એ છે કે, તમે કેવળ બદારના શરીરને જોવામા જ ન રહો પણ ગુણને પણ જુઓ અને એ ગુણને જીવનમા ઉતાગવાનો પ્રયત્ન પણ કરો । જે અહિંમાનો પ્રચાર કરે છે તેમને જૂની ન જાઓ । ગાંધીજીને માનનાગઓ જેમની પામે ગાંધીજીએ માસ-મહિરા આપ્તિનો ત્યાગ લીધો હતો એ મદાત્માઓને માનનારાઓ હોવા છતા પણ જો તમે સોમોએ ચગખીના વજ્રોનો ત્યાગ કર્યો નહિ તો વાસ્તવમા તમે ગાંધીજીને સમજી શક્યા નથી, તમારા ગુરુને પણ મમજી શક્યા નથી, અહિંમાને પણ મમજી શક્યા નથી, અને ભગવાન મદાવીરને પણ સમજી શક્યા નથી જો ગાંધીજી હોય કે ખીરુ કોષ હોય પણ ભગવાન મદાવીરે તો કહ્યું છે કે, " જેઓ અહિંમાનો પ્રચાર કરે છે તેમનુ કહ્યું માનવુ, ઓ તેમના ઉપદેશને હૃદયમા ઉતા વો એ કમ ન છે "

ચગખીના વજ્રોનો તમારી પામે ત્યાગ કરાવવામા સાધુ-મતોની જવાબદારી વિશેષ છે જ્યારે માધુ-મતો પોતે પોતાની જવાબદારીને

સમજે ત્યારે જ અહિંસાનું પાલન થઈ શકે છે અને તમારી પાસે ચરખીનાં વસ્ત્રોનો ત્યાગ કરાવી શકે છે. પણ જ્યાં સુધી પોતે જ ચરખીનાં વસ્ત્રો છોડે નહિ ત્યાં સુધી બીજાને ચરખીનાં વસ્ત્રોને છોડાવી પણ કેમ શકે! અને તેમના ઉપદેશની અસર પણ શું પડે! ગાંધીજી જો પોતે ચરખીનાં વસ્ત્રો પહેરે અને બીજાને તેનો ત્યાગ કરવાનું કહે તો શું તેમના કચનની લોકો ઉપર અસર થાય ખરી? આ જ પ્રમાણે સાધુ લોકો જ્યાં સુધી પોતે જ ચરખીનાં વસ્ત્રોનો ત્યાગ કરે નહિ ત્યાં સુધી તેમના ઉપદેશની અસર કંઈ પડી શકે નહિ! કોઈ એમ કહે કે, સાધુ લોકો તો ગૃહસ્થોને ત્યાંથી કપડાં લાવે છે એટલા માટે તેમને જેવાં કપડાં ગળે છે તેવાં જ તેમને પહેરવા પડે છે; પણ જ્યારે ચરખીનાં વસ્ત્રો મળે છે ત્યારે શું તપાસ કરવાથી ચરખી વિનાના ખાદીનાં વસ્ત્રો નથી મળતાં શું? મળે છે. એટલા માટે સાધુઓએ સર્વ પ્રથમ ચરખીનાં વસ્ત્રોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ અને પછી લોકોને ચરખીના વસ્ત્રોનો ત્યાગ કરવાનો ઉપદેશ આપવો જોઈએ જે ચરખીનાં વસ્ત્રો માટે ઘેર હિંસા કરવામાં આવે છે એ વસ્ત્રોનો ત્યાગ કરો એજ તમારા માટે ઉચિત છે. જો અહિંસા અને ભગવાન મહાવીરને તમે સમજ્યા છો તો તમારે ચરખીનાં વસ્ત્રોનો ત્યાગ કરવો જ જોઈએ. ચરખીના વસ્ત્રોનો ત્યાગ કરવાથી સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ પણ સંધાય છે. જીવનમાં સાદાઈ આવે છે, અને અહિંસાનું પાલન પણ થાય છે. ચરખીનાં વસ્ત્રો માટે કેવાં કેવાં હત્યાકાંડો થાય છે એ જાણવા છતાં એવાં વસ્ત્રોને વાપરવાં તે અહિંસાની અવહેલના કરવા બરાબર છે.

કેટલાક લોકો એમ કહે છે કે, અમારી પાસે પહેલાના મીઠાનાં કપડાં પડ્યાં છે તેને તો અમે પહેરી નાંખીએ? પણ અહિંસાની આરાધના માટે શું એ વસ્ત્રોનો ત્યાગ થઈ શકે નહિ? એવાં કપડાંનો મમત્વ ભાવ ઉતરી ન શકે? જો બધા લોકો એમ કહેવા લાગે કે,

અમે પહેલાના કપડા પહેરી ફાડીએ તો તો ત્રણ કોપે પામે
એવા મીનના કપ નો એટલો ખર્ચ નથો કે કે તેમની આખી છ ગી
માટે પૂરતા છે ' આની ગામા તો તેઓ આખી ૫૦ગીઝ એ
વસ્ત્રો માટે થતી હિમાના પાપને ડોડી શકે નહિ ' એટલા માટે
અહિમાની રક્ષા માટે આના હિમાનર્થક ચરખીના વસ્ત્રોનો ત્યાગ
કરવો જોઈએ જેમ અહિમાની રક્ષા માટે ચરખીના વસ્ત્રો ત્યાગ્ય
છે તેમ રેશમી વસ્ત્રો પણ ત્યાગ્ય છે

એવું માન્ય છે કે, એક ગજ રેશમી કપડાને માટે હજારો
હનિત પ્રાણોને ગરમ પાણીમાં નાખી મારી નાખવામાં આવે છે
તમે ભગવાન મહાવીરના શિષ્ય અને અહિમાના ઉપાસક હો માટે
આવી પાપપૂર્ણ ચીજોનો ત્યાગ કરવામાં જ તમારું કે પાણુ અને
ભગવાન મહાવીર તથા અહિમાની ઉપાસના રહેવી છે

